

BLUDIŠTĚ CTI – Jan Kment

I. _____

_____

POSELSTVÍ

„Je půl páté, maminka by už tu měla být.“, řekl někdo. Obě děti se jí hned vydaly naproti. Jak se blížili k fotbalovému hřišti „na pastvisku“ jak se tu říkalo, kde byla taky zastávka, z dálky viděli, že autobus už dorazil. Nejdřív si mysleli, že nepřijela, teprve když se autobus kašlavě odporoučel k další vesnici, najednou ji uviděli, jak tam bezradně stojí, jakoby si nebyla jistá, zda vystoupila správně.

Chvíli se rozhlížela, vypadalo to, že snad hledá něco, co jí upadlo na zem a její postava v baloňáku s černou čepicí působila cize, až na chvíli zaváhali, zda je to opravdu ona.

Pomalou se k nim přibližovala, se skleslými rameny a bledou tváří, bez náznaku radosti, že je vidí, bez chuti žít, vedená jen svou železnou vůlí, která jí teď diktovala každou příští minutu, každý pohyb, každý obtížný životadárný nádech.

Rozběhli se proti ní, ale jakoby je vůbec nevnímala, až když se přiblížili na pár kroků, přinutila se k slabému úsměvu. Pokusili se ji přískokem obejmout, jak byli zvyklí a skoro se už slušelo to udělat, ale odezva byla chabá, prázdná. Vzala je kolem ramen a šla s nimi přes náves zpátky k domu. Děti něco rozpačitě štěbetaly o tom, jak se na ni těšily, jakoby vycítily, že se raději nemají ptát.

Uprostřed cesty se zastavila, zrovna když míjeli kostel, ale to byla určitě jen náhoda, Kamila byla přísná ateistka. I když, kostel a smrt, to je dost silné spojení i pro úplného neznaboha.

Zastavila se, podívala se jim do tváří a pomalu, celkem pevným hlasem řekla:

„Děti, vy už nemáte tatínka.“, a pak se rozplakala, ale jenom tak slabě, vyčerpaně, a šla do nich zavěšená v pláči až k domu příbuzných, kde přebývali na prodloužených prázdninách.

Všichni bratřenci a sestřenice, teta i strýc už stáli před velikými vraty do statku a tvářili se najednou zkroušeně. Kláře s Oldřichem hned došlo, že už tu novinu věděli celých čtrnáct dní. Ale byli ještě malí, vůbec netušili, jak to pro příbuzné muselo být těžké, aby nedali nic najevo. Nesměli být smutní ani příliš veselí, nejlepší bylo na to vůbec nemyslet, ale to při pohledu na náhle osiřelé děti, prakticky nešlo.

Jenom nejstarší sestřenice se neudržela, asi před týdnem se Oldřicha mezi řečí zeptala, když spolu byli trhat blumy, co by dělal, kdyby neměl tátu. Byla trochu protivná, neustále potřebovala s někým soupeřit a jediná z pěti dcer v rodině nebyla hezká. Byla vzrostlá a mohutná a k tomu měla krátké kudrnaté vlasy a tváře jako tlusté batole. Ale malého Oldíka si okamžitě zamilovala. Brala ho všude sebou, na úřady a nákupy do okresního města, na pole, pomáhal jí nosit haluze na podpal, sekat kopřivy a otrhávat řepnou nať pro králíky.

„No, já nevím. Asi bych byl smutnej, asi bych i brečel...“, zamyslel se kluk.

„Tož, to je jasně, já sa ťa ptám, jak by si sa správal. Byl by si hodný na maminku, pomáhal bys jí, však?“

„No samo! Proč se ptáš?“

„To nic, to já enem tak.“ Snad i věřila, že to pro něj nebude takový šok, když ho na tu zprávu trochu připraví. Naivní představa! Ale daleko spíš si potřebovala užít ten pocit, že zná velké tajemství. Vědět, co jiný neví, to na venkově vždycky znamenalo něco jako držet klíče k dobře ukrytému pokladu a sváděly se o to urputné boje.

Kamila se před vraty se všemi vlhce objala, někdo řekl polohlasem: „Upřimnú sústrasť!“ anebo: „Jaký to bol skvelý človek!“. Krátký pohled do očí, tichý povzdech, sklopené hlavy.

Nejdřív se všichni posadili v obývací kuchyni, naproti kachlové peci, kde se normálně obědvalo, rodina se tu scházela ve volných chvílích, poslouchalo se tu rádio, hrály karty, psaly se úkoly, jiný stůl v domě nebyl.

Ale teď bylo těžké o čemkoli mluvit. Kamila jim zavolala hned druhý den po té události, jenom jim řekla, že je Vadim mrtvý, chtěla se v tu chvíli hlavně ujistit, že jsou děti v pořádku a nic jim nechybí. Až v následujícím dopise se jim pokusila vysvětlit okolnosti, kterým sama moc nerozuměla, ale podala to tak, že se to dalo přijmout a alespoň částečně pochopit.

Vůbec tenkrát, v těch prvních hodinách přemýšlela nad míru věcně, snad v tu chvíli vyčerpala svou dávku racionality na mnoho dnů dopředu, soustředila se na všechno, co musí zařídít, o co se postarat, komu poslat telegram.

Nejinak tomu bylo i v tu první chvíli, když zjistila, co se stalo, když vešla do bytu a otevřela dveře do kuchyně, na kterých stálo: „Pozor, plyn! Vypněte hlavní uzávěr a přivolejte havarijní službu! Nevstupujte bez pomoci! Byl to zlomek vteřiny, než si uvědomila, co se vlastně děje.

Neposlechla to varování, to tu nestálo pro ni, jen pro případ, že by sem náhodou vešel někdo jiný. Rázně vpadla do těch dveří, byly kolem dokola zevnitř oblepené širokou lepící páskou.

Hned jí napadlo, že musí zadržet dech, vypnout sporák a otevřít okno, pak rychle přeběhnout k oknům v obýváku, byla dokořán, toho si před tím nevšimla, Vadim myslel na všechno... Teprve pořádně vykloněná do Karlínského vzduchu se odvážila opatrně nadechnout. Pak rychle vyšla na chodbu, chvíli tam stála a přemýšlela, co pro ni znamená ten člověk, který si tam tak klidně leží na pohovce, vlastně se o něj do teď ani nezajímala, stihla ho zahlédnout jen koutkem oka, soustředila se jen na to, aby si to neštěstí nevyžádalo další oběť.

- - -

Ale najednou svého rozumného počínání zalitovala, zatoužila vrátit se do té kuchyně za ním, lehnout si vedle něj, obejmout ho, znovu zavřít okno a pustit sporák. Odejít tam někam s ním, nechat se odnést třeba až do nejhlubších pekel, jen aby zůstali spolu.

Ale něco jí bránilo, něco se v ní přičilo, nějaký hlas jí našeptával, že by ho měla odstříhnout, zašlapat do země jakoukoli vzpomínku na něj, aby jí nadále neobtěžovala, nechat to všechno být, užívat si všeho, co jí ještě zbylo. Ať se tím od teď zabývá někdo jiný, policie a funebráci. Když to chtěl, tak ať to má! Ať si ho odnesou a udělají s ním, co chtějí, hlavně ať to tělo zmizí co nejrychleji a všechno, co ho připomíná. Protože, cokoli ho k tomu vedlo, byla to přece jen ukrutná, nesmyslná zrada, zrada všeho co měli spolu, o co se starali, co spolu plánovali. A vzpomínky na něj budou bolet, to už věděla teď.

Nakonec se k němu přece jen vrátila, ale jen tak napůl, symbolicky, aby se rozloučila. Bylo to rozumné a dospělé, nedalo se to jen tak hodit za hlavu. A taky se nechtěla připravit o ten poslední okamžik, kdy s ním mohla tak nějak být. Nevěděla, jaký by to pro ni mohlo mít smysl, ale až sem všichni nastoupí, už nebude příležitost. Mohla by toho litovat, že se tuhle chvíli připravila. V celém bytě pořád strašně smrděl plyn, ale dýchat se tu už dalo. Byl to pořád ten samý byt, kde toho spolu tolik prožili.

Vešla na krok do kuchyně, a jenom se mu podívala do tváře. Byl to on i nebyl, jakoby se nějaký posměváček převlékl do jeho mrtvé kůže. V životě viděla mrtvol, jako málokdo jiný, dokonce i mrtvol blízkých lidí, se kterými se přátelila, nepřišlo jí to zvláštní. Na chvíli si k němu přisedla. Pohladila ho po čele, trochu se obávala, co ucítí, byl to přece jen její milovaný Vadim, jeho doteky důvěrně znala. Teď už to nebyl on, samozřejmě, ale jinak to bylo celkem normální, jen trochu chladné a netečné, ale nijak nesnesitelné.

Nepolíbila ho, vzpomínku na jeho rty si chtěla uchovat živou. Nepobyla u něj ani dvě minuty, tuhle marnost loučení s prázdnou tělesnou schránkou si už také vyzkoušela, se stolku vedle jeho hlavy vzala linkovaný papír s několika řádky slov, psanými jeho úhledným rukopisem, pak odešla k sousedům přivolat pomoc.

- - -

Najednou všech dostalo rychlý spád, zařizování, domlouvání, telefony, telegramy, policejní výslechy, pitevní zpráva..., obvyklá terapie pro pozůstalé, nemít ani chvíli pro sebe, nezůstat ani na chvíli v klidu, o samotě se svými myšlenkami. Pár nocí přespávala u známých, byt byl úředně zapečetěný.

Tu první noc se ale najednou probudila na gauči, v moderně a cize zařízené kuchyni cizího bytu. Zburcovala ji myšlenka na děti, co s nimi asi je, nejsou také v nějakém ohrožení? Vadim byl mrtvý, s tím už se nedalo nic dělat, ale skončilo tím neštěstí, které mělo rodinu potkat? Přijme ten někdo, kdo za tím stál jeho oběť jako dostačující? Nespustí tahle událost lavinu dalších?

To všechno, co se poslední dobu dělo, Vadimův nejasný dopis na rozloučenou, jeho skleslost a ustaranost v posledních třech, čtyřech dnech, podivné telefonáty ve kterých se nikdo nehlásil, zvonění u dveří za kterými nikdo nestál. Byly to nějaké vzkazy, jako, ‚víme, kdo jsi!‘, ‚víme, kde bydlíš, kdy se vracíš domů, kdy odcházíš a také víme, kdo tam bydlí s tebou!‘, ‚nezapomněli jsme na tebe, dej si pozor, abys nezapomněl ty na nás!‘?

Měla by si vyčítat, že ho tu v tuhle chvíli nechala samotného? Vždyť to on jí přece přemlouval, aby se jela podívat za dětmi. Teď už to bylo jasné, potřeboval mít nějaký čas jen pro sebe, aby mohl provést svůj plán. Když se druhý den vrátila, bylo už dokonáno, udělal to hned po jejím odjezdu, asi měl naspěch...

Mohla mu v tom nějak zabránit? Bylo to vůbec možné? Co by se stalo, kdyby neodjela, kdyby se nezabil? ... To teď nebylo důležité, už se to stalo. Už se to nedalo vrátit. Teď musí hlavně zjistit, co je s dětmi, najednou byla ráda, že jsou na prázdninách tak daleko, až na druhém konci republiky.

Vzpomněla si najednou, jak už dávno před začátkem Pražského jara, už při prvních náznacích politického tání Vadima ponoukala, aby se do toho opřel, aby se zasazoval o demokratizaci, o reformy, svobodnou kulturu, svobodný tisk, o to aby armáda a policie sloužily lidem, jak to mělo být, zatímco on váhal, byl si nejistý, obával se reakce Sovětů. Kamila se ale nechala strhnout touhou napravit všechno zlé a podlé, amatérské a neuvážené, co komunisté v téhle zemi napáchali. To všechno, čemu napomáhali, u čeho asistovali anebo k čemu alespoň mlčeli a snášeli to i oni dva, ve jménu nějakých vyšších, vzdálených cílů i vlastní kariéry. Kariéry hlavně, nebylo možné to nepřiznat.

Ona sama nebyla nic, pouhá středoškolská ruštinářka, ani ve straně nezaujímalá žádnou významnou funkci, nějaké to papírování a zapisování jí nechali, nic víc. A taky si dost nevěřila, nikdy nehrála žádnou vysokou hru, i když se o to i trochu snažila i když měla bezpočet významných přátel a známých, nikdy ji nevzali tam nahoru mezi sebe. Ale její Vadim, se svými schopnostmi a nadáním, se svou inteligencí a rozhledem, talentem působit na lidi a přesvědčit je, on byl tím, kdo mohl za oba pohnout věcmi správným směrem.

A nakonec se jí ho podařilo rozhoupat anebo to snad bylo jeho vlastní rozhodnutí, že do toho půjde a ona ho v tom podporovala, jak jen dokázala. A opravdu se zdálo, že to má smysl, dařilo se to i Vadimovým přispěním, jenom to bylo čím dál víc vyčerpávající a oni tomu nakonec obětovali veškerý čas, i svůj rodinný život. A stín podél hranic zatím houstl a mohutněl, bylo to nejasné, ale bylo to cítit. Hlavně Vadim si to uvědomoval, byl mimořádně vnímavý a taky je důvěrně znal, naše ‚přátele‘, viděl jim až do kuchyně.

Tahle situace se v rychlé zkratce zopakovala, když opravdu přišla odvěta a do Československa vstoupilo pět spojeneckých armád. Kamila přijala taktiku pasivního odporu ihned za svou, neodpovídat násilím, nedat cizím vojákům sebemenší záminku k ozbrojenému útoku, ale ani v nejmenším nespolupracovat, nepomáhat jim shánět jídlo, vodu, rádiové spojení, ale rázně a otevřeně s nimi hovořit o politické situaci, o Sovětských

zločinech, zvěrstvech stalinismu, o tom, že tu nemají co dělat, že se nemají co vměšovat do věcí suverénní země a podobně. Znamenalo to, nevzdat se dosažených svobod a přímo před hlavními děly a samopalů dál šířit necenzurované informace všemi médii, pořádat mítinky, diskutovat a uchvatitelům nemilosrdně nastavovat zrcadlo. Zachovat si, až na pár silnic, rozježděných tankovými pásy, všechno to, čeho se dosáhlo, než přišli. Dělat si svou vlastní politiku, žít dál tak svobodně, jakoby tu nebyli.

Vadim měl tou dobou už významnou funkci na ministerstvu války a znovu se dost bál, aby zatvrzelá nespolečenská a svobodně vyjadřování názorů, na které byli Rusové nesmírně hákliví, aby to všechno nepřineslo víc škody než užítku. Aby si nakonec nenašli nebo nesinscenovali nějakou záminku a nezačalo se střílet.

Ale Kamila byla pevná ve svém přesvědčení, nějaký neznámý instinkt jí v tu chvíli dával jednoznačné, jasné odpovědi na tu smršť chaotických otázek. A Vadim se do toho opravdu znovu pustil. Možná se víc přel sám se sebou, než s ní, ale výsledek tu byl, Vadim se angažoval, jak nejlépe dokázal. Dva, tři ostré články v armádním tisku, nějaký projev, prohlášení a hlavně nekonečné debaty s kolegy na ministerstvu, které mělo rozhodovat, jak se budou chovat, co budou vědět a čím se budou řídit statisíce obyčejných vojáků na posádkách, co pro ně bude rozkazem, co vojenskou ctí a co lidským svědomím.

Vadim alespoň v těchhle chvílích, zastával nekompromisní a při tom mírumilovný postoj. Stal se jedním z opravdových hybatelů dějin v mezním historickém okamžiku, kdy se rozhodovalo o všem. Tak se alespoň jevil své ženě Kamile v těch necelých deseti dnech, které předznamenaly příští desetiletí. Ale nebyla u toho s ním, nemohla u toho být a také měla dost svých starostí se začátkem školního roku. Co dělá, věděla jen z jeho krátkých vyprávění, než šli oba, na smrt vyčerpaní, pozdě večer spát.

Až poslední dva, tři dny Vadim najednou ztratil energii. Téměř s ní přestal mluvit, skoro se nezasmál. Několikrát se probudila uprostřed noci a zjistila, že sedí v otevřeném okně s cigaretou a něco si mumlá. Měla to na něm poznat? Měla z jeho očí vyčíst, co se chytá udělat? Ale tehdy, se našlo tolik dobrých důvodů proč být skleslý, mohla si to přečíst z jeho myslí, když k němu byla tak blízko a on k ní?

Možná to i tušila a šla mu dobrovolně z cesty?, ptala se sama sebe. To znělo šíleně, byla by toho schopná? Už si nedokázala odpovědět. Veškeré ‚před tím‘ bylo pro ni najednou nekonečně vzdálené. Ale nebylo to tak, Kamila netušila nic, anebo to tiché varování zaniklo ve vřavě vypjatých emocí těch dnů. Když tenkrát v ten osudný pátek přijela na Moravu za dětmi, měla zorničky rozšířené vzrušením. Překotně vyprávěla, co všechno se v Praze děje. Jak lidé stále věří, drží při sobě, jednají a smýšlejí stejně, aniž by se na tom domluvili.

Namísto hrůzy, panického ústupu a hysterického náhodného odporu, spustila agrese ‚spřátelených‘ armád vlnu nenásilné vlastenecké euforie. Lidé si pomáhali a byli k sobě přátelštější a ohleduplní jako nikdy před tím. Ale nepodřídili se, trvali na svém a nenechali si to vzít. Mysleli a jednali jako jeden, ve zvláštní telepatické extázi.

Možná Kamila cítila to stejné nadšení, které jí za války provázelo v odboji. Touhle dobou byla už ostřílený partyzán, mohla by učit druhé pravidla konspirace a účinného matení nepřítele. A možnost zažívat něco vzdáleně podobného jako tenkrát, jí navozovala atmosféru mladých let.

Mluvila o rozčarování nad tím, že Dubčekovo vedení podepsalo v Moskvě kapitulaci, zároveň byla nadšená, že obyčejní občané to nevzdávají, jsou odhodlaní jít dál, navzdory protivenství, které je ohrožovalo.

Moravští nad tím jen rozpačitě kývali hlavami, moc to nechápali, ani se jich to moc netýkalo. Nebo jenom jako výkyvy počasí, přijdou a zase odejdou, nic s nimi nenaděláte. Zvítězí ten, kdo se přizpůsobí. Hlavně nic neuspěchat, nenechat se strhnout k ničemu neuváženému a co nejvíc si zachovat z toho předešlého, ještě se to jednou bude hodit. To byla jejich staletá moudrost, nemohla se mýlit!

Kamila se tenkrát dlouho nezdržela, vlastně odjela hned nazítří s tím, že bude lepší, když tu děti ještě nějaký týden zůstanou, aby se jim v Praze něco nestalo, tady na venkově byl naprostý klid. Jen párkrát projela okolím nekonečná kolona vojenských nákladňáků, která bloudila od čerta k ďáblu, protože vlastenci strhali a zabíjeli všechny orientační tabule a nápisy, všude stálo jen Kijev – 1500 km, Moskva 2000 km a nápisy jako ‚ldítě damoj!‘ a ‚Dubčeka nám zavřeli, přátelství je v pr...!‘ ...

- - -

Byl to nekonečný přívál myšlenek, co jí najednou protekly hlavou, jak se tam choulila, vsedě na kraji postele, u přátel, kteří jí poskytli dočasný azyl, protože do bytu, kde se odehrála ta tragédie, pár dní nikdo nesměl, kromě policie. Nakonec, sotva by tam teď dokázala klidně usnout a možná to bylo i pro ni bezpečnější pár dnů se doma neukázat, možná bylo nakonec prozíravé, že děti nechali tak daleko, vlastně celý půlrok úplně stranou toho překotného dění. Teď se hlavně musí co nejrychleji přesvědčit, že jsou oba v pořádku!

Seděla téměř nehnutě a tiskla si k hrudi cizí hrneček chladnoucí kávy. Úplně ji ty vzpomínky na nedávné události pohltily, unesly, spláchly, jako mohutná řeka a zase vyplivly na zcela jiném místě v jiné krajině, kde to nepoznávala. Ale když se znovu podívala na budík, byly pořád tři ráno, velká ručička se téměř nepohnula. Uběhlo málo přes pět minut, ale krabička cigaret, které si večer koupila, byla už málem prázdná.

Chodila po kuchyni sem a tam a snažila se nedělat hluk, aby nebudila své hostitele, čekání na ráno, až bude možné použít telefon, bylo nesnesitelně dlouhé.

Snad by šli nejdřív po ní, kdyby se chtěli ještě mstít, ale kdo ví? Kdo ví, kdo za tím stál nebo co se vůbec dělo? Možná právě tohle jí i děti nejlíp chránilo, že vůbec nic nevěděla! Najednou byla stejně bezvýznamná jako předtím, než potkala Vadima a proto se neměla čeho bát. Snad, ale věděli to také oni, že ji Vadim téměř do ničeho nezasvětil? Mohli si být jistí, že se před ní ani před dětmi o ničem důležitém nezmínil?

Musí jim zavolat, svým dětem, co nejdřív to bude možné. Musí slyšet jejich hlas, musí vědět, že jsou živí a mají se dobře! Jenže, co by jim řekla, bude si s nimi povídat, jakoby se nic nestalo? Dokázala by to vůbec? Bylo by moudré je takhle strašně obelhávat, jakkoli by to bylo pro jejich dobro? Přehrát jim do telefonu bezduchou frašku o tom, že je všechno v pořádku?

Měla by jim to říct zpříma, rovnou, postavit je před hotovou věc, když jsou od ní stovky kilometrů, v neznámém prostředí? Ne, to takhle to nepůjde, musí jim tu smutnou zvěst sdělit, až bude s nimi. V tuhle chvíli, kdy se to dozvedí, musejí být všichni pohromadě! Teda, téměř všichni, od teďka navždycky už jenom ‚téměř všichni!‘ Ale v ten okamžik jí to přišlo úžasně

cenné, tři pozůstalí a jedna vzpomínka, to je přece mnohem víc než nic, pokud zůstanou pohromadě!

O půl páté to už nevydržela. Opatrně zvedla sluchátko, ale vytáčení čísla se rozléhalo tichem spícího bytu jako rachot sbíječky a nedalo se nijak tlumit. Snad to přátelé pochopí, už to nebyla schopná odkládat!

„Co dělají moje děti?“, vyhrkla do telefonu nezdvořile, ale strýc na tyhle věci nebyl zvlášť citlivý. Jenom nechápal, proč se musel hnát od snídaně přes dvůr, ještě ani pořádně neoblečený. Telefonní přístroj byl až v odlehle části domu, kde sídlil Národní výbor. Václav byl zvyklý brzo vstávat, takhle vstával každý den, zvlášť v létě. Ale ranní rozmrzelost míval jako každý jiný.

„Tož, co by robili, spijou!“, téměř odsekl.

„A jsou v pořádku?“

„Tož jásné, Kamilo, sú. Včíra mastily karty s našou Jarunou až skorem do polnoci, včil všitci vyspávajů!“

Kamila se odmlčela, v telefonu se ozvalo rozpačité odkašlávání.

„Tož, co ti mám říct, do šlaka, o co ide?“

Ještě chvíli to trvalo, než odpověděla, nemohla najít hlas, jakoby jí ta schopnost promluvit na chvíli někde uvízla v krku. Chtěla to nějak uvést, ale nic jí nenapadlo, v hlavě měla jediné:

„Vladimír je po smrti.“, řekla to moc tiše, asi jí nemohl rozumět, nebyl si jistý, tím co slyšel, musela to ještě zopakovat. Napodruhé to z ní vyjelo tak hlasitě až se téměř lekla.

„Vladimír je po smrti!“

„Boha krista!“, zalapal Václav po dechu, rozespálost ho kvapem opouštěla: „A to ako?“

„Je to strašně složité, pošlu vám dopis, všechno vysvětlím. Jenom, moc vás prosím, děti se to nesmí dozvědět, dokud za nimi nepřijedu!“

„O to sa ty, Kamilko, neboj, neřekneme im to!“, odpověděl strýc úplně jiným tónem, byla to ta chvíle, kdy najednou pocítíte pravou hodnotu člověka. Václav se nikdy s ničím moc nepáral. Na šťourání v citech a soucitech ho neužilo, ale Kamila z jeho hlasu najednou cítila opravdovou nefalšovanou účast, poprvé a málem naposled cítila, že v tom není sama, že jí v tom oni, celá jejich rodina nenechají.

Znovu se odmlčela, chvíli bylo slyšet jen Václavův nakráplý dech. Ještě jí napadlo, že by je měla varovat, aby děti nikam nejezdily, aby se zdržovaly pokud možno doma, aby nemluvily s cizími lidmi..., ale kdo ví, jak by si to vyložili, takový poplach by byl spíš ke škodě než k užítku, vyvolal by spoustu zmatku a zbytečných dohadů. Jen ať si ještě užijí pár bezstarostných dní, než je život doběhne.

„Děkuju, Václave, děkuju vám všem. Jsem vám moc, moc dlužná...“, zaštkala.

„O to sa něstaraj, boh nám to oplatí!“

„Děkuju!“

Sluchátko zapadlo do vidlice a Kamila si úlevně vydechla. Jsou v pořádku, nemusí se bát! Konečně se mohla soustředit na všechno ostatní, co musí zařídit!

- - -

Ted', když se po čtrnácti dnech otálení za dětmi konečně vydala, byla už ve zcela jiném rozpoložení. Nedokázala se soustředit na úplně běžné úkony, zamknout dveře, sejít se schodů, koupit si jídlo, kafe, cigarety. Stále si nebyla jistá, jestli doma nezapomněla peníze a doklady, klíče od kabinetu a pak to všechno zdlouhavě a opakovaně hledala po kapsách, teprve když došla ze zastávky tramvaje zpátky domů, vyšla po nekonečných schodech až k bytu, zjistila, že to všechno má, přímo v té tašce, kde to několikrát hledala.

Stejně obtížné pro ni bylo s kýmkoli mluvit. Nedokázala se soustředit, co kdo říká, často ani nevěděla, s kým právě mluví. Čím víc se soustředila, tím to bylo horší. Do všech hovorů, které s lidmi vedla, se mísil nějaký jiný neznámý třetí hlas, slychala ho, i když byla sama, ale tehdy ji nerušil, věděla, že není skutečný, jen ho nedokázala zastavit.

Ale pletly se jí do toho i hlasy opravdových lidí, kteří k ní občas nečekaně přistoupili, na pohřbu nebo prostě na zastávce tramvaje. A bez pozdravu jí šeptem radili a nabádali, co má dělat, co má komu říct, komu se raději vyhnout. Na který úřad má ještě zajít, kdy se má dostavit k výslechu na policii a hlavně, jak o tom má mluvit a přemýšlet. Vlastně na ni byli docela hodní, takoví chápaví, účastní. Dokonce jí i vydatně pomohli se zařizováním pohřbu, zvaním smutečních hostů a všeho kolem. Bylo nad slunce jasné, že jim hlavně záleží na tom, aby vše proběhlo v klidu a tichosti a rychle bylo zameteno a čisto. Kamile se tu a tam vloudila myšlenka, co s tím asi mají společného, jsou to ti samí, kteří Vadima dotlačili až k té definitivní tečce, anebo jenom po někom uklízejí a třeba jenom matně tuší po kom. Tou dobou už neměla sílu jim říct: ‚Jděte si po svých, nic vám do toho není!‘

Ale svoje v tom sehrály i silné prášky na uklidnění, které jí předepsal psychiatr, měla dojem, že ji spíš jenom dezorientují a ubírají sílu, schopnost normálně uvažovat a soustředit se, ale bolest ze ztráty partnera zůstává stejná.

Když pominuly starosti kolem kremace, smutečního obřadu, utichly projevy o hrdinství a sebeobětování pro vlast, přestaly se pomalu trousit skupinky a delegace kondolentů s patetickými řečmi, Kamila po neuvěřitelně rušném půlroce Pražského jara a téměř stejně dlouhých dvou, třech týdnech po něm, najednou osaměla. Ocitla se v prázdnotě a tichu.

Do práce nechodila, měla neschopenku. Neměla v tu dobu dost sil postavit se před žáky. Ta samota jí na jednu stranu vyhovovala, konečně nemusela řešit, jak vypadá, jak na koho působí, co by měla kdy říct, aby to nevyznělo neomaleně nebo hloupě.

Tohle vlastně poznala jen na krátkou dobu po válce, kdy měla malý pokojík na studentské koleji jen pro sebe. Snad jí ho poskytli jako náplast na čtyři roky v koncentráku, kde byla absence soukromí, minimálního osobního prostoru, málem tím největším mučením, které poznala.

Ale i mučení člověk, chtě nechtě, přivykne. Kamila najednou neuměla být se sebou sama. Stále ji pronásledovaly nutkavé myšlenky, vedla nekonečné dialogy s temnými autoritami, které se jí vemlouvaly, nutily jí pořád dokola odpovídat na nesmyslné otázky. Věděla, že

nejsou skutečné, že existují jen v její hlavě a přesto dokázaly přehlušit všechno, co opravdu prožívala.

Byly to nekonečně dlouhé dny, ale i noci, snad nejdelší v jejím životě. Dny od nocí nebyly úplně k rozeznání, Kamila jenom bezvládně seděla na židli a probrala se jenom v okamžicích, když zjistila, že jí opět došlo kafe nebo cigarety a nezbylo jí, než vyrazit ven.

Za dětmi musela, to bylo dané, aby věděly, že ještě mají mámu a taky jim sdělit, že už mají jenom ji! Dřív nebo později by jim to někdo škodolibě vyzvonil, to nechtěla riskovat. Nemohla tuhle návštěvu už odkládat. Zároveň v sobě ale nemohla najít sílu vydat se na cestu, nechtěla, aby ji takhle viděli, její děti a vůbec, kdokoli.

A ani ona sama je v tuhle chvíli nijak zvlášť vidět netoužila, byla ráda, že je má, že jsou to její děti a Vadimovy, ale mít je nablízku, to jí nescházelo. Potřebovala klid.

Jednou jí nohy ale přece jen donesly až na Hlavní nádraží, stalo se to tak nějak samo, moc o tom nepřemýšlela, nic si s sebou nevzala, nic si nepřipravila. Prostě nastoupila do vlaku a jela. Obraz za oknem jedoucího vagónu se velmi podobal chaosu obrazů, které jí běžely hlavou. Ani si nevzpomínala, jak si vybrala ten správný vlak, koupila lístek, stejně nevěděla, jak přestoupila na autobus. Jakoby jí sem za dětmi přenesla nějaká vůle, o které neměla zdání.

- - -

Chvíli tam s moravskými příbuznými mlčky seděli u toho stolu. Dospělí už zhruba všechno věděli z dopisu a to ostatní zatím počká. Na stole se objevil omlácený talíř plný sušenek a taky chleba, špek, rajčata a mléko:

„Musíte něco sněst, nebo ste od obeda nic němali!“

Děti pomalu sáhly, každý po jedné sušence, ale myšlenka na smrt vám dokonale zabetonuje žaludek, zastře hlad, máte najednou pocit, jako byste jedli smrt samotnou, její suchou drolivou podstatu bez chuti a pocitů.

Strýc a teta byli tak brzy odpoledne oba doma, to bylo zvláštní. Chvíli se s Kamilou bavili o nějakých dalších příbuzných a známých, o kondolencích a utěšujících vzkazech, o průběhu samotného pohřbu, to všechno bylo už minulostí, děti to zaspaly ve sladké nevědomosti a pro Kamila už to bylo strašně dávno, poslední ozvuky navždy ztraceného života. Po té, co náhle ztratila jeho, teď zvolna ztrácela tu záplavu lidí a věcí, které ho obklopovaly.

Vypilo se černé lógrové kafe, Kamila vykouřila tři cigarety a pak si moravští řekli, že teď musí být máma hlavně se svými dětmi! Zeptali se jí jenom, jestli by něco nepotřebovala a že si má kdykoli o cokoli říct a pak se všichni pozvolna vytratili za svými činnostmi. Na práci toho měli vždycky habaděj, v tomhle ten den nebyl nijak výjimečný.

- - -

„A jak se to stalo? Zastřelili ho Rusáci?“, zajímaly se děti opatrně, hned jak osaměli. V těch týdnech to bylo první, co vás mohlo napadnout. Šířili se zvěsti, že po nich nějakí kluci házeli kameny a oni je zastřelili. Střílelo se i v Praze na několika místech, ale potvrzených zpráv o nějakých obětech bylo jen pár. Děti ale věděli, že táta byl voják a vojáci přece bojují a umírají

ve válkách, mohl tedy padnout i v téhle skoroválce?

„To ne. Sám si vzal život, otrávil se plynem...“, tohle byl opravdu šok! Sebevražda nebyla v dosahu jejich chápání. To vždycky dělali jenom nějakí úplně cizí blázni, něco takového se jim nemohlo týkat!

„Sám sobě? Náš táta? To přece není možný, proč by to dělal?“

„Kdo ví?“, Kamilu se najednou zaskočila ta naléhavost jejich dětských otázek, topila se v pocitech a na nějaké vysvětlování proč se to stalo, nebyla připravená a tak z ničeho nic musela vybalit i to, co se jim zdráhala povědět:

„Asi to musel udělat, neměl na vybranou! Přinutili ho.“

„Kdo, oni? Rusáci? Jak ho mohli přinutit, to přece nejde, přinutit člověka, aby se sám zabil. Nic horšího přece už není!“

„Já nevím, nikdo to neví, asi mu řekli, že se stane něco strašného nám, mě a vám, když jim nebude pomáhat. A on jim pomáhat nechtěl.“, nevěděla jak se z obklíčení těch v podstatě velmi naivních dotazů dostat. Ale lhát nebo předstírat, to nikdy moc neuměla, nikdy to ani nechtěla umět. Neuměla dětem předkládat fakta v nějakém pohádkovém vydání a tahle situace jí nedovolovala ptát se, jestli jsou už dost zralí, aby to pochopili.

„A to po sobě nenechal žádný dopis?“ Tohle už děti znali z filmů, že sebevrazi po sobě nechávají dopis, kterým se pak všechno vysvětlí a pravda je pak krásně průzračná a všichni dojdou usmíření.

„Ale jo, nechal, ale tohle tam nemohl napsat. Tím by ohrozil nás, a toho se určitě bál nejvíc, aby se nám něco nestalo. Napsal jenom, že to musí udělat, že nemá na vybranou.“

„To mu přece nemohli udělat, to přece nejde...“, snažil se Oldřich přemluvit skutečnost. Kamila jenom hýkavě vzdychla a Klára se choulila na své židli.

Najednou tu ležela hromada dalších otázek, a přesto bylo zbytečné, kteroukoli zvednout a položit ji. Odpověď by stejně nikam nevedla, jenom by vyvolala řadu nových a nových otazníků. Děti si uvědomovaly, jak je pro Kamilu bolestné odpovídat. Netroufaly si dál dráždit ránu na její duši, když to nebylo k ničemu.

Do hlavy se jim nastěhoval chuchvalec zmatku a nejasností. Nebyla to ani smrt v boji, nezabil ho blesk, opilý řidič ani vleklá nemoc, dokonce ani uvolněná taška, která spadne se střechy na hlavu, tomu nejnešťastnějšímu smolaři. Nebylo to ani bláznovství, vypjaté sobectví, fyzická bolest, duševní muka, pocit marnosti nebo co všechno může vést k činu sebevraha.

Snad vražda? Ano, mohla to být vražda, rukou samotné objeti, kterou ale vedla cizí síla. Jenomže kdo a proč? Byl něčím tak důležitý, vládl nějakou zvláštní mocí, snad informacemi, které nikdo jiný neměl? Nebo možná, vražda jako pomsta, vražda jako trest?

Nebo to mohl být útěk! Útěk před odpovědností, kterou na sebe táta odmítal vzít. Útěk před něčím, co by musel, ale nechtěl a z morálních důvodů nemohl udělat? Smrt, jako jediný

způsob jak žít se svým svědomím? Tohle se zdálo nejpravděpodobnější, ale stejně to nabízelo víc otázek než odpovědí.

Nějak tomu svým způsobem rozuměli, i když to byly věci na hranici jejich dětského chápání.

Protentokrát to nechaly být, časem se určitě dozvedí víc. Přijdou nějakí známí, tátovi kolegové, až se situace trochu uklidní. Přinesou nové informace a postupem doby se to všechno projasní.

Rodinu hrdiny přece nenechají osamocenou, postarají se o ně, řeknou jim o tátovi všechno a každého bude zajímat, co se s ním dělo v těch posledních dnech a hodinách. Tak to přece vždycky chodí, tak to musí být!

- - -

V ložnici si vlezli všichni tři do rozměrné manželské postele s oválným obrazem panny Marie s Ježíškem a několika anděly v hlavách. Často v téhle posteli spalo i pět osob, a jeden až dva ještě na otomaně přiraženém k nohám letiště. Za tenkou zdí pak byla ještě druhá menší ložnice se třemi postelemi. Tam se spalo podle potřeby po jednom až po dvou. Spaní tu nemělo žádný pevný řád, kdo kde spočine, se určovalo až bezprostředně před ulehnutím. Když někdo přišel domů později, musel se spokojit s místem, které zbylo, a když nezbylo, musel se k někomu vecpat.

Tentokrát nechali celou síň, jak se tu říkalo, prostornou místnost, vybavenou tímhle soupostelím, kamny, dvěma skříněmi a televizí, jen jim samotným. Tam společně truchlili. Děti se vlastně spíš učili truchlit. Nebylo to lehké.

PŘEDEHRA

Oldřicha překvapilo, že se ho ta zpráva prakticky vůbec nedotkla, snažil se v sobě najít nějaký náznak smutku, ale žádný tam nebyl. Už vůbec ne takový ten ochromující, který ho přepadal, když si jen představil, že by umřela máma. Vlastně tak nějak automaticky předpokládal, že kdyby umřel táta, bylo by to skoro stejné.

A teď to tu bylo, holá skutečnost na denním světle, ale pocit téměř žádný. Nevěděl najednou, jak se má chovat. Musí být smutný, tak aby to bylo vidět, o tom nebylo pochyb, ale co by měl říkat?

Klára na tom nebyla o moc lépe, city jí zradily, také cítila jen mámin odcizující smutek a jinak prázdno. Možná všechny slzy vyplakala už před rokem, když táta málem zemřel při

autonehodě, měl těžký úraz hlavy a tři dny byl v komatu. Stalo se to před rokem u známých na chatě.

- - -

Vlastně to nebyla chata, spíš zemědělské stavení, kde bydleli staří rodiče těch známých. Byli tam u nich o nějakých delších svátcích před prázdninami na návštěvě. Tehdy, když se to stalo, seděli, ona a Oldřich v tmavé ložnici s nízkým stropem a hráli si s kartami. Venku bylo slunečno, ale foukal studený, nepříjemný vítr. Uvnitř bylo o dost líp. Zkoušeli vymyslet nějakou novou hru, ty staré už je přestaly bavit. Když náhle vběhla do místnosti teta Květa s ustaraným obličejem. V puse měla spoustu vzrušených slov, která se drala ven, ale když uviděla, že jsou tu jen tihle dva caparti, všechno to najednou obtížně spolkla a vycouvala za dveří.

Děti hned pochopily, že se něco děje. Klára položila karty na stůl a pomalu se přesunula ke vchodu do vedlejší místnosti, zazníval odtamtud nějaký divný shon. Zkusila ty dveře pootevřít, něčí velká ruka ji ale hned strčila zpátky.

„Tatínek je zraněný, musíte tu počkat a být hodní!“, Klára ale zůstala stát poblíž dveří a nakláněla hlavu, aby škvírou zahlédla, co se vedle děje a hlavně poslouchala útržkovité věty mnoha hlasů mezi šoupáním židlí a nohou po podlaze. Levou rukou si zakrývala pusku, jakoby se bránila vyslovit, co zjistila. Oldřich zůstal tupě sedět na židli, ta chvíle byla pro něj jeden velký otazník, nevěděl, o co jde a jak by se měl chovat. Ale bystrá Klára ho nenechala dlouho na rozpacích, najednou se odtrhla od dveří, přiběhla k bratrovi a přitiskla se k němu.

„Zajeli nám tatínka!“, hlasitě zanaříkala. Oldřich nelenil, nevěděl, jak to sestra zjistila, ale okamžitě zkusil nasadit stejný tón a zazpíval:

„Zajeli nám tatínka!“

V zápětí znovu vešla Květa a důrazně je okřikla:

„Musíte být zticha! Tatínek vás uslyší a bude ho to ještě víc bolet. Teď potřebuje klid, aby se uzdravil!“

Ale táta nemohl nic slyšet, byl v bezvědomí a ona jim lhala. Byla to taková ‚herdek ženská‘, byla statná a o hlavu větší, než její manžel, zedník a policajt. Děti jí neměly moc rády, zvláště Klára, často říkala: „Vona je blbá.“ Neuměla si hrát, neměla vtip a v povaze nic jemného nebo roztomilého. Jejich byt v Praze divně smrděl.

Ale na druhou stranu byla Květa nesmírně praktická a činorodá, věděla, jak se brousí parkety, jak se čistí odpady, jak se natírají okenní rámy. A všechno to taky sama často dělala. Byla vždycky připravená obětavě k vám do bytu vtrhnout s malířskou štětkou nebo vám výrazně vypomoct třeba se stěhováním, měla sílu a všem kolem sebe dokázala nasadit svižné a při tom únosné pracovní tempo.

Jen jste se museli smířit s tím, že výsledek její práce byl vždycky poněkud humpolácký, nikdy se neohlížela na nějaké detaily nebo vzhlednost. Děti často odmítaly jídlo, které jim nabízela, do sekané dokázala semlít vše, co jí přišlo pod ruku, aby ušetřila.

Názory měla jasné a přímočaré. Byla domovní důvěrníci a na prvního máje každého otravovala s věšením praporků. Nájemníci jí často podezírali, že je špehuje a ráda donáší. Bydlela v přízemí, věděla, kdy a jak kdo přichází a odchází a co se v domě šustne.

Na druhou stranu, díky ní měl jejich dům tu nové okapy, tu fasádu, zatímco na okolní domy se čtyřicet let nesáhlo. A Květa každému sousedovi zdlouhavě vysvětlovala, že bez těch praporků by to teda rozhodně nešlo.

Rodiče si zvláště vybírali kamarády!

Děti tam vydržely dlouho strnule sedět u toho stolu, a cítily pod srdcem zvláštní tlak. Na karty už nebylo ani pomyslení, zatímco vedle se pořád s něčím šustilo, zazníval odtud vážný, tlumený hovor, slovům nebylo rozumět. Snad za hodinu se venku konečně rozhoukala sanitka. Pak už to šlo ráz na ráz, tátu odvezli a oni tři tu zůstali sami, u téměř cizích lidí. Ale máma se teď chovala, jako by byla s domácními, takže byli spíš jenom dva.

Klára plakala. Nikdo jim nechtěl říct, že to je dobré a že to táta přežije. Jenom říkali: „Teď hlavně musíte být hodní, to táta nejvíc potřebuje!“

Uložili je do postele, že se musí vyspat, ale usnout bylo nemožné. Dospělí zatím seděli u stolu při jedné svíčce a tiše si povídali. Děti poslouchaly zvláštní slova, jako ‚těžce zraněný‘, ‚smrtelně zraněný‘, ‚těžký otřes mozku‘, ‚bezvědomí‘.

„V bezvědomí, to znamená, jako když omdlíš? Jako když žiješ, ale nevíš o sobě?“, vyzvídal Oldřich šeptem. „No jasně!“ Odsekla Klára nosovým hlasem.

Druhý den našel Oldřich na silnici kousek za domem velkou kaluž krve zasypanou pískem, tehdy zjistil, že stará krev už nemá jasně červenou barvu, ale zhnědne a zmatní, takže vypadá jako rez. A taky se konečně dozvěděli, že tudy táta odcházel z návštěvy nějakého souseda odnaproti. Přecházel silnici, proti němu do kopce pomalu supěl traktor a tak Vadim neslyšel auto, které se hnalo zatáčkou opačným směrem. Řidič nestihl zareagovat, nabral tátu bokem auta a smýkl s ním do příkopu.

Celé dva dny bylo ticho, nikdo jim nechtěl dát falešnou naději, že se táta uzdraví. Prý byl stále v hlubokém bezvědomí. Klára pobrekávala a Kamila se toulala myslí někde nekonečně daleko. I tehdy vlastně museli spíš oni brát ohled na mámu, než naopak.

„I kdyby to přežil, bude to trvat ještě dlouho, než se zotaví.“, nechal se slyšet přísný pan doktor v telefonu.

Oldřich prožíval sevření smutku a obav, ale také nekonečné nudy, neměl co dělat, s kým se bavit. Většinou se procházel po malém dvorku, foukal do kožichu králíkům, kteří se tiskli na pletivo svých kotců, a sbíral paví pera, která tu ztrácel tenhle neužitečný pták. Těsně před polednem čtvrtého dne se Vadim najednou objevil ve dveřích, snad jim utekl z nemocnice nebo co. Byl potlučený a kulhal, občas syknul bolestí, ale měl dobrou náladu, usmíval se, smrt byla v tu ránu nekonečně daleko.

Vypil s udivenými přáteli a chotí kafe, zapálil si a pak se klidně procházel po místě nehody, kde stále ještě byla ta zasypaná kaluž krve. Rozumoval s Kamilou o tom, jak se to stalo, aby podal zprávu pojišťovně: „Takhle jsem seshora šikmo přecházel, proti mně ten traktor a

takhle mě to auto nabralo klikou u dveří, od toho mám tuhle modřinu na boku, a ten náraz mě odhodil sem.“

Říkal to jako nějaký vtip, ale byl dost bledý a zesláblý. Dělal mu problém něco sebemenšího sníst a často to hned vyzvracel. Také ho pořád bolela hlava, nemohl s ní rychleji pohnout ani se předklánět. Spal raději vsedě, uléhání bylo nesmírně bolestivé. Všichni na něj delší dobu museli brát zvláštní ohled, žádné poskakování po kolenou a věšení se na krk, jak to děti rády dělaly, ale o nějakém umírání nemohla být ani řeč! Všichni si náramně vydechli!

- - -

Tohle se ale tenkrát stalo málem před jejich očima, a tehdy s ním na nějakou chvíli byli pořád. Brali ho jako blízkého člověka. Připravil jim senzační prázdniny, a hlavně ho měli stále před očima. Poslouchali jeho věčné vtípkování, většinou dost složité a nepochopitelné pro dětské uši. Vidali jeho neklidný, všetečný úsměv. Snášeli jeho neustálé výhrady k jejich zvykům a chování, jak byl věčně nespokojený s tím, jací jsou, jak mluví, co cítí, jak se chovají.

A sledovali ho a doprovázeli při nevšedních pracích, jako rozdělávání ohně, opékání buřtů, sekání dřeva, sbírání darů přírody a rybaření. Ke každé z těchto prázdninových, odpočinkových činností měl svůj vlastní přístup, svá přesná pravidla, jak se co má dělat a proč to leckdo jiný dělá špatně. Byl to prostě na krátkou chvíli táta, dost je oba komandoval, ale uměl taky zaujmout a pobavit, rozptýlit chvíle nudy a čekání a dát rodině nějaký, občas dost nepochopitelný řád.

A vidali ho i vedle mámy, i to bylo trochu vzácné, jí taky dost komandoval, ale choval se k ní velice něžně a s nevidanou úctou. Byl to přece jen pan humanista!

Tenkrát si na svou rodinu po létech práce udělal na pár týdnů čas. To ale zase skončilo, teď už ho déle než půl roku neviděli a před tím jen zřídka. Děti si odvyknou strašně rychle. Prostě se naučili tátu nepostrádat. Skoro celý rok musely poslouchat a spoléhat se na jiné lidi, předkládat jiným své první školní úkoly, probírat s nimi své dětské starosti, nechat si vysvětlovat co vidí v televizi.

- - -

Tyhle prázdniny proběhly bez něj, strávili je celé tady na Moravě a dovídali se o něm jen z krátký zmínek z Kamiliných dopisů a úst, když je občas navštívila.

Těsně před příchodem Rusů byla Klára se sestřenicí Jarunou na nějaké pouti. Nebyla to náboženská pouť, i když tak trochu náboženské byly v tomhle kraji všechny poutě. Klára tam u nějakého divného stánkaře nakoupila čtyři růžence, které měly místo korálek barevná kolečka z cukrového těsta s ovocnou příchutí. Jeden si nechala pro sebe a jeden dala Oldřichovi, další byl pro mámu, ale ten se také hned snědl, ale ten poslední, na ten Klára nesáhla. Byl pro tátu! Přece jenom za tím vším, co prožívali, tam v dálce někde byl ten její trochu tajemný, věčně nespokojený a občas také velmi milý tatínek.

Byla jeho holčička! Byla tátovi podobnější, jak každý říkal a máma vždycky trochu víc tíhla k mladšímu Oldíkovi a ten její náklonnosti využíval plnými hrstmi, ani ho nenapadlo, že tím sestru vlastně odstrkuje. A tak si Klárka s tátou tak trochu zbyli.

Schovávala ten růženec snad celý měsíc, až ho konečně po tak dlouhé době zase jednou uvidí. Věřila, že jí snad trochu oblomí Vadimův nesmlouvavý postoj k náboženství. Že ho snad přemluví, aby si přestal myslet, že smrtí všechno končí, že vždycky i v těch nejhorších okamžicích zbývá aspoň špetička naděje.

Ale už mu ho nestihla dát, už ho nikdy neviděla. A tenhle cukrátkový růženec s hliníkovou ražbou hlavy panny Marie se svatozáří uprostřed, tam potom ještě dlouhé týdny ležel a nikdo se ho nedotknul, ne snad z piety, z ohledů vůči zesnulému, ale spočíval na něm stín smrti a nikdo z dětí se neodvážil zkusit, jak chutná.

A pro Kláru se ten růženec najednou stal bezcenným suvenýrem, vzkazem bez adresáta. Nedožalo ji to, ani v tu chvíli, kdy zjistila, že už ho nemá komu dát. Cítila stejné prázdno jako Oldřich, prázdno, které už nikdo nezalepí.

- - -

Byla to dlouhá noc, všichni se každou chvíli vzdychavě probouzeli. Najednou se děti nedokázaly přitisknout k mámě, jako to dělávaly, když se třeba v noci bály nebo když je něco bolelo nebo trápilo. Chtěly by jí obejmout, utišit tentokrát ony jí, ale něco v ní je odstrkovalo. Z jejího hlasitě oddychujícího těla vymizela něžná mazlivost, sálalo z něj zvláštní bodavé teplo, jako jiskry z vánočních prskavek, jako slabý elektrický proud. Bály se ji probudit, když bude vzhůru, znovu si vzpomene na své neštěstí, bylo jasné, že toho poslední dobou moc nenaspala, bez prášků ani minutu. Potřebovala si nutně odpočinout. A tak se děti nerady a se střídavými úspěchy, učily být ohleduplné.

- - -

Druhý den se šli všichni tři projít. Domácí se stále drželi uctivě stranou, i když, děti by nějaké to vyrušení vděčně uvítaly, samy neměly způsob, jak se odpoutat, jak z toho sevření smutku a soustrasti být jen na chvíli uniknout. Prošli rozlehlým statkem kolem několika stodol na zadní zahradu se stromořadím hrušek a políčkem brambor.

Kamila se zkoušela zajímat, co děti prožily, v těch posledních dnech, když ona už to věděla a ony si ještě naplno užívaly bezstarostné dětství. Děti hned spustily o tom, jak byli v lese na malinách a jak se vozili na žebříňáku za traktorem, ale ona to nemohla poslouchat, jejich štěbetání ji bodalo do uší jako jehly.

„Co ti je, mámo? Bolí tě něco?“, jak se mohli tak hloupě ptát, jak by jí mohlo ‚něco‘ nebolet?

KAMILA

Kamila pocházela z nejchudší dělnické spodiny. Ale nenarodila se do bídy, zpočátku si žili celkem slušně.

Její táta byl vysloužilý legionář. Během své služby pod francouzskou vlajkou byl sedmkrát raněn, vyléčen a znovu poslán do boje. Oldřichovi po něm zbyla slušná sbírka metálů, za každé zranění jeden, jeden za chrabrost a jeden za to všechno dohromady.

Po válce dědeček za své zásluhy nedostal trafikou, ale protekční zaměstnání zahradníka u nějakého bohatého francouzského malíře, který se usídlil v Čechách. Hned se také oženil a za pár let se jim narodila dcera. Ale podlomené zdraví z té války ho brzy dohonilo, zemřel už v roce dvacet pět, krátce po Kamiliných třetích narozeninách. Kamile po něm nezůstalo nic, kromě těch medailí a jednoho skvělého portrétu namalovaného jeho chleboďárcem. Vzpomínky na něj měla jen nejasné, rozmlžené.

Po jeho smrti zůstala vdova na všechno sama, probíjely se s dcerou, jak mohly a stěhovaly se od čerta k ďáblu, jak utíkaly před placením nájemného.

Matka střídala špatně placená zaměstnání a Kamila poznala už v útlém dětství, co je to nouze a strádání, zima, špína a ponížení. Bohužel pro ni, to právě byl ten věk, kdy děti nejostřeji vnímají. Co v téhle fázi života prožijete, vás poznamená víc než cokoli dalšího. Tyhle časné zážitky, které pocítíte jako první doteky okolního světa, se vám stanou měřítkem pro všechno, co potkáte později. Přesto na tohle dobu Kamila nikdy nevzpomínala nahlas, ale zůstaly v ní hluboko zapsané a výrazně ovlivnily její pohled na svět. Snad se za to i obviňovala, jako to děti dělávají, nebýt sirotka, mohla to mít mladá vdova mnohem snazší. Najít si slušnou práci, nového partnera ...

Nakonec se ale nějak dostaly do Prahy a usadily se tu. Matka se podruhé vdala a jejich poměry se srovnaly. Ale hned na to se novomanželům narodila další dcera. Kamile už bylo deset a od té chvíle pro mámu přestala existovat. Novorozeně pro ni znamenalo naději na lepší život v novém vztahu a starší dcera se naopak stala tíživou připomínkou sedmi let bídy a poslední přežívající komplikací pro tuhle světlou budoucnost.

Snad i to způsobilo, že Kamila začala tohle prostředí, to podhoubí lúzy, ze které vzešla nenávidět a ze všech sil se snažila své prokletí, předurčení být bahnem někde ze dna, zlomit. Biflovala se, jak jenom mohla. Vždycky o sobě říkala, že nemá na učení talent, dobrou paměť a smysl pro logiku, ale přesto to nějak obstojně zvládala. Asi se dost podceňovala, měla to v povaze. Ale už na základce chodila doučovat mladší spolužáky, aby si trochu přivydlala. Další okolnosti jí ale nepřály, neměla, kdo by jí na studiích živil a tak to nedotáhla dál než na švadlenu.

Slibovala si, že zkusí studovat při zaměstnání, naneštěstí se přihnala další válka a veškeré její plány, stejně jako plány mnoha jiných vzaly za své. Ještě ale měla pár kamarádů, mladých nadšenců, kteří byli odhodlaní bojovat proti Hitlerovi a jak si o tom povídali, slovo dalo slovo, rozhodli se založit odbojovou skupinu. Mladé lidi vždycky vábilo, zúčastnit se něčeho významného, světodějného! A Kamilu do toho hnala touha převrátit svůj život na ruby, vykonat něco, za co by si jí okolí mohlo a muselo vážít. Život, jaký zatím vedla, pro ni valnou cenu neměl a byla ochotná obětovat vše, třeba i riskovat krk, aby ho obrátila novým lepším směrem.

Motivy ostatních možná nebyly tak silné, ale tuhle hrdinnou ctižádost, aby nás konečně začali brát vážně, sdíleli všichni.

Byli ale velmi mladí, pár let po základní škole a nevěděli jak na to, neměli žádné potřebné znalosti a zkušenosti. Neznali pravidla konspirace a utajení, jak se chovat v kritických situacích, co čekat od nepřítele, jak vypovídat, když je chytí. A vlastně ani netušili, co by měli dělat, aby to bylo pro něco dobré.

Brzy se jim ale povedlo najít člověka, který by je mohl vést a dát jejich odhodlání ideovou náplň. Vůdčím duchem skupiny se stal jeden budoucí slavný socialistický ekonom, duchovní otec tzv. ‚třetí cesty‘, tehdy ještě neměl ani zdání, že ji jednou bude hledat. Ani o konspiraci toho moc nevěděl, byl jen o pár let starší než oni, a žádné podobné zkušenosti neměl. Za to měl ale bystrou hlavu a slušný přehled, dovedl zapůsobit. A také věděl, kam neodvratně směřují dějiny a jak je v tom směřování účinně postrčit. A tak jim hustil do hlavy čistočistý marxismus-leninismus, komunistickou vizi beztřídní společnosti, světa bez válek a chudoby, společnosti, která nakonec přemůže i nesmlouvavou smrt.

I komunistický odboj sice měl za cíl podlamovat nacistickou moc a bojeschopnost a pomáhat více méně všem, kteří stáli proti ní, udržovat spojení se svobodným světem. Ale co se týká poválečné budoucnosti země, neponechával nic náhodě.

Všechna ta jejich cizí slova, jste se hravě naučili. Zněla učeně a exoticky, ale nebylo jich moc. Buržoazie, reakce, oportunistus a revizionismus, kapitál... nejvíc jmen měl samozřejmě jejich ďábel, tak jako v křesťanství. Bylo to velmi jednoduché, přehledné a lákavé. Najednou jste stáli přesně v tom bodě, kde se obracejí dějiny, byli jste přímo u toho, byli jste těmi, kteří tím volantem točí. Ani trochu nevadilo, že jste z nízkých poměrů, nemáte styl a vzdělání, naopak, tady to byla přednost! Ti, kteří dnes nejvíc trpěli, se v příštím světě stanou vyvolenými, poslední budou prvními! To vlastně taky nebyla úplně nová myšlenka.

Takhle rudí dovedli obrátit tok nejedné bujně řeky. Využili mladistvého odhodlání a potřeby bouřit se a nenechat věci tak jak jsou a tuhle energii nasměrovali k vlastním cílům. Ale nezůstalo jen u seminářů a ideologických diskusí. Bylo třeba oslovit masy, jak oni rádi říkali lidem, získat je pro svou věc. A tak se skupina chystala tisknout letáky.

- - -

Zatím co se ostatní snažili smontovat improvizovaný tiskařský lis, sehnat barvu a papír a hlavně nějakou zastrčenou místnost, kde by mohli nepozorováni pracovat, Kamilin úkol byl prostý, učila se jezdit na kole, aby mohla materiál někde rozhodit a rychle zmizet. Všechno to ostatní se jakš takš dařilo, už měli dokonce prvních pár výtisků, ale Kamilino cyklistické zaučování trvalo podezřele dlouho, nedovedla udržet rovnováhu. Začalo se zdát, že snad má porušené nějaké to centrum v uchu, které to má na starosti.

Tahle záhada se už nikdy nevyřešila, Kamila, tou dobou už bytelně vyškolená v Marxismu, se cyklistou už nikdy nestala. Obojí teď bylo vedlejší. Po pár týdnech příprav na odbojovou činnost všechny sebralo Gestapo.

Kamila ještě vzpomínala, že pár dnů před zatčením navštívila kartářku. Všem ostatním, kolegům z práce, co tam s ní tehdy byli, vědma předpovídala nové lásky, cestování, svatby a děti. Jen u Kamily se zarazila, nemohla málem ani mluvit, jak hrozné bylo to, co ji čeká a

nemine. Neřekla nic jasného, jen jí předpověděla veliké, veliké neštěstí. Ještě ten samý den sebrali Němci jejího strejdu, přesně se nevědělo proč a necelý týden na to sebrali ji.

Někdo přímo ze skupiny prý dostal strach, nebo snad chtěl být důležitý, důležitější než samotný jejich ideový vůdce a šel ostatní udat. Ani on ovšem neušel trestu, udavačů byl tehdy takový nadbytek, že se tahle činnost nijak neodměňovala, jen jste tím získali nenávisť a pohrdání z obou stran.

- - -

Několik týdnů strávila Kamila na Pankráci, kde ji bili přes ruce, nutili dělat stovky dřepů místo spánku, možná to bylo i o dost horší, to už nikdo nezjistí, Kamila své utrpení vždycky dost zlehčovala. Když se jí děti, vycované ruskými filmy o hrdinech ptaly, jak byla statečná, jak odolávala mučení, aby nikoho a nic důležitého neprozradila, Kamila odpovídala nejednoznačně:

„Nemohla jsem nic neříct, to se prostě nedalo, to by asi vydržel málokdo. Nikdo vám nemusí bodat žhavé jehly pod nehty, úplně stačí tři noci nespát, abyste byli zlomení. ... Snažila jsem se říkat věci, které už znali, anebo s největší pravděpodobností stejně brzy zjistí. Hlavně jsem si dávala pozor, abych do toho nezatáhla nikoho dalšího, o kom ještě nevěděli. Ale popravdě, sama nevím, nakolik se mi dařilo je mást. Měla jsem v hlavě úplně prázdnou, pamatuju si jenom řev a rány dozorců, kterýma mě budily z vteřinového spánku vestoje.“ Podobně se vedlo i ostatním, ať už to bylo takové, jak Kamila vyprávěla, nebo horší.

Sluší se říct, že Kamila ve svém životě vždycky všechno zlehčovala, hlavně svůj význam v tom všem. Soudruzi nebyli jen agitátoři, po celou dobu své činnosti také sbírali všelijaké, mnohdy na pohled zcela prosté informace, jaká je nálada mezi lidmi, jaké se šíří pověsti, kde a na čem lidé pracují, třeba ve zbrojovce. Ale také se pokoušeli mapovat pohyb vlaků a ozbrojených kolon, fotografovali různé doklady, tipovali vhodná místa pro úkryt osob v ilegality a tyhle informace a materiály posílali různými cestami ven, takže na prozrazení toho bylo až dost, hlavně jména a způsob kontaktu s různými spojkami...

Ale nakonec si fašistická moc přece jenom řekla, že už toho o nich ví dost a že od nich nic dalšího zajímavého nezjistí, byli shledáni naivními a pro říši nikterak vážně nebezpečnými nadšenci a poslali je všechny šupem do koncentráku.

Když se po letech Oldřich dětinsky vztekal: „Tohle si od těch Rusáků nemůžeme nechat líbit, musíme proti nim něco dělat!“, Kamila se smutným úsměvem odpovídala: „Nikdy mi celkem nebylo líto, že jsem musela zaplatit za odboj, za ten bych tenkrát možná položila i život, ale bylo mi vždycky trapně, jak směšný a bezvýznamný bylo to, čeho jsme dosáhli nebo jenom mohli dosáhnout a jakou cenu jsme museli zaplatit. To jsem si nikdy nemohla odpustit. Tak by si každej, kdo si chce pálit prsty, měl dát pozor, ať to co udělá, opravdu něco znamená, aby se za to pak nemusel stydět!“

Ale ono celé to blbnutí kolem agitace a letáků mohlo být jen dobře vymyšlený zastírací manévr, aniž to sami aktéři tušili. Sami věřili, že mají především propagovat myšlenky revoluce a to ostatní je vedlejší a nedůležité. V každém případě jim to pomohlo zmást a rozptýlit pozornost vyšetřovatelů a nakonec si tím možná, a možná nejen sobě, i zachránili život.

- - -

Jaké to bylo v Ravensbrücku, se Oldřich začal dovídat, když byl ještě úplně malý, ani nechodil do školy, máma mu o životě v koncentráku vyprávěla celé hodiny. Jak jedli polévku z bramborových slupek, jak dostávali na celý den nakysle chutnající nedopečený chléb o velikosti dvou žemlí, jak jich spalo v jedné místnosti šedesát, nebo sto, jak si museli jeden před druhým pečlivě hlídat všechny součásti mizerného vězeňského úboru, ztráta čehokoli se přísně trestala, často i smrtí. Dozorci prý znali i mírnější tresty, jako tři dny bez jídla, bití holemi, tresty které často k smrti tak jako tak vedly.

Kamila nikdy moc nevnímala vlastní utrpení, ale utrpení, které vídala kolem sebe si naopak pamatovala velmi dobře. Vzpomínala, jak je esesáci šmírovali na smradlavých kolektivních latrínách, jak kohokoli, kdo se jim znelíbil, poslali k drátům nabitým smrtící elektřinou, a když nechtěl jít, zastřelili ho za neposlušnost. Jak se při nekonečných nástupech nesměli pohnout, zakašlat, zívnout, podívat se věznilům na zlomek vteřiny do očí ... Vyprávěla o hladu, o kostlivcích potažených kůží a plynových komorách a pokusech na živých lidech.

Oldřichovi z toho běhal mráz po zádech a zvedal se mu žaludek. Čím dál tím víc to povídání nesnášel, cítil, že máma z toho má nějaké zvláštní potěšení. Nejspíš jí do toho nutil nějaký přetlak, nějaké zklamání, že to nikdy neměla komu vyprávět. Čekala jenom, až její malý syn začne chápat první významy slov. Přes všechna veřejná uznání, plakety a potřásání rukou, za dlouhých dvacet let od války potkala málokoho, koho by opravdu zajímalo, co prožila. Snad lidé cítili výčitky, že válku přečkali v bídě, ale přece jen snesitelně pohodlí domova, zatímco druzí krváceli v lágrech a na bojištích. Že sami neudělali nic anebo málo pro to, aby to zlo skončilo.

Oldřich při tom vyprávění prožíval strašlivý stud. Nedokázal si představit, jak bylo možné přežít tak hrozné ponížení, kdy už vám z vaší bytosti zbývá jen jakési pyžamo s číslem a pár prkýnek s koženou přezkou namísto bot, plátěná čepice podobná těm, co nosí pekaři, která vůbec nehřála, ale nesměli jste ji ztratit, jinak jste mohli ztratit všechno.

Tehdy ještě ani neuměl psát, a stejně už tak trochu chápal, že je to příběh o velkém hrdinství, ale cítil z toho jen příšerné zhnusení, tohle nečinné, trpné hrdinství se mu přičilo. Říkal si, že by se sám raději vrhnul proti těm psům a samopalům než aby to snášel. Fantazíroval o tom, že než by umřel, snad by se mu podařilo vzít jednu nebo dvě ty fašistické bestie s sebou. A kdyby tohle udělal každý, neměl by tábor nakonec kdo hlídat, říkal si dětsky, často kvůli tomu nemohl usnout.

Tak dlouho se vzpíral, dával mámě po troškách najevo nezáměrné a zhnusení, až ji nakonec přiměl, aby s tím vyprávěním alespoň na čas přestala. Později, když už bral rozum, se někdy i sám chodil ptát, na některé podrobnosti, ale odporných pocitů, že by to raději vůbec nevěděl, že by nesnesl delší řeč na tohle téma, se už nezbavil.

- - -

Kamila vzpomínala na nekonečné apely, každé ráno se vězni museli seřadit před baráky a hodinu, někdy i víc, třeba i půl dne, nehnout se, bez ohledu na zimu a únavu, než se všichni spočítali, ale někdy se stálo jen tak za trest, nebo třeba za něčí pokus o útěk, nebo za atentát na Heidricha, nebo místo oběda a někdy také úplně bezdůvodně.

Měl to být pracovní tábor na pomoc vyčerpanému hospodářství říše a občas se tu i skutečně pracovalo, Kamila chodila půl roku pomáhat s výrobou německých zbraní do fabriky Siemens, nebo se přišivaly knoflíky k uniformám, drtivá většina činností tu ale byla zhola zbytečná, jako převážení písku z jednoho konce lágru na druhý a zpátky, měla za cíl jenom zabít čas, udržet morálku a vytřídit nemocné a nemohoucí.

Byli tu zavření zloději, tuláci, prostitutky, homosexuálové, a taky lidé, kteří se sňatkem dopustili ‚hanobení rasy‘, Židé, manželky polských a ruských vojáků a partyzánů a samozřejmě političtí odpůrci, odbojáři, komunisté a jehovisté. Nebyl to vysloveně vyhlazovací tábor, ale plynová komora tu byla. Mířili do ní všichni, kteří porušili vězeňský řád nebo se jakkoli znelíbili, kterým ještě nebylo patnáct, nebo jim došly síly, nebo se u nich projevil sebemenší příznaky nějaké nemoci. Kašel nebo horečku se každý snažil ukryt, jak to šlo.

„To teda znamená, že mě by poslali do plynu, kdybych tam byl s tebou? A Kláru taky?“, ošíval se Oldřich.

„To ne, prostě bychom řekli, že je ti patnáct. Tobě i Kláře!“, odpověděla rázně Kamila a skoro se při tom smála.

„Přece by tomu nemohli uvěřit!“, pomyslel si, ale máma mu nějak nedovolila, aby to vyslovil nahlas.

- - -

Kamila v koncentráku strávila strašné čtyři roky, ale paradoxně měla štěstí, že tam byla tak dlouho. Kdyby ji sebrali až za Heidricha, nebo po jeho smrti, určitě by ji popravili, to už se popravovalo za pouhý vtip na adresu nacistů. A i kdyby ji nějakou náhodou poslali sem, nováčci to měli v lágrech postupem války čím dál těžší, tábory byly přeplněné k prasknutí. Říše šetřila, kde mohla, na nepřátelích nejvíc. Jídla bylo stále méně, ale nejvíc se nedostávalo prostoru, vězňové spali na úzkých tvrdých pryčnách i po třech. Na konci války postavili na appelplace pro nováčky cirkusový stan, kde se leželo už jen na holé zemi a lidé umírali po desítkách na zápalu plic a podchlazení.

A přece i v tomhle hrozném prostředí se nějak žilo. Pěstovala se přátelství, pomlouvalo se. Komunisté organizovali své politické schůze. A už tady začínali hrát tajemnou hru o své budoucí posty. Nebylo asi náhodou, že se tu Kamila spřátelila s jednou manželkou budoucího prezidenta, s manželkami významných strůjců Pražského jara a také s několika lidmi, kteří po válce stali terčem politických procesů se Slánským a spol., takže šli z jednoho kriminálu do druhého. Už tady, na tom nejubožejším místě na světě se rozdávaly karty světlých zítřků. Někteří tu hráli i s trumfy, které dostali už před válkou, ale tady se toho moc ošvindlovat nedalo, tady se jasně ukázalo, co jste zač. I když i tady se samozřejmě taktizovalo a podvádělo, i tady se často na dobro doplácelo a zlo bylo odměněno.

Ale komunisté nežili jen budoucností, vydatně se také starali, aby vůbec nějaká přišla. Ve všech ohledech si pomáhali, to bylo pro přežití velmi důležité. Dovedli občas na černo sehnat nějaké jídlo a sem tam i pár kousků oblečení. Měli své kontakty v kuchyni, mezi dozorci a podle možností dokonce i venku. Když byl někdo za trest, nebo pro nemoc vybrán do plynu, tyhle skupiny mu dovedli vyměnit totožnost s někým, kdo právě zemřel a tím ho zachránit.

Kamilu mezi sebe přijali automaticky, místo mezi nimi tady v koncentráku, měla za své zásluhy i ‚zásluhy‘ předem zajištěné, nemusela se ho nijak domáhat. A i tohle byla možná jedna z těch maličkostí, které jí pomohly to peklo přežít.

Ale všichni nebyli komunisté a ani komunisté nebyli celé dny jen komunisty. Ani Kamila si nikdy moc neuměla vybírat ty ‚správné‘ přátele a k těm ostatním se chovat, jakoby neexistovali. Všichni tu měli nějaké své vyžití, i když byli hladoví, vyčerpaní a frustrovaní. Potichu si zpívali, recitovali si básně, které znali nazpaměť. A učili se vzájemně, co kdo uměl, matematiku, řecké dějiny a hlavně jazyky, těch tu byla celá škála a učitelem mohl být vlastně každý. A byla to dobrá škola, v koncentráku se Kamila naučila perfektně německy, slušně rusky a také pochytala něco z polštiny a angličtiny.

"Je to zvláštní, Ruštinu jsem se učila celý život a zdaleka ji tak neovládám jako Němčinu, kterou jsem se vlastně nikdy moc neučila a měla bych ji vlastně nenávidět. Jakoby nám ta Němčina byla přese všechno bližší než všechny slovanské jazyky.", svěřila se dětem Kamila jednou.

- - -

Táborové dny plynuly a trestancům se tenhle způsob života zadřel pod kůži. Začal jim připadat definitivní, nekonečný, tak jako všechno na co si volky nevolky zvyknete. Propouštění tu neexistovalo, brána tohoto tábora byla pouze vchodem. Říše si kladla za cíl s veškerou špínou světa nadobro skoncovat. Ne ji tolerovat, připustit, aby se vyvrhelové dál rozlézali po světě, množili se a vychovávali.

Každý se tu brzy naučil příliš se neopájet nadějnými zprávami o brzkém konci války. I když už v druhé polovině roku 42 se začala obracet fronta a v táboře se o tom dobře vědělo. Někjaké zprávy sem prosakovaly i zvenku, přicházely s novými odsouzeními a i samotní dozorcí leccos prozradili, ani oni nebyli skrz naskrz špatní, alespoň někteří z nich ne vždycky. K vězňům tyhle zprávy přicházely se zpožděním a nebylo úplně snadné rozlišit je od zbožných přání. Ale zdrcující porážku Němců u Stalingradu tu zaznamenal každý, i když i pro německou veřejnost za dráty se válečné neúspěchy Wehrmachtu bagatelizovaly, věděli Němci od vojáků, kteří se z toho pekla vrátili své.

Tohle dávalo vězňům naději a posilovalo jejich vůli přežít, neuměli si ale spočítat jak dlouho jejich utrpení ještě potrvá. Vleklo se to nekonečně dlouho, než válka dospěla k vylodění Američanů v Normandii a porážka nacistů už byla téměř jistá. Ani poté ale říšská moc nikterak neslevila ze své razantní očisty světa od nežádoucích živlů. Vězňů naopak čím dál rychleji přibývalo a tábor praskal ve švech.

V posledních týdnech se už obloha hemžila cizími letadly a doléhal sem rachot vzdálené kanonády. Jejich tábor byl nedaleko od Berlína. Vězňové byli čím dál nervóznější, ale překvapivě nic neubrali z tvrdé disciplíny a krutosti neubývalo, spíš naopak. Jen si se spoustou věcí najednou nevěděli rady, vnější podpora vázla, rozkazy, o které se velení mohlo vždy opřít, byly najednou zmatené a často i protichůdné. Všechno se řešilo překotnou improvizací.

Ale ani přes nejtvrďší tresty, ani přesto, že se teď sebemenší přestupek trestal okamžitou popravou na místě, nedokázali vězňům upřít euforii z blížící se svobody. Nedokázali zabránit rozvolnění vězeňské kázně a pocitu, že teď už jim může celé Německo vlézt na záda. Byť se

to všechno projevovalo jen v sotva postřehnutelných náznacích, v nepatrných mimoděčných gestech, bylo to nad slunce jasné!

V téhle rozhárané atmosféře se tábor vydal na pochod do středu Německa, předem neurčeným směrem, hlavně co nejdál od fronty. Vlastně tím dozorci jenom oddalovali rozhodnutí co dál, báli se svědectví přeživších, ale popraviti hned všechny na místě, k tomu se ani tyhle zrůdy neodhodlávaly snadno, už kvůli stopám, které by po sobě takový čin nutně zanechal. Na důkladné zahlazení důkazů po tolika mrtvých nebylo dost času, o tom už nacisté věděli své. Snad jich tedy co nejvíc zahyne po cestě, za to tak nějak nikdo nemůže, to je prostě válka!

Čertví co je nutilo, aby v téhle nechutné roli setrvali a připisovali na své účty další a další hříchy proti lidskosti i v době kdy už bylo nad slunce jasné, že prohrají, budou souzeni anebo se stanou objekty krvavé pomsty. Byli tak otupělí tím vším, co už měli za sebou anebo nějak nesmyslně věřili, že jim to zvěrstvo snáz projde, když budou do poslední chvíle dělat všechno přesně podle zákonů a nařízení vůdců? Anebo takoví prostě z podstaty byli, neuměli otočit, neměli na to dost fantazie, kromě nejsprostších pudů měli v duši jen ten svůj zvrácený řád? Báli se, že zemřou ve chvíli, kdy tyhle otěže pustí z rukou?

- - -

Na mundúr, který už dávno nebyl vězeňským stejnokrojem, byly to prostě jakékoli šaty po mrtvých, na záda trestancům namalovali úhlopříčný kříž, jakým se označují položky na odpis a na rameno jim přišili červený trojúhelník, který je řadil mezi politické.

V narychlo vlastnoručně spíchnutých baťůžcích si vyhublí trestanci táhli na zádech vše, co měli. Ačkoli nesli daleko méně, než mohli na téhle cestě nikam potřebovat, batohy byly nesnesitelně těžké. Po několika hodinách cesty mezi rozrytými poli, vybombardovanými troskami a opuštěnými domy se jim popruhy z tenké látky nemilosrdně zařezávaly do ramen. Kdo nemohl dál, byl na místě zastřelen, mrtvé nechávali ležet jen tak podél cesty.

Cestou potkávali zástupy uprchlíků. Celé rodiny, které vláčely na dvoukolácích vše, co jim zbylo z bývalého majetku. Vozy tažené krávy, koňmi a nejčastěji lidmi. A také mnoho a mnoho zoufalců, prchajících jen tak po svých s obrovskými kufry a žoky ze svázaných prostěradel. Někdo pospíchal jejich směrem, někdo naproti, čert by se v tom nevyznal, před čím a kam kdo utíkal. Cesta byla rozdupaná zástupy na šířku dálnice.

Na tuhle cestu kříže se Kamila vydala s mladou Němkou, která se do lágru dostala proto, že se její otec nějak nešťastně zapletl s křesťanskými socialisty. Jmenovala se Hana a byla to statná blondýna, s tmavým obočím a hustými vlasy, dokonalý typ dívky nadřazené rasy.

Noc strávili na opuštěném statku, přespali ve staré zchátralé stodole. K jídlu už nebylo prakticky nic, vězni zoufale hledali mezi stébly slámy zatoulaná zrníčka obilí. Tu noc si Kamila s Hankou nějakým vnuknutím strhly trojúhelníky, které je označovaly na ramenou. Nepomýšlely na útek, neměly žádný plán, a přesto cítily, že už hrají s umírající říší vabank. Že jejich ‚ted‘ anebo ‚nikdy‘ už značně pokročilo k ‚nikdy‘ a riskovat už se mohlo jen vyplatit.

Na druhý den je stráž zнову shoufovaly a hlavněmi samopalů je nutily jít dál. Když se opět přiblížili k nějaké usedlosti, Kamila uviděla kousek od cesty stát dětský kočárek, hned se k němu s Hankou vydaly. Byl pochopitelně prázdný a tak do něj hned naskládaly svá těžká zavazadla, aby ulevily bolavým zádkům. Kamila se chopila držadla, ale ouha! Ať tlačila, jak

tlačila, nedokázala s kočářem téměř pohnout. Ačkoli vypadal skoro nový, osy kol byly totálně zarezlé. Zklamaně se vydaly zpátky k průvodu. Najednou uslyšely, jak na ně jeden z dozorců zlostně křičí. Oběma zatrnulo.

Ve chvíli ale pochopily význam těch vět! Slyšely: „Raus, raus! Nepřekávejte! Táhněte pryč, tohle je vězeňský transport, sem se nepleťte!“ Rozpačitě couvaly zpátky ke kočáru, zpočátku jen silou těch slov, ze zažité vězeňské poslušnosti. Hned si ale uvědomily nadějnost své situace. Tohle byla ta šance, ta díra v plotu, ta skulinka, na kterou tak dlouho čekaly. Bezelstně vybočily z řady a najednou už k nim nepatřily! Zdálo se, že nepatří.

Usilovně teď vzpomínaly, podle čeho by je mohli ostatní dozorcí rozpoznat, dokud se bohdá nepodaří, zmizet jim nadobro z očí. Nemohli se hned vzdálit, cesta vedla jen jedním směrem a nikde žádná odbočka. Vydat se napříč rozbahněným polem by bylo jako zazvonit na poplach. Jít podél průvodu nebo proti němu, tím by se úplně vzdaly výhody, kterou právě získaly. Nejmoudřejší bylo, zůstat úplně samozřejmě stát. „My s vámi nemáme nic společného, tak proč bychom od vás utíkaly!“

Podobně ubohých a špatně oblečených utečenců potkávali cestou dost, tím nebyly nápadné. Trojúhelníky byly, zaplať bůh, pryč! Kamila si ale vzpomněla na kříže na zádech, teď stály obě čelem k průvodu, nemohli je vidět. Pak ji ale napadlo, jak je ten její nevýrazný, nebyl pomalu vidět ani zblízka, natož z dobrých deseti metrů. Její kabátek byl z nějaké zvláštní látky, nenáviděla ho od chvíle, kdy ho dostala. Vůbec nehřál, jenom příšerně kousal. Ale barva, kterou se malovaly ty vražedné kříže, na něm zatvrzele nedržela. Museli ho třikrát přetrít a stejně když barva uschla, skoro všechna opadala. Některé náhody vypadají jako dar z nebe!

Kamila se pomalu se otočila zády k pochodujícím. Byla to další šťastná náhoda, Kamila nebyla dobrá herečka, neuměla předstírat, ale svými zády dala jasně najevo: „My nejsme od vás!“ Sykla na Hanku: „Gesicht gegen, neotáčeš se zády!“, její kříž byl mnohem výraznější, ale Němce to bylo už dávno jasné. Jen se chladně usmála a pokynula Kamile, ať odloží svůj batoh zpátky do kočáru. Měla pravdu, ty rance mohly být trochu nápadné, i když byl každý jiný, vězeňský dril byl patrný na všech.

Obě se sklonily nad kočářem, jakoby v něm něco přerovnávaly, bylo to tak lepší, alespoň tím snížily pravděpodobnost, že je pozná někdo, kdo je zná od vidění a také zdůvodnily, proč tu stojí na místě, když všichni spěchají tam nebo onam. Kamila se moc neotáčela, nechtěla průvodu ukazovat tvář úporně skrývajících obav a nejistotu. Jen slyšela za zády nekonešný proud šoupavých, smrtelně unavených kroků, tiché mumlání souputníků, které právě zrazovala, a sem tam pravidelný dupot těžkých tvrdých bot. Rychlé psí nohy několikrát proběhly až těsně kolem ní.

Občas se ozvaly ostré povely uřvanou Němčinou, následoval několikanásobný štěkot, asi tam někdo upadl a nemohl dál. V Kamile zatrnulo, už se dokonale zatvrdila vnímat cizí utrpení, po tolika podobných zážitcích to už nebylo možné, ale bála se, aby je tohle něčí neštěstí neprozradilo. Pomalu zvedla pohled na svou přítelkyni, ta se jen lhostejně dívala před sebe, jakoby se nic zvláštního nedělo. Po chvíli tohle zmatené vzrušení utichlo, snad se ten nešťastník vzpamatoval a našel v sobě sílu jít dál.

Trvalo to dlouhé desítky minut, snad hodiny, než celá kolona přešla. Poutníků nikam byly tisíce a tisíce. Dívky se nepohnuly z místa, dokud helma posledního dozorce nezmizela za mírným návrším zvlněné krajiny. Teprve teď si úlevně vydechly.

- - -

Tak se jim s notnou dávkou štěstí povedlo utéct z vězeňského transportu. Kamila to ovšem útekem nikdy nenazývala: „Jenom jsme zůstaly stát podél cesty a počkaly jsme, až odejdou...“, říkala, jakoby to bylo to nejobyčejnější, co člověk v životě udělá!

O útěku se mezi vězni často nemluvalo, dokonce ani mezi těmi, kteří si důvěřovali. Bylo to prokleté téma. Už za pouhý pokus se vždycky snesly na celý táborový blok nejtěžší tresty, den bez jídla, několikahodinový apel a také tvrdé výslechy a mnohdy i popravy všech, kteří mohli napomáhat nebo snad věděli, že se něco chystá. Čím bližší vztah jste k dotyčným opovážlivcům měli, tím hůř pro vás.

Často se ale snilo oklikou, co byste dělali se svobodou. Co byste dělali, kdybyste měli třeba jen jediný volný den, bez elektrických plotů, stráží a psů. Kamila po návratu často recitovala báseň, kterou tam složil některý ze spoluvězňů: „Ach vidět zase slunce zapadat za staré štítý Krkonošských hor! ... vědět že slunce, které zítra vyjde, nebude svítit přes ostnatý drát ... Sedět tak dlouho, dlouho, bez dechu ...“

Samo sebou to bylo jiné! Svoboda může být každodenní a samozřejmá, ale když ji náhle získáte, nejste si jí dlouho jisti. Stále ještě byla válka a nebezpečí číhalo na každém rohu. V tomhle zmatku jste nevěděli, čeho se dřív bát, hladu, zimy, obyčejných lidí, vojáků, násilníků, zbloudilých kulek...

- - -

Opuštěné stavení, u kterého si odstály svůj útek, se rozhodly nechat být. Možná by bylo rozumné ho prohledat, třeba by tam našly hrst plesnivé mouky, scvrklé jablko, trochu zatvrdlého cukru na dně cukřenky nebo starou dřevou deku. Ale bály se zůstat na místě. Co kdyby je přece jen začal někdo postrádat, co kdyby si na ně někdo vzpomněl, na dvě dívky, jak vyčkávají nenápadně podél cesty.

Bylo to nepravděpodobné, hlavním motem transportu byl spěch, utéct před frontou co nejdál, do nitra toho, co zbylo z velmocí, cestou ať se stane cokoli a na jejím konci také. Hlavně zachránit sebe a nepoztrácet nepřátele říše, kteří to ještě přežili. Jejich přesné počty už pěkných pár dní neznali. Sotva by se vraceli. Ale ta prokletá německá důslednost, kdo si mohl být jistý! Stejně se tohohle místa bály, měly pocit, že tu v nejistotě prostály třetinu života. Vydaly se napříč tím rozbahněným polem, jak si to doteď zakazovaly.

První noc strávily v lese. Byl to přízračný zážitek, obklopovala je nekonečná, až trochu tísnivá samota, tma a ticho, lesní zvuky, bylo to tak známé a přitom vzdálené a cizí! Radost z volnosti zcela přebil noční chlad a rozjitřené představy, co uvidí, až vyjde slunce, co je čeká, až opustí tenhle les. Možností bylo až nepříjemně mnoho.

Noci byly ještě chladné a drobně poprchávalo. Tiskly se k sobě pod kmenem starého dubu a když se jim chvílemi podařilo usnout, zdály se jim neklidné sny o tom, že jsou zpátky v táboře a jsou vlastně rády, že tam mohou být, protože to tam znají a jsou tam zvyklé. Teprve ranní světlo je ujistilo, že jsou na svobodě.

- - -

Kamila pokládala za samozřejmé, že se vydají východním směrem na osvobozené území a tam už nějak přečkají konec tohoto šílenství. Ale Hanka se té blížící se fronty hystericky bála, nebála se střel a granátů, bála se zlé vůle, která z téhle strany bojujícího světa přicházela, vůle krvavé barbarské pomsty. Byla přece jen Němka. Chtěla jít domů, a to bylo právě opačným směrem. Tím směrem, kterým přibližně směřoval i jejich pochod smrti. Do míst, kde ještě platily zákony, podle kterých byly obě zločinci a zběhové odsouzení na smrt.

Kamila to chápala, pro Hanku tohle muselo být těžké a bude to mít neméně těžké, až tahle válka skončí. Ona sama k ničemu jako domov netáhla. Neznala takové místo, kam by se chtěla za všech okolností vrátit, i ty Krkonošské štíty byly pro ni jen básnickou licenci, ódou na celý svět tam za dráty, který nebyl ve skutečnosti přes ty dráty vidět v celé své syrové složitosti. A tak se rozhodla svou německou přítelkyni následovat, nakonec, ať šli v tuhle chvíli kamkoli, pro Kamilu to byla cesta rodosti z blížícího se konce války a pro Hanku cesta obav z toho, co ve svém milovaném domově najde a ze spousty dalších dnů a roků, které budou následovat.

Kamila se Rusů nijak nebála, nemohli být tak špatní, jak se občas říkalo. Dějiny k nim nebyly laskavé, ale oni se dokázali pozvednout z nesmírné bídy a starosvětského tmářství. Díky své pílì a odhodlání přeskočili málem celé století a teď už brzy vyhrají i válku proti největšímu zlu v historii lidstva. A její ruské kamarádky v lágru byly, pravda, trochu panovačné a vždycky musely mít pravdu, ale také se vždycky rozdělily s Kamilou a ostatními o tu trochu jídla, které si jim povedlo na černo sehnat a taky byly ochotné pomáhat, třeba i riskovat vlastní krk, když jste to skutečně potřebovali.

Ale nechtěla se toulat sama Německem, dokud válka neskončí, zdejší řeč ovládala výborně, ale stejně by každý poznal, že je cizinka. Tak spolu putovali od domu k domu. Cestou se vyhýbali kolonám vojáků a městům. Na přespání a žebrání o jídlo si vybírali okrajová stavení menších vesnic. Za obě mluvila Hanka, zvolila riskantní taktiku, rovnou vybalila, že jsou uprchlími politickými vězni, stejně by je podezírali. Ale tohle přiznání působilo zároveň jako apel na svědomí domorodců, kterému často neodolali ani nejzatvrzelejší obhájci Hitlerova režimu. Cestou je také dohonila zvěst, že Berlín padl a Hitler je mrtvý. To byl další dobrý argument, aby jim lidé pomohli.

Ale byli i tací, kteří jim nic nedali nebo je poslali pryč. Sami na tom byli bídě nebo se báli, důvody byly různé, tak jako lidské osudy i charaktery. Ale za celou cestu, která mohla trvat nějakých čtrnáct dní se je nikdo nepokusil zadržet nebo nějak ohrozit. Jen jeden kostnatý sedlák, s neuvěřitelně solidní tváří, z okraje větší vesnice, jim přímo na rovinu řekl, že je udá, protože je to jeho občanská povinnost a hned se také vypravil do vsi. Jestli je skutečně šel udat nebo se jich jenom chtěl zbavit, už nezjistily. Svým přímočarým jednáním jim poskytl dost času, aby se stihly ztratit v blízkém lese. Nějakou chvíli tam bloudily mimo cesty a pro jistotu v něm strávily další mrazivou noc. Ale to už měly lepší oblečení a teplé deky od soucitnějších Němců.

Na druhý den, když vyšli na druhé straně z lesa, se dozvěděly od dětí, které tam sbíraly chrástí, že válka skončila, že už se nemusejí skrývat. Obě si ale řekly, že nebude na škodu, když budou ještě nějakou chvíli opatrné, žádná válka se neuvede do pohybu ze dne na den a žádná také ze dne na den neskončí. Ozbrojených vojáků a lidí, kteří se odmítli smířit

s porážkou a mohli se chtít mstít, bylo všude pořád ještě dost. A tak pokračovaly v cestě poli a loukami. Hanka odhadovala, že už jim zbývají jenom dva, tři dny.

Jak se blížily k jejímu domovu, ztratila jindy tak upovídaná Němka téměř řeč. Pořád zpomalovala, zastavovala se, na každé mezi si chtěla odpočinout. Za celou cestu viděly tolik zničených obydlí, vykořeněných osudů, lidí i rodin stěhujících se do neznáma, nebylo divu, že se bála, co uvidí, až tam dorazí. Domov, zvláště ten, na který dlouho vzpomínáte, je něčím, co se nedá postavit znovu, přestěhovat. Lidé, jejich život, to je samozřejmě to nejdůležitější, ale bez domova jsou jako štvaná zvěř, bez svého příbytku nejsou zcela sami sebou, jsou vratcí, nemají se o co opřít, tomu Kamila nemohla rozumět.

- - -

Dům pod strání ale válka vůbec nepoznamenala a byl málem tak krásný, jak o něm Hanka zasněně vyprávěla. I Kamilu uvítali s německy strojenou srdečností. Ale na první pohled bylo vidět, že mají dost co dělat aby se sami uživilí. I na zemědělském venkově už byla tou dobou situace s jídlem spíš zoufalá, než vážná. Přesto na počest jejich návratu zabili slepici, jednu ze tří, které jim ještě zbývaly a snášely jim vpravdě zlatá vejce. Sami si vzali sotva pár soust, ten den se obě dívky přejedly k prasknutí až nepříjemně doslova, následující noc a téměř celý další den se převalovaly v křečích na posteli, břicho měly nafouklé a tvrdé jako balvan, trpěly hroznou žízní, ale nedokázaly spolknout hlt vody. Byla to strašná ironie, za celý život v lágru nebyly tak blízko smrti, jako těsně po válce, v den, kdy se poprvé dosyta najedly.

V útulném, válkou téměř nedotčeném stavení, v péči Hančiny matky a dvou bratrů, tu Kamila prožila ještě pár celkem příjemných, ale obavami a nervozitou poznamenaných dnů. Otec se zatím nevrátil, snad byl mrtvý, věznili ho v jiném táboře a rodina o něm už měsíc neměla zprávy. Konec války se tu nikterak neslavil, ale rodina už dostávala nějaké přídělky jídla z Americké pomoci. Kamila s Hankou dostávaly dokonce dvojnásobné dávky, ale obě už si dávaly dobrý pozor, aby se nepřejedly.

Nakonec Hanka doprovodila Kamilu do blízkého města, kde jí nové úřady vystavily provizorní doklady a nějaký papír jako mimořádnou jízdenku do Prahy. Ale vlaky jezdily jen místy a velmi nepravidelně, velká část tratí byla rozbombardovaná nebo rozježděná tanky.

Narychlo se rozloučily s tím, že se jistě brzy uvidí. Hanka spěchala domů, její táta se nakonec přece jen dostal domů, ale byl velmi zubožený, zdálo se, že může každou minutu umřít.

- - -

Po krátké cestě pomalým do posledního místečka obsazeným vlakem, Kamila vystoupila na okraji většího města. Dál se nejelo, koleje ve městě byly totálně zničené. Tam se ale naštěstí domluvila s nějakými třemi mladými Američany, kteří mířili džípem k Berlínu.

Amíci byli rozverní, neustále se něčemu smáli a cesta rychle ubíhala. Ale už se nevyhýbali městům a Kamila poprvé na vlastní oči uviděla tu spoušť, kterou válka po sobě zanechala. Myslela si, si že už jí po zkušenostech v lágru nic nepřekvapí, že už je vůči lidskému utrpení skálopevně otrlá, netušila, že jí ty drátěné ploty před něčím svým způsobem i chrání. Při pohledu na rozbombardované domy, celá města kde doslova nezůstala cihla na cihle, se často neubráníla pláči.

Po rozbitých silnicích jim cesta trvala skoro tři dny. Jak se blížili k Berlínu, a už zdálky viděli jeho zubaté panorama, připomínající les po požáru, začínalo být jasné, že tenhle zážitek bude, pokud je to vůbec možné, ještě horší. Rozhodla se, že město raději obejde po svých. Trochu lehkomyšlně se rozloučila se svou ochrankou.

Přemlouvali jí, ať s nimi zůstane, odjede do Ameriky, nabízeli jí sňatek, mohla si vybrat, kterého chce... Bylo jí s nimi dobře, už dlouho se tak nenasmála, ale nedala se zlomit, pocitu odcizení už měla plné zuby, chtěla se konečně vrátit tam, kde to znala. Tam v dálce za oblými deštivými horami přece jen něco jako domov tušila.

Po půldni pochodu už svého rozhodnutí litovala, okolí města bylo také velmi neutěšené, navíc jí neposkytovalo žádný zachytný bod. Bylo tu nesmírně těžké sehnat něco k jídlu a nějaké místo na přespání.

Nakonec našla malý seník u polorozbořeného stavení, téměř na samotě. Sena tu moc nebylo, ale na nocleh pro jednoho člověka stačilo bohatě. Po letech spaní na úzké tvrdé pryčně s jedním nebo dvěma sousedy bylo tohle lůžko opravdový luxus, na který si nemohla zvyknout.

Do domu se radši ani nešla podívat, bála se, co by tam mohla najít. A také, kdyby jí někdo viděl, mohl by ji snadno obvinít z rabování. S Hankou by takovou příležitost určitě nevynechaly, ale teď bylo všechno jiné, už nebyla odsouzenecem, který nemá co ztratit a rabování se i teď velmi přísně trestalo.

Noc proběhla klidně. Ale k ránu, svítalo už velmi brzy, ji probudily mužské hlasy venku. Okamžitě poznala temný přízvuk ruských vět. Opatrně vykroukla dvířky a uviděla tři vojáky v nuzných uniformách, jak prohledávají trosky domu. Byli hluční, trochu buransky sebevědomí, stále na sebe něco pokřikovali. Kamila potichu přivřela a schoulila se do tmavého koutu. Nijak zvláště se nebála, ale přece jen tu byla sama, řekla si, že bude lepší, když o sobě nedá vědět. Doufala, že seník prohledávat nebudou. Ale mýlila se, najednou uslyšela dupání těžkých kroků, mířily ke stodole. Po chvíli se dvířka rozlétla dokořán. Najednou tu zdaleka nebyla taková tma, jak Kamila spoléhala. Do seníku vstoupila ruka s revolverem, hned za ní se pomalu vnořila ježatá hlava. Chvilí se mžouravě rozhlížela, pak padla pohledem na Kamilu.

„Aj, d'ěvočka!“, voják přiskočil k ní a surově jí zaryl hlaveň do spánku. Pak z ní strhal šaty. Podvolila se, život jí byl milejší. Nechtěla umřít pár dní po válce rukou osvoboditele. Hlavně to chtěla mít rychle za sebou.

Mohl být mladší než ona, snad ještě ani nedorostl. Vrhla se na ní se staženými kalhotami a zuřivě se jí vmáčkl mezi nohy. Vší silou zatlačil, aby do ní pronikl. Najednou zaúpěl bolestí, odtrhl se od ní a s nahým zadkem utíkal pryč. Kamila se malátně zvedala a jenom ho stihla zahlédnout, jak peláší vysokou trávou. Bylo to málem až k smíchu, snad ještě neměl holku, nevěděl, že to nejde hned...

Kamila se rychle nasoukala do potrhaných šatů, opatrně vyklouzla ven a pak co nejrychleji utíkala z dohledu. Bála se, aby se nevrátil, také nevěděla, kde jsou ti dva zbylí. Od té chvíle se Rusům už raději vyhýbala, nechtěla je přes svůj zážitek ani přes všechny nepěkné pověsti házet do jednoho pytle, ale raději byla opatrná. Také už napříště dávala přednost zoufalým troskám civilizace před panenskou divočinou.

Nakonec, v Německu strávila už jen jednu noc. Další den konečně dorazila vlakem do Prahy.

- - -

Přijetí matky bylo chladné, její největší starostí bylo, jak se do malého pražského bytu s Kamilou směstnají. Ale Kamila už naštěstí nebyla tak slabá, jako před válkou. Válečných hrdinů nebyl v obnovené vlasti takový nadbytek jako jinde. Přátel měla dost už před válkou, ale po ní to už najednou byli významní přátelé a jejich vliv s postupující dobou stále rostl.

Rychle jí pomohli sehnat prozatímní bydlení. Umožnili jí dodělat si maturitu a vystudovat urychlenou dvouletou vysokou školu. Stala se učitelkou Češtiny a Ruštiny.

Už si nepřipadala tak ubohá a ztracená, jenom se pořád děsila, kolik úsilí jí tenhle úspěch stál, říkala o sobě, že nemá žádný talent na jazyky, že se všechno musela jen zoufale nadřít. Možná jen zbytečně lámala přes koleno něco, co by jí mohlo jít samo, kdyby tomu nepřikládala tak nevýslovnou důležitost. Možná jí v učení neustále bránil pocit, že se dobývá do dveří, do kterých nemá právo vstoupit, protože k tomu nebyla předurčená. Možná právě proto jí ta Němčina přišla o tolik lehčí, protože nikdy nebyla terčem jejího úsilí, tak jako Ruština, kterou nutně potřebovala, aby přemohla svůj osud.

- - -

Zpočátku učila jen na základkách, jeden rok měla dokonce třídnictví v nějaké třetí třídě maloměstské školičky. „Představte si, že jsem učila i kreslení! Já, která neumím nakreslit ani hrníček!“, vzpomínala často s úsměvem.

Nakonec z ní ale udělali ruštinářku na jednom gymnáziu na Pohořelci. Když se jí Oldřich s Klárou jako úplně malí ptali: „Mamí, ty si učitelka?“, odpovídala přísně a bez humoru: „Nejsem učitelka, já jsem profesorka!“

Kamila často říkala, jak má svou práci ráda, ale nebylo to úplně přesné. Neměla jí ráda, potřebovala jí, závisela na ní její sebeúcta, ta práce Kamilu držela pod krkem, a proto jí chvílemi dokonce nenáviděla.

Na své žáky bývala neuvěřitelně přísná, byla z těch kantorů, při jejichž hodinách bylo slyšet spadnout špendlík, tak brala svůj školní předmět a předmět své ctižádosti vážně, jakoby na světě nebylo nic důležitějšího! V dusné atmosféře svých hodin propichovala žáky mrazivým pohledem, když koktali u tabule: „Púškin praischadíl z dvarjánskoj simjí...“ a „Maskvá, éto dějstvítělno stalíca naródov!“ a když jim došel dech, hřímala na ně svým trochu nakráplým učitelským hlasem. Každého, kdo se dost nesnažil, nechávala bez milosti propadnout. Mimoděk tím dávala mládeži další důvod, proč tenhle jazyk, a všechny kdo jím mluví nemilovat.

Ale podobně přísná byla i na sebe. Věčně studovala nějaké slovníky, přečetla hromadu ruských knih v originále, ne proto, že by jí to bavilo. Nikdy ve skutečnosti ruské literatury moc nerozuměla, jak Oldřich po letech s údivem zjistil. Četla ty knihy po večerech a ve svém volném čase jen proto, aby se dál vzdělávala a procvičovala již naučené.

- - -

Prožila jedno krátké, nepovedené manželství. Děti spolu naštěstí neměli, brzy se rozvedli a její exmanžel, snad nějaký doktor, emigroval do Švýcarska. Prý měl moc špatnou povahu, Kamila na něj nerada vzpomínala a tak se děti nikdy nezvěděli, proč si ho vlastně vzala.

- - -

Časem si ke své práci na gymnáziu přibrala semináře na armádní vysoké škole. Učila majory a plukovníky jazyk největšího přítele a spojence. Na ně už nemohla být tak přísná. Každý, kdo tuhle školu studoval, ji měl také úspěšně dokončit, i kdyby to byl sebevětší hňup, to bylo předem dané. Tak se alespoň snažila, aby její uniformovaní svěřenci neopouštěli škamna tímhle staroslovanským jazykem úplně nepolíbení. Pokud tenkrát ke své práci Ruštinu někdo skutečně potřeboval, byli to právě oni. Armáda naší vlasti podléhala ruskému vzoru víc, než kdo jiný.

Ale tahle práce pro ni už nebyla tak vyčerpávající a stresující. Když nemohla být přísná na ně, nemusela být tak přísná ani sama na sebe. Zvali ji na své večírky, jezdila s nimi na studijní soustředění do vojenských zotavoven po celé republice. Konečně se dokázala trochu uvolnit a vrátit se zase sama k sobě.

- - -

Když potom někde tam mezi důstojníky potkala Vladimíra, bylo to pro ni jako splněný sen. Byl člověkem, kterého si všichni vážili. Byl taktní, společenský a velmi zábavný. Skvěle hrál na klavír, výborně maloval, málokdo ho porazil v šachu. Byl velmi sečtělý a měl doktorát z filozofie s červeným diplomem z vojenské univerzity v Leningradu.

Chodíval za Kamilou ve vojenském stejnokroji. Nechali se fotografovat, jak se objímají pod břízami, jak proti sobě běží hlubokým čerstvým sněhem zimní krajiny, ona v dlouhém kabátě a v beranici on v zimní uniformě a placaté čepici důstojníka první lidové armády.

Těžko říct, jestli ho milovala normálně jako žena, nebo byl spíš přetékačím pohárem pro její neuhasitelnou ctižádost. Rozhodně ale on byl tou definitivní výhybkou, která konečně poslala její život novým směrem. Všechno najednou začalo dostávat smysl, léta úporné snahy a odříkání, doteky bídy, hrůzyplné okamžiky války i dost zoufalá snaha tenhle nehezký svět obrátit k lepšímu. A také snaha být někým významným pro to všechno.

- - -

Jejich první pražský byt byl jenom garsonka na Spořilově. Vlastně nebyl ani úplně jejich, jenom vypůjčený, ale byli spolu, to bylo nejdůležitější. Oba usilovně pracovali a vraceli se pozdě domů.

Tady je zastihla zpráva o dvacátém sjezdu Sovětské státostrany, který s sebou přinesl odhalení Stalinových zločinů. Ta zpráva nepřišla nijak náhle, vše co si na sjezdu soudruzi řekli, bylo tajné, ale nějakým nedopatřením se to dostalo na západ a odtamtud informace zvolna prosakovaly k těm, kterých se to nejvíc týkalo, k občanům socialistického tábora. Nejdřív jen jako nepotvrzené zvěsti, ale začalo se šuškat, pochybovat. Najednou si spousta lidí vzpomněla na politické procesy po roce 48, českoslovenští komunisté tehdy krvavě řali i do vlastních řad, dokonce do nejvyšších míst. Tím se jim podařilo odvést pozornost od toho co se dělo obyčejným, často úplně bezvýznamným lidem. Najednou, když se začalo

pochybovat o Stalinovi, se leckdo začal rozvzpomínat, jak se tehdy lidé ztráceli, zdaleka nejen Milada Horáková, Slánský, Klementis... Atmosféra nadšení těch poválečných let najednou dostala novou barvu.

Oba se nervově zhroutili, prý tehdy pomýšleli na sebevraždu. Kdo ví, jak by to dopadlo, kdyby se neměli. Ale nevzbouřili se, nešli hlavou proti zdi, to tehdy neudělal nikdo, ještě byli příliš slabí a zranitelní na to, aby si přiznali, že své mládí zahodili v úplně cizím boji. Ale ze všeho snažení a konání se jim ztratila radost, najednou se kodrcali od rána k večeru, od pondělí k sobotě a jejich způsob života jim připadal neskutečně únavný, přestali věřit své práci a co hůř, přestali věřit své orientaci, kterou získali v mládí, a měla jim být východiskem po zbytek života.

Ale něco se tehdy dalo do pohybu, ty pravdy, co si soudruzi tajně řekli, se pomalu odtajňovaly, už v roce 59 začly ledovce komunizmu alespoň tady v Čechách a na Slovensku zvolna tát. A zrovna v tom roce se jim narodila roztomilá dcerka, měla tmavé rovné vlasy a velická černá kukadla, kterým nic neuniklo a také trochu kočičí svéhlavosti a nepoddajnosti.

O dva roky později přišel kluk, žádný krasavec. Byl zrzavý a pihovatý měl hlavičku širokou a splácnutou jako nočník a přední zuby rovné, jako lžíce od bagru. Strašně šilhal, a když mu byly dva, zjistili, že nevidí cvrnkací kuličku. Dostal ošklivé silné brýle. Tenkrát nebyly k mání hezké ani pro dospělé, natož pro děti.

Děti, ať už jsou krásné nebo ne, dokážou projasnit chmurné chvíle a obrátit pozornost od zlého světa venku k myšlenkám na domov a k drobným radostem, které přináší, dokážou vykouzlit cíl a smysl i tam kde žádný není.

A nejen to, politická karta se začala znovu obracet, každým dnem se zdálo všechno lepší a nadějnější. Mohli se s novou vervou vrhnout do práce. A to jim pomohlo jít dál. A volky nevolky dojít až sem, k tomu nešťastnému srpnu 68.

- - -

Ted' už ale byla půlka září. Za jejím Vadimem se nenávratně zavřela voda a zvolna se zavírala za velkolepými nadějemi minulých měsíců. Přicházely první chladné, syrové dny. Nad poli za statkem, kam se Kamila s dětmi mimoděk dívali, se houfovaly vlaštovky a zvedal se vítr. Nevěděla, jak by tuhle procházku ukončila. Už jim všechno řekla, to nejdůležitější, že svého tátu už nikdy neuvidí a ještě mnohem víc, než co potřebovaly pro tuhle chvíli vědět a víc než mohly pochopit. Jak se s tím vyrovnají, v tom jim bohužel moc nepomůže, rozhodně ne v tomhle zuboženém stavu, ve kterém se teď nacházela.

Ještě neměla dost sil, aby si představila, jak se bude s nimi dál sama protloukat. Zpátky, do té kuchyně plné much a oděru vesnické domácnosti a úplně odlišných prožitků a starostí se jí také moc nechtělo.

„Jděte napřed, já vás doženu...“, řekla trochu stranou, tak, že ji téměř nebylo slyšet.

Oldřich zůstal stát s otevřenou pusou, tohle bylo proti všem pravidlům, která si pracně soukal do hlavy. Jak to máma myslí, že je vytáhne ven a po pár krocích je pošle zase domů? Klára ho tahala za rukáv, ale vzepřel se. Nebyl zvyklý, sestru poslouchat a už vůbec ne rozumět tomu, co si ona myslí a chce.

„A kam jako... máme jít?“, poslední slova spíš už zašeptal, když viděl, jak Klára obrátila oči v sloup. Klopýtavě couval po travnaté pěšině, jak ho sestra silou, teď už zbytečně přehnanou, táhla k domovu.

„Já tam budu hned!“, zavolala za nimi Kamila celkem vlídně.

Dobré dvě hodiny se pak brouzdala někde po mezích. Odpoledne nepromluvila málem ani slovo, k večeru odjela zpátky do Prahy. Už to vědomí, že sedí ve vlaku a ten míří do Prahy, jí udělalo líp. I v tom prázdném bytě měla pocit, jako by byl ještě s ní. Trochu to šlo kdekoli byla sama, kde jí nic nerušilo, ale doma to bylo nejsilnější.

II.

PŘEDPOSLEDNÍ PRÁZDNINY

Dětem pomalu začínalo docházet, že už nic nebude jako dřív. Až teprve teď pocítily skutečný smutek. Ale netruchlili nad tím člověkem, který odešel. Byl to spíš smutek nad věcmi, kterých se budou muset samy vzdát, samy je pohřbít, protože do světa bez táty už nepasují.

Ten mrtvý byl prostě pryč, a o zpřetrhaných vazbách se téměř nedalo mluvit, tak málo ho v poslední době vídaly. Ale nechal tu po sobě pocit marnosti a bezvýchodnosti. O co se najednou opřít, za čím jít, čemu nadále věřit, co, nebo koho za to soudit, koho se bát, koho nenávidět.

Naposledy s ním trochu pobýli, když mu přinesli ukázat pololetní vysvědčení. Klára už byla ve třetí a měla vyznamenání, ale Oldřich právě dostal svou první známku. Byla to velická dvojka, přes tři řádky. Vůbec se za ní nestyděl, spousta jeho kamarádů měla trojku a Emil, problémový, velmi neoblíbený spolužák, dokonce čtyřku.

Táta ale s dvojkou spokojený nebyl, hned začal Oldřicha kárat, že se málo snaží, a takhle to v životě nikam nedotáhne.

„Ty jsi taky určitě neměl lepší známky!“, kontroval drze kluk. Měl tuhle větu předem

připravenou, nesla se školními lavicemi jako bojové zaklínadlo proti problémům s prospěchem a na většinu rodičů to docela platilo. Naštvali se, někteří dlouze hledali po zásuvkách, někteří ani nehledali, ale většinou ztratili chuť lamentovat a rozdávat tresty. Jenže Vadim, to byl jiný formát, jenom seknul obočím a řekl:

„Nu což?“, a pak zahrabal v sekretáři pro stoleté desky z tvrdého kartonu. Měl v nich pečlivě srovnaných všech devět vysvědčení z maloměstské základky. Přes první sloupec prvního zažloutlého dokumentu s vodotiskem se pichlavě tyčila veliká jednička, a nejen to. Ostatní jedničky už byly menší, ale nesmlouvavě vyplňovaly všechna podlouhlá políčka, na tomto i čtyřech dalších listech. A od šesté třídy výš je stroze nahrazovalo slovo ‚výborný‘, opět všude. Až jenom úplně dole, na konci posledního, devátého vysvědčení bylo jedinkrát napsáno chvalitebně. V deváté třídě základní školy dostal žák Vladimír Kos jednu jedinou dvojku a to z tělocviku!

Až se Oldřich musel kolikrát při té vzpomínce zasmát, sám bojoval se školou s úspěchy velmi proměnlivými, a míval celou škálu různých známek, dokonce i pár čtyřek a nikdy se ke skvělým výsledkům svého otce ani nepřiblížil. Dostat výbornou z tělocviku mu ale nikdy nedělalo žádný problém, když ji sem tam nedostal, pak jenom pro to, že mu to bylo jedno, známka z tělocviku mu ani tak vysvědčení nikdy nekazila.

O čem to je, že někdo dostane z tělocviku nejhorší známku, horší než z matiky, dějepisu, chemie, když ještě ke všemu Vadim žádné nesportovní nemehlo nebyl, hrál slušně fotbal a ping pong, výborně plaval. Zdálo se, že ho nejspíš nemiloval zas tak úplně každý, jakoby mu chtěl nějaký učitel za každou cenu aspoň symbolicky ublížit! Nejspíš ta jeho dokonalost připadala někomu až nesnesitelná. To by se dalo pochopit!

Jinak to tenkrát bylo docela obyčejné sobotní odpoledne, Vadim seděl u nějakých papírů, zapaloval si jednu cigaretu za druhou. Rozmáchlým gestem, jakoby kynul odplouvajícím lodím, si je přikládal k ústům a v oblacích modrého dýmu zase vzdaloval, občas ťukal do starého psacího stroje a jako vždycky nechtěl, aby ho děti rušily, musely tiše našlapovat, mluvit pološeptem a hrát si někde v ústraní. Ale možná to bylo poslední odpoledne, které takhle spolu strávili.

Pak na ně jednou doma počkal, když přišli ze školy. Řekl jim, že maminka je v nemocnici, prý nic vážného, ale potřebuje klid a bez dalších slov je odvezl k babičce do Košíř. Oldřichovi se vryl do paměti ten divný nepřítomný úsměv, který na ně vrhal, když je chtěl mít rychle z krku. U babičky pak půl roku bydleli, chodili do tamní základky a Kamila je tam jezdila navštěvovat, když se zotavila z operace břicha. Vadim měl moc práce, děti už ho vůbec nikdy neviděly. Ale tehdy jim to přišlo normální, byly zvyklé, že ho vídají vzácně. A teď, když se dozvěděly, že už ho neuvidí nikdy, bylo to smutné, ale nijak zvlášť nové.

- - -

Prázdniny před tím byly úplně jiné. Rodiče si už na jaře za vypůjčené peníze koupili ojetou Škodu Octavii. Stála třicet tisíc, to tenkrát byl běžný plat za dva roky práce.

Auto mělo přízračně petrolejovou barvu, lišty a nárazníky jako zrcadlo a palubní deska a volant byly z hladkého plastu v barvě slonoviny. Poznávací značku, AK 95-00, si Oldřich zapamatoval hned napoprvé!

Hned první den prázdnin se vydali vlastním vozem na dlouhou pouť po vlastech českých i slovenských, objeli všechny Vadimovi příbuzné, a že jich bylo. Táta měl tři bratry, jednu sestru, ale neopomíjel ani bratrance a jiné vzdálenější přízně.

Ze všeho nejdřív ale vyrazili do nějakého vojenského rekreačního střediska. Bylo to bůhví kde v českých pískovcích, uprostřed borových lesů, kde rostla na suchém měkkém podloží hebká řídká tráva. Tam, přímo uprostřed lesa leželo jezírko, snad zatopená pískovna s maličkým ostrůvkem. Mezi korunami stromů prokukoval romantický hrádek s červenými střechami.

Auto zaparkovali ve stínu mladých smrků a tady také utržilo svůj první šrám, asi dvoucentimetrovou prohlubeň na oblém zadním nárazníku, jak ho, tehdy ještě řidič začátečník, o jeden útlý kmen opřel.

Nastěhovali se do malé chatky a Kamila jim vyvářela rizoto z hub a třešňové taštičky se smetanou.

Ještě v Praze, než odejeli, koupil Vadim Oldřichovi kudličku rybičku, malý, tupý zavírací nůž s kovovou rukojetí ve tvaru ryby, pro dětské oči nesmírně krásný! Oldřich byl blahem bez sebe, že má vlastní nůž, snad žádný jiný dárek ho už v životě tak nepotěšil! Byl povýšen, vyznamenán vlastním otcem do skoromužného stavu! Dostal důvěru. Tisíckrát před tím mu Vadim opakoval, že nůž dětem do ruky za žádných okolností nepatří a najednou mu ho daroval, myslel tím, že už není hloupý malý kluk?

A teď chodili s tátou sbírat borovou kůru a on ho učil vyřezávat lodičky. Zkoušeli je pak pouštět po potoce, ale lodička se vždycky převrátila na bok, nebo se otočila po proudu zadkem, zasekla se o kámen, dělala všechno, co správná loď nedělá a tak to Oldřicha brzo přestalo bavit.

Často se koupali v písčitém jezeře. Všude byla spousta mladých mužů, kteří se pořád směli a vyváděli, hráli ve vodě volejbal a občas mezi sebe vzali malého Oldřicha i Kláru a vyhazovali je do výšky a oni dopadali do zpěněné chladivé vody jako do peřin.

Táta se koupal nerad, prý se styděl za své ošklivě hubené nohy, ale děti to moc nechápaly, připadalo jim, že má nohy, jako každý jiný pán.

Chodili na procházky, Kamila milovala houbaření, jak jinak nebyla moc na sport a na přírodu, tohle byla její veliká vášeň. Jenže ty nejlepší houby našel stejně vždycky Vadim. Oldřich to samo sebou nechtěl tak nechat, přihnal se vždycky s nějakou prašivkou a do krve se s rodiči hádal, že tohle je ta nejlepší houba. Tak dlouho trval na svém, až se oba rozčílili a pak s ním půl dne nikdo nemluvil. Dlouho nebyl schopný pochopit, že věci kolem něj se neřídí jeho přáními.

Klára se naopak tvářila velmi poddaně, vždycky když přišla s nějakou houbičkou, opatrně se ptala a pak trpělivě naslouchala zdoluhavému vysvětlování, jak se pozná jedlá houba, kterému stejně nerozuměla, ale Vadim si to náramně užil.

- - -

Pak objeli všechny slovenské příbuzné, které děti už znali z dřívějšího, nějaký čas strávili v Beskydech na poloprázdné horské chatě v sousedství velkého statku nebo spíš velkosalaše, kde chovali krávy a ovce a spoustu drůbeže.

Tady byla fůra dětí, se kterými si Kosíci mohli hrát, chodili s mladým bačou, snad patnáctiletým klukem pást krávy, hráli si mezi kupkami sena na indiány. A tak měli rodiče víc času pro sebe.

Ale když se Oldřich vytasil s nápadem, že by chtěl ‚luk a šíp‘, tenkrát chtěl být každý kluk statečným indiánem, Vadim se hned pustil do vynalézání. Luk měl hotový hned, někde na mezi uřízl rovný vrbový prut, konce spojil provázkem a bylo to. Šípy, a muselo jich být hned několik, to už byl složitější problém. Vadim začal experimentovat. Tělo šípu vytvořil tak, že ztenčil suchý rovný klacík po celé délce, jenom na jednom konci nechal část v plné tloušťce a zašpičatil jej. Byl to zatím jen polotovar, ale i ten bylo třeba odzkoušet.

Stoupili si s Oldřichem na polní cestu a otočili se směrem k lesu. Oldřich se chopil luku, ale jak do něj vkládal šíp, Vadim ho zarazil:

„Ne tak, opačně!“

„Proč opačně?“, Oldřich byl od narození velmi nedůvěřivý. Snad to dělaly ty brýle, které ho od prvních let oddělovaly od světa, že věci, které se mu vylíhly v hlavě, mu připadaly skutečnější než všechno kolem dokola: „Ten tlustej konec je přece těžší a tak poletí pomalejc!“, řekl neoblomně.

„Jenže když tomu šípu dodáš sílu, tak ten těžší konec jí dostane víc a poletí napřed. Klidně si to zkus, jestli mi nevěříš.“ Tentokrát Vadim projevil svatou trpělivost, která mu často v jednání s dětmi scházela.

Oldřich, neschopný podvolit se moudřejšímu, vložil šíp do tětiny tlustým koncem a vystřelil, ale šíp se beznadějně točil ve vzduchu, až skončil ve větvích blízkého stromu. Měli pak co dělat, aby ho dostali dolů. Druhý pokus, Vadimovým stylem, dopadl daleko lépe a Oldřich musel hodně přemáhat záchvat vzteku, který se ho zmocňoval. Ale nebylo zbytečným, pravda se ukázala. Šíp opravdu letěl celou dobu tlustou špičkou napřed, ale i tak ve vzduchu dost zatácel, byl to jen polotovar.

Vadim už měl na pokoji připravená slepičí pera, tenčí konec šípu rozpůlil a vložil dovnitř asi pět centimetrů dlouhou část pera, šíp tak získal dvě letky na stranách. Opět ho vyzkoušeli, ale ještě to nebylo ono, pokusem zjistili, že křídélka musejí být nejméně tři. To bylo daleko pracnější, rozdělit tenčí konec šípu na třetiny, ale jinak to nešlo a Vadim se s tím mistrně popral. Vybavený jenom zavíracím nožem, špulkou nití a tubičkou lepidla vyrobil hned několik střel, krásných na pohled, které létaly opravdu tam, kam jste zamířili.

Děti se s lukem a šípy vytahovali, kde mohli, ale hlavním hrdinou pro děti i dospělé, kteří to sledovali, byl samozřejmě Vadim.

- - -

Až úplně nakonec prázdnin je táta zavezl sem, ke svému bratranci Václavovi, na tuhle malou moravskou vesnici, která se jmenovala Hranička a skutečně ležela přibližně někde na hranicích mezi Valašskem a Hanou, zda tudy někdy vedla nějaká opravdová hranice, to už dávno každý zapomněl.

Tihle vesničané byli také Kosové a tak dětem ani nepřišlo, že to nejsou blízcí příbuzní. A taky se k nim nikdy nijak cize nechovali, i když tady na vesnici se to velmi přísně rozlišovalo, kdo je rodina a kdo ne, k Vadimovým blízkým se vždycky chovali, jakoby rodina byli. Děti to brali jako samozřejmou věc, ale bylo to dost zvláštní, protože to byli lidé málem z opačného konce vesmíru a mezi sebou, jeden na druhého zase nijak zvlášť laskaví a ohleduplní nebyli.

- - -

Děti se nejdřív seznámily s velkým dobráckým psem, jmenoval se Brok, měl hustou dlouhou srst, jako bernardýn, ale zbarvenou do plava. Trochu protáhlejší čumák, ale podobnou povahu, a běhal jenom po třech. Někdy v minulosti si poranil jednu z předních tlap, a i když se mu už dávno rána zahojila, nikdy se ji nenaučil znovu používat. Lehával na slunném místě na zápraží, na kusu staré rohožky. Jakmile do brány vešel někdo cizí, chraplavě se rozštěkal a běžel mu po třech naproti.

Měl děti rád a nechával se hladit a drbat až do omrzení. Ale nebyl tu jen on, ani zdaleka, strýc s tetou chovali spoustu zvířat, i když trochu jinak, než si Pražáci představovali.

Jako druhá, když nepočítáme ohromné hejno slepic, se jim představila tříbarevná štíhlá kočka. Obratně seběhla po stupních dlouhého žebříku z půdy, kam se ukládala sláma a líným krokem si to namířila přímo ke starému psisku. Dětem zatrnulo, co jí udělá. Je to přece jenom pes a pěkně velkej! Ale kočka klidně přistoupila až k němu a něžně se mu otřela bradou o krk a Brok se jenom blaženě tvářil a opatrně její něžnosti opětoval. Pomazlila se s ním a pak si zase odkráčela za svými starostmi.

„Jak se menuje, ta kočka?“, zajímaly se děti.

„Inu tak, kočka!“, houkla nejmladší sestřenice ze dveří místo pozdravu.

„A něhláďtě ju, budetě mať blechy!“ Jmenovala se Jarka. Navázat tady s někým vztah bylo zpočátku o něco těžší. Lidé tu byli mnohem opatrnější na všechno, co jim připadalo nezvyklé a cizí. Chvilí to trvalo, než vás přijali mezi sebe. Ale u dětí, natož tak bezelstných, jako tihle dva, to až tak složité nebylo.

Kosíci se tu od začátku cítili jak v ráji a když někdy ne, tak aspoň jako v Jiříkově vidění. Brzy se skamarádili se spoustou vesnických dětí a ty jim ukázaly nepřeberné množství her a zábavy, které venkov nabízel.

Ale táta se jim v tuhle chvíli, na konci těch senzačních prázdnin někam vypařil. Odfrčel Škodou Octávií zpátky do Prahy, za svými starostmi. A právě tohle byla asi ta chvíle, kdy jim nadobro zmizel ze života. Odted' už ho budou vídat jen chvilkově, útržkovitě, až po prázdninách začne znovu škola. Sem tam se jim zjeví v ospalé mlze chladných rán, někdy se mihne nedělí, jako záda skloněná nad psacím stolem v oblaku cigaretového kouře, bez doprovodu slov. Prolne se Vánocemi trochu nezaujatě, jakoby mimochodem a pak už je v lednu jenom pokárá za vysvědčení, odveze je k babičce a to bude vše. Nadobro a

definitivně! Půl roku budou bydlet u babičky a skoro celé příští prázdniny stráví na téhle vesnici bez něj a už ho nikdy neuvidí...

Ale děti žijí přítomností, nevnímaly náznaky čehokoli, co se stane za měsíc, za půl roku, za rok. Měsíce, to jsou v dětských očích celé dějiny a teď zrovna prázdninové slunce hrálo naplno a ony si ho naplno užívaly.

- - -

Přes dvůr, přímo naproti kuchyňským oknům měli Kosovi veliký hnůj a kuchyň byla taky pořád plná much. Když jste na malý zelený lustr pověsili mucholapku, za půl dne na ní nezůstalo místečko volné.

Kamila si na ty mouchy pořád stěžovala, že po ní pořád lezou a nepříjemně koušou. Děti jí na to říkali, že má asi sladkou krev, samy neměly jediný pupínek. A nějaké mouchy je vůbec nevyváděly z míry. Často je pozorovaly, jak dosednou na mucholapku, chvíli se cukají a tím se jenom víc a víc lepí k žlutému papíru, až na něm zcela znehybnělé usnou. Tehdy se prý do tohohle lepu přidával med, všechny mucholapky jím trochu voněly, musela to být sladká smrt!

- - -

„Hnůj to je náhodou dobrá věc!“, promluvil k Oldřichovi už skoro dospělý bratranec Vašek, když se jednou potkali na dvoře: „V zimě je na něm teplo a když do něj spadneš z jakékoli výšky, nic se ti nemůže stát.“ Hnojiště zezadu lemovala vysoká kamenná zeď a nad ní vedla cesta ke statku sousedů.

„Jak je, študente?“, zavolal Vašek nahoru na tu cestu. Právě tudy procházel ryšavý mládenec z onoho stavení. Byl o dost starší než Oldřich, ale pořád ještě kluk.

„Ják by bylo, dobře je. A vy dva, co tu stváratě?“

„Jenom se tak bavíme. Vysvětluju tady Pražákovi, co je to hnůj a tak.“

„Ha ha! Tož, to je dobré! To u nich v tej Prahe nemajú, však?“

„To teda nemaj, to je pravda! Tak leda v zoo.“, zasmál se Vašek, jakoby to byl nejlepší vtip, jaký kdy slyšel:

„Hele, máš chvílku čas?“

„Tož, chvílu mám, o co ide?“

„Hele, že bys neskočil?“

„Od tadě, do hnoja? A to už proč by som robil?“, bránil se ryšavec trochu nasupeně.

„Jen tak, na zkoušku, abys viděl jaký to je.“

„A sem sa zbláznil, nebo co? Vím aké to je. Smrádlavé!“

„Ale ne, tak jsem to nemyslel.“, odpověděl Vašek vážně.

„Už teda proč?“

„Protože se ti nic nestane, když skočíš do hnoje! No ne?“

„Tož to je pravda. Když spadneš do hnoja, nic sa ti něstaně.“, váhavě pokýval hlavou kluk.

„Tak vidíš, já jenom, aby to tady Pražák viděl. On tomu nevěří, když to nikdy neviděl.“

„Proč bych nevěřil?“, pokusil se odporovat Oldřich, nechtěl být pořád ten, co si nechá všechno vysvětlovat.

„Ale nevěříš! Mlč a sleduj!“, syknul na něj kategoricky Vašek. „Hele, tak už to nezdržuj a skoč!“, houkl vzhůru.

„Tož, já névím, mám eště nějakú robotu. Mosím dom!“

„To tě nezdrží, dole seš natošup! Potem můžeš íst za tú svojú robotú. Ona ti neutěče.“

„A co ty neskočíš, neh to vidí Pražak?“

„Já bych musel tam nahoru, to by trvalo, musel bych to celý obcházet a tak... ty už tam si.“, mávl Vašek rukou, jako že už ho to přemlouvání unavuje.

„Ně sa nějako něchce...“

„No tak hod' sebou, ať tu nejsme věčně, my taky ještě máme práci!“

Ryšavec pořád vznášel nějaké námitky a obtížně stírádal důvody, proč to neudělá. Nebyl ve své kůži, měl naspěch a tak. Ale přitom se malými váhavými krůčky stále přibližoval k okraji zídky. Párkrát významně zakoulel očima, jakoby se sám divil tomu, co se chytá provést. Jakoby ho něco tlačilo, něco silnějšího než vlastní rozum. Potom se nijak neodrazil, spíš se jen podrážkami sklouznul přes kamennou hranu a šup, už byl dole! Jenom to tupě mlasklo.

Najednou stál v mokřém zvířecím trusu provázaném žlutými stébly slámy zabořený až po lýtka. Nespokojeně obhlížel svou situaci. Trochu se zavrtěl v bocích, slabě vzdychnul, pak zkusil udělat krok, ale bota mu uvízla někde hluboko pod povrchem hnědé masy. Vrávorál na jedné noze a druhou nohou v ponožce se jemně opíral o pevnější povrch.

„Tož mi pomóžte, co tam stojíte!“

Vašek se mu v holinkách zvolna vydal naproti a jediným šikovným pohybem hráběmi uvízlou botu vylovil, tekla z ní žlutavá voda, v poledním slunci zářila jako jantar. Štítivě ji odložil na okraj hnojiště: „Tak co říkáš, Oldíne, viděls to?“

„Jo, jo, viděl, viděl!“.

„Dobrá věc, takovej hnůj! No řekni, stalo se mu něco?“ Vašek mluvil na oko věčně, ale v očích se mu blýskalo.

„No nestalo, to máš teda pravdu...“, nutil se k střízlivému tónu Oldřich.

„Vidíš, a to's mi nevěřil!“

„Počkaj, vrát' mi ho! Ten střevec!“, zanaříkal skokan úpěnlivě, stále balancoval na jedné noze v místě, kam dopadl: „Mosím se ocáď nějako dostát.“

Vašek botu znovu podebral hráběmi a naservíroval ji před něj. Druhou nohu kluk už vyprostil obutou, za to pořádně obloženou. Opatrnými čvachtavými kroky došel k nízké zídce na opačném kraji hnojště.

„To budú naša mamka mať radost!“

„A co? Ponožky se vyperou a boty si prostě opláchněš vodou, žádná tragédie! Za tu srandu to přece stálo, ne?“

„Tož, sránda, jak pre keho!“ Ryšavec se pomalu šoural přes dlouhý dvůr, dokud nezmizel v dřevěných vrátech, ani jednou se neotočil.

- - -

Časem začal Oldřich některé ty pachy venkova vnímat jako celkem příjemné, pach hnoje, kurníků i kravského potu. Naučil se, že přízeň a hnus mohou být proměnlivé podle toho, jak se k některým věcem postavíme, jak si je už někde hluboko v sobě nazveme.

HRANIČTÍ

Strýc Václav nebyl velký prudšas i když svým vzezřením určitě budil respekt. Měl rád svůj klid. Rád se pořádně najedl. Byl to širokolící rozložitý chlapík a černýma, ostře kreslenýma očima a bujným tatarským knírem. Taky měl rád slivovici a pivo, ale do hospody moc nechodil, před rodinou utíkal spíš ke svému traktoru. Jezdával na něm někde po polích často až do tmy a jako poslední ho vracel do družstevní garáže.

Někdy, když měl dobrou náladu, zatroubil večer před domem. Všechny děti na ten povel vyběhly ven. Klára s Oldřichem byli nejmenší, ty posadili na malá sedátka vedle řidiče, dvě až tři sestřenice si posedaly na blatníky obrovských kol. Víc už se jich do kabinky nevešlo a tak si vzrostlý bratranec Vašek jenom tak stoupl na oj a nataženýma rukama se chytil trubkového rámu střechy.

Za neuvěřitelného drncání a nadsakování takhle dojeli až do veliké, benzínem provoněné garáže. Bylo to nějakých tři sta metrů po rozbité silnici do prudkého kopce, všichni museli dávat dobrý pozor, aby si nevyrazili zuby. Smáli se celou cestu. Strýc zaparkoval na poslední zbylé místo a pak se spolu v povznesené náladě vraceli setmělou vesnicí domů.

- - -

Ale když se strýc rozzlobil, uměl pořádně zařvat a tehdy se mu každý raději klidil z cesty. V těch chvílích bývalo v celém domě ticho, jak na hřbitově.

Ve skutečnosti ale vládla v rodině spíš teta. Byla to středně vysoká hubená žena s rovnými dlouhými tmavými vlasy.

Dá se říct, že měla hezkou tvář, dost podobnou pouťovým obrázkům panny Marie. Světle modré oči s malými panenkami a husté, přísné obočí. Šátek tmavé barvy téměř nikdy neodkládala, jen když šla spát, Děti ji také nikdy neviděl česat se, o nějakém líčení nemohla být ani řeč. Ale to jí vůbec neubíralo, její tvář byla tak ženská, že nepotřebovala v žádném ohledu zdůraznit. Přesto nepůsobila nijak vyzývavě, spíš usedle, staromilsky a trochu strašidelně.

Její oblečení bylo nejprostší a nejnenápadnější, jaké jste si mohli představit, převládala šedá, černá, béžová a v neděli do kostela nosila prakticky to samé, jen čisté a zachovalejší.

Na ven si obouvala nízké holínky s širokým ohrnutým okrajem, tak jako většina vesnických žen, ale doma chodila naboso, její kostnatá, sveřepá chodidla, poznamenaná lopotným životem připomínala spíše nohy dravého ptáka než nohy ženy. Ztvrdlá kůže měkce klapala o prkna podlahy.

Už ve středních letech nosila záda trochu nahrbená od neustálého předklonu, ve kterém se vykonávaly všechny polní práce.

Strýc Václav prosazoval svou vůli zvučným hlasem a nezřídka své děti i nemilosrdně fackoval, i ty, co ho už dávno přerostly. Ale v podstatě to byl dobrák, který se nikomu nepletl do života. Do kostela chodil pravidelně a navenek dodržoval všechna katolická pravidla, ale nikdy o pánu Bohu nemluvil, ani o pekle a o Kristu Ježíši, jakoby víra byla jen jakési pojištění, které si platil denními modlitbami a nedělní mší, a tím to bylo vyřízené.

Marie byla mnohem nenápadnější. Dá se říct, že dovedla vždycky v pravou chvíli ztichnout, upozadit se s takovou sebekázní, že jste si toho většinou ani nepovšimli. A nejen to, uměla vám uvolnit prostor, darovat soukromí, když bylo třeba.

Mohlo by se říct, jak kdy a jak komu, ale pražští Kosíci rozhodně pocítili její neskonalou dobrotu. Naprosto samozřejmě se jich ujala, když to nejvíc potřebovali, ale také jindy, když tu třeba jen prostě chtěli být a dávala jim vše, co měly její vlastní děti a v určitém ohledu i mnohem víc. Kromě, z vnějšího pohledu skromného zaopatření, také toleranci k jejich všemožným pražáckým manýrám, měšťácké rozmařilosti a ateismu, kterým byly tyhle děti prosáklé jak neštovicemi.

Oldřich pořád říkal ‚ježišmarjá‘, pokaždé, když se zlobil nebo se mu něco nedařilo, mu tahle slova sama přišla na jazyk. Teta ho jednou, dvakrát napomenula, ‚to sa neříká, Oldíne‘, ale on to měl tak zažité, že mu to samo padalo z pusu, ať se snažil sebevíc, nemohl se toho zbavit. Uvědomil si to vždycky až dodatečně, když viděl, jak se teta mírně přikrčila, jakoby ji něco zabořilo, ale neřekla nic.

Nikdy je nenutila pracovat, zatímco vlastní děti skutečně dřely. Oba si také odpracovali až dost, hlavně Klára, ale nemuseli. Do kostela je také nenutila, i když denní modlitby před jídlem byly samozřejmostí.

Ale tím svým tichem a skromným sebezapřením uměla blízkým lidem také leccos říct, uměla svým mlčením ovládat. Kdo jí dobře znal, dokázal z jejích nehybných rtů číst, věděl, co to

keré mlčení právě v tuto chvíli znamená. A to byla právě ta past, protože to nebyla skutečná slova, co říkala, byl vůči nim každý, kdo jim rozuměl, úplně bezbranný. Tady měli všichni jazyk jako břitvu a když se jim nelíbilo, co jste řekli nebo udělali, dovedli vás řádně setřít. Ale na Marii to nefungovalo, neříkala většinou nic a na to se nedalo nic rozumného odpovědět. Ovládala celou svou rodinu přísným tichem. Tady, na zemědělském venkově, kde se řešily jen materiální věci a každý, kdo se zabýval něčím jemnějším, byl nezodpovědný blázen a hlupák, tady Marie vládla silou ducha.

- - -

Tou dobou se domů vrátila jedna z nejstarších dcer s čerstvě narozeným děckem. Zrovna se rozvedla s klukem, kterého si nedávno vzala.

Jmenoval se Mirek, byl černovlasý, s příjemnou pravidelnou tváří a milým úsměvem. Trochu drzosti a bezohledné vrtkavosti měl v obličeji vepsanou také, ale bylo to tak jemné, že vás to nevarovalo, buď jste to nepostřehli vůbec, nebo pozdě.

Povídalo se, že už když si jí bral, měl nějaký čas jinou, ale řekl si prý, že když už to mezi ním a Věrkou došlo tak daleko, chodili spolu snad rok, že si přece jen vezme jí. Tohle se nějak vědělo, ale jak se to mohlo vědět, to nikdo neví.

Nakonec s ní samozřejmě nevydržel, takovéhle ‚rozumné‘ rozhodnutí neudrží vztah, snad před sto lety, když chtěl být někdo celý život nešťastný...

- - -

Oldřich měl tuhle sestřenici rád, možná nejradši ze všech, často se díval, jak se o své batole stará, připravuje jí sunar, přebaluje ji na kuchyňském stole. I on sám někdy dítě choval na klíně a krmil ho z lahve s dudlíkem. A přitom s Věrkou rozmlouvali o životě, tak trochu po dospělu, jako muž a žena ...

Nebyla nejhezčí, ale byla ze všech sestřenic nejženštější, nebyla nijak nesmělá, ale měla v povaze takový ten vlídný klid, který dovede udělat rodinu šťastnou, pokud by nějakou měla.

A krom toho, měla vlasy líznuté krávou u temene hlavy, skoro na stejném místě, jako Oldřich...

- - -

Matka jí beze slova přijala, když se vrátila po rozchodu s manželem zpátky domů, poskytla jí vše, co ona a její batole potřebovaly, ale nepromluvila na ni. Nikdy za celou dobu nevěnovala své dceři ani jediné slovo. Bezvýrazně se na ni podívala, kývla hlavou, když ji dcera oslovila, splnila její přání, ale neřekla nic. Věrka byla rozvedená, a to se nesmělo! To bylo proti bohu, proti tradici a slušným mravům. Raději měla trpět, snášet jeho nevěru, nechat se od něj mlátit, mohla ho pomlouvat, nenávidět, udělat z něj alkoholika a třeba nakonec jeho nebo sebe utýrat k smrti. Ale rozvádět se neměla, to teta brala jako svoji ostudu, ostudu celé rodiny, to se nedalo odpustit!

- - -

Kromě práce na poli, chodila Marie na směny do kravína, služba jí začínala už ve tři ráno. Když se vrátila v poledne domů, bylo potřeba uvařit, posbírat vajíčka, slepice byly velmi vynalézavé, při hledání místa kam by snášely.

A pak se šlo zpravidla sbírat brambory, nebo něco okopávat, buď pro družstvo, nebo se paběrkovalo anebo robotovalo na vlastním. Večer ji ještě čekalo krmení a obstarávání prasat, družstevních i vlastních, slepic, koz, králíků, hus a jedné krávy, kromě kočky, dvou psů, manžela a dětí.

K večeru teta říkala: „Idem pokluzat!“, ale neznamenalo to poklízet, spíš krmit, kydat hnůj, dojit krávu a kozy, chystat dřevo do kamen a tak podobně. Pochopitelně se té práce účastnili všichni, zpravidla až na strýce, ten ještě nebyl doma anebo si v klidu v kuchyni opékal na pánvičce špek a pokládal ho na tlusté půlkrajíce chleba, mazal vrstvou hořčice a rozkošnický pojídal. Stěží by se dalo říct, že pracoval méně než teta, jen běžné práce doma nebyly, podle letité tradice, jeho starostí.

- - -

U večere tak v osm, devět, se sešli zpravidla všichni, sedli si ke stolu, ztišili se a sborově oddrmolili Otčenáš, Zdravas Maria a nakonec: „Požehnej nám pane Bože, těchtodarů které požívati budeme, skrze Ježíše Krista pána našeho Amen!“, zvláštní krátkou modlitbu, kterou Oldřich s Klárou nikde jinde neslyšeli.

Začalo se jíst, každý jak chtěl, čím chtěl, mluvilo se s plnou pusou a přicházelo a odcházelo, strýc při tom četl Zemědělské noviny a často se nad nimi rozčiloval.

Marie už bývala tak unavená, že jí hlava padala na stůl, několikrát se sama probrala, ale nakonec ji spánek často přemohl, hlava jí spadla na stůl. V tu chvíli se strýc pořádně rozmáchl a vši silou uhodil do stolu pěstí. Nádobí hřmotně nadskočilo, teta zamrkala skelnýma očima, přejela si dlaní čelo a všichni se bujaře rozesmáli:

„Maminko, vy ste usnuli!“

„Kde mam tú knížku, co som četla? A kam som si dala bryle?“, tápala teta zmateně rukama před sebou.

„Žádnú knížku ste nemali, zasej ste usnuli, maminko!“, hartusili ostatní pobaveně.

- - -

Až na malé výjimky se jedly vždycky brambory s mlékem nebo s podmáslím, podle toho, jestli mléko stihlo zkysnout nebo ne. Oldřich to nějaký čas nechápal a hloupě se ptal, co dnes bude k večeri a všichni se jenom tak vyhýbavě usmívali místo odpovědi. Poprvé byl dokonce nadšený, brambory na loupačku, to všechny městské děti milovaly, když to ale měli každý den... Navíc chybělo máslo, kdo by se s ním doma dělal, a v obchodě bylo drahé. Mohli jste si dát sádlo, toho bylo habaděj, jenže jste ho jedli od rána do večera, pořád.

Po čase Oldřicha ale napadlo, udělat si na sucho na plotýnce kachlových kamen topinku. Chleba bylo vždycky dost. Rodina kupovala tři velké bochníky denně, na jídlo a na krmení prasatům a slepicím, protože tehdy byl velmi levný, levnější než zrní anebo mouka, ze které se vyráběl.

Chléb byl samozřejmě boží dar a než jste do něj zakrojili, museli jste po každé špičkou nože nakreslit křížek na jeho kůrku. Ale, co se s ním dělo dál, to už Hospodin neviděl.

Oldřichovo dílo se povedlo, topinka chutnala tak skvěle, že ani nepotřebovala česnek. Byla dokonce mnohem lepší, než klasická na oleji. Klára se přidala hned a časem je ostýchavě napodobovaly i ostatní starší děti, které tu byly doma. Bylo to trochu divné, kdo to kdy viděl! Na nějaké novoty od rozmazlených Pražáků tady nebyli zvědaví, ale připečený chleba voněl tak lákavě, že to nevydržely. Ani námitka dospělých, že to není zdravé, dlouho neobstála.

- - -

Prasata krmil zpravidla bratranec Vašek, když nebyl zrovna na studiích v Praze, a často si brával Oldřicha s sebou. Várnice na krmení stála v maštali mezi jiným harampádím, byl to železný válec s několika šuplíky, připomínající vysoká kamna, nahoře vybavená malým litinovým volantem. Nejdřív dovnitř nalili s vrchu vodu, do spodního patra naskládali pár polínek a zapálili oheň. Pak do vody nasypali dva kýble starých rozměkklých brambor, kterých měli Kosovi plný sklep, přidali nějaké otruby, řepu, tvrdý chleba a jiné zbytky jídla, třeba i slepičí kosti. Za dvacet minut se z maštale linula příjemná vůně vařených brambor. V tu chvíli se Vašek chopil volantu a otáčel jím, dokud se brambory a to ostatní uvnitř nerozmělnilo na malé kousky. Krmení pak, ještě horké, přelili do několika kýblů a nesli je k prasatům. Pohled na tu šlichtu už nijak zvlášť lákavý nebyl.

Prasečí kotce byly ohrazeny dřevěnými fošnami do takové výšky, že přes ně Oldřich neviděl. Už když sem vešel poprvé, dobře slyšel rázné dupání a rány mohutných zvířecích těl o stěny. Najednou jedno z prasat vyskočilo předníma nohama přes okraj ohrady, ve vteřině na Oldřicha z výše shlížela veliká lysá hlava s podlouhlou tlamou plnou obrovských tesáků, nesmírně lidská, ale vůbec ne přátelská.

Oldřich vyděšeně couvl ke dveřím, prase už kolikrát v životě viděl, ale jenom jako tlustý válec líně se pohybující na krátkých nohách někde u země. Nikdy ho neviděl stát na zadních, ani nevěřil, že by to dokázalo, nikdy se mu nedíval zpříma do očí. Zdálo se, že by vepř zvládnul ohradu snadno přeskočit, kdyby chtěl. Ale vypadal spokojený, tam kde je a na místo pokusu o útěk jen kýval na Oldřicha rypákem a vydával pohrdavé: „Mruf, mruf!“ Oldřichovi se úplně zdálo, že říká: „Mluv! Co ty sem lezeš, prcku? Mluv, mluv!“

Po pár vteřinách se vynořilo druhé prase a Oldřich najednou neměl kam uhnout. Styděl se za svůj strach, ale v tu chvíli mu vůbec nepřipadal nerozumný. Jak si mohl být jistý, že tohle zvíře člověku neublíží. Rozhodně by mohlo, kdyby chtělo, to bylo jasné na první pohled! Ale zdálo se, že se u člověka cítí dobře, mělo tu své pohodlí, dostávalo jídlo a o budoucnosti nespekulovalo. Nakonec, co víme o budoucnosti?

Vašek se smál, až se nemohl udržet na nohou. Určitě měl tuhle chvíli pečlivě nachystanou na hlupého Pražáka, který nerozezná kozu od krávy, jak se tu s gustem říkalo. Ale aby si to víc užil, nepustil Oldřicha ven, dokud nebyl hotov a vůbec ho nechlácholil. „Dávaj si na nich pozor, Oldřine, u prasce nikdy névíš, co porobí!“, říkal s kamennou tváří a pak se zase rozesmál, až slzel. Samozřejmě to pak všude vyprávěl tak často, až to nikdo ani nechtěl poslouchat.

Nedávalo to smysl, domácí prase mělo mohutné tělo a k tomu ohromnou mordou, plnou tesáků, klidně jimi rozdrtilo obrovskou kost, s jakou by si neporadil ani ten největší pes. A všichni se tady Oldřichovi posmívali, že se tohohle velkého silného tvora bál. Ale před krocánem, co svou výškou nesahal člověku ani do pasu a zobák měl jak skořápku vlašského ořechu, ho každý naprosto vážně varoval!

VESNICKÉ HRY

Všech možných zvířat si tady opravdu užili. Ale také tu objevili svět her, jaké nikde jinde nepoznali. Snad to bylo i družností a podnikavostí zdejších dětí, možná i tím, že jim tady do jejich světa dospělí tolik nevstupovali, nestarali se příliš, jestli se ušpiní nebo utrží nějaký šrám. Každopádně mnohé zážitky tady byly pro Kláru s Oldřichem úplně nové.

U sousedů, kde měli koně, se jednou na dvoře objevila velká fůra sena, ale než ji hospodář stačil uklidit, objevily ji děti. Hned je napadlo, jak ji využít. Přímo nad hromadou bylo okno, kterým se mělo seno složit na půdu a nad ním ve střeše ještě jedno vikýřové okno, které vedlo na menší podkrovní půdu, kam se už nic nedávalo, snad jenom nějaké nepotřebné krámy, protože, kdo by tam pro to lez? A z ohromné výšky toho druhého okna děti skákaly do té kupky. Vylezly po dlouhém žebříku a na půdě se poslušně srovnali do fronty a pak se jeden za druhým vrhaly do sena. Odvážnější kluci skákali po hlavě, po zádech, dělali ve vzduchu salta a různé obraty. Z vikýře k vrcholu kupky to mohlo být nějakých pět metrů. Pak ještě dobré tři metry na zem. Úplně to stačilo, abyste se mohli zabít, kdyby tu to seno nebylo.

Na začátku k tomu dokonce nebylo daleko, protože někdo zapomněl v té hromadě vidle a jeden z kluků na ně skočil. Jak na vidle dopadl, začal vztekle nadávat a všem kolem zatrnulo, ihned se k němu rozběhli, přiběhl tam ze statku i někdo z dospělých, ale kluk se najednou sám vyhrabal a nic mu nebylo, jenom si o jeden trn pořádně roztrhl kalhoty. Ale musel za to štěstí, které měl, přece jen zaplatit, všichni co tu byli, se mu smáli, až z toho brnělo v uších a jemu nezbylo než odejít hned domů, jinak by nepřestali. Stejně o tom poslouchal poznámky kamarádů ještě dobré dva týdny.

Ale nikoho to neodradilo, skoky do sena pokračovaly vesele dál. Skákání z výšky, to Oldřicha vždycky bavilo, ale tohle byla mnohem větší výška, než byl zvyklý, až se to zdálo nerozumné. Nejdřív se bál, ale když už odvážně skočila i jeho sestra, neměl na vybranou, musel to dokázat také. Třásl se po celém těle, jak tam nahoře stál. Popravdě, měl problém sem jenom dojít, vylézt až sem nahoru po starém vratkém žebříku zvládnul celkem snadno, šplhání ho dost zaměstnalo a hlavně se mohl rukama držet něčeho alespoň trochu pevného. Ale na půdě byla hluboká tma a podlaha byla poskládaná z tenkých prken, která se pod nohama nepříjemně prohýbala a na prst širokými mezerami prosvítala hloubka pod ním. Dojít po těch prknech až na tohle místo ho stálo pořádný díl odvahy.

V okně, kterým svítilo nebe a okolní střechy, se mu trochu ulevilo, cítil na tvářích teplý vítr a slyšel zpívat ptáky. Teď už mu zbývalo vykonat ten poslední krok do prázdna. Nadechl se a... ,Ne, ne, ne!', řvalo mu v hlavě: ,Tohle nemůžeš udělat! Raději se vrátíš domů, budeš

sedět v kuchyni sám u stolu a budeš se k smrti nudit, budeš všem pro smích, ale riskovat život, za to to přece nestojí! Za to vůbec nic nestojí!

Zbaběle ucouvl zpátky do tmy, v tu chvíli už za ním stála fronta dalších skokanů, většinou starších dětí. Neposmívali se mu, to ne, ale očima trochu uhýbaly, bylo cítit, že skrývají pohrdání. Rád by jim nějak vysvětlil, proč má strach, ale to bylo marné, když oni ho neměli.

Nejstarší, sousedovic Klema, si na ohledy nehral, ušetřil Oldřichovi nelaskavou herdu do zad:

„A ty sa čoho bojaš, Oldíne? Nyč to něnije!“, vykročil do světla, na hraně okna vyskočil do výšky a s jednou rukou frajersky v bok a druhou dlaní na čele, jako by byl hluboce zamyšlený, spadl toporně rovnou postavou na bok do sena. Všichni se smáli, ani Oldřich tam nahoře s malou dušičkou se neudržel. Klema byl neskutečný komediant! Vždycky dokázal vymyslet nějaký vtíp. Jeho lumpárny mu na vesnici zajistily pověst chuligána, ale byl dost pracovitý a šikovný, už v jedenácti se naučil sám zapřahat a řídit vůz tažený koňmi a ve škole se výborně učil, takže mu každý leccos odpustil.

„Nehaj to byt, Pražáku, tož skočíš, až budeš chcet!“, Klemův mladší bratr byl daleko vlídnější. Oldřich na půdě osaměl už jenom s ním. „Ale, přísámboh, je to zrovna také, jako by sis lehal do ponštáňa!“ A bez rozmyšlení se odrazil, aby to Oldřichovi ukázal. Taky se pokusil o nějakou grimasu, mrskal ve vzduchu rukama a nohama a sem tam se i někdo zasmál, hlavně Oldřich, ale smál se spíš z vděčnosti, v tomhle Jožin na svého bratra neměl.

Teď už tam zůstal Oldřich úplně sám, nikdo nahoru nijak zvlášť nespěchal. Jakoby se všichni domluvili, že si na Pražáka počkají, že si vychutnají jeho strach. Tím, že to napoprvé vzdal, to teď měl jenom těžší. Tady nahoře ho nikdo nepodpořil a pichlavé pohledy zdola ho také právě neuklidňovaly. Najednou neměl, kam by se schoval, před nimi ani sám před sebou.

Ale v tu nejhorší chvíli, když už se doslova trhal mezi studem a smrtelným strachem, nějakou náhodou našel ve své hlavě prázdný kout, kam všechny obavy s úsilím zavřel, byly neklidné jako včelí roj a sotva se daly uhlídat. Měl málo času, než mu proklouznou a znovu opanují jeho mysl, stačilo to právě tak na to, aby udělal krok na spodní trám okna a pak druhý do prázdna. V těle se mu najednou zvedly všechny vnitřnosti a dobývaly se krkem do hlavy, podobně jako na houpačce, ale tohle bylo daleko silnější. Let to byl nekonečně dlouhý a on se už už začínal bát, že nikdy neskončí, pak ale konečně ucítil pod nohama seno, jeho náruč ho spolkla a zavřela se nad ním. Bylo to opravdu tak hebké a mazlivé, jako nejjemnější peřinka, že se Oldřichovi ani nechtělo vstát.

Všechny děti souhlasně zamručely, když se směšně hrabal na světlo. Najednou byl hrdinou dne on, byl tu přece jenom nejmenší, kdo se odvážil. Jožin přišel až k němu a poplácal ho po zádech, možná on jediný mu to opravdu přál, ale teď měl na své straně všechny. Vzali ho mezi sebe, bylo to chvilkové vítězství, které se mohlo kdykoli zvrtnout nebo prostě zapomenout, ale platilo to. Byl opravdu jedním z nich!

Klemovi nezbylo, než vylézt až na střechu, vydrápat se po kluzkých taškách na špičku arkýře a zkusit to odtamtud. Všichni ho sledovali se zataveným dechem, proti zapadajícímu slunci vypadala jeho vytáhlá postava nad krovem jako Fanfán Tulipán. Ale nebylo to tak jednoduché, jako ve filmu. Klema na zlomu střechy sotva balancoval a musel se od křivolaké krytiny ještě dost odrazit, aby své tělo v pádu přenesl přes dobře metr vzdálený okap.

Tenhle skok nevypadal právě elegantně a Klema se netrefil doprostřed sena, ale jenom se svezl po straně kupky a dopadl rovnýma nohama na dláždění dvorku. Pěkně při tom cval zubama a svalil se na tvrdou zem. Jeho tvář se na zlomek vteřiny zachmuřila, pak se ale opřel o loket, vyskočil na bobek a trochu nuceně se rozesmál.

Všichni si vydechli. Byl to zase on, největší borec, jejich Klema! Oldřich trochu čekal, že se mu začnou posmívat, jako tomu chudákovi, co spadl na ty vidle, ale tohle bylo jiné. Klema byl král. Oldřichova chrabrost byla v tu ránu zapomenuta.

- - -

Jindy se zase bavili tím, že slaňovali tlustou plechovou rourou, kterou se na půdu vyfukovalo zrní. To jste zase museli vylézt na půdu po žebříku, tam jste se vnořili do té trubky nohama napřed. Byla akorát tak široká, že jste rukama dosáhli na protější stěnu. Zapřeli jste se rukama i nohama do stěn a pak už jste jenom opatrně sestupovali komínovým stylem dolů, nějakých šest metrů, až jste se octli v násypce, do které se osivo spouštělo, a tudy jste se pak vyhrabali na denní světlo.

U téhle hry se holky zase stávaly holkami, prohlásily, že ony šplhat nedovedou a že je musí kluci nosit a tak si kluk vždycky vlezl do trubky a holka si mu stoupla na ramena a pak už to bylo stejné, jenom jste museli dávat pozor, abyste se moc nevtřeli, aby nespadla a poslouchat komentáře jako: „Už aj kedy budeme dúle? Čo ti to tak trvá!“ anebo: „Ty tak dobře špluháš, s tebú je to o mnoho lepší, jak s tým od susedou koreňom!“

Uvnitř roury byla skoro tma, jen stěží jste rozeznaly okraje dílců, ze kterých byla pospojovaná, ale tyhle obruby, to bylo jediné místo, kde jste se mohli nohou zapřít, po hladkém plechu byste ihned sklouzli. Snad by se nic vážného nestalo, pokud byste udrželi nohy před sebou, jenom byste sjeli dolů, jako po hodně strmé klouzačce.

- - -

Místní kluci často hráli taroky, karetní hru ze starého Rakouska. Oldřich je vždycky jenom pozoroval, poslouchal zvláštěně znějící slova, jako Pagát, trul, Škýz, nikdy se tuhle hru nenaučil, pravidla byla nekonečně složitá. Jakoby se někdo opravdu snažil, aby v taroku neplatilo to, co platí všude jinde, v kartách ani v běžném životě, aby to nikdo nemohl hrát prostě jen tak, aby si zahrál.

Oldřichovi stačilo, že se mohl dívat, jak se u karet pýří a natřásají, jaké vedou řeči. Jak se už při těch hloupých kartách ukazovalo, kdo tu jednou bude určovat směr, kterým se budou všichni dívat a kdo bude naopak věčný smolař a aucajdr, kterého nebude brát nikdo vážně, ani kdyby byl nejchytřejší.

- - -

A některé zábavy byly zase úplně stejné, jako je Kosíci znali z Prahy i z jiných míst kam jezdili, hrál se tu fotbal, střílelo z praku a z dřevěných pušek na tlusté zavařovací gummy...

Ale když jednou ke Kosům přivezli čerstvou slámu, pomáhaly děti z okolí skládat balíky ve tvaru obrovských kostek cukru na půdu stodoly, rozlehlé jako školní tělocvična. Dospělí muži dole napichovali otýpky vidlemi a vyhazovali je z vozu vzhůru do čtvercového průvzlaku v prkenné podlaze, tam je děti zachytávaly a pak roznášely po celém prostoru půdy. Byla to

zábavná práce, hlavně se při ní vždycky sešla spousta lidí a štěbetalo se a užila se spousta legrace.

Balík popadli za lýkové provazy vždycky dva, každý z jedné strany a pak ho táhli půdou až ke stěnám, tam se pak balíky házely jen tak hala bala na sebe. Když už se plochý valník vyprázdnil, a půda téměř naplnila, všichni starší se někam ztratili. Ale dětem se najednou nechtělo odejít, sláma byla hebká a zlatožlutá a čerstvě voněla, válet se v ní byla opravdová rozkoš. Dohodli se, že si tu zahrají na schovávanou.

Obvyklá hra, ale tohle bylo jiné než kdekoli jinde. Jak se zkoušeli ve slámě schovávat, objevili mezi balíky škvíry a cestičky, které se časem protáhly v dlouhé, klikaté chodby, se spoustou rozcestí a křižovatek. Chvíli jste se museli plazit, a chvíli jste lezli po čtyřech, někde jste se drápali kolmo vzhůru a někde jste se propadli do svislé šachty a všechno v absolutní tmě. A pak jste někde, třeba po deseti minutách bloudění našli východ, anebo jste se museli vrátit stejnou cestou zpátky. Mohli jste si naplno užít dobrodružství jeskyňářů, ale stěny těchto chodeb byly teplé a měkké...

Pod slámou nebylo vidět vlastní ruku a vlastně jste se i báli mít otevřené oči, abyste si do nich nezapáchli nějaké stéblo. Chodby byly dlouhé a komplikované a často se vám stalo, že jste v nich zabloudili. V té tmě nebylo lehké, zapamatovat si cestu a někdy jste se museli třikrát vrátit, než jste našli, kudy jste přišli. Občas se i ozvalo volání o pomoc, když některé z menších dětí ztratilo nervy a neumělo si poradit. A tak se pro něj vždycky někdo vydal, anebo se s vrchu odhodily dva tři balíky a bludiště tak získalo jeden východ navíc.

Tehdy se u Kosů scházely děti snad z půlky vesnice a nepřestávalo je to bavit. Později se pár starších kluků rozhodlo, že to ještě vylepší a v místě, kam ústilo několik chodeb, přistavěli ze slaměných cihel celou místnost, kterou pomocí dlouhých klacků a dalších balíků zastřešili. Teď už to nebylo jenom pár myších děr, teď už měly děti skutečný slaměný hrad! Tam by si vydrželi hrát do konce světa.

TELEFON

Telefon, jediný v celé vsi, měli Kosovic hned přes dvůr. Přímo tady u nich na statku sídlil od osmačtyřicátého národní výbor. V předním traktu naproti přes dvůr, totiž měli ještě další místnosti, které mohli sloužit jako dva, tři slušné byty. Už od nepaměti tam občas bydlíval někdo z vesnice, kdo právě neměl kam hlavu složit. A tehdy výbor usoudil, že tolik místností je pro jednu rodinu až příliš a bez skrupulí se tam nastěhoval. Dokonce i ta síň s ložnicí kde domácí spali, byla původně jedna velká místnost a tehdy dostali podmínku, že pokud ji nepřepaží, obec ji zabaví a udělá z ní hospodu.

Po komunistickém převratu, v období kolektivizace se na venkově často uplatňoval tenhle podivně lidský přístup. Přišli a řekli: „Sebereme vám pole, pro družstvo, ale pokud byste

kolem dokola vysázeli ovocné stromy, přestaneme o něj mít zájem, nedostali bysme se tam s technikou a ovocné stromy kácet nesmíme. Jenom to musíte udělat v tichosti, aby to nevypadalo jako sabotáž.'

Ale na zabavený majetek, vládu družstva a národního výboru a vůbec na celou politickou situaci si tady nikdo nestěžoval, vesničané to přijímali stejně pokorně, jako rozmary počasí. Nanejvýš mávli rukou a mírně si povzdechli: ‚Však ono ještě bude lépe!‘ Za delší řeč jim tyhle věci nestály. Tady se žilo podle dobře zakořeněných zákonů, které platily po staletí, těmhle chvilkovým politickým výkyvům tu nikdo moc pozornosti nevěnoval. Stejně se to všechno dohodlo někde jinde, ve velkém městě, na okrese nebo ještě dál ‚v tej Praze, či Moskvě‘ a jich tady se nikdo na nic neptal.

- - -

A tak se Kosovi celkem snadno smířili i s tím, že na vlastním dvorku denně potkávali předsedu, místopředsedu i sekretářku a dokonce se s nimi dělili o jedinou kadibudku v rohu rozlehlého hnojiště.

Jako by tu všichni žili víc namačkaní na sebe, i když opak byl pravdou, ale rozhodně byli víc závislí jeden na druhém. Nějak se tu víc připouštělo, že lidé jsou dobří i špatní a při tom skoro nikdo není špatný nebo dobrý úplně. A hlavně, že ať jsou, jací jsou, musíme vedle nich žít, občas s nimi promluvit, něco jim poskytnout a normálně s nimi vycházet. Že nelze někoho odstříhnout prostě proto, že stojí na jiné, třebaš úplně špatné straně.

Ale blízkost telefonu byla rozhodně obrovskou výhodou. Naštěstí u něj někdo vždycky seděl, a když přístroj zazvonil, vyběhl národní úředník před dům a nechával volaného hledat po domech a polích kolem vsi každým, koho právě potkal. Všichni vesničané v tomhle projevovali nesmírnou ochotu. Telefon vždycky znamenal něco důležitého a neodkladného a ta zpráva se nesla vesnicí, rychlostí blesku, tak jako vše, co mohlo být nějak zajímavé.

„Jendu volajů! Neviděli stě ho někde?“

„Kuchařů? Sédi u nich v síni a čte tisk!“

„Né Kuchařů, Juráňovic!“

„Aj tak, Juráňovic, tož to névim. Néni zasejc v hospodě? Cérka ho tá tuhle hledala. Však já mu povim, nebo idu tutaj kolem.“

Ale s tím se úředník nespokojil, vyběhl na náves, došel skoro až ke kravínu a ptal se dalších a dalších kolemjdoucích. A slyšel od nich spoustu verzí, kde by mohl ten správný i ten druhý Jenda být a všichni se nabízeli, že mu řeknou, když ho potkají anebo tu zprávu předají dál.

Nakonec našli oba, jak pracují, každý na jiném poli, řeči o čtení novin a vysedávání v hospodě byly jen obvyklá folklorní zlomyslnost. A k telefonu se dostavili také oba, protože jak ta zpráva šla od úst k ústům, znovu se zmátlo, který z Jendů má vlastně telefon. A poté byli také oba podrobeni důkladnému výslechu vesničanů, kdo jim volal a co chtěl.

„Tož, ňa nevoláli.“, bránil se se smíchem Kuchařovic, ale vůbec se nezlobil, bral to jako příjemné rozptýlení, jako poklábosení se sousedy. A na to si tu vždycky každý čas našel, práce nepráce.

BŮH

Tady u Kosových se téměř nikdy nemluvilo o bohu. Neřešily se zásadní otázky, jak to přijde, vědět úplně všechno a úplně všechno moct, být dobrý a přitom nekonečně spravedlivý. Neprobíralo se, jaké to bude po smrti, co se s dušemi děje v pekle a jaké to je, být v nebi, ani kdo má nárok tam vstoupit. A slovo ďábel nikdo ani nevzal do úst.

Naproti tomu pravidel, co se má a co nemá, co je správné, těch byla spousta. V neděli se nesmělo pracovat, anebo se pracovalo tak, aby vás nikdo neviděl. I když, úplně se flákat, to také nebylo správné, co by si o vás pomysleli. Nejlepší bylo, aby vás viděli, jak pracujete tak, aby vás nikdo neviděl.

Nesměli jste se chvástat, příliš si užívat, jednat okatě zjiště, naopak, potichu hromadit pro jistotu budoucnosti a pro své děti, to bylo správné a čestné. Kdo tohle nedělal dost důsledně, nebyl dobrý člověk. ...

Ale modlitby byly povinné před každým obědem a večeří a také samozřejmě večer před spaním. Ale to už se každý modlil, jak uměl. Marie sice často zdůrazňovala, že každý musí odříkat před spaním alespoň tři modlitby, aby se dostal do nebe, ale prakticky to nešlo kontrolovat. A tak si to každý řešil po svém, každý sice přísahal, že se modlí, ale jen stěží to mohla být pravda. Děti nikdy neviděli nikoho, kromě tety, před spaním klečet u postele. A modlit se vleže, pod peřinou, to se jaksi nepočítalo. Snad si to tenhle bůh nebral příliš osobně, že ho každý trochu podváděl, když se ostatní věřící nedívali a o něj jakoby tu ani nešlo.

Ale v neděli se do kostela muselo, to bylo dané. Museli všichni, až na Pražáky, ti si mohli vybrat, o to to měli jenom těžší. Oldřichovi se nikdy nechtělo vstávat z teplých peřin, přinutit sladce rozespálé tělo, aby se křečovitě narovnálo a vydalo se vstříc chladu, ostrému světlu a dalším nepříjemnostem dne...

Kosovic mu nijak to neusnadnili. Kdykoli jindy jim nedělalo problém uprostřed noci najednou naplno rozsvítit, bavit se úplně nahlas, jakoby tu nikdo nespál, ptát se vás, jako v poledne, na nějakou hloupost, která mohla klidně počkat do zítřka.

Ale v neděli ráno byli najednou strašně ohleduplní, mluvili tiše, chodili po špičkách, nikdo Oldřichovi neřekl: „Vstáváme..., odcházíme!“ ale on se zpočátku opravdu snažil. Byl tu nejmladší a dělal všechno pro to, aby nezaostával, aby se zařadil. Tady nebylo příjemné vyčnívat, nikdo vás pak nebral vážně. Taky moc nechtěl dávat najevo, že je mu Bůh lhostejný, když tady byl pro všechny tak důležitý. I když o něm nemluvili, bylo to jasné. Cítil, že by je tím vlastně urážel.

Když se konečně vymotal z přikrývek, Klára už byla dávno na nohou, už skoro na odchodu. Tyhle věci zvládala prostě líp, uměla splynout, zapojit se. Navíc jí v tom pomáhalo spiklenecké spojení se stejně starou Jarunou, pořád si něco špitali, nehnyly se od sebe na

krok. Oldřich nerozuměl ani polovině věcí, které tyhle holky mezi sebou měly. Sám tak trochu vlál, neměl po ruce odpovídajícího kamaráda, který by mu pomohl se zorientovat, neměl tu ani rodiče, často se přistihl, jak mluví do zdi. A tenhle pocit, že je tak trochu blázen ho od ostatních jenom víc a víc vzdaloval...

Ten první den se nakonec chytil Vaška a strýce, kteří odcházeli jako poslední. Vašek vlastně jako jediný porušil tuhle zásadu nevměšování a jenom se prostě zeptal: „Pudeš s náma do kostela?“ a Oldřich odpověděl: „Ale jo, proč ne...“, ale nikdo ho neupozornil, že se neučesal a neumyl si ospalky a košile mu plandala z kalhot. A to si všichni dávali takový pozor, aby byli, vymydlení a upravení. Důstojně kráčeli přes náves v černých lakýrkách. Límce a manžety konfekčních sak, neforemných ale pečlivě nažehlených košil ostře kontrastovaly se svraštělou kůží rukou a ošlehanou pletí na tvářích.

Ženy s tmavými šátky v upnutých šatech jemně voněly mýdlem a levnými parfémy a celý zástup poklidně vystupoval po několika schodech a městnal se do širokých kostelních dveří. U vchodu muži sňali s hlavy klobouk nebo placatou kšiltovku...

Když přišli do chrámu páně tenkrát poprvé, byl už plný, všechny lavičky byly obsazené, vesničané stáli i v uličce podél lavic. Zůstali se strýcem a bratrancem Vaškem až vzadu u dveří pod kůrem. Muži se nepatrnými gesty pozdravili s několika sousedy, kteří zvědavě otočili hlavu. Někdo se dokonce snažil strýci něco sdělit posunky, ale gestikulace byla tak nejasná, že strýc po chvíli mávl rukou a dal řečníkovi rázně najevo, že to počká.

Na prvních pár minut Oldřich pocítil tu ohromující důstojnost pokorného ticha, které se vznášelo dómem nad stovkami hlav, velkolepý zvuk varhan a sborových zpěvů, co se odrážel od sloupoví a kleneb, důstojný hlas faráře, který přicházel jakoby za všech stran, jakoby jím byl prosycený vzduch, který jste tu dýchali. Ale po chvíli to pominulo, rozplynulo se jak pára svátosti nad omláceným hrcem.

Ženy se v lavicích sesunuly na klekátka, stojící také poklekli, jenom tak na zem, muži zpravidla na jedno koleno. Oldřich je hbitě napodobil, bylo to takové hrdé, chlapácké. Všichni sklonili hlavu, spojili ruce, ne tak dětsky, dlaní na dlaň jako to dělali Oldřich s Klárou, když se modlili u babičky, vesničané jen vložili prsty jedné ruky do dlaně druhé, aby to nebylo moc křečovitě, ale modlili se velmi vroucně a soustředěně, jakoby právě tady byli stvořiteli víc na očích, ale i blíž k němu, jakoby ho při mši opravdu prožívali. Určitě bylo velmi důležité, že tu byli všichni, tenhle společný prožitek jim dával sílu nepochybovat, zaháněl nejistotu, strach ze smrti a ze všech nástrah života, strach že je všichni opustí, když se ocitnou v nesnázích.

Jen Oldřich nic necítil, ať se snažil, jak se snažil, nic takového se na něj nepřenášelo. Přitom se určitě dělo něco vážného, tím si mohl být jistý, všichni se tak tvářili. A to on vždycky chtěl, být u něčeho důležitého. Často si v takových chvílích vzpomněl na cirkusácké děti na jednom představení, které viděl. Pomáhaly tam dospělým zajišťovat program a tvářily se přitom nesmírně ustaraně a uspěchaně, úplně jak dospělí. Oldřich si od té chvíle vždycky přál taky takhle vypadat!

Ale nikdy se mu to moc nedařilo, zvláště tady v kostele ne, něco ho neustále vyrušovalo, šimralo nebo rozesmívalo, nedokázal vydržet chvíli bez pohybu. V tomhle kostele se veškerá vytoužená vážnost obracela proti němu. Nesměl se rychleji pohnout, zasmát se, promluvit. Koleno, na kterém klečel, měl za chvíli otláčené od žulových dlaždic a tak si překlekl na

druhé, ale ani to na dlouho nepomohlo, za chvíli si vysloužil káravé pohledy, za to, jak sebou neustále šil.

Příběh Ježíše už trochu znal, jenom moc nechápal rozdíl mezi ním a jinými pohádkami, které slýchal. Samozřejmě už dávno věděl, že tenhle se hodí do kostela, zatímco ty ostatní z nějakého důvodu ne, ale proč to tak je, to mu ucházelo. Mohl by přece namísto Ježíše uctívat třeba Krakonoše, co by se tím změnilo? Také mu nebylo jasné, proč se s ním občas někdo do krve hádal, že Kristův příběh je slovo od slova pravda a proč na tom věřícím tak záleží. Nějak mu už tenkrát docházelo, že váha něčeho vymyšleného může být mnohem větší, než nejpravdivější pravda, která nedává smysl.

Ale to rozhodně neznamenalo, že by už tenkrát byl malý Kos s náboženstvím hotov. Naopak, šel do toho po hlavě. Jenom cítil, že mu v tom některé věci úplně nesedí, že s tím nedokáže splynout. Cítil, ale nevěděl to, zatím si to ještě nepřipouštěl.

- - -

Kostel ve vesnici nebyl nijak honosný, byl poměrně nový, postavený klasicky ale prostě, jedna loď s velkou klenutou bránou nad několika širokými schody, k lodi přiléhala vysoká špičatá zvonice s červenou plechovou střechou. Stavba byla bíle omítnutá, stála oproti zvyklostem prakticky v nejnižším bodě obce, na náplavě mělkého potoka, která tvořila jakousi náves. Nikdo ale na tomhle prostranství stavět nechtěl, první domy stály až opodál, na nízkém návrší, protože potok se několikrát do roka vyléval z břehů. A tehdy kostel býval první zatopenou budovou. Až to trochu vypadalo, že i na své cestě do nebes chtěli spořiví vesničané trochu ušetřit.

Na druhém břehu, ale přece jen asi o metr výš, stál velký Kosovic statek, rozlehlejší, než tři kostelní pozemky dohromady. Býval v pořadí druhý zatopený, když nepočítáme trosky několika domů proti proudu, jejichž obyvatelé to už před časem vzdali.

Zevnitř byl kostel vymalován také bíle, a byl velmi prostě vyzdobený, takže působil až příliš vesele a skromně na katolický vkus. Barevná skříčka v oknech sice trochu tlumila světlo, ale nebylo tu ono dusivé šero, jaké známe z honosnějších chrámů páně.

Jediným velkolepým prvkem tu byly varhany, zašpičatělá řada mosazných píšťal se rozprostírala téměř přes celou šířku lodi. A jejich zvuk byl opravdu mocný, pronikal člověku až do kostí. Oldřichovy se zdálo, jakoby se z nich linulo matné, zastřené světlo záhrobí, nikterak povzbudivé a dost nesrozumitelné poselství toho druhého světa. Procítěný zpěv vesničanů obdivuhodně ladil, ale i když slovy oslavoval světlo, lásku a dobro, působil chmurně a nelidsky, také jako ozvěna smrti.

Oldřich se vždycky snažil zpívat s sebou, ale většinou nevěděl, jaké přijde slovo, jaký tón a jenom tak doširoka otevíral pusu. Nejlépe se mu dařily všelijaké refrény a opakování, do těch se pouštěl s největší vervou a co nejhlasitěji, aby se co nejvíc přiblížil těm, kterým nerozuměl. Říkal si, že to snad pochopí tím, že bude dělat všechno stejně, jako oni. Ale často se také nachytil, když to opakování obsahovalo nějakou změnu. Nejrychleji se naučil říkat sborové ‚amen‘ na konci každého ‚božího slova‘ předneseného farářem. „Slyšeli jste boží slovo! Amen!“

NEZMYSLE

V dusivém teple staré kuchyně se tetelila celá rodina. Celý den přšelo, to byla chvíle, kdy se tady v Hraničce zastavil čas. Na pole se jít nedalo ani dělat cokoli užitečného venku a tak už zbývalo jenom nějaké to dojení a krmení. To bylo hned hotové a stejně se to dělalo až večer.

Všichni postávali v neširoké uličce mezi kachlovými kamny a jídelním stolem, sem tam někdo prohodil pár slov. Dvě sestry se přetlačovaly u krájení mrkve:

„Daj to sem! Však já to urobím!“

„Nehaj, sama to spravím, ty to robíš stále! Těž som už dospělá!“ Ale na dlouhé řeči nikdo náladu neměl.

Vašek zkusil pustit rádio, ale zrovna nehrála žádná hudba: „Zasej tam kecajú!“, povzdechnul si a rázně otočil knoflíkem zpět. Nudili se.

Jenom Jaroslava seděla příkrčená nad rohem stolu, něco si brumlala pro sebe a soustředěně to zapisovala do sešitu, chvílemi při tom listovala v rozměrném atlase.

„Co robíš, Jaruno?“, znenadání na ní vybafla Máňa, nejstarší ze sestřenic, jakoby ji neviděla metr před sebou.

„Úlohu!“, odsekla Jarka nerudně, zavrtěla se na židli a ještě víc se nahnčila. Nervózně pod stolem klátila nohama, už trochu tušila, co přijde.

„To sú len nejaké nezmysle!“, Máňa neomaleně vytrhla sestře z pod ruky atlas a s komicky předstíraným zájmem v něm listovala.

„Nésú, to mosíme mať do školy!“, sápala se Jarka v sedě po knize.

„Aj tak sú to nezmysle! Co vás to v tej škole učijou? Ná čo ti to jednu budě, keď budeš mať muža aj děcká?“

„No tak ať sú! Co je vám po tem? Všecky děcká to robijou, nebo je to úloha. Maminko, řekněte im něco!“ Ani jí samotnou to nijak zvlášť nezajímalo, chtěla jen splnit zadání od paní učitelky a nebyť jediným kdo úkol odbyl nebo neodevzdal, aby se na ní kvůli tomu ve škole nedívali skrz prsty. Tady se opravdu nevyplatilo vyčnívat, ale také tu neustále probíhal tichý boj mezi, upjatým řádem téhle vesnice a světem plným všelijakých novot, který ji obklopoval.

„A co uvaříš děťom, keď budú mať hlad, aha? Uvaříš im henten ... uh, uh, Uzbekistán?“

Všichni se zajímavě rozesmáli, jen teta se neúčastně krčila u plotny a neříkala nic. Bylo cítit, že si myslí to samé, ale nechce nejmladší dceru ještě dál srážet. Masáž sourozenců byla víc než dostačující.

Cokoli se netýkalo jídla, peněz a bydlení přišlo vesničanům podezřelé a rychle to zavrhovali. A Kosovic jakoby v tomhle šli každému příkladem. Jejich dům i statek byl ve vesnici největší, ale také nejvíc ze všech dřeli a šetřili. A také bývali nejvíc opatrní, aby se zabývali něčím jiným, čímkoli navíc, čímkoli vznešenějším, nadzemským.

Ale v neděli šli zase všichni do kostela a teta tam přicházela pokaždé mezi prvními, o tom se nějak nepochybovalo, že je to správné. Dělal se to vždycky a dělali to tak všichni, alespoň ti správní z téhle vesnice. Byla to neodmyslitelná součást jejich návodu, jak žít, co ctít, co odsuzovat.

Pozorně si vyslechli si kázání, ale dál o tom nepřemýšleli, už to mohlo být to podezřelé navíc. Oldřich je nanejvýš slyšel vyprávět, koho v kostele potkali a kdo byl u zpovědi a co tam asi tak říkal, které dítě letos půjde k biřmování, jakým autem jezdí pan farář a podobně. Ale o obsahu své víry, o důvodech, proč tomu vlastně věří, se nemluvalo.

Nebyli úplně odtržení, občas si také přečetli knížku, podívali se v televizi na film nebo dokument o africké divočině, poslouchali hudbu z rádia, ale učit se hrát na nějaký nástroj nebo hledat na obloze souhvězdí, to už jim připadalo bláznivé a zavádějící. A nějaké úvahy o tom, čím jsme, když spíme nebo co je na jiných planetách okamžitě zesměšňovali.

Snad to byla závist promíchaná s vnucenou nevolnickou skromností z dob, kdy bývalo smrtelně nebezpečné povznášet se a rozjímat. Jediné, co se víceméně smělo, bylo v tichosti hromadit a nepřekračovat při tom zákony boží ani lidské příliš okatě. Návštěva kostela byla v těch dobách svátkem, při kterém člověk pozvedl své myšlenky k úvahám o nehmotném, k hodnotám ducha a k umění, kterého byly katolické kostely vždycky plné.

V pokojných nepřetlačujících se zástupech, oblečení ve svátečním, tady nasávali svou víru. Tvářili se zaujatě a odevzdaně, jako nemluvnata při kojení. Jakoby se jejich mysl, vyprázdněně lopotnou dřinou najednou dostávalo něčeho zvláštního, něčeho, co ji naplňovalo jako transfúze nebo umělá výživa. Šlo jim to přímo do krve, aniž by to museli trávit, hledat, zkoumat, pracovat na tom. A další den na to zase museli zapomenout, aby to nepřekáželo tvrdé práci.

Někdy ještě chvíli potom, co vyšli z kostela, setrvali v tomhle zvláštním poblouznění, a najednou, ve zlomku vteřiny, bez jakéhokoli přechodu začali mluvit o zcela všedních věcech.

Jakoby právě tahle vyprázdněná mysl dřívějších nevolníků, dnes nevolníků z vlastní vůle, právě pustina duše těchto dřičů od slunka do slunka, byla úrodnou půdou, na níž náboženství mohlo vzkvétat. Fungovalo jako náhražka tvořivosti. Pomáhalo jim zapomenout, že jsou prázdni, vedou prázdny život, tak jako alkohol pomáhá zapomenout, že jste osamělí a nemilovaní. Bylo pro ně jako chlácholivý sen, který bez vašeho přičinění napraví vše, co se ve dne pokazilo.

- - -

Jaruna byla nejmladší a tím pádem měla v rodině zvláštní postavení, podobně jako jediný syn, který byl samozřejmým dědicem gruntu, ona se měla stát tím, kdo se bude starat o rodiče, až budou staří a nemohoucí, to byl zákon! Ale zatím si užívala výhody posledního, nejvíc opečovávaného dítěte, narodila se s čtyřletým odstupem za předposledním. A tak si za své rozmazlování také slízla nejvíc schválností od všech ostatních. Všichni sourozenci ji s

trochou zlomyslnosti pomáhali vychovávat, radili jí, co je pro život důležité a co má naopak hodit za hlavu, aby se stala správnou vesnickou ženou.

Zvláštní bylo, že se do tohohle rýpání s velikou chutí zapojil i Vašek, který sám studoval. Ale to byl kluk, v tom byl asi ten rozdíl! Taky studoval zemědělkou, jak se na synka téhle vesnice slušelo, tam se nic tak vzletného, jako byl zeměpis SSSR, nejspíš ani neprobíralo.

Strýc také nebyl žádným obhájcem vzdělanosti, ale nikomu ji nezáviděl, byl spokojený, tak jak byl a především chtěl doma klid. Taky jedině on projevoval mladším ze svých dětí špetku rodičovské něhy a nevysloveného pochopení.

„Tož jů nehajte!“, však jů nebyde, keď bude znať o nějaký ten nezmysel více! Svět sa nezbóří!“

Na to Máňa pohrdavě, ale přece jen dost opatrně odložila atlas na stůl a v místnosti zavládlo rozpačité ticho.

SVATÁ POUŤ

Jednou, když na Oldřicha v kostele opět zbylo místo někde v zadních řadách. Uviděl kamaráda Fandu Kuchaře, mířil se skupinkou lidí někam úplně dopředu, pod oltář. Kývli na sebe a Fanda se zatvářil tak rozšafně, uličnický, jakoby tu ten chrám vůbec nebyl, a Oldřichovi bylo najednou líto, že je v kostele sám a má celou mši prožít v nudě a nepohodlí. Tolikrát se už přinutil brzy ráno vstát, dovléct se sem, přetrpět tady ty nekonečné minuty a stejně se mu nepodařilo tady zažít nic jiného, než dlouhou chvíli. Podivného, nepochopitelného i poněkud děsivého tu bylo určitě dost, ale nepotkal tu nic, co by ho přesvědčilo, strhlo, omámilo. Bůh ho zkrátka neosvítil.

Svého boha Oldřich měl. Svěřoval se mu, rozmlouval s ním, často s ním smlouval, anebo se ho snažil obejít, oklamat. Taky ho často, většinou marně prosil, aby mu to a ono dal, aby za něj něco vyřešil. Ale tohle bylo už dřív, když byl mladší, poslední dobou to už nebývalo víc, než nutkavé představy, které ho například nutily chodit po tmavých kostkách chodníku s varováním, že když šlápne na bílou, propadne se sto metrů pod zem. Oldřich věděl, že nejsou reálné, přestože se trochu bál. Ale v útlém dětství pár opravdových doteků svého boha zažil.

Jednou, když byl ještě opravdu malý, byl se svou chůvou na procházce na vltavském nábřeží. Stará dáma se usadila někde na lavičce, vybalila pletení a pustila se do nějaké šály a nejspíš si tam povídala s nějakou skoro stejnou babkou. Oldřich si zatím hrál v povzdálí s větším cizím klukem.

Tohle nábřeží bylo svislé, tak jako všechna v centru Prahy, ale bylo zvláštní tím, že bylo lemováno řadou stromů a až za těmi stromy směrem od řeky stálo zábradlí.

Přelézt zábradlí, to nebyl pro kluky žádný problém. Dva kroky vzhůru, přehodit nohu, seskočit a byli tam. Klekli si pod vzrostlé kaštiny, opatrně, až na okraj strmé kamenné stěny. Chvilí házeli dolů na dřevěné molo a do zaparkovaných pramic kamínky a hrudky hlíny a pak ten starší kluk rozhodl, že budou oblézat ty stromy. Jenom jeden, dva z nich rostly až na samotné hraně vysoké zdi nad vodou a právě ty měl na mysli.

Už to měl perfektně nacvičené. Přišel ke stromu tak blízko, až se špičkami bot dotýkal kořenů, legračně s vystrčeným zadkem se předklonil a objal kmen a začal se pomalu smýkat po jeho obvodu. Sunul se pomalu krátkými pohyby zády nad propastí a s bradou opřenou o strom se soustředěně tvářil. Za půlkou cesty se zase jednou rukou objímající kmen jakoby přitahoval a druhou odstrkoval, dokud nestál bezpečně na rovné zemi z druhé strany. Celou dobu kladl Oldřichovi na srdce, že to má udělat přesně také tak! Byl tím svým poučným tónem až protivný.

Oldřich dlouho nezaváhal, vždycky se nechal svést, když si někdo dal dost záležet a taky miloval dobrodružství, přál si, být horolezec, kosmonaut nebo parašutista. Obtočil paže přesně podle pokynů kolem stromu a zvolna se začal přesouvat podél něj. Ale jak byl menší, nedosáhly jeho dlaně ani do půlky kmene. Když byl asi uprostřed cesty, přímo nad řekou, cítil, jak se pomalu, ale neodvratně zaklání. V tu chvíli nevěděl, jestli má pod zády molo s lodičkami nebo prázdnou vodní hladinu, ale bylo to celkem jedno, byly mu tři, čtyři, neuměl plavat. Vnímal jenom, jak mu vlna strachu stoupá od břicha až ke spánkům, jak mu zatemňuje mysl jako hustá růžová mlha. Vší silou zaryl své dětské prsty do kůry stromu, ale nebylo to nic platné, byl příliš slabý, aby se dokázal přitáhnout nebo jenom zastavit to zoufalé zaklání. Nedalo se už vůbec nic dělat...

Najednou ale ucítil v zádech zvláštní sílu, která ho tlačila zpátky ke kmeni, nevěděl co to je, necítil žádný dotek, ale úplně ho to narovnal a pomohlo mu to vylézt stranou podél statného stromu do bezpečí. Takhle podivná cizí síla mu zachránila život, aniž by ji volal, aniž by čekal, že cokoli ještě může odvrátit ten strašný pád.

Nevěděl, co to bylo, ta zvláštní moc se mu nepředstavila, nechtěla po něm, aby jí děkoval nebo projevoval úctu. Jenom ho trochu podepřela, když už smrti nestálo nic v cestě a byla zase ta tam. Oldřich nevěděl proč. Často si na to vzpomněl, ale nepřemýšlel o tom. Dohromady vůbec nebylo o čem přemýšlet.

Nikomu to tenkrát neřekl, snad ani ten starší kluk si ničeho nevšiml, ale od té doby věřil, že má za sebou někoho, kdo nedovolí, aby umřel. Zvláštní bylo, že si myslel, že jenom děti někoho takového mají. Dospělí mu asi přišli moc silní, moc vážní a samostatní, aby ho potřebovali, aby se i v té úplně beznadějně chvíli něčemu takovému poddali.

- - -

Ale pro sedmiletého kluka už bylo tohle moc dávno, už měl svého boha jenom na to věčné dohadování, co by měl a neměl a co se stane, když udělá a neudělá to a ono. Ale oba tihle bohové byli na hony vzdálení tomu kostelnímu. K tomu se Oldřich přiblížit nedokázal. Přidušené obřadné mumlání, nekonečné opakování litanií, nesrozumitelné příběhy, to všechno, co ho mělo člověku přiblížit, pomoci mu k němu najít cestu, prožít ho, procítit, to všechno Oldřicha spíš odrazovalo. Připadalo mu to otravné a cizí.

Očekával, že to tady v kostele mezi věřícími nějak potká, prozře, že tomu najednou porozumí. A opravdu, slyšel tu spoustu návodů i nařízení, co má, co musí, jak konat a myslet správně, co cítit a jak milovat. Ale návod, jak tohle všechno přijmout za své, jak s tím úplně opravdově srůst, mezi mimy nebyl.

Oldřich si tu připadal jako jediná bezradná kapka vody ve vyprahlé poušti urputné víry.

Vlastně, ne tak úplně jediná, byl tu ještě ten kamarád Fanda, co na něj tak lišácky mrknul, když do kostela vcházeli, ten by mu určitě pomohl překonat ty nekonečné chvíle, ale zmizel mu někam do předních řad, se svojí rodinou a nějakými dalšími lidmi a nechal Oldřicha osamocené v zadním prostoru, za lavicemi.

Snad kdyby se k němu dostal trochu blíž, kdyby se nějak nenápadně přenesl, jako to uměli boží andělé, mohl by být s Fandou, mohli by si alespoň posunky zkrátit tohle úmorné čekání na konec obřadu. Ale jak by se tam za ním dostal, on, obyčejný kluk, bez křidel a schopnosti zmizet a zjevit se kdy kde potřeboval? Možná, kdyby se vždycky po nějaké chvíli posunul o jednu řadu vpřed, napadlo ho, tak by si toho ani nemusel nikdo všimnout, nakonec by tam dopředu došel, měl na to celou věčnost.

Zrovna se klečelo. Oldřich přesně nevěděl, kdy se má během bohoslužby klečat, kdy stát, kdy sedět, řídil se podle ostatních. Hned zjistil, že pro pohyb vpřed, je výhodnější klečat na obou kolenou, když klečíte jenom na jednom, je váš krok dost zvláštní, rozkývaný a hned vzbudí pozornost, ale v kleče sounož můžete dělat úplně drobné nenápadné krůčky.

Modlitba byla dlouhá a Oldřich se během ní posunul o dobré čtyři metry, na pomalejší postup neměl zkrátka trpělivost. Vzal to obloučkem, trochu do strany, aby nebyl faráři příliš na očích. Ocítl se až za zadní lavicí. To bylo dobré místo, za lavicí nebyl zepředu téměř vidět, ale že na něj dobře vidí všichni zezadu, to Oldřicha nějak nenapadlo. Teď hlavně přemýšlel, jak pokračovat.

Stranou to nešlo, tam se pod okny podél lavic tísnilo moc lidí, většinou mladších. Nezbyvalo než to vzít svatební uličkou uprostřed. Oldřich se, kryt zadními opěradly, přesunul po kolenou ke středu lodí. Najednou všichni vstali, to bylo výhodné, rychle si stoupl vedle poslední řady, a potom hop, a už stál vedle předposlední, rychlými přískoky se přesunoval blíž a blíž k oltáři. Když už byl skoro ve středu hlediště, opět se změnil tón mše a všichni si sedli, vlastně jenom ti v lavicích. Lidé stojící mimo lavice samozřejmě zůstali stát. Problém byl v tom, že v uličce a kolem dokola nestál nikdo, jenom Oldřich, najednou nevěděl, jestli se to smí, byl teď hrozně nápadný a tak si raději dřepel na bobek, to taky nevěděl, jestli se v kostele smí. Ale nikdo nic neřikal, všichni byli zaujatí kázáním.

Najednou Oldřich uviděl Fandu, seděl v první řadě hned pod oltářem, bohužel na opačné straně, než byl on. Dvě řady za Fanošem bylo volné místo, kdyby se tam tak dokázal nějak dostat... Ale ulička byla strašně široká, jak se přes ni nenápadně přenést? A tak Oldřich nakonec udělal to, co mu připadalo nejlepší. Věděl z dobrodružných filmů i z vlastní zkušenosti, že při zemi je člověk nejmiň vidět, čili, když už je vidět, tak alespoň ne moc. A tak si lehl na břicho a plazil se po hladké žulové podlaze šikmo přes uličku uprostřed zaplněného kostela, směrem ke třetí řadě. Šlo to dobře, leštěné dlaždice klouzaly jako ledová plocha. Ale stejně ze sebe neměl dobrý pocit, říkal si, že přece není možné, aby si ho nevšimli. Ale nic lepšího ho nenapadlo, nějak to musel provést, prostě to nutkání, to volání po spáse před nudou bohoslužby bylo silnější než on!

Na druhé straně se napřímil a vplul na sedátko. Nikdo z věřících ani nepohnul hlavou, ani pan farář, obřad se odvíjel nerušeně dál, takže to možná nebyl tak úplně špatný nápad. Možná Oldřicha nikdo ani nezahlédl.

Ale i tohle vítězství bylo jen částečné, třetí řada byla ještě pořád příliš daleko, Oldřich nevěděl, jak by na sebe kamaráda upozornil. Nezbyvalo mu než čekat, že se Fanda nějakou náhodou otočí.

Ale Fanda seděl jako přibitý, ani se nepohnul. Namísto toho přední řady najednou vstaly a utvořily pod oltářem frontu. Chvilí se nedělo nic, jen nějaké zvonění a kadění a potom stojící začali jeden po druhém přistupovat k faráři a ten každému vkládal do úst hostii. Svaté přijímání!

Konečně se něco dělo, něco důležitého u čeho by chtěl Oldřich být, to by ho bavilo víc, než tu jen tak tvrdnout, taky ho zajímalo, jak ta oplatka chutná. Ale nikdo mu neřekl, aby se do té fronty taky postavil, ani nemohl, Oldřich nebyl pokřtěný. Ale kdyby byl, vůbec by mu nevadilo, že tomuhle bohu nevěří, vlastně ještě ani nevěděl, jestli jo anebo ne, a klidně by to i předstíral. Ve škole ho taky učili pořád něco předstírat. Nebylo na tom nic špatného. Všichni dospělí předstírali a vedli k tomu své děti. Vždycky bylo důležité, co říkáte, jak se chováte a tváříte. Ale, co si myslíte nebo cítíte, nikdy nikoho nezajímalo. Kolik takových nevěřících věřících bylo i v tomhle kostele. I pan farář mohl být jedním z nich! Byla to jeho práce a tak ji dělal, ale kdo mohl poznat, co si skutečně myslí?

Fronta pod oltářem zvolna postupovala a nakonec přišel na řadu i Fanda, také dostal tělo páně. Přijal ho důstojně a s úctou a už se tak lišácky nesmál, vypadal spíš jako opařený. Ani jednou se na Oldřicha nepodíval, dokonce ani, když vycházeli z kostela. Stále byl obklopený rodinou a těmi lidmi, co stáli v té frontě na přijímání a tak to Oldřich nechal být a také zamířil domů. Raději si pospíšil, bál se, že ho někdo dohoní a začne ho kárat, jak se to choval při mši, ale lidé vycházeli z chrámu páně jako vždycky trochu oblouznění a pomalu se vraceli k všednodenním tématům myšlenek a vět a Oldřicha si nikdo nevyšímal.

- - -

Během nedělního oběda ani při večeři nepadla u Kosových o téhle bohoslužbě ani zmínka, všichni se tvářili normálně. Teprve na druhý den k večeru, když už Oldřich nic podobného nečekal, Vašek se ho najednou z prudka zeptal, když spolu osaměli v kuchyni:

"Co si to v tem kostole vyvád'al?"

"Byl jsem moc vidět?", přikrčil se stydlivě Oldřich.

"To si můžeš myslet', všeci ťa vid'áli!"

„A že mi nikdo nic neřek?“

„Tož, co by asi říkali!“, ukončil debatu Vašek.

Ale ani zítra ani další dny si o tom vesnice nevyprávěla, jak by se dalo čekat. Přistihnout někoho, jak se chová směšně, to bylo přece nejvděčnější téma zdejších klepů, Oldřich to mockrát zažil na vlastní kůži! A tak kdo ví, třeba byl opravdu pro většinu věřících neviditelný, jenom Vašek ho viděl, protože to byl taky napůl Pražák a možná taky chodil do kostela jen

tak na oko. Anebo to ostatní nechtěli vidět, jakoby nesměli. Jakoby to už bylo tak za hranicí, že už to ani nebylo legrační. Anebo to mělo jiný důvod?

III. =====

=====

SNĚHULÁK

Tenkrát, když Kamila přijela dětem oznámit tátovu smrt a hned druhý den zase prchla zpátky do Prahy, ještě nebyla zcela při smyslech. Šok z náhlé ztráty partnera, s kterým hodlala žít a zestárnout, v jehož náručí si snad i přála sama umřít, ji ještě z velké části ovládal. Chovala se jako malé sebestředné dítě, vyčítala tuhle nespravedlnost celému světu. Ale vedle těchhle obnažených sobeckých základů osobnosti se znovu začínala prosazovat její silná vůle. Ta železná vůle, která jí už víckrát pomohla překonat smrtelná nebezpečí i samotné síly osudu.

Najednou si nemohla odpustit, že odjela tak překotně, že se takhle macešsky obrátila zády k vlastním dětem a za týden tu byla znovu. Aspoň pro tuhle chvíli pochopila, že jim musí dát víc, než na ně jenom přenést vlastní zoufalství.

Teta je ohleduplně všechny přestěhovala do odlehlého pokoje pro návštěvy, aby spolu mohli být sami. Byla tam i malá kuchyňka, kde si Kosíci vařili čaj a kávu a Kamila tam chodila kouřit. Stála tu taky veliká pec, ve které si kdokoli z vesnice mohl o svatbách a křtinách upéct slavnostní koláče. Vonělo to tu vanilkou a badyánem, ale k zakousnutí tu nic nebylo, jen dočista vymetené plechy v troubě.

To před rokem, když tu také s mámou pár nocí spali, slychali za dveřmi tlumený hovor vesničanek a nesčetné kroky a vrzání závory kovových dveří. Někde u sousedů se právě v tu dobu chystala veselka. Pro děti tu každé ráno zbylo pár polámaných koláčků, které jim tu ty hodné ženy nechaly, jako omluvu za občasně vyrušení ze spánku. Tentokrát se ale žádné veselí nepřipravovalo.

Děti byly rády, že mámu zase vidí, ale hned jim došlo, že se musejí znovu přeladit. Moc je to nebavilo, ale snažili se tvářit chápavě, dospěle, jako ti co už vědí. Oldřich si marně lámal hlavu, jak to říct. Jak vyjádřit, že je mu to hrozně líto. Že mu bude táta chybět a všechno to, co se v tuhle chvíli patřilo prožívat. Bylo to jako obřad poskládaný z určitých vět a gest...

Za chvíli mu to ale nedalo: „A to se vůbec nebál? To mu vůbec nebylo líto, že umře? Já bych strašně brečel, kdybych měl umřít!“ Otázka, jak to vůbec někdo dokáže, sám sebe zabít, byla mnohem naléhavější. Sotva co by dovedlo jejich tátovi přičarovat tak nadlidskou podobu, jako právě tohle.

„Ale to víš, že mu to bylo líto, určitě taky plakal, hlavně kvůli nám!“, řekla chlácholivě máma.

Ale Oldřicha to ani trochu neuklidnilo. Děti si neuměli tátu představit zoufalého, poraženého. Snad jenom párkrát v něm zahlédli bezradného popletu, který si nevěděl rady s nějakou maličkostí. V takových okamžicích k němu cítili nesmírnou lítost, snad proto, že jim najednou odkryl něco skutečného ze sebe, jako když nevrlý ježek odhalí své růžové břicho. V těch chvílích mívaly strašnou chuť ho obejmout, pochovat ho, ochraňovat ho jako nemluvně před tím nepoddajným mrazivým světem všude kolem. Ale takhle ho vídali málokdy. Většinou před nimi vystupoval hrozně sebejistě. Byl nedostižný, všechno znal a vždycky si věděl rady, a když měl něco udělat dobře, udělal to ještě líp. Až jste z toho museli mít výčitky, že nejste tak úžasní, jako on.

- - -

Jednou na vánoce u slovenských příbuzných se všichni společně vydali na procházku zasněženou krajinou na úpatí Fatry. Jezdívají tam vždycky hned po štědrém dnu, na zbytek vánočních prázdnin. Rodina bydlela na malebné vesnici v řadovém domku, ke kterému přiléhala podlouhlá zahrada, v létě plná květin a zeleniny. Měli tu i slunečnice a vzadu za několika ovocnými stromy dokonce políčko kukuřice. Teď byla zahrada pustá, ale venku se stejně moc pobývat nedalo. Mrzlo a střechy i zem pokrýval čerstvý sníh, ještě trochu padal a dalo se jít právě tak akorát na procházku.

Cestou do mírných zasněžených kopců, když už skupinka vcházela do lesa, Kláru najednou napadlo, že by si mohli postavit sněhuláka, jako to dělaly před pár dny na zahradě ve školce. Oldřich se hned přidal, také u toho byl a viděl, jak se to dělá, nebylo to zvlášť složité. Ale Vadim rozhodl, že jich je na jednoho sněhuláka moc, a že se tedy rozdělí a každý bude stavět jiného a hned sám zmizel za několika smrky. Teta a strýc a dospělý bratranec Miro se nepřidali, zůstali stát jen tak opodál. Nechtěli se hrabat zkřehlýma rukama ve sněhu, na tyhle hry byli už velcí.

Děti trochu litovaly, že s nimi není táta, ale čím víc sněhuláků, tím líp, řekli si. Napadlo je dokonce, že by bylo hezké udělat celý les plný sněhuláků, ale po chvíli už jim to tak lákavé nepřipadalo, sníh byl příliš kyprý a nedělal to, co měl. Lepil se jim na rukavice a vůbec z něj nešlo uválet krásnou kouli, jak jim to ukazovaly paní učitelky. Jediný způsob byl, nahrnout sníh na hromádku a pak ho nejvíc udusat, aby vůbec držel pohromadě.

Ale jak jste to pořád hrabali a stlačovali, proměnili jste slušnou fúru bělostného sněhu v našedlou kouli, velkou jako pomeranč, museli jste pořád přidávat, dusat a zase přidávat, bylo to nekonečné. Nakonec za děti vydatné pomoci mámy malého sněhuláka přece jen splácali. Neměli mrkev ani uhlí ani starý hrnec, to byly vážné nedostatky, ale vypomohly si mechem a smrkovými větvíčkami.

Nemohli se také dohodnout, zda má mít sněhulák uši nebo ne, vypadalo to divně, když na hlavě nic neměl. Zkusili mu je přilepit ze stran, ale vůbec nedržely, tak mu je nakonec dali

trochu víc nahoru, skoro až na temeno. Hotová figurka vypadala jako vyplašený králík, ale snad právě tím byla roztomilá. Mohla být, když jste se správně podívali. Byly na ní ohromně pyšné, byl to první sněhulák, kterého děti samy, nebo skoro samy postavily.

Ani Vadim nešetřil chválou, když za nimi po chvíli přišel: „Ten se vám fakt povedl!“, říkal a pak se šli podívat na jeho výtvar. Obešli pár zasněžených stromů a najednou všichni vydechli překvapením. Na mýtince uprostřed lesa stála ze sněhu vytvořená klasická busta na metr vysokém, hranatém podstavci. Čí to byl portrét, nikdo nevěděl, ale byl naprosto dokonalý, jako sochy buditelů z národního muzea. Snad to byl Tolstoj, nebo Smetana, rozhodně to mělo fousy. Ale všichni to obdivovali. Klára se k nim hned přidala, básnila, jak je tatínek úžasně šikovný, příbuzní uznale kývali hlavami a znalecky špulili rty. Jenom Oldřich se zlobil:

„Tohle přece není žádný sněhulák, ten náš je určitě lepší!“, i když přece jenom, když se na vlastní výtvar znovu podíval, už mu zdaleka tak krásný mu nepřipadal, stál dost nakřivo a sněhové koule vypadaly spíš jako chlupaté knedlíky než jako koule. Klára povýšeně kroutila hlavou, jaký je bratr hloupý a Vadim mu trpělivě vysvětloval, že se to nedá říct, který je krásnější, že vyplašený zajíc je stejně krásný jako Tolstoj.

Kamila a příbuzní Oldřichovi nic nevyvraceli, ale tvářili se, jako že mají jasno, kdo tuhle nevypsanou soutěž vyhrál!

VADIM

Vadim měl pusku plnou zubů a laskavý, žensky jemný úsměv. Pokročilou pleš na jeho hlavě ostře rozdělovala hustá čupřina tmavých vlasů. Malému Oldřichovi nutkavě připomínal velkou ještěrku, chodící po dvou, trochu vrtkavou a zlomyslnou. Viděl ho tak ve snech i v představách před usnutím. Byla docela roztomilá a trochu i legrační, ale nesměli jste si to s ní rozházet. Často ho ta bytost strašila, jako svědomí, které vás pálí a vy se nemůžete rozvzpomenout proč, jako něco, čemu musíte stále skládat nesmyslné účty a pak vám to snad neublíží.

Neměl úplně nesportovní postavu, ale vypadal maličko křehce. Trochu se hrbil, a nakláněl k jedné straně, měl všechno, jenom ne vojenský postoj. Jeho pohyby byly rychlé a těkavé, neustále mával rukama, když se rozrušil. Ale na většinu lidí působil mile a nekonfliktně. Dovedl pobavit a vžít se do každé situace. Když jste neměli náladu, nebo vás tížil nějaký problém, uměl se upozadit anebo vás zpřímá postavil rovnou na nohy nějakým vtípem nebo zlehčením, že jste hned neviděli svět tak černě. Mezi lidmi nerozlišoval, bylo mu jedno, jestli jste vzdělaní, důležití, leví nebo praví, světlí nebo tmaví, každého soudil jen podle jednání. Měl vtíp a pro spoustu známých veliké osobní kouzlo.

Ale děti ho viděli trochu jinak, pro ně byl vysoký, silný, přísný a zásadový, dost zadumaný a chvílemi ustaraný. V řídkých a krátkých okamžicích, které s nimi strávil a neřešil při tom nějaký složitý problém celého lidstva, ve chvílích kdy se jim opravdu věnoval, se často snažil dohnat chyby ve výchově, které na nich napáchala máma.

Zvláště Oldřicha každou chvíli za něco peskoval. A měl vlastně pravdu, Oldřich byl rozmazlený a umíněný, všechno chtěl mít a všechno nejlíp věděl. Vůbec nechápal, že by měl někoho ctít a poslouchat. Kamila se na synáčka příliš upnula, příliš ho obdivovala a hýčkala, vynahrazovala si tím, že Vadimovi nezbývalo mnoho času ani pro ni.

Ale ve výchově se nedostatek kontaktu nedá nahradit rázností. Občasnou rázností, které chybělo všechno to ostatní, spoluprožívání, partnerství a dobrý příklad, si ze syna Vadim vychovával zatvrzelého oponenta, buřiče, který neuznává autoritu a není schopný se ničemu podřídit, s ničím se neztotožní, nezná pokoru a zapomíná na soucit.

S Klárou si rozuměl o něco lépe, zdědila po něm jeho niterné vlastnosti, jeho citlivost, zranitelnost, vnímavost pro nevyslovené a nevyslovitelné. A taky zálibu, jemně si s lidmi pohrávat, zkoušet, jak na ně co zapůsobí. Občas měl Oldřich pocit, že spolu mají nějaký tajný telefon, že si rozumějí i když jsou na dlouho daleko od sebe. Ale nevěnoval se jí o nic víc než ostatním a Klára se cítila odstrčená, zapomenutá otcem, matkou i rozmazleným, trochu tupým bratříčkem, který s ní neustále soutěžil a chtěl jí ve všem předběhnout.

- - -

Rád a dobře vařil, zlé a převážně ženské jazyky z blízka i z daleka s oblibou zdůrazňovaly, že vaří líp než jeho Kamila a že ona vlastně není žádná hospodyně a že si měl lépe vybrat, s kým se ožení atd. Ale to se lehko řekne, Vadim měl o domácnosti jasnou představu, věděl přesně jak má vše vypadat a fungovat, ale jak se postarat, aby to tak bylo, tím se už příliš nezabýval, to přenechával jiným.

Podobné to bylo i s jeho kuchyní, nevařil z povinnosti, každý den, aby měla rodina co jíst. Dělal to pro zábavu, když měl náladu a čas a vždycky vařil to, co měl sám rád. Taky si na svých výtvorech dával patřičně záležet.

Často se stávalo, že se jeho kulinářské projekty protáhly až do pozdního odpoledne, někdy až k večeru. Celá rodina čekala několik hodin u jídelního stolu, žaludek se jim už obracel hlady, bylo nepřipustné sníst před ‚obědem‘ sušenku nebo kousek chleba a Vadim pobíhal kuchyní, volal otevřenými dveřmi: „Za minutku, už to bude!“ a nepřestával se tvářit jako samotný král kuchařů. Běda, když vám pak jídlo, které stálo takovou námahu, nechutnalo!

- - -

Jednou dětem slavnostně oznámil:

„Zítra uvařím čokoládu, to budete koukat, jak chutná opravdová čokoláda! To není jako ty ošizené, co koupíte v obchodě.“ A děti se hrozně těšily, hlavně Klára čokoládu milovala, i tu, co koupíte v obchodě, jinou děti neznaly. A druhý den, ještě než vstaly, už tu byla. Vadim jí připravil ještě v noci, když už spaly a do rána ji dal vychladit do ledničky. Nebyla sice zabalená v alobalu a papíru s barvotiskem, ale spočívala na dně malého kuchyňského pekáčku, odkud se při nejlepší vůli nedala vyklopit. To dětem nijak zvlášť nevadilo, vydloubávaly ji příborovým nožem. Ale chuť té lahůdky je opravdu překvapila.

Byla to nejspíš směs vepřového sádla, surového kakaového prášku a cukru, Vadim tam ještě na přilepšenou přidal oříšky, ale lískové neměl, tak použil vlašské. Výsledek byl opravdu nezapomenutelný. Bylo to chvílemi hořké, chvílemi sladké, krystalový cukr vám skřípal mezi zuby, houževnatá slupka s ořechových jader se vám lepila na patro a vonělo to po mase.

Klára to pokorně ukusovala a tvrdila, že jí to chutná. Oldřicha ani nenapadlo, aby se přetvařoval, a hned měl s tátou konflikt. To byla rodinná šablona, Oldřichův několikavteřinový odpor, Vadimovo několikaminutové lamentování a pak několikahodinové ticho. Dětem se z toho ticha vařila hlava, čert ví, jak bylo v těch chvílích rodičům, ale zdálo se, že to prožívají s sebou, jakoby si svojí výchovou sami nebyli nijak zvlášť jistí.

- - -

Vůči okolí byl ale pan Kos trochu někým jiným. Váženým, společenským, zábavným a hlavně velmi čestným člověkem.

Tenkrát, když se s Kamilou rozhodli, že si koupí auto, museli si celou částku vypůjčit od známých. Neuměli šetřit. A banky, vlastně jediná banka, která tehdy byla, peníze nepůjčovala, tyhle pochybné praktiky jsme pohřbili zároveň s kapitalismem.

Vadimovi trvalo dlouho, než to správné auto sehnal a protože nechtěl vypůjčené peníze po celou tu dobu přechovávat doma, uložil je na výherní vkladní knížku, kde se nevyplácely žádné úroky, ale jednou za čas bylo slosování a nastřádanou částku úroků všech vkladatelů vyhrál ten šťastnější z nich. Nějakou nesmírnou náhodou hned asi měsíc po uložení peněz Vadim vyhrál šest tisíc. Ihned běžel za svým věřitelem a přinesl mu půlku své výhry. Tak byl zásadový a poctivý!

- - -

Vadimův vstup do života nebyl zvlášť zamotaný, dlouho se zdálo, že nikdy příliš nevybočí ze směru, který mu byl předurčen. Pocházel z dobrých poměrů. Jeho otec byl důlním radou, státním úředníkem pod penzí. Rodina si nežila špatně, nebyla úplně bohatá, zato velmi vážená. Na slezském maloměstě představovali společenskou smetánku. Pořádali dýchánky při klavíru, na které zvali významné i zajímavé hosty, hrál se jazz a ruská klasika, diskutovalo se o umění, politice, filozofii...

Rodiče si dali záležet na kultivované výchově a dobrém vzdělání dcery a čtyř synů. Přísné vedení otce a obětavá péče matky se zúročily. Všichni sourozenci se výborně učili, Vadim vynikal, navíc skvěle kreslil a byl i hudebně nadaný. Ani na techniku nebyl hloupý, myslelo mu to logicky, ale byl také velmi citlivý a už od mládí ho to, na rozdíl od bratrů, táhlo spíš humanitním směrem. Miloval poezii a literaturu, dramatické životní příběhy malířů a myslitelů, hrdinů idejí a pera. Už brzy v mládí se naučil na klavír a v šachu ho v rodném městě téměř nikdo neporazil.

Mladá léta Kosových synů ale poznamenala válka, úplně nezhatila jejich plány i během ní Vadim úspěšně vystudoval ostravské gymnázium, ale všechna tahle píle a dílčí osobní úspěchy si s sebou nesly hořký podtón ignorance vůči světu, který cedil krev přímo za humny. Byli příliš mladí, sotva mohli pomoci, Vadimovi bylo teprve patnáct, když to peklo začalo, ale nějaká podvědomá výčitka, náznak pocitu, že tím prošli příliš snadno, tu přece jen byl...

Po válce se nežilo zrovna snadno, ale dýchalo se už volněji. Najednou bylo třeba zatnout zuby, napravit, co se za těch šest sedm let zničilo a pokřivilo. Řešila se otázka, proč se to všechno stalo a jak se to mohlo stát lépe, jak zajistit, aby se podobná hrůza už nemohla nikdy opakovat...

Národ vystrašený nacisty a zároveň frustrovaný vlastní nečinností za války měl ještě v čerstvé paměti hospodářskou krizi, nezaměstnanost a bídu před válkou. Byl zklamaný svým prezidentem, kultivovaným, ale nerozhodným demokratem, rozčarovaný západem, který ho před válkou zradil. A nad tím vším čnělo hrdinné vítězství Rudé armády, jako dějinný ukazatel... Komunisté nemohli mít lépe připravenou půdu pro převzetí moci, až jim ta snadnost trochu překážela, podle jejich učení mělo k převratu dojít krvavou revolucí.

- - -

A tak tenhle národ šel téměř sám a dobrovolně směrem, který mu měl být vnucen poválečným dělením Evropy. Nicméně tahle doba nebyla k státním úředníkům první republiky, jako byl Vadimův otec, právě přívětivá. Hodila je na jednu hromadu s kulaky, burzovními spekulanty a ostatní kapitalistickou verbeží, s vykořisťovatelskými živly minulosti, kterým je potřeba řádně zavařit. Rodina se musela hodně uskromnit.

Ale starý pán ani tenkrát nezahořknul, celý život smýšlel spíš levicově, sociálně. Mezi umělci, které osobně znal a obdivoval, byla hromada nadšených komunistů. Lví podíl Sovětského svazu na porážce Hitlera ho v téhle víře jen utvrdil. Bral svou situaci s nesobeckým nadhledem, jako nutné zlo probíhajících změn ve společnosti, kterým odhodlaně držel palce.

Jak ale zajistit synům vzdělání s prázdnou kapsou? Nejstarší už měl dostudováno, zbývali Vadim a dva mladší bratři. Řešením byla armáda. Být důstojníkem tehdy i před válkou, vlastně ve všech dobách, co paměť sahala, znamenalo vysokou společenskou prestiž. Museli se často stěhovat tam, kde je vlast potřebovala, ale všude byli vážení, měli zajištěné slušné živobytí a vstup do dobré společnosti. K chudým, ale ctižádostivým synům národa byla armáda vždycky vstřícná, výměnou za jejich svobodu ji poskytla možnost stát se váženým občanem.

Kosovi synové nebyli žádní bojovníci, ale to nevadilo. Práce armády nespočívá jen v bojových přípravách, obraně a útoku. Každé vojsko potřebuje techniky, stavitele, lékaře, to byla příležitost pro Vadimovi bratry. Ale, možná ještě naléhavěji potřebuje vojsko svou ideologii, stejně jako ikony, symboly a hesla. Potřebuje vědět proč a za co bojovat, co a čím jménem chránit a prosazovat. Protože státy s jejich zákony a hranicemi, tradicí a kulturou, nadržují pohromadě vlastně nic jiného, než pouhé myšlenky.

A tak i Vadim, stejně jako jeho bratři, vyslyšel přání otce a nechal se zapsat na katedru filozofie vojenské univerzity. Tohle rozhodnutí představovalo spojení vysněného s dosažitelným. A po pravdě se mu příliš nepříčilo pomýšlení, že bude nosit uniformu. Ani on v tom neviděl nic potupného. Představa, že bude vojenským intelektuálem, ho naplňovala romantickým pocitem.

Chopil se svého poslání zodpovědně a se vší vážností, jak to snad ani jinak neuměl. A hned v prvním ročníku byl pro své vynikající výsledky vybrán, jako jeden z mála, aby studoval v samotné kolébce socialismu. V zemi, která uvedla Marxovu vědeckou filozofii v život a

dokázala s ní i zvítězit v nejkrvavější zkoušce v dějinách světa. Bylo to velké ocenění, výzva, která se nedala odmítnout!

A pak už nadaný mladík v Sovětském svazu jenom úspěšně dostudoval a vrátil se odtamtud s červeným diplomem a před ním se rýsovala skvělá kariéra vojenského ideologa. Nebylo divu, měl výbornou paměť a učil se hravě a na cokoli šáhnul, to mu šlo. Proplouval životem nesmírně lehce a nejspíš ani nechápal, jak může být pro někoho jiného obtížné něčeho dosáhnout!

- - -

Ale, takhle hladce to přece jenom nešlo, málo kdo z nás, je jednodušší bytostí a žije jeden jediný život. Principy, které nám byly výchovou podsunuty, často nebývají v souladu s naším založením. A i to založení bývá velkou neznámou. Jako bychom si hlavně v mládí potřebovali zkoušet, kým jsme, různě se pletem a narážíme na vlastní bariéry, přijímáme různé výzvy a žasnem nad sebou v dobrém i zlém, zkoušíme všemožné cesty příštím životem...

Vadim se také nestal prestižním zahraničním absolventem ze dne na den. Ještě před tímhle osudovým rozhodnutím pobýval nějaký čas v Praze. To byl už dlouho jeho velký sen, kdekdo z přátel ho nabádal, aby se sem vydal, když viděli jeho všestranné nadání, bystrý a velmi zralý úsudek, lehkost a samozřejmost, s níž bravurně zvládal věci, které se pořádně nikdy neučil. Ať už to byla kresba čímkoli, co vzal do ruky, jeho bystré příspěvky do studentských novin, zpěv a hudba, po chvíli zkoušení dovedl zajímavě zahrát, na kterýkoli nástroj jste si vzpomněli. „Zkus to v Praze,“, říkali mu: „tam potkáš jiné lidi, jiné možnosti, nasaješ dojmy...“

Byl tehdy čerstvým maturantem, vinou války trochu opožděným a v Praze se rozhlížel, jak by naložil se svou budoucností. Snad trochu hrál na náhodu, očekával, že ho v tomhle městě něco potká, osvítlí, že ho něco nakopne rozhodujícím směrem. Třeba i úplně odlišným, než byl ten, který mu byl přísnou, cílevědomou výchovou otce nalinkován.

Scházel se s partou umělců, sám také maloval obrazy olejem na plátno. Sháněl si příležitostné práce, aby měl z čeho žít a při tom nasával atmosféru magického města. Vysedával po pražských kavárnách, které navštěvoval už Kafka a na útratu si přivydělával kreslením rychlých portrétů kolemsedících hostů a hrou na klavír, pokud někde poblíž byl. Často si půjčoval peníze, občas nevracel. Předčítal narychlo sepsané verše pod Máchovou sochou na Petříně, párkrát mu něco i otiskli v novinách.

Zkoušel se i zamilovat, ale dívky mu vždycky trochu unikaly. Dovedl je zaujmout svým vtipem a dvorností, ale ten poslední krok, aby mu padly do náruče, chtěly s ním zůstat na celý život, ten se mu nějak nedařil. Nakonec celé to dopadlo trochu jako s těmi dívkami. Vadimův útěk před konformním životem měl mnoho nadějných začátků, ale žádné slibné pokračování nenabízel.

I Praha se tenkrát oklepávala z prožitých strastí války a bohémskému životu ani tahle Mekka umění tou dobou moc nepřála. Ulicemi, po kterých chodíval Mozart, Rilke, Apollinaire, zněla budovatelská hesla a už dlouho před samotným převrácením bylo zřejmé, že budoucnost vydupaná pochodující masou nebude nakloněná volnomyšlenkářům.

Vadim, podle všeho, nebyl buřič, neměl to neodolatelné nutkání převrátit svět vzhůru nohama ani se stavět proti proudu, nechat se fanatickým davem zašlapat do bláta. A tak si

nejspíš ohlídal, aby za sebou nespálil všechny mosty, aby ho tahle mladistvá vzpoura nevynesla na úplný okraj společnosti, někam, odkud by se jen těžko vracel. A možná i on trochu podlehl té záplavě jednoduchých hesel, která slibovala nastolit nejlepší z možných světů.

Své určitě sehrálo i přáním být někým užitečným, pro vlast a pro společnost. Chytit se něčeho opravdového, něčeho co má váhu a budoucnost. Umění může pár let počkat a dá se dělat i při jiném zaměstnání, Armáda byla způsobem, jak získat jistotu postavení a jak své schopnosti a celý život nezhodit v marném boji.

Ale rozhodující slovo měl nejspíš postoj otce, Vadim naivně očekával, že se v Praze vzdálí, odcizí jeho vlivu: Ale před normami, které nás zformovaly, se nedá tak lehce utéct, ať už je přijmeme za své nebo se jim vzepřeme, pronásledují nás tíhou své naléhavosti prakticky celý život. Přísný pohled otcových očí pronikal kalným českým vzduchem z ostravské dálavy až sem a nepochybně by dohlédl až do Mongolska, kdyby se tam Vadim z nějakých důvodů odstěhoval!

- - -

Dokud studoval v Praze, zůstal ještě nějaký čas s kavárenskou mládeží v kontaktu a s trochou lítosti sledoval, jak se tohle město zvolna zoceluje, přetváří v tribunu jediného myšlenkového proudu. Tehdy na to ještě neměl vyhraněný názor. Cítil v tom něco křečovitého, obludného, když lúza vezme vládu světa do rukou, neztratí se z něj spousta dobrých věcí? Ale jeho rozum nemohl než souhlasit s Marxovou kritikou kapitalismu. Také nesnášel pohled na bídu, hlad a zoufalství chudých. Zbavit svět těchhle morových skvrn, to by za nějaké oběti přece stálo.

- - -

Svou zahraniční stáž zahájil v troskách hrdinného města Leningradu. I tahle metropole byla proslulým centrem kultury, pyšnila se skvělou historií, architekturou a stopami geniů světového významu. Teď se ale právě vzpamatovávala z nestrašnějších událostí ve svých velkolepých dějinách. Měla za sebou tři roky německého obležení, milión lidí tady zemřelo hladu, mnoho rusů padlo, zemřelo na nemoci, umrzlo, nebo prchlo nebezpečnou cestou po ledu Ladožského jezera. Počet obyvatel se během blokády snížil na pětinu.

Tou dobou se Leningrad teprve začínal zvedat z popela a nesl strašlivé stopy krvavých bojů, kam se člověk podíval. Ještě hroznější byl pohled na stopy v lidských duších, sentiment, patos, alkoholismus, mystické blouznění, spásitelský sebeklam. Ale nebylo možné rozeznat, co bylo způsobené válkou. Útisk a nesvoboda, dokonce i masakry a hladomory tu byly zakořeněné mnohem delší tradicí.

V té době byl Stalin ještě při síle, právě slavil sedmdesáté narozeniny s pompou, jaká neměla obdoby snad ani v nejtuzších autokraciích historie. Při té příležitosti také razantně vyměnil celé vedení města, dvě stě úředníků obvinil ze záškodnictví, přes dvacet nechal okamžitě popravit.

Vadim musel cítit, že se ocitl v úplně jiném světě. Nikdo mu pravdu o zločinech a zvěrstvech, která tu byla na denním pořádku, samozřejmě neřekl, nikdo tu pravdu nenosil napsanou na čele. Ale nejen proto, že se lidé báli, nejen proto, že tahle společnost šla z jednoho strachu do druhého a často tu nebylo jasné, zda se mají mít víc na pozoru před podezřelým cizincem

nebo před vlastním bratrem. Matoucí bylo, že si tihle lidé pravdu ani nemysleli, sami pro sebe si překrucovali to, co viděli na vlastní oči. Nakonec to byla jejich jediná možná obrana, s otevřenýma očima se tu prostě nedalo žít. Vyhánět z hlavy nebezpečné myšlenky tu bylo ranní rozcvičkou dětí nejtěplejšího věku.

Dá se to pochopit. Blížkost smrti v člověku nemobilizuje skryté rezervy, jak se rádo píše v učebnicích, nezahrne jeho mysl odhodláním, rozvahou a praktickými návody jak problém vyřešit. Naopak, v blízkosti smrti nás navštěvují blouznivé vize, najednou máte pocit, že k vám neživé předměty promlouvají, že můžete skočit z mostu, protože umíte létat. Smrt zatemňuje mysl, ne naopak, protože, pokud byste rozumně uvažovali, zabil by vás už samotný strach. Jedině víra v nemožné, upnutí se k modlám, k nadpozemským autoritám, vám pomůže tyhle okamžiky přežít anebo se obětovat, aby přežili jiní. Ale nikdy z toho zážitku nevyjdete nezměněni. A právě tohle tvořilo základ široké ruské duše!

Těžko říct co tu bylo dřív, zda víc ruská povaha vtiskla podobu válce a revoluci, nebo se tyhle události podepsaly na ruské povaze, ale tak či tak měla v sobě něco svazujícího, něco tísnivého, vedle čeho se nedalo dýchat. Přes veškerou snahu a nepředstíraný obdiv k národním velikánům a hrdinům se Vadim s ruským prostředím nedokázal sžít.

Měl tu jako zahraniční student samozřejmě řadu výsad, slušné jídlo i ubytování. Všichni se k němu chovali přátelsky a s úctou. A kdyby to dokázal přijmout, mohl tu prožít celkem bezstarostných pět let. Hostitelé si dávali velmi záležet na tom, aby se s běžnou realitou města i celé země vůbec nesešel. Aby si nemusel klást otravné otázky a obtěžovat se zděšením a soucitem.

Jemu samotnému žádné vážné nebezpečí nehrozilo, co se doma upeklo, se mělo doma také sníst. Ale Vadim nebyl ignorant...

Bylo celkem snadné to prohlédnout, nemohl přejít bez povšimnutí, že je hlídán na každém kroku. Jak jeho zdejší přátelé, kteří se mu od prvního dne vnutili do přízně, dbají na to, aby nikde nezabloudil. Občas někdo z jeho věrných přátel zmizel a vystřídal ho jiný, ale vždycky mu byli po ruce. Ve skutečnosti mu ale bránili, aby viděl, co vidět neměl, hlídali ho, aby nemluvil s nikým cizím, neproověřeným. Vůbec se málokdy dostal ven, ale sotva se někdy ocitl za branou universitních kasáren sám, hned někoho ze svých ruských druhů náhodou potkal a ten někdo měl náhodou po ruce skvělý plán, kam se půjdou podívat a kde se zastaví na skleničku.

Jedině když se mu podařilo některého ze svých strážců opít do němoty, což nebylo tak těžké, Rusové, které tu poznal, nebyli zdaleka tak zdatní pijani, jak se o tomhle národě tradovalo. Spíš se dovedli odrovnat sami, aniž by je k tomu jakkoli naváděl. Jedině tehdy míval pár chvil pro sebe a tohle město, mohl se procházet za bílých nocí po nekonečných nábřežích podél říčních ramen a kanálů. Ale i sám musel být dost opatrný, aby nevzbudil pozornost patrolujících hlídek, které brouzdaly městem křížem kráž. A nakonec se musel i nějak postarat o svého průvodce, aby ho nedostal do potíží. Mohlo mu to být jedno, ale Vadim tyhle věci prostě nedokázal hodit za hlavu.

Naučil se tady být ostražitý, hlídat si, co říká a s trochou zlomyslnosti si i zkoušel, jak které téma zapůsobí, jakou vyvolá odezvu, pomáhalo mu to v orientaci. V duchu se smál té

dětinské nabubřelosti, která čišela ze všech řečí a gest jeho přátelských dozorců. Často právě tahle národní pýcha, snaha podat věci lepší než jsou, prozradila nejvíc o situaci, ve které skutečně žijí. Ale zároveň se nemohl ubránit, aby mu tohle nešťastného národa nebylo strašlivě líto. To, co oni v tomhle století prožívali, se nedalo srovnat snad ani s evropským středověkem, prostě s ničím.

Rozumem bylo neuchopitelné, že se z té bídy a marasmu, která na ně dopadala, dokázali vždycky znovu pozvednout a pokračovat ve svém zoufalém, ale hory přenášejícím úsilí. Zdejší po desítky let vyvražďovaná a kriminalizovaná inteligence produkovala dál a dál z exilu i z domácího vězení, dokonce i z nejdlehlějších vesnic mrazivé Sibíře vynikající díla světového významu...

- - -

Je víc než možné, že tohle období v sobě skrývalo ještě nějaké tajemství, které se nedalo za žádných okolností odkrýt. Téměř určitě se tam setkal s lidmi a situacemi, o kterých nesmíte mluvit ani náznakem, je-li vám cokoli na tomhle světě svaté. Studoval vojenskou akademii v samotném centru totalitní moci, přišel k tomu tak snadno, že si ani nemohl uvědomit, jak svazující může tenhle úspěch být.

Učili ho velitelé, kteří před pár lety rozhodovali o životě a smrti statisíců mladých Rusů, posílali je nevyzbrojené, špatně vyzbrojené na jistou smrt. Snad tyhle oběti byly nutné, aby ostatní mohli přežít a přesto to nebylo o nic snazší přijmout. Rozhodně by těch obětí nemuselo být tolik, kdyby Stalin tak bezmezně nedůvěřoval svému spojenci Hitlerovi, nepřesunul elitní vojska na Sibíř nebo nenechal nejschopnější generály už před válkou popravit, protože se jich bál...

A v učebnách i v menze se Vadim samozřejmě potkával i s budoucími špičkami armády. Mnozí z těch, kteří k nám potom v osmašedesátém vedli vojáky, byli jeho spolužáky i profesory.

Ale nejspíš v té době, na tomhle místě Vadim prožil ještě něco jiného, něco hluboce osobního, co na sebe nechtěl nikdy prozradit, něco, co mu bylo tak proti srsti, že to možná uzamkl ve své paměti i sám před sebou. Možná to byl jenom pocit, možná jenom ten rozpor mezi soucitem k tak strašně zkoušenému národu a odporem k přezíravé agresivitě jejich povahy. Díky své výjimečné citlivosti si tady naplno odprožil nepředstavitelnou hrůzu války, stalinismu a revoluce i hrůzu toho, co lidé, pod vlivem těchto vzpomínek nadále způsobovali sami sobě.

Nakonec si zažádal o přeložení ze zdravotních důvodů, prý mu mrazivý Leningradský vzduch nedělal dobře na plíce. Něco ho v Leningradě dusilo, nemohl se nadechnout. Možná si trochu i zariskoval, možná tajně doufal, že ho pošlou zpátky do Prahy, nebo dokonce vyloučí ze studií. Ale na to byl jeho vzdor příliš opatrný, od nastoupené cesty se vědomě nikdy úplně neodklonil. Snad měl pocit, že to dluží svému otci?

Ale určitě je taky možné, že se vzepřel víc, že se rozhodl studium ukončit za jakoukoli cenu a byl velmi důrazně napomenut a znovu přiveden na správnou cestu. Možná mu někdo jenom naznačil, že si tu 'jakoukoli cenu' ani neumí představit. V každém případě, po necelých třech letech studia v Leningradě byl převelen do Kyjeva.

V Kyjevě se mu už dýchalo o poznání lépe, i tohle město si zažilo své, před válkou i během ní, ale přece jen tu necítil tak silný tlak, bez problémů tu dostudoval. Tím si také vysloužil strohou poznámku do svých posudků, že si vždy více rozuměl s Ukrajinci než s Rusy. Přivezl si odtamtud červený diplom, ale na dobu strávenou v největší zemi světa, nahlas téměř nikdy nevzpomínal. Ještě tu stihnul zažít Stalinův pohřeb, několik dnů, kdy se život v zemi zastavil, davy Rusů plakaly na ulicích a soudný člověk nevěděl, kam by se před jejich zraněnými pohledy schoval.

Vrátil se z tohoto velkého světa trochu jak Strakonický dudák, zbavený iluzí a plný dojmů, které se nedaly vyprávět. Ale z nastoupené cesty nesešel, možná ani nesměl a možná byl jenom tím vším, s čím se v zemi sovětů setkal, příliš vyčerpaný.

Ví se nanejvýš, že v Leningradě prožil jednu velkou lásku, dokonce se měli brát. Nevěsta prý řekla ne, těsně před plánovanou svatbou. S tímhle se Vadim nijak netajil. Své neúspěchy v dobývání ženských srdcí nikdy moc neskrýval. Ale kdo ví, jak to doopravdy bylo, snad ho i skutečně milovala, pokud to neměla za úkol, anebo ho milovala i přes to. Vadim na to vzpomínal jako na romantický příběh zhrzené lásky, ale myslet si, že by se směla sama rozhodnout, zda si vezme cizince, poněkud významného, to by bylo velmi naivní. To by se v Sovětském svazu té doby nemohlo stát, v téhle zemi jste si nekoupili ani lístek na vlak bez zvláštního povolení. Ani kdyby byli oba zcela obyčejní, nemohli se jen tak vzít, úplně stačilo, že jeden byl cizinec.

I pouhá návštěva u někoho doma byla tehdy předmětem stranického schvalování. Většinou hostitele na těch pár dní přestěhovali do vzorového bytu, aby si cizinec z této pokrokové země neodvezl špatný dojem a pokud dotyčný výbor setkání přátel neschválil, musel se hostitel z návštěvy vymluvit, jak jen uměl, jenom ne po pravdě.

Bytová situace v zemi byla ještě mnoho let po válce zoufalá, jeden velký byt obývaly tři, čtyři rodiny se společnou kuchyní, mohli jste i spát v průchozí místnosti a nezřídka sdíleli jednu ložnici i úplně cizí lidé. To se svět nesměl dozvědět, navenek muselo všechno vypadat daleko líp! Ale existovala samozřejmě řada dalších důvodů, proč návštěvu nepovolit...

A tak i zápletka s chystanou svatbou byla zřejmě víc politická než milostná a Vadim, jindy tak prozíravý, to najednou nepochopil?

To všechno ostatní, co si z Ruska přivezl, zůstalo navždy zamčené v jeho mysli. Snad jen ta přezdívka Vadim tuhle kapitolu jeho života připomínala, ve skutečnosti ji ale získal už dřív, mezi gymnazisty, proto, jak vášnivě recitoval verše Puškina a Lermontova. Na začátku to byl spíš jenom vtip jednoho ze spolužáků, ale on se s tím jménem velmi rychle sžil. Znělo příjemně a mělo jasný, trochu provokativní tvar, na rozdíl od poněkud mlaskavého Vládi a rozvleklého Vladimíra. Ale říkala mu tak jen Kamila, bratři a pár nejbližších přátel. Tehdy neměl ještě ani zdání, že i on se nakonec stane hrdinou nedokončeného románu...

- - -

Rozhodně se z té velké země vrátil mnohem vážnějším, než býval a k bohémskému životu se už nevrátil. V uniformě to už ani nešlo. Bohémem vlastně zůstal pro své kolegy, pro vojenské prostředí, ve kterém se pohyboval, ale jen takovým umírněným snadno stravitelným, zábavným. Uměl zaujmout, strhnout a vyznal se v lidech, dovedl a svým založením vlastně i musel se do každého vcítit.

Měl své úlety, hektolitry kafe a oblaka nikotinu, neustále vtipkoval, někdy trochu složitě, nesrozumitelně, občas i v opilosti vyváděl přiměřené nepřístojnosti, ale hlavně každého dovedl pobavit, pozvednout...

Vyprávělo se o něm, jak se při jedné ze svých školních přednášek, uprostřed úvah o tvorbě nadhodnoty, najednou zarazil uprostřed řeči, zavěťřil ve vzduchu a pak se obrátil ke studentům.

"To snad není možné, cítím tady slivovicu! To je hrubé porušení akademického řádu a měl bych z toho vyvodit patřičné důsledky!" Zapátral přísným pohledem v řadách posluchačů:

V aule to zašumělo, nikdo se nechtěl přiznat a tak tišeji dodal:

„Pokud ovšem není dobrá! Pokud je dobrá, může to být tolerováno.“

Ještě chvíli trvalo rozpačité vyčkávání, nakonec se v jedné z předních lavic hlučně pohnul rozložitý růžolící mladík, zašátral v tašce na zemi a s omluvným úsměvem Vadimovi podával třičtvrtelitrovou láhev s keramickou zátkou.

Pan profesor trochu zavrával, láhev byla plná, takové množství přece jen nečekal. Opatrně přičichl k hrdlu, potom se rozvážně napil. Soustředěně zamlaskal, napil se víc a nakonec podal láhev zpátky.

"Tož ano, je dobrá, může to být odpuštěno!"

Láhev pak samozřejmě musela kolovat celou posluchárnou a než se přiblížila k posledním řadám, nezbyla v ní už ani kapka, jak se všichni chtěli přesvědčit, je li opravdu dobrá. Ten den si nesl jednu plnou láhev právě moravské domácí ve své aktovce domů.

- - -

Snad i v tom bylo něco určujícího, že tu nejhorší dobu tady, období násilné kolektivizace a komunistické procesy s tak zvanými zrádci, léta poprav a uranových koncentráků, přečkal v prostředí, kde bylo ještě mnohem hůř a když se vrátil, už se jenom zametalo. Nutně se najednou doma musel cítit jak v ráji. Díky své vojenské odbornosti se ocitnul znovu v Praze, tohle město se přece jen mělo stát jeho osudem i když trochu jinak, než si původně představoval.

Napnul plachty a chytil se větru, který právě vál. Možná byl až příliš dobře vychovaný, slušný, navenek pokorný a nekonfliktní. Nenechával se příliš unést vášní a emocemi, ale bohužel se také nenaučil tuhle energii využít, osedlat si ji. Vadim všechno to špatné, protichůdné a bojovné dusil v sobě. Také z toho míval pořádné deprese, stejně jako většina z těchhle nadzemsky okouzlujících lidí.

Proto také začal usilovně hledat způsob, jak by ze sebe tuhle naučenou upjatost, která mu nebyla vlastní, setřásl. Nejasně si začínal uvědomovat, jak jí vychází vstříc vším, co dělá, způsobem jakým se zařazuje do společnosti, způsoby, kterými lidem kolem sebe sugeruje, co od něj mají očekávat...

A někdy, v době přerodu a nacházení tohoto nového Vladimíra ho potkala Kamila. Našli se někde tam mezi důstojníky, které učila, sotva mohl být jejím žákem, spíš naopak on radil jí s nejtěžší odbornou terminologií, s učebními tématy. Těžko říct, čím ho zaujala. Určitě to

nebyla její pracně vydřená kultivovanost a vzdělání, na kterém si tolik zakládala. Na druhou stranu, její přímočará a dokonale skromná odvaha, kterou prokázala v odboji a v koncentráku, mu určitě imponovala.

Byla nezávislá, dost jiná než většina žen, které dosud potkával, dovedla pevně stát na vlastních nohách, jít si odhodlaně za svým. Nepůsobila namyšleně, ale jakoby vedle sebe nikoho nepotřebovala. To bylo samozřejmě jenom zdání, dril vnucený neradostným dospíváním, bez opor, bez azylu domova. Měla několik pozoruhodných vlastností, ale nebyly nijak efektní a okázalé, a řada jejích blízkých o nich ani nevěděla. Bývala dost, někdy až sebetrýznivě upřímná, neuměla lhát a předstírat, dokonce ani nezáviděla. Ale stejně Vadima nejspíš nejvíc zaujalo, jak byla pražácky uvolněná.

Ukázala mu tolik živočišné vášně, nespoutané venkovskými předsudky, ve kterých byl vychován. Snad ho podvědomě přitahoval i její neobratně skrývaný chaos a nekázeň, které vyvažovaly to všechno rozvážené a uhlazené, co nosil v sobě on. Byla odsouzena, násilím vržena do svobody, po které on sám tak toužil a nikdy si ji nedokázal vzít.

Jejich hádky bývaly časté, nejen proto, že byli tak, různí, úplně na to stačily rozpory, které nosil každý v sobě sám. Vadim na konci každé téhle vzrušené diskuse kategoricky zařval:

„Do smrti si neodpustím, že jsem si vzal Pražačku!“, ve skutečnosti to ale znamenalo: „Do smrti si neodpustím, že ji právě proto miluju, že je Pražačka!“

A možná, jako skoro každý muž, na ní nejvíc miloval lásku a obdiv s jakým k němu vzhlížela.

- - -

Vzali se tajně, rodičům jenom poslali oznámení, že byli oddáni. Kamila dávno neměla potřebu zvát si svou matku do soukromí, které si sama vytvořila, vzpomínka na ni ležela v jejím srdci jako nehybný studený kámen. A Vadim se konečně odhodlal udělat nějaký krok, aniž by se nechal soudit přísným otcem. Uměl si dobře představit, jak by se na jeho nevěstu rodiče dívali, jaké pochybnosti by v duchu spřádali, co by jí dali náznaky najevo a co by o ní Vadimovi někde stranou řekli. Nechtěl ji tomu vystavovat. Když jim jí představí jako svou ženu, bude všechno jiné!

- - -

Kamila v něm našla pevné zázemí, které celý život tolik postrádala, možnost se o někoho opřít, schovat se v jeho náruči. Zažít něhu, péči, pocit bezpečí, věci pro spoustu lidí samozřejmé, které ale v jejím dosavadním životě úplně chyběly.

On se najednou nemusel obracet k místu, ze kterého vyšel. Stál po boku své manželky a příští život byl jeho vlastní odpovědností. Našel způsob jak vzít své věci do vlastních rukou. Najednou nebylo tak těžké vymknout se alespoň v soukromí vlastním kořenům. Vymknout se řádu, v němž otcovy šťouchance stále korigovaly směr, kterým se chtěl pustit a matčina obětavá péče podlamovala jeho vůli se vzepřít...

Ted' měli jeden druhého. Navenek, pro okolí vystupovali oba dost sebejistě a pevně, navzájem ale dobře znali svou zranitelnost, byla jejich společným tajemstvím, byla tím, co je spojovalo. To bolavé z minulosti uzamkli mezi svými těly, bylo to jako posvátný rituál a na nějaký čas je to úplně omámilo.

- - -

Klára si po letech, když už dospívala, často lámala hlavu, jak mohl člověk tak úžasný a všemi obdivovaný nemít úspěch u žen, když byl mladý? Máma se téhle otázce jenom tajemně usmála a řekla něco v tom smyslu, že to bylo tím, že svoje city nosil příliš otevřeně, přímo na dlani. Příliš se svým láskám odevzdával, odhaloval jim své slabé místo, místo, kde ho mohou bolestivě zasáhnout. A málo platné, každý vztah je trochu souboj, ať chcete nebo ne a on byl zranitelný tak snadno... Potřeboval někoho, kdo by mu pomohl nést tíhu vlastního prožívání a tohle zpravidla chtějí ženy po mužích, ne naopak.

Kamila byla větší bojovník než on, ale neviděla v jeho citlivosti slabost, její dosavadní život byl spíš citovou pouští. Mužům se líbila, v tom nebyl problém, ale málokterý dovedl ukojit její hlad po něžnosti, po porozumění, málokdo ji také ocenil pro její práci a vědomosti, na kterých si tolik zakládala. I v tomhle jí Vadim dokázal vyjít vstříc, i když si možná o jejím vzdělání myslel své, dovedl to vždycky galantně skrýt.

Recitoval jí milostné básně, nosil jí kytky, prokazoval jí úctu jako sobě rovné a zahrnoval jí svou pozorností. Kdekoli spolu byli mezi lidmi, přáteli, nikdy ji nenechal stát stranou, každému ji hrdě představoval, choval se dvorně, hezky o ní mluvil, vyzdvihoval ji ...

Když s ním potom čekala Kláru a po dvou letech Oldíka, choval se k ní šetrně a ohleduplně. Už jim bylo kolem čtyřiceti, pokud chtěli rodinu, měli nejvyšší čas. Pečlivě se o ni staral. Ale jak léta běžela, trávil víc a víc času ve své práci a nosil si ji i domů a stejně i ona odmítala vzdát se té své. Zpočátku si o svých starostech dlouze povídali, všemožně se ve svém úsilí podporovali, postupem času se ale každý víc a víc potápěl ve vlastních povinnostech a na sdílení už nezbývalo moc času. On jí tiše vyčítal, že kvůli své práci zanedbává domácnost a péči o děti a ona jemu, že ze stejného důvodu zanedbává ji.

Ale i přes to si na své soužití nějaký ten čas našli. Společné obědy byly vždycky oslavou rodinné pospolitosti, často trochu vnucenou a útrpnou, zvláště pro děti, protože musely slušně sedět, nesměly prakticky mluvit, hnout se z místa. Rodinou tady byli především oni dva. Ale i sama Kamila měla co dělat, aby představě svého muže o společném stolování dostála, najít vždycky čistý ubrus, stejné talíře pro všechny, poskládat hluboký na mělký, zatímco děti pobíhaly s mističkami na kompot a skládaly příbory vzorově podél talířů. Už jakmile se udrželi v sedě na židli, hned se naučili správně držet nůž a vidličku, nestrkat do jídla nos, naklánět talíř s polévkou a když chtěly něco říct, otec je okamžitě napomenul:

„Při jídle se nemluví!“ Ale pro rodiče to neplatilo, Vadim s Kamilou si mohli nerušeně povídat, dost často to pro ně byl jediný okamžik, který měli pro sebe z celého dlouhého dne. Možná na ně táta taky trochu žárlil, možná on sám trochu chtěl být tím hýčkaným a opečovaným dítětem, prvním ze všech...

A vždycky, když všichni dojedli, otočil se Vadim ke své ženě, něžně jí políbil ruku a řekl:

„Děkujeme za oběd, bylo to moc dobrý, maminko!“

Kamila z toho bývala trochu rozpačitá, nebyla žádná velká kuchařka a ani se jí nesnažila být, spíš jí šlo o to, aby jídlo bylo rychle hotové a mohla se věnovat něčemu jinému. Ovšem Vadim to chápal jinak. Konečně si našel způsob, jak se vymknout direktivám svého otce. Sám si doma pro svou rodinu zkusil zavést vlastní malou diktaturu a tím to mělo být vyřízené!

Ale v tomhle mu Kamila nemohla být oporou, nebyla pokornou hospodyní, která věnuje domácnosti a péči o muže a děti veškerý svůj čas. Celou svojí sebeúctou vystavěla na své práci a starost o domácnost a nakonec i o děti pro ni byla jenom nutným zlem. Měla svou rodinu ráda, ale péče o ni ji tížila a svazovala, nedovedla si ji užít. Sama nic podobného od své matky nedostala a tak to ani nedovedla dát. Také ona sama opakovala vžitý vzor, který tak nenáviděla.

- - -

A tak to byla taková rozkodrcaná domácnost slušňáckého intelektuála a nepořádné emancipované měštky. Ale fungovalo jim to, vlastně až příliš dobře. Zbavení tíhy vlastního původu, která je držela při zemi, se mohli svobodně vrhnout za svými cíli a nakonec i zapomenout, co že je to přivedlo až sem. Dokázali si namluvit, přejít, zapomenout, společně sami sebe přesvědčit, že právě tohle je ta cesta, kterou si sami zcela svobodně vybrali. ...Ale čím dál tím víc se jeden druhému vzdalovali. Jakoby se prázdnota a nesmyslnost jejich usilovného snažení víc a víc promítala do jejich vztahu.

- - -

Vadim se také nechal unést sám sebou, svojí kariérou. Trochu se vymknul a přesto zůstal ve svém základě svázaný, trochu neustále opakoval, co měl naučené, normy jeho otce stály tak či onak za vším, co dělal. Někde tam za vším stále byl, někde tam za středočeskými kopci starý pan Kos neklidně šněroval obyvákem svého jednopatrového domku. Sprádal argumenty proč je správný ten směr, do kterého vložil tolik nadějí.

Ale najednou se tohle přesvědčení, které si přísně naordinoval, začalo rozcházet s oficiální politickou linií. Politika státu se čím dál zřetelněji odkláněla od kurzu nastoupeného v osmačtyřicátém. Pan Kos s nevolí sledoval veškeré politické uvolňování, které přicházelo, mimoděk tenhle závan svobody obviňoval ze svého stárnutí i z toho, že si čím dál méně rozumí s lidmi, určitě v něm viděl i svou neodvratnou přicházející smrt.

Jakkoli to doposud bývalo těžké, teď už se s ním málem nedalo promluvit. Už pěkných pár let byl zahořklý, ztrácel přátele jednoho po druhém. A poté, co mu přibližně v době Oldřichova narození zemřela žena, se úplně uzavřel do sebe. Nemělo prakticky smysl, ukazovat mu vnoučata, býval k nim hrubý a ony se ho bály a tak ho Vadimovi děti v podstatě vůbec nepoznaly. Ani doma se o něm skoro nemluvalo ani mezi bratry. Často se navštěvovali s celými rodinami i když to k sobě měli lán cesty, ale téma rodičů a domova bylo mezi nimi téměř tabu...

- - -

Rok 68, už pouhá jeho předzvěst napumpovala manželům Kosovým novou nadějí do žil. Ačkoli společné okamžiky byly ještě vzácnější než dřív, intenzita těch chvil prudce vzrostla. Často spolu vzrušeně prodebatovali půlku toho drahocenného času, který si vyhradili pro spánek. Znovu je spojil společný problém, problém svědomí, problém jak dohonit ztracené roky, jak očistit ideje na kterých všechno stálo od hříchů a omylů, co odsoudit, co si přiznat, čeho se jednou pro vždy vzdát, aby se mohlo pokračovat novým, šťastnějším směrem. Nebo si přiznat, že to celé byl jenom zoufalý omyl? Ano, i tuhle možnost museli alespoň připustit, pokud chtěli jít dál. Ale přece to byly spíš dny prozářené nadějí, jejím okouzlujícím světlem, jako když se blížíte k východu z tunelu, v jehož konec jste dlouho ani tajně nedoufali...

Ale zároveň se octli tváří v tvář novým obavám. Komunismus se všemi svými nešvary nepřišel sám od sebe a moc, která nám ho přinesla darem, byla stále při síle. Neurazí se, když se v téhle posvátné maně budeme šťourat a ptát se nakolik je nechutná a zkažená, nakolik nám byl vnucena proti naší vůli? Nebude se sama ta moc cítit ošizená a ohrožena? To byly velmi vážné obavy, ale pokud se opravdu měli čeho bát, znamenalo to nakonec, že proklamovaná 'vůle všeho lidu' není tím, o co se tehle tábor míru a socialismu opírá. Že přání a dobrý pocit obyčejných lidí pro tuhle sílu nic neznamená. V důsledku tyhle obavy jenom víc zpochybnily cestu nastoupenou po válce, jenom znásobily jejich potřebu věci změnit a přiměly je s všenápravou ještě víc pospíchat.

Ale zatím bylo všechno čím dál nadějnější, paradoxně se naplnilo i to, co komunisté po léta falešně proklamovali. Lidé se opravdu sjednotili, stáli za svou vládou a jedinou stranou ve státě, která držela otěže, fandili jí a všemožně ji podporovali, protože tahle strana najednou vycházela lidem vstříc, plnila, co si přáli. Jakoby pluralita, nejvlastnější základ všech demokracií byla tady najednou zbytečná... Tehdy ale nebylo vůbec těžké, být populárním politikem, předchozí útlak byl tak mohutný, že bylo hračkou dělat kroky správným směrem, chodit mezi lidmi, diskutovat s nimi, rušit kulturní i politické hranice, odbourávat nástroje cenzury... Ne každý státník se k tomu odvážil, ale ten kdo to udělal, se stal okamžitě miláčkem národa!

- - -

Vadim byl na začátku tohohle uvolňování jako vždycky rozvážný a zdrženlivý. Tím odhodlanějším k činům, tím motorem vášně a energie byla ona. Protentokrát se na ni plně spolehnul, nechal se vést, jakoby mu teď Kamila vnukla, to co sama prožívala na začátku války, že život tak jak byl, pro něj nemá žádný smysl a že se o tu změnu musejí pokusit za každou cenu. On všechno sám prováděl, přesvědčoval, vyjednával, on byl z nich dvou tím, kdo měl tu moc a schopnosti někam s věcmi pohnout, ale vůli a odvahu k tomuhle celkem jistě marnému boji si nosil z domova od své ženy.

Ale své pochyby, smutnou jistotu, že se to nemůže povést, že nás nenechají, si nechával většinou pro sebe. Jen by tím všechny kolem sebe oslaboval. Najednou díky své ženě pochopil, že i prohraný boj má smysl, pokud opravdu o něco jde, že se jeho myšlenkový obsah neztratí...

Snad tihle lidé, kteří pochopí svůj omyl, přiznají si vlastní lež a přetvářku můžou v určitém okamžiku přinést i víc než lidé, kteří víceméně jsou, nebo se alespoň cítí být čistí. A popravdě, kolik lidí je čistých ničím víc, než že se si svou chybu nikdy nepřiznají...

Tohle rozkrývání vlastních chyb, boj, který vedli každý sám se sebou, je povznášelo. Oni svůj omyl už nahlédli a věděli, že už nesmějí udělat žádný další. Naučili se pokorně naslouchat hlasu svého svědomí a byli ochotní obětovat mnohé, aby se vykoupili.

Nálada v Kremlu byla ovšem jiná, tam si nikdo žádné přehmaty nikdy, anebo už zase, nepřipouštěl. Káravý hlas ze 'stolice komunistického tábora' sílil...

- - -

„Já to nechápu,“, svěřil se jednou Oldřich sestře: „nechal si říkat Vadim, učil nás ruský básničky, četl nám před spaním Krásu nesmírnou a příběhy o kozácích a při tom měl k tomuhle národu tolik výhrad, bál se jich...“

„A proč by je nemoh milovat i nenávidět zároveň?“, řekla mu úplně samozřejmě Klára: „To je přece úplně normální!“

Oldřich jenom zalapal po dechu, takový nesmysl! Ale asi jo, asi to bylo ono a nakonec je i poznal z více stran, obyčejné lidi i ty mocné. I jednotlivec mívá mnoho protichůdných vlastností, natož národ. A právě tahle rozporuplnost, jako by byla Rusům vlastní, v určité míře ji má v sobě každý i všechny národy, ale u nich byla tak propastná až z toho mrazilo.

Tohle si Vadim nepochybně uvědomoval, viděl do nich možná lépe, než oni znali sami sebe a také se jich skutečně bál. Něco nesmazatelného z jeho Leningradského pobytu, jakoby se mu neustále vracelo. Jak vždycky miloval humor i hodně sarkastický, nikdy se nesmál vtipům o Sovětech, kterých už v šedesátých letech kolovala národem celá řada.

„Já je znám.“, říkal vážně: „Já tam pět let žil, nikdo, kdo to nezažil na vlastní kůži, si vůbec neumí představit, čeho oni jsou schopní!“

- - -

Jakoby těmi slovy zpečetil svůj osud, jeho obavy se záhy naplnily. Vtrhli k nám s nabitými zbraněmi a s odhodláním rozpoutat krvavou řež.

Vadim už od začátku věděl, že se to musí stát. Jenom už pochopil, jak je důležité, kdo proti nim v tom okamžiku bude stát... Bude to jenom instinktivní horda, trucovitě děti, které ani nevědí, za čím jdou a proč se bouří nebo sebevědomý národ, který zná svou cenu, umí vzletná slova, která se tak snadno říkají naplnit konkrétním obsahem. Národ, který agresora převýší na celé čáře důvtipem a kultivovaností, který ho donutí podívat se sám na sebe, který ho přinutí, aby se styděl!

Tohle všechno si dovedl spočítat a jednal podle toho, jak nejlíp uměl. Ale nová situace, sama o sobě dost tragická s sebou přinesla ještě něco jiného, něco děsivého navíc, s čím nejspíš nepočítal ani v nejhorších snech nebo si to prostě zakázal. Něco, co se týkalo jenom jeho osoby, něco, s čím se musel vyrovnat sám za sebe.

Realita před ním najednou vyvstala jako strmá zeď, přes kterou se při nejlepší vůli nedokázal přenést. Jediná cesta, která nabízela nějaké pokračování, vedla právě opačným směrem. Tím směrem, že by do důsledku popřel všechno, co ve svém životě považoval za správné, všechny ty činy a postoje, za které se nemusel stydět. Jeho zodpovědnost ho dohnala, sotva se jí pokusil vzít do vlastních rukou a představila se mu způsobem nečekaně kategorickým.

Musel to udělat, o tom není pochyb. Ale když už to tak bylo, možná se také pokusil svou smrtí dohnat, co promarnil svým životem? Proto si dal tolik záležet na formulaci svého dopisu na rozloučenou?

- - -

Jakkoli k sobě v těch posledních letech ochladli a jen obtížně hledali cestu zpátky, byla to ona, komu věnoval své poslední vzpomínky. I když se z jejich vztahu vytratila vášeň, spojovala je všudypřítomná nadějnost šedesátých let. Nesli společný hřích, společné provinění. Víra a naděje, že se to všechno dá ještě napravit, že svět už bude konečně dobrý, nebo aspoň o trochu lepší, je znovu spojila.

I když se teď tenhle boj už v tuhle chvíli zdál definitivně prohraný, atmosféra nadšení těch minulých měsíců přetrvávala, dokonce jakoby tváří v tvář dělům a samopalům znovu nečekaně zazářila ještě větší silou! To všechno prožívali společně, potřebovali se v tom. Chtěl umřít doma a tím domovem pro něj nebyl nikdo jiný, než ona, jeho žena, Kamila. A proto právě jí adresoval svá poslední slova...

Ale věnoval je i své druhé lásce, filozofii. Asi se nakonec přese všechno cítil filosofem být, kdyby ničím jiným, nikdy jindy, tak alespoň pro tuhle chvíli, tímhle svým posledním krokem...

- - -

Milá Kamilko!

Současná realita mi byla podána

ve velmi konkrétní a ultimativní podobě.

Zvážil jsem všechny možnosti, nemám východiska!

Jednám v duchu mravního maxima,

protože filozofie žádná mravní minima nezná.

Bylo mi trpké, pocítit, že čest není jen pouhé abstraktum!

TŮMA

Oldřich se ve chvílích nudy často hrabal ve skříni, kam si rodiče ukládali šatstvo. Prohlížel si různé kusy Vadimovy uniformy. Dlouhé zelené ponožky, které si zapínal do malých podkolenních podvazků, když se ráno oblékal, sako s výložkami, kalhoty neforemného střihu z prazvláštní umělé látky, co by se hodila nanejvýš na nějaké potahy... Nejčastěji mu přišla do rukou placatá důstojnická čepice, s umělohmotným štítkem, vyztužená pružným drátem.

Zkoušel si jí nasadit, ale byla mu velká, klímala se mu na hlavě ze strany na stranu. Stejně ale nechápal, jak někdo tohle může chtít nosit. Víc se mu líbila lodička obyčejných vojáků, špičatá čepice husarů nebo tankistická helma, ale takové věci doma neměli. Jenom široký pásek s dvěma řadami dírek z vrstvené tvrdé kůže za něco stál. Oldřich si ho často oblékal kolem pasu a vázal na něj švihadlo, když si představoval, že je horolezcem nebo parašutistou.

A tu a tam se po šuplíkách, mezi drobnými mincemi a kancelářskými sponkami, alespoň povalovalo pár ostrých nábojů různých tvarů a velikostí. S těmi si Oldřich občas zkoušel hrát ‚člověče nezlob se‘, ale měl jich málo.

„Jak to, že nemáš flintu, když jsi voják?“, dorážel na tátu. V jeho očích dělala střelná zbraň vojáka vojákem víc než nějaká uniforma, výložky s lacinými hliníkovými hvězdičkami, beztvaré hnědé polobotky...

„Pušku nemám, důstojníci pušku nenosí, ale mám služební pistoli, revolver.“

„A kde ho máš? Ukaž!“, zaškemral úporně, i když už věděl, že to nebude tak jednoduché. Kdyby ho nosil u sebe, zvědavý Oldřich by o tom dávno věděl. Vlastně ho i párkrát zkoušel hledat, neúspěšně!

„Nechávám ho v práci. Kdo má děti, ten si zbraň domů nenosí.“

„To je škoda, já bych ho chtěl vidět...“, zkusil to ještě.

„To nejde, to je proti předpisům, ale jestli chceš, tak ti ho nakreslím.“

„Hm.“, řekl Oldřich a byl už předem zklamaný.

Vadim si položil na stůl čtvrtku papíru a propiskou na něj načrtl perfektní výkres revolveru s veškerými podrobnostmi, včetně vroubkování na rukojeti. Dal si opravdu záležet. Ale Oldřicha to vůbec nenadchlo, bylo to celé takové hranaté, geometrické. Vůbec se to nepodobalo zbraním z kovbojek a válečných filmů, které znal. I tenhle nástroj na zabíjení lidí, se nakreslený Vadimovou rukou zdál krotký a mírumilovný. Taky se to nedalo vzít do ruky, potěžit, zažít takový ten pocit, že máte zbraň a jste bojovník... Přesto se zdálo, že je Vadim na tenhle svůj odznak mužnosti pyšný a Oldřich ho musel jako vždycky zklamat.

- - -

To jejich známý, strejda Tůma, který dělal panského kočího na vnitru, měl také děti. A služební zbraň, pokud nějakou vůbec měl, si domů také nenosil. Za to měl ale po zdech bytu rozvěšenou celou sbírku originál funkčních koltů. Oldřich si s nimi vydržel hrát celé hodiny, když u nich byli na návštěvě.

Byly to pořádné kusy železa, byly těžké, daleko těžší, než se zdálo na pohled a trochu humpolácky odlité, zdaleka se tak neleskly, jako ve filmech o kovbojích. Ale byly to skutečné zbraně, Oldřich měl co dělat aby dětskýma rukama natáhl kohoutek a obouruč stiskl spoušť. Ozvalo se suché, ale rázné cvaknutí kovu o kov. Neuměl si představit, jak tahle závaží někdo bleskově tasí a po výstřelu s ním frajersky točí na jednom prstě ve vzduchu!

Dospělí se zatím bavili v kuchyni, vždycky se bavili spolu a děti nechávali volně vlát. Tůmovi měli dvě holky, nekonečné prokletí, všude samé holky! Jedna byla o dva roky starší než Klára a druhé bylo o rok míň, než Oldřichovi. Hrát si s nimi bylo poměrně složité. Menší byla ještě trochu ubrečená, mámin mazlíček a ta starší jim okázale dávala najevo, že už není dítě a má trochu jiné starosti...

Zato dospělí se nikdy nenudili. Hlavní slovo vedla většinou teta, upovídaná zdravotní sestra z Vinohradské nemocnice, o něco mladší než máma. Byla vysoká a velmi ženská, její ostrý hlas až trochu bodal do uší. Byla rázná a její humor byl přímočarý a nelítostný. Měla výrazný předkus a hýkavě se smála...

„To byste nevěřili, co mi ten muj Tůma zase proved. Šel kupovat auto, já byla v práci. V poledne mi volá: ‚Máme Volhu, ženo! Ale no jo, žere to,‘ povídá ten moula, ‚to víš, že to žere!‘

Už si viděla auto, který by jezdilo samo? Cha, cha, cha!’, prej, jakože to já husa nevím, a pak mi ještě něco vypráví a já najednou slyším jak do toho telefonu mumlá, jak se mu plete jazyk. Von vám, jak to byl kupovat s těma svejma známejma, tak se tam s nima vožral. Já říkám: ‚Tůmo, každej jinej kupuje auto jednou za život a ty se musíš zrovna v ten den zlískat!’, no co byste tomu řekli, hrozný!“

Strejda se nevzrušeně houpal na židli a jenom se uculoval. Byl to přismahlý chlapík s pokročilou pleší a mámivě modrýma očima:

„Proč jim to, prosím tě, vyprávíš? Tak sem se vožral, no! Myslíš si, že to někoho zajímá? Aspoň se do toho auta všichni vejdem!“ Mluvil hlubokým, lhostejným hlasem a v očích se mu blýskalo. Byl to nesmírný proutník a měl ten svůj vyzývavý pohled tak vrytý do tváře, že ho mimoděk často upíral i na Kamilu a dokonce občas i na vlastní ženu.

Tyhle jeho sklony vedly doma k častým hádkám a rozbrojům, někdy se v práci opil tak, že vůbec nedorazil domů a mnohdy si i zašpásoval s nějakou sekretářkou svých méně zdatných nadřízených. K jeho ženě se to vždycky nějak doneslo. On tyhle věci nikdy neuměl skrývat a možná ani nechtěl. Dělal mu dobře, že je chlap a že se to o něm ví. Často se pak s manželkou hádali celé týdny, ale na rozvod to nikdy nebylo. Tůma nebyl z těch, kteří se zamilovávají, a jeho žena to o něm věděla a počítala s tím. Za tuhle jeho přednost byla ochotná přijmout i to, že nejspíš nikdy nemiloval ani ji. Zůstával s ní a citovými problémy si nekomplikoval život.

Ale napětí mezi nimi bylo vždycky, snad to oba potřebovali jako vzduch. Z různých důvodů se hádali vlastně pořád, ale pokaždé, když dorazila návštěva, dovedli si sjednat krátké příměří. Nebo spíš jenom na tu chvíli ztupili ostří těch hádek, předváděli je hostům zábavnou formou.

- - -

Teta byla nesmírně hodná, i když se tak vůbec nechovala, nikdy nikomu nemazala kolem pusy laskavá slova, spíš vás neustále žertem shazovala, až to někdy zabořelo. Ale byla z těch lidí, kteří by se pro přátele rozkrájeli. Když vám někdy dolovala z pod kůže zadřenou třísku nebo vám lovila smítka z oka vůbec vás nelitovala, ale dovedla to udělat tak rychle a čistě, že jste si té bolesti nikdy moc neužili.

Jinak se pořád vůči něčemu ohrazovala, stěžovala si na pacienty v nemocnici, na vzpupnost a věčné kočkování svých dcer, nesouhlasně skřípala vysokými předními zuby, když Tůma věšel po zdech kuchyně srnčí paroží a vypreparované hlavy sumců a štik: „Tady to bude za chvíli jak v hájovně!“, lamentovala a Pepík se jenom smál, protože si nic jiného nepřál...

Pepík rozhodně nebyl vzorem ctností. Ale určitě to byl člověk, se kterým jste se nenudili. Přes svůj ležerní přístup k životu a lenost, kterou projevoval hlavně doma, byl velmi činorodý. Pořád něco stavěl, předělával, zařizoval, vymýšlel a sháněl. Byl to vášnivý nimrod a rybář a nebyl pro něj problém sehnat třeba vojenskou matildu, nafukovací člun z tlusté gumy i s motorem. Takovou věc jste tehdy v obchodě rozhodně nekoupili, ale když jste měli ty správné známé, mohli jste jí mít třeba za pár lahví vizoura nebo za malou protislužbu.

Věděl, komu slouží a proč to dělá. Měl na ministerstvu slušný plat, možná vyšší než měli ti, které vozil, a protože se vyznal, tam, kde se pohyboval, uměl svůj příjem znásobit. Ušetřený benzín, náhradní díly do auta i celé opravy ho vyšly na pouhých pár úsměvů a nějakou tu

flašku. Sem tam pár cihel a pytlů cementu bylo už samozřejmostí, to tenkrát kupoval v obchodě málokdo a stejně by to těžko sháněl... Volný čas trávil na honech, čekaných a šoulačkách a ministerští úředníci, včetně těch nejvyšších, byli jeho kamarády v kamizolách, s nimi se dostal do obor a revírů, kam se normální člověk ani nepodíval.

Už tenkrát se plavba na motorových člunech dost omezovala, ale Tůma si dovedl sehnat to správné povolení. Vždycky taky věděl, kam má poslat složenku na pokutu za jízdu v opilosti nebo na červenou, aby to nemusel platit.

Ale nerad pomáhal někomu jinému, to jste museli jít přes jeho ženu a ta mu to pak musela týdně připomínat a domlouvat mu, že by mohl být někdy užitečný i pro druhé, nejenom sám pro sebe. Ale když jste byli s ním a něčím jste ho zaujali, dal vám úplně samozřejmě k dispozici vše, co měl.

Nejdřív se Pepík potkal s Kamilou, chodila doučovat zaměstnance ministerstva, protože tehdy najednou začali po všech požadovat maturitu. Všichni už měli studentská léta dávno za sebou a Ruština vždycky patřila k těm nejtěžším a také nejvýznamnějším předmětům.

Kamila tehdy Pepíkovi výrazně pomohla. Ale ne že by mu něco slevila, že by ho protlačila zkouškami nepřipraveného. Na to snad ani neměla moc, ale hlavně to nikdy nezkoušela. Drtila Tůmu ten hrdý jazyk tak dlouho, dokud mu v hlavě aspoň něco nezůstalo. Chodila ho doučovat i k nim domů a tak se postupně s Tůmovými seznámila celá rodina.

- - -

Měli veliký moderní byt na Vinohradech a chatu na Slapech, kde mohly vedle sebe klidně žít čtrnáct dní dvě rodiny, aniž by si příliš překážely. A Kosovi byli u nich na té chatě jednu dobu pořád. Pepík je tam vozil svojí volhou, na zadní sedačku se pohodlně vešly čtyři děti a jeden dospělý. Na výpadovce na Radotín jim rád ukazoval, jak se jezdí stovkou.

Jinak se dětem nikdy moc nevěnoval. Za volantem býval nejhovornější a to se zase mluvilo hlavně o autě a o rychlosti a dopravních značkách a ruční brzdě. Několikrát se stalo, že uprostřed cesty najednou zastavil, otevřel dveře vozu, Vadim na druhé straně taky otevřel dveře, oba vystoupili a obešli předek auta, oba se pohybovali tak zkušeně, že to vypadalo, jak z nějakého filmu.

Najednou seděl Vadim za volantem a Pepík mu z vedlejšího sedadla radil, co má udělat. Tehdy ještě Kosovi vlastní vůz neměli, teprv se k jeho koupí chystali. Vadim se s trochou nejistoty rozjel, pár chvil trvalo, než si osahal pedály a volant a pak už normálně jel a dětem se zdálo, že v tom není žádný rozdíl, kdo z nich řídí. Cestou si dokonce Vadim vyzkoušel předjíždění, když dojeli nějaký traktor s vrchovatě naloženým přívěsem. Pepík mu znovu pečlivě vysvětloval, jak se má nejdřív zařadit za vozidlo před sebou a počkat si na delší rovinku s přerušovanou čarou a pak si opatrně popojet ke středu vozovky, aby se podíval, jestli naproti nic nejede.

Byl pro něj trochu takovým bezradným intelektuálským moulou a dělalo mu dobře, že může jednou někoho učit on, kor když to byl pan doktor!

Na chatě je vozil na člunu, ale klidně jim ho i půjčoval, aby si sami udělali výlet po jezeře. Nafukoval v garáži dětem tlusté duše od traktoru, když se chystali k vodě. Chodil s Vadimem chytat ryby a prováděli spolu zednické úpravy domku.

Vadim neměl nejmenší problém spřátelit se s člověkem tak odlišným, stojícím úplně mimo jeho přísná kritéria. Oldřich dokonce zkoušel tátu přemluvit, ať se s Tůmou někdy vypraví na lov. Vadim se vždycky ohrazoval, že nemá rád zabíjení zvířat, ale Oldřich ho podezíral, že to říká jenom, aby tak vypadal, nikdy mu to úplně nevěřil. Kuchat koroptve a porcovat srnčí, které Tůma ze svých výprav občas nosil, připravovat je s bílou omáčkou a na brusinkách, to mu nikdy nevadilo. Tenkrát si užili čerstvé zvěřiny jako nikdy před tím ani potom.

- - -

U Tůmů na Slapech, děti ještě jako malí, prožili bezpočet víkendů a prázdninových dnů, které patřily k těm okýnkům, ve kterých vídali Vadima veselého a v barvách, víc než jen šedý stín u psacího stroje, ducha z cigaretového dýmu. Svě v tom taky sehrálo, že tehdy na čas odešel z armády. Dokázal se vzdát toho, pro co se cítil být nepostradatelný a tím jakoby z něj spadla obrovská tíha. Najednou se stal člověkem, slabým, nedokonalým a nekonečně skutečným!

Snad to věděl už dřív, že se nikdy neměl stát vojákem, jenže armáda vás nepustí jen tak, musíte si u nich odsloužit své, když vystudujete jejich školu. A pokud nechcete v civilu zametat chodník, musíte si dát velký pozor, s jakou odejdete.

Vadim měl už tohle ‚loučení‘ zdárně za sebou a musel možná ještě víc pracovat, aby uživil rodinu, jako myslitel na volné noze. A přesto si teď našel čas a myšlenky na rybaření, na procházky po lese, přemýšlel dokonce o koupi malého venkovského stavení až někde na slovenských hranicích. Ale bylo to strašně daleko a na úplné samotě, tři kilometry do prudkého kopce od nejbližší malé vesnice a Kamila se tam bála, ne o sebe, ale o děti. A on by ji tam samotnou s dětmi nechával často, o tom nebylo pochyb a tak mu to nakonec rozmluvila.

Tou dobou si také nechával si růst vousy, aby si na bradě přidal, čeho se mu nedostávalo na temeni. A snad taky, aby dal všem i sám sobě na srozuměnou, že už je konečně civil.

- - -

Děti se u Tůmů na chatě bavili různě, většinou bez dozoru dospělých, kteří pořád něco tvořili, předělávali, připravovali a trávili své večírky se sousedy, vínem a chlebičky.

Jednou se rozhodli, že si udělají vlastní zoo. Vzali rodičům obrovskou krabici od vysavače, dno pokryli hlínou, do ní nasázeli nějaké rostlinky, které to dlouho nevydržely, ale děti to také dlouho nevydržely, tak to bylo jedno. A pak už jen dovnitř házeli vše živé, co kde chytili. Nikdy to nebylo víc než hmyz, snad sem tam nějaký slimák, žížala, housenka nebo pavouk, ale brouků bylo nejvíc, pár škvorů a mravenci. Klára se tehdy vůbec ničeho neštítala, jakoby snad ani nebyla holka. A pak už jen pozorovali, jak se to uvnitř hemží životem, stejně jako to dělají návštěvníci každé zoologické zahrady.

Často ale musely do výběhu vracet neposlušné tvory, kteří se pokoušeli o útěk a občas je postrkovali proti sobě, když chtěli vidět nějaký souboj. Ale to se moc nedařilo, zdálo se, že zvířata mají úplně jiné starosti a vzájemně se ignorovala. A když to děti přestalo bavit, přiklopili krabici víkem a nechali ji stát pod převislou střechou garáže.

Spávaly v jedné široké posteli, to mělo velkou výhodu, nebály se, když je tu rodiče nechaly dlouho do noci samotné. A někdy jim zase večer za svitu petrolejové lampy před usnutím

Tůma vyprávěl strašidelné příběhy a občas si při tom nasadil na hlavu srnčí parohy, nebo si strčil do pusy tesáky z nějakého kance, aby dodal vyprávění šťávu. Jinak byly jeho historky, krátké a zmatené a všechny končily uširvoucím: „Baf!“

- - -

Jednou, když se byli koupat v přehradě, stoupla Klára ve vodě na nějaký střep. Někteří chataři prostě házeli do vody všechno, čeho se chtěli zbavit. Rána byla dost hluboká, ale moc nekrvácela a tak jí Klára nevěnovala pozornost, kolem nějakých odřenin a boulí bylo vždycky moc rozruchu a lamentování a tak je Kosíci rodičům radši ani neukazovali. Ale druhého dne začlo Kláře zranění modrat a na lýtku se jí udělala černá klikatá čára.

„No jo, to se mělo zašít! To máš otravu krve, holčičko.“, řekla teta suše a jenom nad tím kroutila hlavou, ale pak ostřím nože rozdrtila pár tablet penicilínu a tenhle prášek nacpala Kláře přímo do rány a převázala gázou. Kláru ta podebraná rána ukrutně bolela a syčela při tom zákroku bolestí. Nakonec teta ještě dodala nepovzbudivé: „Když se ti to do rána nezlepší, musíš do nemocnice!“

Ráno Kláru noha pořád dost bolela, nemohla se na ni postavit, ale otok splasknul a po klikaté čáře nebyla ani památka, ještě nějaké dva dny měla horečku, ale tím to skončilo, rána se beze stopy zahojila.

TOPENÍ

Ten den se Tůmovic mladší dcera křečovitě držela mámy a nenechala si to vymluvit ani od ní a ta starší si v podkroví na posteli četla nějakou knížku, s tím že dnes nemá na nikoho náladu. Kosíci zůstali zase jen spolu. Byli na to zvyklí, dokázali se zabavit, ale jak jeden s druhým neustále soupeřili, dovedli se navzájem vyhecovat do takových otáček, že ztráceli kontrolu sami nad sebou.

Ted' také zrovna nevěděli, do čeho by píchli. Zoologická zahrada už je přestala zajímat, krabice od vysavače začínala u stěny garáže zvolna hnít. A tak se jen tak brouzdali kolem chaty a čekali, co jim cvrnkne o nos.

Ze zadní strany domek lemovala podezdívka, která směřovala šikmo vzhůru, a malý Oldřich najednou vyskočil na její spodní okraj a slavnostně zvolal:

„Hele, já jsem větší!“

Klára hned vyskočila vedle něj o stupínek výš: „Ale já jsem ještě větší!“, bratr si stoupl zase výš: „Kdepak, já jsem větší!“ a Klára skočila ještě výš, a jak Oldřich vyskočil na samotný vrchol zídky, aby byl úplně největší, najednou uklouznul a spadl po hlavě rovnou do ohromného sudu, napůl zapuštěného v zemi, do kterého Tůmovi chytali dešťovou vodu. Zřejmě nebylo právě suché léto, sud byl po okraj plný.

Oldřich lapal po dechu, mával v sudu rukama, ale nedokázal se zachytit obruby, za kterou visel nohama. Byl to strašný zápas, zmítal se beznadějně hlavou dolů, ve tmě, v chladné vodě, která páchla po zetlelém listí. Klára nevěděla, jak by mu pomohla, a tak spustila strašný povyk. Ke dveřím chaty to bylo jen pár metrů. Dospělí hned vyběhli a postavili kluka na suchou zem. A hned na místě polomrtvému dítěti řádně vyčinily, že neví, jak se má chovat a furt jsou s ním nějaké starosti!

„Říkejte si, co chcete, hlavně, že jsem na živu!“, mávl nad tím Oldřich v duchu rukou. Tehdy ještě neměl žádný problém, myslet si své. Že mohl umřít, ho také netrápilo, bylo to pryč a před sebou měl nekonečně dlouhý život!

- - -

Tenkrát mu byly čtyři a topil se tyhle prázdniny na tomhle místě při jiných příležitostech ještě dvakrát. Podruhé, to se toulal po slapském břehu sám, Klára byla snad s rodiči v blízkém lese na houbách, ale Oldřicha to nebavilo. Tyhle lesy byly plné lidí, zem kolem stromů byla hladká, do tvrda udusaná botami houbařů. Hned když sem poprvé přijeli, našel Oldřich na samotném okraji porostu krásného velkého hřiba, ale pak už nikdy nic, jen sem tam syrovinka, nebo maličká liška a chození jen tak, kvůli ničemu nebo zdravému vzduchu, to ho nikdy nebavilo.

A tak se vždycky nějak vymluvil, aby do lesa nemusel jít. U vody to bylo daleko lepší, vodní hladina Oldřicha vždycky okouzlovala a přitahovala, bylo mu na výsost příjemné u nějaké řeky nebo rybníka prostě jen tak být, čím větší vodní plocha tím líp!

Ten den se na travnaté stráni, které se tady legračně říkalo pláž, potkal s nějakým klukem, znal ho od sousedů od vidění. Pomalu se procházeli po klikatém břehu, až narazili na ukotvenou obytnou loď. Byla jich tu všude spousta, a taky pramice, kanoe, jachty...

"Hele, tohle je hausbót mýho strejdy!", ukázal ten kluk: "Budem si hrát, jakože vyplouváme!", řekl a strčil do lodi a ještě než se vzdálila, na ni naskočil. Jak se pomalu vzdaloval od břehu, mával Oldřichovi na rozloučenou. Oldřichovi bylo hned líto, že neodplouvá s ním, ale jakmile byla loď na dva metry od břehu, lano, kterým byla připoutaná, se napnulo a loď se vydala zpátky. To byla psina!

Když hausbót doplul ke břehu, kluk seskočil a znovu ho odstrčil. Tentokrát Oldřich nezaváhal a skočil na loď vedle něj. Náramně si oba užívali, jak odplouvají, mávali lidem na vzdalující se pevnině a za vteřinu zase přistávali. Ladně seskákali ze člunu, jako zkušení lodníci a zase ho odstrčili a tak dále. Vydrželi by si takhle hrát až do večera, ale jednou se Oldřich nějak opozdil, loď byla už daleko a on zaváhal, zda dokáže doskočit na takovou vzdálenost.

Pak se přece jen odhodlal, odrazil se a chodidlem skutečně dosáhl na okraj lodi, ale neměl dost energie, aby nad palubu přenesl i své tělo. Pomalu se zaklonil a spadl po zádech do vody. Nic tak strašného by se nedělo, bylo tu mělko, snad jen, že si namočil oblečení, za to ho doma asi nepochválí. Jenže hausbót se začal jako vždycky vracet a pomalu pod sebou Oldřicha pohřbíval. Jeho nový kamarád se jenom bezradně díval do vody na nešťastníka pod sebou a nic ho nenapadalo. Loď už Oldřichovi pomalu nedovolila zvednout hlavu nad hladinu, aby se nadechl.

V tu chvíli přiskočil nějaký starší pán, rychle loď odstrčil a vytáhl kluka na břeh. Ještě že tu byl. Oldřich se vracel domů v mokrých šatech jako zmlácený. Pořádně si ani nepamatoval,

co se stalo, ale rodiče mu to doma hned zopakovali. Znali ten příběh už nazpaměť. Starý pán nežaloval, byl to dobrák, jen dal tu událost někde u sousedů bez zlého úmyslu k lepšímu a na malé chatové osadě to ihned věděli všichni.

- - -

Potřetí se Oldřich topil přímo před očima táta a mámy, když přepadl přes okraj gumového člunu, na kterém se plavili Slapským jezerem. Rodiče si nad vodou podávali plechový hrníček, upadl jim a Oldřicha nenapadlo nic lepšího, než aby pro něj po hlavě skočil. Měl sice na sobě záchrannou vestu, ale nějak se mu sesunula s ramen tak divně, že mu držela hlavu pod vodou, místo nad vodou. Tentokrát byl po ruce táta a hned ho vylovil. Hrníček už ale nezachránili, nejspíš tam někde na dně přehrady ještě leží.

Od té doby, kdykoli Oldřich říkal tátovi, že něco hravě dokáže, protože už není malý, odvětil mu otec nelítostně: „Nezapomeň, chlapče, že ses už třikrát topil, za jedny prázdniny!“

CHŮVY

Kamila s Vadimem na své děti nikdy moc času neměli, ani když byly úplně malé, vyjma krátkých chvil o prázdninách. Byli stále velice zaměstnaní, prostě nějak nedovedli vypnout a přestat svou práci nadřazovat nad všechno ostatní. A tak byly děti většinu času ve střídavé péči mateřské školy a babičky, která bydlela v Košířích, anebo si najímali různé paní na výpomoc v domácnosti a na hlídání dětí.

První chůvou, na kterou si děti pamatovaly, byla babička Boženka, ta u nich dokonce bydlela. Spala s nimi v kuchyni, zatímco rodiče spali v obýváku. Snad ji měli, celá rodina dost rádi, ale pamatovali si z ní už jenom to láskyplně znějící ‚babička Boženka‘. To byli ještě úplně malí a tak se moc neptali, když se Boženka najednou někam ztratila. Možná umřela, kdo ví. Děti s tím nikdo nezatěžoval.

- - -

Potom o ně pečovala stará sousedka z prvního patra. Malovala si pusku jasně červenou barvou a chodila v tlustém kabátě a v čepici podobné turbanu. Vypadala roztomile, jako hadrová panenka. S tou doma moc nepobyli. Často si hráli u ní v bytě mlýn a domino. Vonělo to tam po máku a sušených švestkách. Na nábytku visely tmavé háčkované přehozy.

Četla jim pražské pověsti o Bruncvíkovi a čarodějovi Žito a vařila jim šklubánky s tvarohem. Někdy je brala na procházky na Trojský ostrov, kam se jezdilo přívozem. Měla tam v kolonii zahrádku s dřevěným domkem.

Tahle zahrada byla plná košatých stromů, jabloní a hrušek, které i v těch neslunnějších dnech vrhaly hluboký stín. Tam si směly trhat rybíz, maliny a hrášek, všechno, co bylo v dosahu dětských paží. Měla už dospělého, trochu neohrabaného syna: „Tohle je můj Rudík!“, ukázala jim ho, když právě sestupoval po žebříku z koruny vzrostlé třešně.

„Ahoj!“, smál se Rudík a postavil jim k nohám košík plný ovoce. Byl vysoký a zavalitý, v modrých montérkách vypadal jako brouk Pytlík. A stará paní ho proháněla po zahradě, aby česal, stříhal, okopával. A celá zahrada jenom kvetla, protože měla hlavu, která věděla, co chce a ochotné ruce, které to vykonaly. Děti tam snědly spolu s Rudíkem spoustu třešní a meruněk a koláčů s ovocem a drobenkou. Byla to vlastně první zahrada, kterou takhle zblízka poznaly a pak už se jenom divily, že žádná další už nebyla tak krásná, jako tahle první...

V zimě je chůva vodila po Hradčanech, prováděla je Jelením příkopem a Novým světem, nechávala je poslouchat Loretánské zvonky a při setmění jim ukazovala lampáře, jak dlouhou tyčí s háčkem rozsvěcejí plynové lampy. Ukazovala jim hradní stráž, Zlatou uličku a dům kde bydlí pan prezident.

Vodila je i na Petřín, tam děti poprvé viděli Křížovou cestu, to byl zvláštní zážitek, bylo to něco, o čem jim rodiče nevyprávěli. Ale stará chůva se vůbec nebránila, dopodrobna jim vysvětlila, co každý ten obraz znamená. Kdo ví, jestli sama byla věřící, křížek nenesila, nikdy o tom nemluvila. Možná si jenom myslela, že by tyhle věci měly děti znát, možná to pro ni bylo stejné, jako znát abecedu. Ale dětem se to zdálo dost divné, jakoby si někdo liboval v utrpení a studu a ponížení, nerozuměly, jaký to má smysl. Jenže takový už byl svět dospělých, spousta věcí v něm nedávala smysl.

Pak se na to ptali doma, Kdo byl ten Ježíš a proč mu všichni tolik ubližovali, když přece věděli, že je to Bůh nebo něco takového a že za to budou potrestaní. Ale máma ani táta se o tom nechtěli bavit.

„A vy toho Ježíše neznáte, vy jste o něm nikdy neslyšeli?“, ptaly se neodbytně.

„Ale slyšeli, ale nezajímá nás to, není to důležitý, je to jenom taková pohádka...“, řekl nervózně Vadim a snažil se soustředit na nějaký článek v novinách.

„To není pohádka, to se opravdu stalo!“, vykřikl Oldřich bojovně, protože chtěl být taky jednou ten, kdo všechno ví.

„Možná se to i stalo,“, odpověděl otec pasivně: „ale asi ne přesně tak, jak se to vypráví.“

„A jak se to teda stalo?“

„Já nevím, nebyl jsem u toho. Nikdo to neví. Už je to moc dávno, už se to zapomnělo.“

„Jak se to mohlo zapomenout? A proč to teda malujou, když se to neví?“

„Tož, to jsou lidi, no... Ty taky říkáš, že je to pravda a nevíš to!“, odsekl Vadim. Na to už Oldřicha nic nenapadlo.

- - -

I tahle paní se jim najednou ztratila, rozhodně neumřela, potkávaly ji v domě na schodech ještě spoustu let a zdvořile ji zdravili. Stále se na ně usmívala, ale už ne tak, jako dřív, snad se nějak nepohodla s rodiči, to Kosíci netušili. Ale Ježíš za to asi nemohl, spíš šlo o to, že nechtěla být s dětmi doma a pomáhat Kamile s domácností.

V té době ale slyšely mámu, jak vzrušeně debatuje se sousedkou: „Brabcová, Brabcová! ... Jo, to ona umí. ...Pere, žehlí, to ona se postará. ... I děti pohlídá, to je jasný!“ ...

Paní Brabcová měla dlouhé šedivé vlasy, vyzáblou shrbenou postavu a světle modré prázdné oči. Přicházela brzy ráno, když všichni teprve vstávali. Její pozdrav nikdy neslyšeli, snad byla tak nesmělá anebo ještě spali, když ho vyslovila.

Vznášela se kuchyní za tichého cinkání talířů a lžiček, zatímco děti i rodiče v obývací malátně snídali. Pak jí Kamila vždycky udělila pár pokynů, co má umýt, uklidit, vyprat...

„Ano, milostpani. To se rozumí, jak poroučíte, milostpani! Vynasnažím se, ovšem, ráda!“

a pak se s Vadimem vydali do mrazivého rána vstříc svým důležitým povinnostem.

Byla to stará sloužící, nic jiného neuměla, podobnou práci nejspíš dělala celý život, v období první republiky, možná už za císaře pána. Ve spravedlivém řádu dostávali tihle lidé jen nepatrný důchod, snad jako trest za to, že se klaněli třídnímu nepříteli a tak si i ve velmi pokročilém věku museli přivydělávat, jak se dalo.

Když se večer rodiče vrátili, stihli se s ní akorát pozdravit a paní Brabcová zase odjela večerní tramvají přes celou Prahu do garsonky, kde bydlela.

Jakmile zaklaply dveře, vydala se Kamila do kuchyně na revizi, chvíli bylo slyšet rachocení hrnců a nesouhlasné povzdechy, po chvíli máma spustila naplno:

„Brabcová zase dala čistý nádobí do dřezu, i když jsem jí stokrát říkala, že to nemá dělat! Brabcová mi dělá uzly na prostěradle, to já tak nemám ráda! Brabcová žehlí i ponožky, kdo bude platit eletřinu?“ Dobrou půlhodinu vydržela chodit kuchyní sem a tam a stále opakovat: „Brabcová samozřejmě..., Brabcová opět, jako vždycky...!“

Nakonec to Oldřich nevydržel a přisadil si:

„Brabcová nám maže na chleba takhle málo másla.“, žaloval. A nelhal, ta spořivá žena opravdu s máslem tak šetřila, že vůbec nevytvořilo na krajíci žlutavou vrstvu, jak byl zvyklý, jenom se jí chlebová střídka trochu zaleskla, to bylo vše. Vadim, který o sobě až do téhle chvíle nedával vědět, ho najednou zprudka okřikl:

„Když už, tak paní Brabcová, ... nebo možná teta!“, dokončil trochu nejistě.

„Teta Brabcová...“, zkoušel malý Kos opakovat, ale nějak mu to taky nešlo z pusy. „Vona nám ho dává takhle málo, podívej!“, pokoušel se navázat.

„A neříká se ‚vona‘, vona je koza!“, a bylo po diskusi.

Vadim syna sice srovnal, a vzkázal i své ženě, co jí v tu chvíli nedovedl říct přímo, ale dál se o služku nezajímal. Měl hromadu těch svých ‚jiných‘ starostí, zatím co máma se s výsledky její práce nedovedla smířit. Něco v povaze té paní ji strašně popouzelo, snad její bytostná pokora bez náznaku úsudku, bezbřehá těstovitá tvárnost, která se postupem let přetvořila ve zrohovatělé hmyzí opakování vžitého. Připomínala jí všechno to, čím se ona snažila nebýt. Zakřiknutá, servilní, bez hrdosti... A pokud některé domácí práce dělala lépe než Kamila, nebylo jí to přičteno k dobru.

Kamila byla vypjatě háklivá na všechno, co se dotýkalo její ctižádosti. Určitě měla také spoustu pozoruhodných vlastností, nikdy nezáviděla, uměla plně a beze zbytku odpouštět a zapomínat ústrky a křivdy. A taky pozorně naslouchat, snad právě tohle na ní Vadim tak miloval. Mohli jste s ní probírat jakkoli odtažitý problém a zdálo se, že vás chápe. I když na to třeba neuměla nic říct, nijak zvlášť poradit, uměla se do toho, co se vám složitě honilo hlavou vžít a být v tom s vámi.

Ale v téhle ubohé ženě narazila na něco, co k smrti nesnášela, viděla v ní sama sebe, své bídné dětství, svou vlastní bezmocnost vůči rozmařilé nezodpovědné matce. Tahle bezmocnost, tahle nedůležitost, nicotnost, to byl pro ni větší nepřítel než všechny sadistické zrůdy z koncentráku. Nemohla slušce odpustit, co nikdy neodpustila sama sobě...

Její vztek se pomalu střídal, netrvalo dlouho a uhodila na ni, vyčetla jí hromadu věcí, poměrně důležitých i úplně zanedbatelných, a že takhle by si to teda rozhodně nepředstavovala!

„A to já nechtěla, milostpani. To já to příště udělám, jak řeknete, dyť já jenom chci, abyste byla spokojená, milostpani!“, bránila se zoufale stará žena.

A Kamila už to nevydržela, tohle naprosto odporovalo jejímu přesvědčení. ‚Sociální nerovnost jsme už přece dávno vymýtili, dobu, kdy se někdo před někým plazil, jsme už definitivně překonali!‘:

„Já nejsem milostpani, nechci bejt milostpani a nikdy nebudu milostpani!“, řvala, až se barák otřásal. To bylo asi to nejhorší, čeho se mohla ta ubohá žena dopustit. Tímhle oslovením se dotýkala Kamily na nejcitlivějším místě! A navíc, kdyby to tak někdo slyšel, profesorka ruštiny, členka strany, manželka důstojníka a nechává si říkat ‚milostpani!‘

V podstatě tolik nevadilo mít služku, i když se tomu nově říkalo výpomoc v domácnosti, nebylo to nic výjimečného, ale tohle elitářské oslovení ‚milostpani‘ vás mohlo stát kariéru, kdyby někdo slyšel, že se tak nechává oslovovat, mohla se rozloučit se vším, co si vybudovala, aby byla víc než nikým.

Zdálo by se, že to tím skončilo, služebná se urazila a milostpaní si našla jinou, ale to by bývalo příliš jednoduché, Brabcová s Kamilou i Kamila s Brabcovou to spolu nějaký rok vydržely a děti musely také. Možná to Kamile ve skutečnosti vyhovovalo, tahle ‚chůva‘ se aspoň starala o domácnost, místo aby se s dětmi toulala Jelením příkopem. A přesto to bylo pořád stejné, ta nebohá žena se prostě nemohla změnit, nejen své myšlení, nedovedla změnit sebemenší maličkost ze svých uklízacích návyků a samozřejmě ani to prokleté oslovení a ani Kamila nic neslevila ze svých nesmlouvavých postojů a tak se starým karlínským domem s měsíční pravidelností vždycky znovu a znovu rozléhalo:

„Já nejsem milostpani, nechci bejt milostpani a nikdy nebudu milostpani!“ Kdyby někoho v baráku náhodou zajímalo, jak paní Brabcová svou chlebobárkyni tichým hlasem tituluje, od Kamily by se to dozvěděl na sto procent! A po výbuchu se všechno vrátilo zase na začátek. Služka se znovu omluvila, slíbila, že se polepší, Kamila jí vše odpustila, protože se styděla, že se nechala tak unést. A po několika dnech smíření se výbušná směs začala po troškách znovu střídat...

- - -

Brabcová s dětmi na žádné procházky nechodila, když byly doma, snad to ani neměla za úkol. Prožili s ní spoustu nudných odpolední a ráno, kdy se jim nechtělo vstávat, a odmítaly jídlo, které uvařila.

Přes den jim sem tam četla nějaké pohádky od Boženy Němcové, ale dětem připadaly moc ponuré a kruté, možná to bylo jenom tím, jak je četla, připadaly jim neúnosně tíživé.

Nikdy je neoslovovala jménem, říkala jenom ‚ty, pocem!‘. Jiné oslovení neměla zažité a jména zapomínala, hned jak je slyšela. Pravdou nejspíš bylo, že se nikdy o žádné děti nestarala, možná ani nikdy nevedla žádnou domácnost, jen přísluhovala, myla nádobí a tak. Tyhle drobné práce naopak dělala velmi pečlivě a ani na chvíli se nezastavila.

Ale neuměla Oldřicha ani pořádně oblíknout, raději se to naučil sám. Kláre bylo už pět, ta už to dělala automaticky. A když zlobili, nebo jí nechtěli poslechnout, místo aby je okřikla, říkala krotce: „Co mi to děláte!“, chytala se za srdce a snažila se ty nevychované spratky dojmout.

Naštěstí s ní nemusely být pořád, chodily do školky, když zrovna nebyly uhelné prázdniny nebo karanténa...

Pak taky najednou zmizela, ale dětem nechyběla, nějak se jí nenaučily mít rády. Byla to politování hodná a možná i trochu přízemní bytost. Anebo jí možná dost nepoznaly, byla strašlivě uzavřená. Po pár dnech už si na ní téměř nevzpomněly.

VANA

Kamila si vždycky přála mít vanu, nekonečně dlouho se cákat v horké vodě plné mydlinek, a všechny starosti nechat odplynout. Sprchy jí připomínaly koncentrák, i když tam samozřejmě neměli nikdy teplou vodu, ale i tím to pro ni byl spíš mučící nástroj, než zdroj rozkoše. Tehdy, když byla malá a přestěhovali se s matkou a novým otčímem do Prahy, jejich nový byt vanu měl. Byla už trochu oprýskaná, ale byla to pořádná vana. Stála v bílé koupelně na tlustých litinových nohách ve tvaru lvích tlap a napouštěla se z vysokého válcovitého boileru, pod kterým se topilo uhlím. Ale než si ji Kamila stihla poprvé napustit, odložily se do ní dočasně věci, které v tom zmatku po stěhování zatím nebylo kam dát. Nějaké šatstvo, pár kusů nádobí, pár párů bot, sem tam časopis nebo knížka.

Když už tohle ‚prozatím‘ trvalo několik měsíců, začala Kamila postupně věci z vany vybírat a ukládat je do skříní a šuplíků, kamkoli, kde bylo ještě místo. Bylo jí tehdy deset let, ale moc jí na tom záleželo, aby věci měly své místo a hlavně aby si mohla konečně vychutnat blaho horké koupele. A tak se úplně sama pustila do úklidu. Ale její máma toho měla vždycky dost, o čem nechtěla přemýšlet, kam to dát a vana se znovu a znovu plnila. Takhle se nějaký čas přetahovaly. Kamila byla dost odhodlaná, ale síly destrukce mají vždycky navrch, bořit je nekonečně snazší než budovat a dávat věcem řád a tak to nakonec vzdala.

Ani později neměla víc štěstí. Studentská kolej, vypůjčený byt na Spořilově, vana nebyla nikde, jakoby všechno bylo zakleté. A tak si Kamila mohla tuhle rozkoš dopřát, jen když déle pobývala někde u známých.

- - -

Do Karlínského bytu, který si s Vadimem na konci padesátých let sehnali, se stoupalo tři a půl patra po krkolomných schodech. Výťah tehdy měly jen luxusní domy postavené za první republiky. Tenhle dům byl starší a k luxusním rozhodně nepatřil.

Vcházelo se těžkými dvoukřídlými dveřmi, a velmi podobnými jste pokračovali dál do pokoje a do kuchyně. Vysokými okny v obýváku jste se dívali přímo na rozlehlé vlakové seřadiště, snad největší v Praze. Často jste nevolky poslouchali táhlé skřípění brzdících vagónů, na okna dopadal těžký dým z komínů parních lokomotiv, a když kolem projížděl rychlík, nebo se vlekl nekonečně dlouhý nákladák, všechna skla v oknech i kredenci drnčela a nádobí cestovalo po stole. Cinkání výhybek a nějaké to hlášení z tlampačů, už patřily k těm příjemnějším kulisám, které jste ani nevnímali.

Byl to rozdělený byt, Kosovi obývali jeden pokoj s kuchyní a koupelnou, sousedi bydleli v druhém, menším pokoji s malou komůrkou, měli s nimi společnou předsíň a záchod. Takhle se po válce řešila bytová krize. Činže byly velmi levné, ale sehnat sebemenší byt, byl nadlidský úkol, kolikrát se kvůli tomu rozpadaly rodiny anebo naopak, zůstávali rozvedení manželé nadále pospolu, protože se neměli kam odstěhovat.

Jak se tenhle půlbyť Vadimovi podařilo sehnat, to už nikdo neví. Nebyl to důstojnický byt, ani náznakem. Vadim rezolutně odmítal protekci. Ale stejně nejspíš pomohli nějakí známí, bez známých jste si tehdy ani neškrtili.

Když Kamila poprvé vešla, nezajímalo jí nádraží pod okny, ani batožina sousedů rozložená přes celou předsíň. Okamžitě zamířila do koupelny, ale našla tu zase jen starou sprchu s kachličkovým odtokem. A tak při nejbližší příležitosti, když spolu osaměli, přednesla Vadimovi své dlouholeté přání.

„Vana je k ničemu, Kamilko! Postavím bazének!“ Když mluvil tímhle nadšeným tónem, nebylo mu možné odporovat, to už Kamila věděla, býval tak zaujatý svojí představou, že neviděl ani o milimetr dál! Tentokrát si ale přece jen všiml zklamání v jejích očích, ale přešel to, vlastní vize byla silnější.

„Neboj se, bude to daleko lepší! Budeš se koupat jako královna! Vana je buržoazní přežitek, s tím už jsme skoncovali.“, dodal žertem. Zasmáli se, Kamila spíš smutně a už o tom téměř nemluvili.

Vadim nebyl žádný zvláštní kutil. Byl šikovný, měl představivost, ale na nějakou řemeslnou práci neměl nikdy čas. Také neměl skoro žádné nářadí. Přesto po nějakém tom roce prodlení začal se stavbou. Kamila právě odjela se svou školou na pravidelné předmaturitní soustředění. Vadim měl co dělat, aby to za pouhý týden stihl, dost se s tím nadřel, měl ještě fůru jiné práce, ale nakonec to až na pár detailů dokázal. Kamilu doma čekalo překvapení.

Bazének byl opravdu krásný, povrch měl z perfektně vyhlazeného betonu a byl tak dobře vytvarovaný, že vypadal jako odlitý. Vadim měl opravdu oko! Jenom stěny ta nádrž neměla vyšší než kuchyňský dřez. Nemohli jste si v ní potopit ani kolena, ani když byla plná vody a ležet se v ní také nedalo, na to byl příliš krátká. Byla to spíš zase jenom taková vanička ke sprchovému koutu. To, že chyběl horní odtok proti přetečení, byl už jenom detail.

Kamila si v tu chvíli nechala své zklamání pro sebe. Nemohla jinak, když viděla, jak je manžel na své dílko pyšný, ale po nějakém týdnu mu to pořádně vyčetla. Jenomže předělávat znovu koupelnu se už nechtělo ani jednomu. A tak tam bazének zůstal aspoň na namáčení prádla, na to se hodil nejlépe.

BELGIE

Někdy uprostřed šedesátých let Vadim odešel z armády. Po tolika letech si konečně přiznal, že vojákem ani neměl nikdy být, pokud má dělat to, co nejlépe umí. Živil se přednáškami na fildě, redigoval skripta z dějin filozofie a občas publikoval nějaké sociologické úvahy. Hlásal svobodný, humánní socialismus evropského ražení, co možná demokratický, bez skrytých teokratických rysů, bez zkostnatělých prvků prastarého patriarchálního kultu. Myšlenky o beztrždní společnosti měly ve světě stále slušný zvuk, věřili jim i takoví lidé jako Hemingway nebo Jean Paul Sartre, snad celá kulturní elita té doby.

Finančně to sice nebylo nic moc, pokud to Vadim vůbec vnímal, zato se ale mohl stát slavným, dokonce světoznámým! Tehdy mu přišlo pozvání do Belgie na sérii přednášek, součástí návštěvy byla i audience v paláci belgického krále.

Maličký Oldřich se podívoval: „To jsou na světě ještě králové?“

„Jsou, v některých zemích, ale už nenosej zlatou korunu jako kdysi, je to spíš taková tradice.“

„Co je tradice?“

„To znamená, že se něco dělá jenom proto, že se to dělalo dřív. Už to dávno není nutné, ale lidi si na to prostě zvykli a nechtějí o to přijít. Bojí se, že by jim to chybělo.“

„Já bych to klidně zrušil, když je to k ničemu!“, řekl Oldřich bojovně.

„Neplácej nesmysly! Teď mám práci, musím se soustředit.“

Vadim si slovo ‚práce‘ náramně užíval, pokud mohl dělat něco, co pro většinu lidí žádná práce nebyla. Když třeba psal na stroji, nebo si dělal poznámky k nějaké přednášce nebo stati. Už to pro něj dávno bylo normální, a přesto cítil zvláštní zadostiučinění, že si nevydělává kácením stromů, nebo nebetonuje nějaký chodník.

- - -

Vadim uměl výborně rusky, německy, anglicky, trochu i latinsky ale domluvil se i polsky a ukrajinsky, jenom o Francouzštině říkal, že se jí nikdy pořádně nenaučil. Měl ji jen na gymnázium a tam měli starého zapšklého profesora, který často opakoval:

„Kose, i kdybyste tu francouzštinu uměl jako bůh, já vám stejně lepší známku než čtyřku nedám!“ Málo platné, nikdo není sympatický všem a tak byl Vadimův vztah k jazyku Franků dost komplikovaný. Ale tehdy, když cestoval do Belgie, koupil si na letišti francouzské noviny a než přistáli v Bruselu, celé si je přečetl, aby se trochu pocvičil.

A pak v Belgii přednesl celou sérii přednášek z té své lidumilné filozofie plynulou francouzštinou a všichni mu tleskali.

Kamila dětem tuhle historku často vyprávěla, aby jim ukázala, jak byl jejich táta skromný. Ale rýpavý Oldřich si pořád říkal, od koho jiného by se to máma mohla dozvědět, než právě od něj. Byl opravdu tak skromný? A nakonec, proč by vůbec měl být takhle skromný. Co je na tom tak úžasného. Proč by se nemohl občas trochu pochlubit, když měl čím? Skromná byla paní Brabcová, musela být, byl to její úděl, ale proč by měl být skromný někdo, kdo něco dokázal, nebyla by to škoda pro něj i pro ostatní? Nebylo u Vadima často spíš chybou, že v jeho životě skromnost a pokora opravdu vítězila?

- - -

Snad o rok o dva později by se mu trocha skromnosti hodila, ale úplně jiné skromnosti, než že by si nepřiznal, že něco umí.

Reformní síly tou dobou už začínaly mít navrch a začalo se horlivě přebudovávat. Ale tohle nadšení si stále kladlo otázky, jak na to, kudy se vydat do té vysněné krajiny demokratického socialismu, kterou zatím nikdo nikdy nenavštívil. Tohle období přímo prahlo po vizionářích, osobnostech, které by lidem ukázaly směr.

I armáda si najednou vzpomněla, že potřebuje lidi jako on. Tohle bylo zase něco, co nemohl odmítnout. Nebyl zvyklý jen tak životem vlát, a možná se i trochu bál nebýt obklopen pevnými stěnami pravidel, jak na to byl zvyklý z domova. Rád ta omezení zesměšňoval a občas je i vzdorovitě překračoval, ale to bylo jiné než žít bez nich.

V uniformě prožil bezmála dvacet let, armáda byla tím prostředím, kde se velmi dobře vyznal, měl mezi vojáky spoustu přátel a dobře vybudovanou pozici. Všichni si vážili jeho znalostí a schopnosti zaujmout a vést. A on znal jejich problémy a věděl jak s nimi pohnout. Jeho vlast ho na tomhle místě potřebovala, v téhle době, kdy všechno spěchalo kupředu. Musel to přijmout, cokoli jiného může zatím počkat.

Ostatně, v představách socialistů se filozofie s politickou prací nevylučovala, právě naopak. Nikdo jiný nebyl povolanejší, než právě autoři těchhle odvážných idejí, aby je uváděli v život!

A tak se Vadim s novou vervou vrhl do práce ve starém známém vojenském prostředí. S úlevou oprášil svou uniformu. Civilní šaty mu nepadly, za necelé tři roky mimo kasárna si nebyl schopen opatřit slušné oblečení. Na ryby chodil ve vytahaných tepláčkách, pro pobyt mezi lidmi nějaké šaty měl, ale nesedly mu a tak se v nich necítil o moc lépe, než v těch tepláčkách.

- - -

Dny utíkaly jako splašení koně. Oba se s vervou ponořili do práce, která najednou dávala smysl. Najednou to bylo to, v co dvacet let jen chabě doufali. Doteď šlapali v tom průvodě jen slábnoucí setrvačností otrávení sami sebou, najednou se ledy pohnuly a to ploužení se přes noc proměnilo v zoufalý závod. Snažit se dohonit celý ten ztracený čas, všechno to zmarněné snažení uplynulých let. Tušili, že tahle skulinka v mracích jim nezůstane otevřená na věky.

A opravdu, po nějakém čase, i když se všechno dařilo čím dál líp, do všeho toho nadšení se najednou vkrádala obava. Blížilo se léto a už první horké dny dávaly tušit, že se k něčemu schyluje. Jednoho dne ale Vadim rozčísnuł ty chmury, které se jim oběma kupily v hlavách:

„Už to mám, odjedeme do Belgie, až to tady praskne! Už kvůli dětem musíme utýct!“

„Ale já neumím francouzsky!“, bránila se Kamila chabě: „Co tam budu dělat?“

„Neboj, Kamilko! Já nás uživím oba. Mám tam řůru přátel. Tam je všechno úplně jiný, to si ani neumíš představit!“

Kamila to rozpačitě odkývala. Špatný pocit měla z toho, že si to spíš uměla představit, než neuměla. Vždycky když byl Vadim z něčeho takhle nadšený, čekala katastrofu. Znal Belgii jen z banketů a přednáškových sálů, o životě obyčejných lidí tam určitě mnoho nevěděl. On si bude jezdit po konferencích, přednášet o lidském štěstí, pít a přejídat se na recepcích a ona bude trčet doma u plotny a čekat, až se pan filozof uráčí vrátit z nekonečných mítinků a konferencí domů za ní.

Takhle to občas bývalo i tady v Praze. Ale tady měla svou práci, své přátele. Těch společných s Vadimem poslední dobou povážlivě ubývalo. Ale měla tu svůj život. Na druhou stranu chápala, že tu nebudou moct zůstat:

„Proč nemůžeme někam, kde se mluví německy?“

Nechtěla přímo do Německa, na to byly její vzpomínky ještě příliš živé. I když právě tam měla zase ona své přátele, ale co třeba Rakousko, tam se taky mluví německy a je to dost blízko...

„Jenže Rakousko, maminko, není tím, čím se zdá být. Naoko je to západ, svobodná země, dokonce vzorová, ve skutečnosti ale patří do sovětské sféry vlivu. Pamatuješ si přece, kdo Rakousko ‚osvobodil‘, kudy vedla demarkační čára.“

Normálních lidí tam, se to nijak netýká, netuší, že choděj po minovym poli. Ale KGB tam má svůj hlavní stan, svůj odrazovej můstek pro akce na západě. Je to nárazníková země, podobně jako Jugoslávie. Tam bysme nebyli bezpeční, A oni se budou mstít a tvrdě, s tím je třeba počítat!“

Kamila neodpověděla, vyslechla si přednášku o Rakousku, ale nevěděla, co si o tom má myslet. Tuhle otázku nikdy nedořešili, v tu chvíli ani netušili, jak málo času jim k tomu ještě zbývá.

Zvláštní ale bylo, ať už se chystali kamkoli, že chtěli utéct sami, bez svých dětí. Chtěli to sice udělat ‚hlavně kvůli nim‘, ale pro samotný útěk s nimi nepočítali, jenom by jim to

komplikovaly. Prý doufali, že je odsud nějak dostanou, až se tam trochu zabydlí. Už nějaký čas to v jejich vztahu pořádně skřípalo, ale kupodivu je to vzdalovalo víc od dětí než vzájemně. Jakoby si před pár lety pověsili na krk něco nechtěného a teď jim to kazilo jejich práci i vztah. Stačilo to odstříhnout, nebo si od toho vzít aspoň roční dovolenou a bude zase všechno dobré?

- - -

Když to pak ale skutečně prasklo, nebylo na útěk ani pomyšlení. Jakkoli se na to všichni připravovali, tam nahoře, kde se to více méně vědělo, byli najednou všichni zaskočeni. Také bylo nezbytné zařídit ještě spoustu věcí, ne každý měl na to, třísknout za sebou dveřmi a vlast nechat napospas okupantům. A navíc, ty první dny po vstupu vojsk zbývala ještě alespoň špetička naděje, že tenhle národ v sobě najde po tolika staletích, kdy bojoval jen v cizích válkách, nikdy sám za sebe, že v sobě najde novou zvláštní sílu vzdorovat bez krveprolití. Na několik dní, snad i týdnů nás tahle zázračná moc bojovat beze zbraní skutečně navštívila. Pak náhle zmizela, za vydatného přispění většiny politických špiček, každý si začal hledět svého, někdo se vypařil, někdo zůstal, někdo se pokoušel dál bojovat, ale většina se podřídila, nakonec skoro všichni a na všechno se zapomělo.

IV. =====

=====

VÁLKA

Ten den, kdy to prasklo, vytáhl Oldřicha z postele bratranec. Byl to už skoro dospělý chlap, chodil v Praze na vysokou zemědělskou, teď měl prázdniny. Rád všechny provokoval, poučoval a ukazoval, jak je chytrý. Často se poměřoval i se sedmiletým Oldřichem, když nebyl po ruce nikdo lepší.

"Je válka!", vykřikl několikrát zaujatě a točil zbrkle sem a tam knoflíkem rádia. Přístroj nemocně chrčel a pískal na plné pecky, a nenechal se přemluvit k lidštějšímu tónu. Ale Vaškovi to nevadilo, v těch okamžicích byl už i tenhle zvuk důležitý. Znamenal zřejmou vůli po spojení, to právě teď hodně znamenalo. Být v tuhle chvíli pospolu, bylo vším a v příštích okamžicích se to velmi vyplatilo. I když tady na venkově, ne tak doslova, tahle vesnice, stejně jako spousta dalších, byla dost odtržená od velkých událostí a dějiny sem vždycky jen přicházely jako holá nutnost a nikdy tu nevznikaly.

„Válka?“, Oldřich si rozespale mnul oči: „Válka, to přece není možný! Neděláš si srandu?“

„To si piš!“, usekl bratranec stále zaměstnaný rádiem, už už se mu zdálo, že slyší nějaká slova.

„A s kým by měla jako bejt válka?“, Oldřich nechtěl uvěřit, že to zase není nějaký vtíp, všichni si počkají, až o tom začne venku mluvit a pak se mu budou smát. Tohle už tu jednou, dvakrát zažil.

„S Ruskem! To není legrace.“, řekl Vašek energicky, a v jeho tváři viděl Oldřich málem nadšené vzrušení, ale když si z něj utahoval, vypadalo to úplně jinak. To se vždycky tvářil smrtelně vážně a jenom určitá strojenost té vážnosti ho mohla prozradit. Teď ale dychtivě natahoval ucho k přijímači, jako pes když dostává jídlo.

„S Ruskem? Co je to za blbost, proč bysme válčili s Ruskem? Dyť sou to přece naši přátelé...“

Dospělí už dávno věděli své, o Stalinovi, o Gulagu, ale dětem a mladým lidem se to tenkrát bůhví proč neříkalo. Snad aby se jim to ve škole nepletlo, nebyly z toho zmatené, a nedostaly sebe a rodinu do nějakých zbytečných nepříjemností. Byly vychovávány v přesvědčení, že Sovětský Svaz je náš kamarád a socialismus je nejlepší a nejspravedlivější státní zřízení v celé historii a na celém světě. I když tomu děti ještě houby rozuměly, už dávno uměly tuhle frázi slovo od slova zopakovat. Prvomájové průvody a oslavy VŘSR pro ně byly stejně úžasné jako návštěva cirkusu nebo výlet na matějskou pouť a každý rok se na ně těšily. Bylo to stejné, jako když jste věřili na Ježíška, v tom byla tahle doba zvláštní.

„Napadli nás!“, odbyl Oldřicha Vašek. Z rádia z ničeho nic zaslechli několik slov, pronesených smutečně úředním tónem: „...vstoupila na naše území vojska pěti států Varšavské smlouvy! ...naléhavě žádáme všechny občany, zachovejte klid a rozvahu!“, pak přístroj zaprskal a vydal ostré kolísavé pískání, až to v uších zabořilo. Vašek se ho marně snažil doladit.

"Včil to nechaj!", okřikl ho rázně strýc, bratranec se okamžitě uklidnil, svěsil ramena a ztlumil rádio. Otcovo slovo, to tady něco znamenalo a každý si dal pozor, aby si ho rozhněval.

„Odpoludně si to pustíme!“, mrknul jenom na Oldřicha. Vašek mluvil chvíli pražsky, jak se to naučil na studiích a chvíli zdejší nářečím. To podle toho s kým mluvil, jak chtěl zapůsobit anebo se kam nechal strhnout vášní. Toho dne, kdy vypukla ‚válka‘, střídal jazyky jak babylonský trhovec!

- - -

Právě se chystali na zahradu, převracet seno, tu zprávu už všichni slyšeli, i když někteří dělali jakoby nic a jiní zase, že je to stará známa věc, dospělí byli spíš vážní a zaražení. Moc toho neříkali, ale bylo vidět, že se jim hlavou honí spousta nepovzbudivých myšlenek. Ale to na věci nic neměnilo, pracovat se muselo, válka, neválka.

Jednu zahradu měli Kosovi přímo u statku i tak to bylo dost daleko, když jste šli pro zeleninu do polévky, museli jste počítat s tím, že vám voda na plotně mezitím přeteče, anebo vyhasne oheň. Ale tahle větší zahrada ležela až na vzdáleném okraji vesnice, byla to dlouhá oplocená

nudle mezi silnicí a rozlehlou náplavou řeky. Rostlo tam asi třicet ovocných stromů, většinou už přestárých, špendlíky, hrušky, jabloně a jinak všude tráva.

Převracení sena Oldřich nesnášel, jak tady právě zjistil. Bylo to úplně stejně nezáživné jako všechny polní práce, sbírání brambor, okopávání zeleniny, otrhávání řepy... Dělali jste do úmoru jeden a ten samý pohyb, hrábě se vám všemožně kroutily v dlaních a zachytávaly se o houževnaté výhonky ostružin, za chvíli jste měli od drsné dřevěné násady ruce plné puchýřů, otravovaly vás mouchy a řádek sena před vámi se táhl do nekonečna.

Trvalo desítky minut, než jste se dostali do půlky a pak další desítky do konce a při tom vás pálily svaly a bolela záda a do očí vám tekli pot, protože ten den bylo opravdu horko. Ale to už vás čekal další řádek a po něm zase další. Bylo to ohromné vysvobození, když po hodině a půl někdo zavelel: „Troška si vydýchněme!“ Děti si mohli utrhnout pár fialových špendlíků ze starého suchého stromu, dojít si k blízkému potoku opláchnout ruce a obličej a pak se malátně vraceli na stráň a znovu se ohnuly pro hrábě. Jak to bylo před tím těžké, po krátkém odpočinku to bylo stokrát horší, k smrti jste se nudili a všechno vás bolelo.

- - -

„Pomož pámbu!“, starší muž v placaté čepici a vyšisovaných montérkách zemědělců položil ruku na pletivo plotu, který odděloval zahradu od silnice. Ani si nevšimli, kde se tu náhle vzal. „Ano, kéž by sestoupil a udělal to za nás!“, říkal si Oldřich vždycky, když slyšel tenhle pozdrav.

„Dejšť to pámbu!“, odvětil strýc, jak se slušelo, narovnal záda a opřel se o násadu vidlí.

„Tož, je vojna! Co pravíte? Už dlouho nebola, přišla ták zaraz, boh nas chráň!“, začal soused trochu rozpačitě.

„Tak tak, vojna, říká se, eště teho bolo třeba!“ Muži se na sebe chvíli beze slova dívali...

„Naši v městě viděli vojaky na autách a ptali sa ich, prý: ‚Kdo stě?‘ a oni na to: ‚Sme Rusi!‘ a tak sa ich ptali: ‚Však stě nas už aj osvobodili, tak co tu robíte?‘, a oni prý: ‚Zasej vás ideme osvobodit!‘, tož tak je to!“

„Přišli nas osvobodit’ a po našich střílejů!“, zlobil se strýc. „Nějaký chalan prý po nich hodil kameň a oni ho zastřelili!“

„Tož to je zlé. Co střílejů, co sme im porobili? Snáď že tu Rusky eště nemluvíme?“ soused těžce polknul: „Co je do nás, my už nejako dožijeme, ale ti mladí, co budú robiť?“

Chvíli si vyměňovali, co kdo zaslechl v rádiu a o zvěstech, které někdo přivezl z okresního města... V Praze a v Košicích se prý střílelo, místy se lidé bouřili v ulicích, ale ani náznak toho, že by někdo bojoval. Vládu zajali a odvezli do Ruska, ale nikdo nevolal do zbraně, kasárna zůstala zavřená a rozhlas i noviny vyzývaly ke klidu. Oba říkali jen to, co slyšeli ani o chlup víc, co si o tom myslí nebo jak by to mělo být.

„Snáď nebude tak zle, třeba nám dúfať, eště máme co jest!“

„Však sa staráme, abysme měli! Prácu nám nevezmú, aby za nás robili! Neh idú odkadě přišli!“

„Tak, tak...“

„A tyto děcká sú číje? Sú dobré? Však vám pomáhajú?“, stařík otočil pohled na Kláru a Oldřicha a široce se usmál. Prohlížel si oba s bodrou zvědavostí, až to bylo nepříjemné.

„Sú naša rodina z Prahy. A pomáhajú, věru že tak!“, pokýval hlavou strýc.

„Rodina pravíte? Pěkné sú a zdravé. Eště bude lepšie, eště aj my sa dočkáme!“

„Náisto prídu lepšie časy, musejú príísť! Budťe s pánom bohom, súsede!“

Starý vesničan se pomalým krokem vzdaloval po prašné silnici a Oldřichovi z ničeho nic zatrnulo u srdce. Až doteď se na válku těšil, přál si jí zažít, cítil se ošizený, že se narodil v době míru. Rád se díval na tanky, děla a obrněné transportéry. Miloval vojenské přehlídky, jen poslední dobou skoro žádné nebyly, když byl ještě malý, bývaly aspoň dvě do roka. ... Se zaujetím sledoval válečné dokumenty, bitevní vřavu, zástupy vojáků běžících s puškami do útoku, výstřely kaťuší, domy řítící se pod výbuchy leteckých bomb. ...

Ale už ta ranní zpráva ho nějak nenadchla, už z toho kde byl a kým, bylo jasné, že to bude jiné, než si představoval. Najednou se na něj přenesla směsice nejasných obav z příštích dní a měsíců. Z hlasu toho staříka vycítil co to je, být zanedbatelnou figurkou v obrovské hře, jedním z miliónu piónů, jejichž strádání bude v téhle dějinné křeči hravě zanedbatelné.

On nebude tím hrdinou, který vbíhá se zdviženým samopalem do rozhodující bitvy, kterou jistojistě vyhraje, protože stojí na správné straně, jak to znal z ruských filmů. Bude jedním z těch, kteří budou jenom čekat, co na ně nebesa, nebo někdo těsně pod nimi, nepřekného sešlou. A oni to volky nevolky přijmou a budou se snažit za jakoukoli cenu přežít, ale ani to příliš neovlivní. Budou se všichni jenom zbaběle snažit, dočkat se příštího rána a nic víc.

Ještě ten den se ale ukázalo, že tohle není žádná válka. Čerti vědí, co to vlastně bylo! Zemí se přesunovaly nekonečné kolony vojenských aut, televize vysílala jen zvuk. Odpoledne se rozhoukala siréna, kvílela dlouho, ale souvisle, nebylo jasné, co to znamená. Nakonec někdo přišel s vysvětlením, že jsme obsazení, ale bojovat se nebude. Budou nás prý hlídat a to je všechno.

- - -

Za týden přijela máma, vlastně jenom dětem říct, že tu ještě pár dní zůstanou, situace ve městech zatím rozhodně klidná nebyla. Demonstrovalo se, ulicemi křižovaly tanky a spousty vojáků. Jen málo dětí se ten rok vrátilo z prázdnin na čas. Nakonec, co by to bylo za dějinnou katastrofu, aby z toho děti neměly nějaký ten prospěch. Začátkem tohohle roku zely školy ve velkých městech prázdnou. Děti to z části uvítaly, kdo by si nepřál delší prázdniny, ale trochu také litovaly, že u toho nemohou být, tam kde se děje to vzrušené něco, které moc nechápaly.

Když jim o čtrnáct dní později zlomená Kamila přivezla tu truchlivou zvěst o tátově smrti, bylo hned jasné, že si tu pobudou ještě mnohem déle. Nějak si oba sami v hlavě srovnali, že teď se domů vrátit nemůžou, dokud se tam všechno nějak neurovná, aby se mohlo začít zase normálně žít...

ŠKOLA

Tehdy po tom neveselém a překotném příjezdu a odjezdu mámy měly děti celou neděli pro sebe, jenže, co s tím? Obklopoval je šedivý mrak rozplizlých nejasných pocitů ze ztráty otce, čí to byla vina, jaké to je umřít a jak budou žít dál, co bude s mámou a byly na to sami. Všichni je po návratu z ranní mše trochu obřadně obcházeli, báli se nahlas zasmát, příliš se něčím zaujmout, a děti to musely volky nevolky přijmout, chovat se, jakoby nic nebylo samozřejmé, mluvení, sypání zrní slepicím, společný oběd, hra na schovávanou, všechno bylo najednou smrtelně vážné. Všechno se od nich vzdalovalo, jakoby měly nějakou nakažlivou nemoc, jakoby tou smrtí načichly. Cítili to z ostatních i oni sami si tak připadali. Musely v téhle křeči setrvat, vydržet, až se to všechno nějak ošoupe, zapráší a pozapomene...

V pondělí ráno vstali oba brzy, ani nevěděli proč, všechno je v posteli kousalo. Jenom se tak bezcílně loudali kuchyní, vypili čaj a snědli krajíc chleba. Marie byla dnes výjimečně doma. Tichým hlasem, ale naléhavěji než jindy je poslala, aby se učesali, umyli si ruce a obličej, sestřenice Jaruna už měla svou školní tašku na zádech, vypadala legračně v kostkované sukni a podkolenkách, hranatá brašna z umělé kůže s blyštivými odrazkami jí křečovitě rovnala ramena. Oldřich se jí v duchu posmíval, připomínala mu dřevěné pimprle z loutkového divadla, ale nahlas by se to říct neodvážil. A teta najednou zavelela:

„Tož pome!“ a všichni čtyři se vydali přes náves až na hlavní silnici, kde stála rozložitá, přízemní budova s mnoha vysokými okny. Pražáci si nebyli úplně jistí, kam, jdou a proč, ale všechno probíhalo tak samozřejmě, že je ani nenapadlo, se ptát. Vešli do široka otevřenou branou na travnatý pozemek ohrazený nízkým plotem, kde už se hloučkovaly skupinky nažehlených dětí s barevnými aktovkami a pytlíky na přezůvky. Marie si krátce, potichu promluvila s panem ředitelem. Ředitel vážně kýval hlavou, a mezi slovy se občas se podíval jejich směrem. Byl to starší, trochu ledabyle oblečený, vážný muž se smetanovským plnovousem, vysoký, mírně nahrbený. Děti se pomalu trousily kolem nich do domu a pološeptem oba zdravili. Oldřich se také zapovídal s jedním klukem, kterého už znal, jmenoval se Mirek.

Oldřichovi se tohle jméno vždycky líbilo, připadalo mu takové zvonivě rozesmáté, ale tehle Mirek takový nebyl, byl spíš tichý, trochu zakřiknutý a tak měl Oldřich občas problém vzpomenout si, jak se jmenuje. Byl to fajn kamarád, takový ten, o kterého se můžete opřít, co na vás nezapomene, i když vás třeba rok nevidí. Ale když spolu trávili čas, musel dávat téma řečem a vymýšlet všechny klukoviny Oldřich sám, to se mu často nestávalo. Moc mu nevadilo, být tím tahounem, tou jedničkou v partě, vlastně si to vždycky přál. Ale když na to přišlo, připadalo mu, že ho to příliš odhaluje a že ztrácí kontrolu sám nad sebou. Jenže s Mirkem to prostě jinak nešlo, nebyl žádný slaboch, ale ve všem Oldřicha spíš následoval.

Tak se zapovídali, až si malý Kos ani nevšiml, že se Marie potichoučku ztratila. Viděl už jenom, jak Jarka vzala Kláru pevně za ruku, významně se na ní usmála, jakoby spolu odjížděly na svatební cestu a pak jí odtáhla do vysokých dveří, zpoza nichž se ozývalo

dětské hlaholení. Oldřichovi ale nikdo nevěnoval slovo, Mirek, se kterým před chvílí mluvil, byl už také ten tam a on zůstal bezradně stát u vchodu.

Najednou se ze tmy na konci chodby znovu vynořil pan ředitel:

„A co ty tuna, na co ty tu čekáš?“ Oldřichovi už pomalu docházelo, proč sem přišli, ale nikdo mu nic neřekl a tak ze sebe vykotal jenom dětské:

„Já nevím.“, a ředitel mu pokynul ke dveřím naproti těm, které spolky Kláru s Jarkou. Třída významně zamručela, jakmile vstoupili. Nový žák, to tady bylo něco, to se nestávalo každý den! Mirek na něj nenápadně kývnul odkudsi zezadu.

„Sedni henta k Matějovi.“, ředitel poslal Oldřicha do prostředního bloku lavic na prázdné místo vedle vysokého zasmušilého kluka, který mu málem ani neodpověděl na pozdrav. Zato z lavic před a za nimi, se hned přitočily rozzářené tváře a lišáckými úšklebky stvrzovaly význam okamžiku. Většinu Oldřich sotva znal od vidění, ale oni, zdá se, znali jeho, to teď bylo důležité!

Zasedací pořádek tu byl trochu nevyvážený, ale na první pohled přehledný. Prvňáků bylo nejvíc. Do posledního sedátka zaplňovali levý oddíl u okna. Druháků uprostřed bylo šest i s Oldřichem a třetáci se nafoukaně rozvalovali přes dvanáct míst u dveří. Byli jen tři.

Bylo to jednoduché, tahle škola měla jen dvě prostorné třídy rozdělené dlouhou chodbou a ještě jednu menší místnost, která byla sborovnou, ředitelnu i skladištěm míčů, nástěnek, vycpanin a kýblů na mytí podlahy dohromady, WC hoši a dívky a to bylo vše. Mladší žáky učil v jedné třídě pan ředitel a starší dva až tři ročníky měla na starost důstojná dlouhovlasá učitelka, která se účesem a oblékáním zcela vymykala stylu vesnických žen.

Ale tu Oldřich jenom čas od času vídal na chodbě a před školou. Neměl moc rád tyhle chytré, sebevědomé paní, které do všeho vidí a mají vždycky pravdu. Vždycky mu podsouvaly jaký je a co si myslí a hned ho za to káraly. Klára si naopak tuhle kantorku moc pochvalovala, ale také připouštěla, že je dost přísná. Rozhodně nebyla tak hodná, jako pan ředitel, to už ani nešlo!

- - -

První den přinesly děti ze školy obsáhlý dotazník. Tenkrát bývalo dobrým zvykem, když už si k sobě nějaká instituce někoho přivinula, musela o něm vědět všechno. Zákruty života každého, kdo vešel do jejích dveří, se staly jejím majetkem. Hustě popsané formuláře se pečlivě archivovaly a příležitostně se z nich čerpalo poznání, jak je kdo morálně a politicky použitelný pro to nebo ono zařazení v žebříčku moci, která sama sebe nazývala společností.

Něco takového vyplnit a doplnit všechna dovysvětlení pod čarou bývalo hotové dobrodružství. Cokoli překroutit nebo opomenout bylo riskantní, vzápětí jste zjistili, že je tento váš výplod pečlivě zkoumán a veškeré údaje konfrontovány se všemi poznatky posbíranými z vašeho okolí a minulosti. Správně jste tušili, že vás každý takovýhle papír bude oklikou provázet po celý život a každý další bude muset nekonfliktně navazovat na ten předchozí. Kdekoli nastoupíte do školy, vstoupíte do nějakého spolku nebo do zaměstnání, budou ve sborovně nebo v archivu osobního oddělení ležet vaše desky a v nich s mnoha dalšími i tenhle váš papír ze druhé třídy ZDŠ v obci Hranička a čas od času se vás někdo ze zálohy nepříjemně zeptá: „Jak to, že jste uvedl nebo neuvedl..., když přece víme že...?“

Ale Marie to vzala svým kostrbatým rukopisem stručně a věcně. Popravdě uvedla, že otec je mrtvý, spáchal sebevraždu z neznámých důvodů, ale i tak bylo potřeba ještě vyplnit kolonku ‚povolání otce – původní / současné‘. Oldřich si vzpomněl, že se o Vadimovi říkalo, že je ‚doktor filozofie‘ a tak to Marie do kolonky ‚povolání otce‘ zanesla. Ředitel se tenkrát ve škole zlobil, tím svým nenapodobitelně mírným způsobem: „Doktor filozofie, to přece není žádné zaměstnání!“ Oldřich si pomyslel: ‚proč by nemohlo být, zní to tak důležitě!‘, ale nakonec ze sebe vysoukal, že táta byl voják, že chodil v uniformě.

Říkal to nerad, být vojákem mu vůbec nepřipadalo jako práce, snad jen když je válka. Ale ani tehdy si nedokázal představit, že by za to pobíhání se samopalem po loukách a remízcích mohl být někdo placen, dělali to přece pro vlast, ne pro peníze! Doufal, že mu pan ředitel nějak pomůže. Ale ten jenom zpoza brýlí zakýval hlavou. „Voják, pravíš, tož to je něco iného!“ A tak se Vadimovým původním povoláním stalo ‚voják‘ a současným ‚mrtev‘. Určitou logiku pohnuté doby to v sobě mělo!

Čas ve škole utíkal rychle, ve třídě byli skoro sami kluci a pořád byla legrace. Pan učitel se vždycky nejdřív pověnoval prvňákům. Tiskli se namačkaní ve své řadě lavic jeden k druhému trochu ustrašeně, jako kuřata, byli tišší a ukáznění. A pan ředitel jim všechno velmi pečlivě vysvětloval a mluvil s nimi opatrně, chlácholivě, jakoby je hladil po vlasech. A oni tichounce pípali všetečné otázky, nic jim nebylo jasné, věčně byli bezradní a ničemu nerozuměli. Vždycky jim zadal nějakou práci do sešitu, třeba opakovaně obkreslovat jedno písmenko abecedy přes tři řádky. V napěchovaných řadách to nervózně zašumělo, rozpoutalo se horečné šustění a šepotání, hledání sešitů a psacích potřeb, v tašce vedle sedátka, pod lavicí i na lavici. Po chvíli se vše uklidnilo a nastala soustředěná práce, starý učitel se obrátil ke zbytku třídy.

- - -

Vyšší ročníky právě probíraly krávu, jak příhodné! Oldřich z toho mohl získat dojem, že příště se budou probírat brambory, poté obilí a tím školní docházka na polnohospodářské vesnici více méně skončí. Ale nebylo to tak, byla to pouhá náhoda a Oldřich to věděl. Třetáci pověsili na tabuli rolovací nástěnku s názorným vyobrazením nejznámějšího velkého zvířete:

„Tož, kdo nám pová, jak vypadá krava?“, ředitel se rozhlédl po třídě:

„Něrehňaj sa, Matěju, postav si a pověz, co má krava?“

Matěj se klátivě zvedal a vydatně si při tom pomáhal rukama do široka zapřenýma o školní lavici. Byl to vysoký kluk, trochu natvrdlý a neukázněný. Nebyl neposlušný, protože by se tak rozhod, ale už v pohybech jeho velikého těla, v prazákladu jeho stavby bylo něco, co se kroutilo jako přiškrcený had samo od sebe a nedalo si to poručit. A tahle neovladatelná vrtivost zasahovala i do jeho řeči, vystupování a do všeho, co dělal.

„Tož ja névím, má mléko!“

„Nuž, to je pravda. Krava dává mléko, to značí, že ho též má. Ale ja sa ťa ptám, co vidíš, když sa na ňu pozreš? Vidíš mléko? Nevidíš, že! He he,... zkus to éšť?“

Matěj znovu dluho lovil lelky po stěnách a na stropě učebny. Třída začala netrpělivě hučet, to mu nijak nepřidalo. Krávu znal, jednu měli doma, ale viděl i tisíc jiných, v kravíně, u sousedů a tak. Tragicky nevěděl, odkud by měl začít. Jak popsat něco tak samozřejmého?

„Má nohy, krava?“ , zkusil to urychlit pan učitel.

„Tož, jásné!“

„Odpovídej celou větou! ‚Krava má nohy!‘ A kolik? Pověz.“

Matějovi se zatočila hlava, ne snad že by nevěděl kolik má kráva nebo prase nohou, ale když to měl říct před celou třídou i panem učitelem, nebyl si najednou jistý. Co když to není tak jednoduché, jak to vypadá? Pak se ale přece jen odhodlal:

„Štiry...“, vysoukal chraplavě, musel si odkašlat a slovo zopakovat.

„Tož, sláva! Však má krava štiry nohy!“

Třída hlasitě vydechla úlevou, pro všechny už to bylo trochu dlouhé, málokdo se dovedl ubránit, aby to neprožíval s ním, ale každý se pochopitelně snažil tenhle kanál soucitu co nejrychleji odstříhnout. Matěj se rozhlížel na všechny strany, lámal si hlavu, jak si tu reakci spolužactva má vyložit. Začal se pomalu spouštět zpátky na sedátko.

„Eště si neseď. Pověz nám včil, co má eště krava?“ Matěj se s neskrývanou neochotou vypružil zpátky do klátivého stoje. Opět tápal, bál se aby neřekl něco, co by znělo hloupě. Postupně zavrhl ocas, vemeno, chlupy, čenich, takové věci se přece do školy nehodí, k čertu s nimi, ještě by se mu smáli. Ale co by měl říct, aby to konečně bylo to pravé?

„Syr!“ , vyhrkl, třída se dala do hurónského smíchu, ale Matěj jen kroutil hlavou, vůbec to nechápal. Co je špatného na syru, u nich doma ho mají každý den a všichni si ho pochvalují?

„Tož áno! Syr sa robí z mléka, ale já sa ťa ptám na kravu, posad' si. Kdo iný nám to povie, co má eště krava?“ , ale pohár trpělivosti už přetekl. Třída nebyla k utišení.

„Muchy!“ , vyhrkl Kuchařů a všichni se smáli, až se za břicha popadali.

- - -

Pak ale následovala hodina počtů, takže to bylo jako v každé jiné škole, co jich naše vlast měla. Všude se probíralo to samé. I městské děti se učily, že má kráva oháňku, vemeno a čtyři žaludky a tady na venku se také probíralo ‚muži a ženy šli‘, sčítání pod sebe a Robinson Crusoe.

Krávu by Oldřich popsat ještě dovedl, i když byl z města, v těch ostatních předmětech už to tak slavné nebylo. A tak sbíral dvojky, trojky, sem tam i nějakou tu čtyřku. Se spolužáky se těm známám vždycky smáli, čím horší, tím větší legrace. Tady z toho nikdo nedělal vědu, většina kluků na tom byla stejně. Jenom Kuchařů to zvládal na dvojky a jedničky, ale vůbec se tím nechlubil, jen když se ho zeptali, co dostal, neochotně jim odpověděl.

Kuchařovic měl plné tváře, široké rty a pořád se trochu vyzývavě usmíval a odhaloval do všech stran nepřeborné množství svých smetanově bílých lesklých zubů. Jakoby měl tenhle přidržený úsměv na tváři přišitý. Zůstával mu, i když se jednalo o něco vážného, nebo si nevěděl rady a dokázal vás tímhle výrazem neuvěřitelně mást. Na rozdíl od Matěje, který bral školu smrtelně vážně, se Kuchařovic všude cítil stejně lehce a pobaveně, alespoň to tak vypadlo.

O přestávkách hráli kluci fotbal s houbou nebo tenisákem jako kdekoli jinde, ale tady se to částečně dalo i při hodinách. Pan ředitel při vyučování často ztrácel kontakt se světem, občas si četl noviny a párkrát za katedrou i usnul. Někdy se zase ponořil do výkladu tak hluboce, že si začal nahlas povídat sám se sebou. Stávalo se, že tu najednou byli ředitelé dva a nemohli se v nějaké otázce shodnout. Končovalo to tím, že se zhluboka nadechl: „Tož, to bychom měli!“ a odešel se projít na čerstvý vzduch.

Všechno to tu bylo takové domácké. Mírný uctivý odstup k panu řediteli žáci měli, ale přece jen to pro ně byl souseď, i když nebydlel přímo na vesnici. Ale ve škole se děti cítily, jako na návštěvě u strýce, doma v kuchyni. Nikdo tu nikoho nenutil, aby se choval nějak koženě, na druhou stranu, nikdo se nechoval, jak ho napadlo, určitá míra kázně a poslušnosti byla naopak samozřejmostí, obešla se bez věčného okřikování a okázalých trestů.

- - -

Na poslední hodinu v pátek se všichni žáci trochu ztišili a zůstali ve svých lavicích. Jen jeden, nejvýš dva se v tichosti vypařili ze školy. Nikomu neřekli: ‚Ahoj, tak zas po neděli!‘, až nápadně si dali záležet, abyste si jejich odchodu ani nevšimli, aby nevyvolal sebemenší rozruch. Podobně tajemně a bez pozdravu zmizel i pan ředitel.

Oldřich zůstal, vlastně ho ani nenapadlo odcházet, ani nevěděl, co se bude dít, nikdo mu ani nenaznačil, že by mohl jít domů, že povinné vyučování už skončilo. Navíc v téhle škole nějak to ‚vypadnout co nejdřív, kamkoli, hlavně být pryč!‘ nefungovalo a tak se o to ani příliš nezajímal. Jediné, co ho mohlo trknout, byla určitá změna nálady, děti se nehonily mezi lavicemi, nikdo nekřičel, nedorážely jeden na druhého. Nepřestali být veselí, nebyli zaražení, jenom se o poznání zklidnili.

Najednou vešel do třídy starý pan farář. Oldřich si nebyl úplně jistý, zda je to ten samý, kterého vídal v kostele, teď byl oblečený v civilu, s výjimkou bílé košile se stojáčkem a moc se nedělnímu kazateli nepodobal. Žáci se okamžitě ještě víc ukáznili, beze slova se vrátili do svých lavic:

„Pochválen pán Ježíš Kristus!“

„Až na věky!“

„Ámen!“

V téhle škole nikdo neprožíval tolik tísně, obav a nechuti, jak to Oldřich znal z pražských škol a hodina náboženství měla tohohle povinného sebezapření ještě méně. Sebezapření tu pochopitelně bylo, bez něj by se žádné náboženství neobešlo, ale bylo překvapivě dobrovolné a samozřejmé!

- - -

Pan farář ve škole neplýtvá slovy, v kostele se vypovídal až dost, popadl křídou, rozdělil tabuli na šest polí, každé očísloval a postupně do nich vkresloval, co bůh stvořil za prvních šest dnů bytí tohoto světa. Nejdříve tmu, ta se bílou křídou kreslila těžko, byla to jenom taková zmatená čáranice přes šmouhatou plochu tabule. Ale děti to nějak pochopili, protože to chtěli pochopit, každý přece věděl, jak vypadá tma! Do druhého pole nakreslil farář světlo, to už šlo lépe, pak velikou kouli, vody a souš a pak byl obrázek, na který se všichni nejvíc těšili,

vysoká tráva a v ní dováděli zajáci a srnky a oblohu křížovali ptáci a voda se hemžila rybami. Pan farář byl skrytý talent, jeho zvířata byla nesmírně živá a roztomilá. Žáci si to všechno ukázněně obkreslovali do svých linkovaných sešitů.

Šestý výtvar už tak úchvatný nebyl, v tomhle sluha boží na stvořitele neměl, nevyzval se ve stavbě lidského těla, jak se ostatně pro jeho hodnost slušelo. Ale to nevadilo, i člověka si uměl každý dost slušně představit. A sedmé pole chybělo úplně, nebylo do něj co kreslit, sedmého dne prý Hospodin odpočíval!

Velmi podobně dětem v dalších hodinách pan farář předkresloval vyhnání z ráje, velikou jabloň s hadem a anděly s plamennými meči. Tohle už nebylo tak veselé a páter během kreslení přísně vraštil obočí. Hodinu zakončil kostrbatou vlnovkou, která znázorňovala pustou a bezútesnou krajinu, do které byli Adam s Evou vyhnáni, o níž dosud nepadla ani zmínka, že by Hospodin nějakou takovou stvořil.

A později přišel na řadu krvavý příběh Kaina a Ábela, tady se to už bez několika slov neobešlo a všichni museli zpytovat své svědomí, kým v hloubi duše jsou, zda jsou ve svých myšlenkách a činech bezelstní jako Ábel anebo závistiví a podlí jako Kain. Nebylo jasné, jak se s touhle otázkou žáci porovnali, protože všichni seděli jako zařezaní a mračili se a farář vážně kýval hlavou, jakoby říkal, že dobře dělají.

Pak se znovu chopil křídly. Krajina, do které byl vyhnán Kain, byla ještě kostrbatější a tam si prý našel ženu, a s ní zplodil celé lidstvo, takže i nás. A proto, ptát se, zda v nás má navrch jeden nebo druhý bratr bylo úplně zbytečné. Ale kde se tam vzala ta žena, která byla matkou celého lidstva, stejně jako Eva, to taky nebylo jasné, stvořil jí bůh nebo někdo jiný? Byla taky tak zlá nebo naopak dobrá, nebo prostě jenom žena? Nikdo se neptal, pan farář tu byl, aby kázal, ne aby odpovídal na otázky, Bůh už vůbec ne!

Oldřich prožíval tohle vyučování jako něco výjimečného, čím se nemohl pochlubit žádný z pražských kamarádů. Chodit na náboženství, to bylo něco, co jste v obyčejné pražské škole zažít nemohli! A také se tu nikdy nezkoušelo, nedávaly se žádné známky. Oldřich nikdy úplně nepochopil, co to znamená pro vesnické děti, nikdy se k jejich prožitkům těchhle věcí ani nepřiblížil, ale chodil sem rád a nezdálo se, že by tu někomu překážel.

- - -

Odpolední vyučování bylo jednou z těch věcí, které Oldřich na škole z duše nenáviděl. Dopoledne vám ubíhá čas nějak rychleji, snáze se přenesete přes propast vyučovacích hodin. Jste poněkud neteční a méně zranitelní. Ale hodiny strávené ve škole odpoledne se vám zaryjí do živého masa a nemůžete je setřást...

Tady v Hraničce měli odpoledku dokonce dvakrát v týdnu, v úterý a ve čtvrtek, po dvou hodinách, ale byla naštěstí vyhrazena jen ručním pracím a tělocviku. A tak se chodilo do školy vlastně jen tak, pro legraci, bez učení, v obyčejném oblečení, více méně jako na procházku.

Žádnou tělocvičnu tahle škola samozřejmě neměla a docela dobře se bez ní obešla. Když bylo hezky, probíhala tělesná výchova na blízkém fotbalovém hřišti a když se nebe zatáhlo, tak jednoduše ve třídě, v prostoru za lavicemi. Jedinou náplní těchhle hodin uvnitř nebo venku byly rytířské turnaje. Žáci se rozdělili do dvojic. Menší z dvojice byl jezdec a ten větší, kůň. Na povel jezdcí vyskočili koňům obkročmo na záda a pak se vrhli všichni proti všem.

Libovolným způsobem se každý snažil vyhodit všechny ostatní ze sedla, kdo se dotkl nohou země, spadl s koně nebo i s koněm na zem, byl vyřazen. Kdo zůstal poslední v sedle, vyhrál. I jeho kůň, samozřejmě.

Bojovníci se tahali za límce za rukávy, šermovali rukama, koně podráželi koňům nohy. Někteří zkoušeli vrážet do soupeřů s rozběhem, v tu chvíli bylo na místě včas uhnout, dvě těla nad sebou měla neuvěřitelnou setrvačnost a soupeř se v tu chvíli většinou vyřadil sám, aniž byste se ho dotkli.

Nejlepším koněm byl Matěj, byl nejvyšší a nebylo s ním snadné pohnout, zvlášť když si ho osedlal Istivý mrňous Sojka. Byl o hlavu menší než Matěj a vážil snad polovic, takže ho Matěj na zádech málem necítil. Navíc se ho dokázal svými tenkými pažemi chytit za krk nebo za košili tak pevně, že Matěj mohl v soubojích používat i vlastní ruce, tak jako žádný jiný kůň na světě! Občas při tom přišel o knoflík a podolek košile míval až u krku, ale byl vítěz, to se počítalo.

Od chvíle, co se tihle dva našli, už se bojovalo jen o druhé místo, tváří v tvář téhle dvojici to raději každý vzdal, aby nepřišel k úrazu.

Dívky se téhle drsné klukovské hry, ve které nebyla nouze o boule, škrábance a modřiny, spíš neúčastnily. Raději si špitaly někde opodál nějaké ty své holčičí starosti. Nebo si zkoušely gymnastické hvězdy a stojky o zeď. Někdy také skákaly gumu, pokud se v téhle hodině sešly všechny tři. ...

Druhá odpoledka byla ve čtvrtek.

„Odpoludně si přinesete nějaké papíre a špejly, budeme robit' draka.“, ohlásil věcně pan ředitel. Pravda, podzim už se blížil a pouštění draků bylo na příští dva měsíce nejobvyklejším tématem článků v slabikáři a cvičebnicích pravopisu. Děti přišly do této hodiny různě vybavené, některým maminka uvařila do zavařovací sklenice domácí lepidlo ze škrobu a mouky. Jiné si přinesly bílou lepící pastu, která se už prodávala i v tubě, ale strašně rychle zaschla a nedala se vymáčknout.

Vše, co kdo přinesl, bylo ostatním k dispozici, snad se někteří rodiče prostřednictvím dětí i předháněli, kdo přinese víc. Ale nikdo neměl ten správný papír, k mání byly jen tlusté, balící papíry, špatně se ohýbaly a tvarovaly a vodové lepidlo na nich nechtělo držet jakoby byly mastné.

Vzhledu a konstrukci se žádné meze nekladly. Pan ředitel do toho žákům nemluvil, nedal jim žádný návod nebo vzor, který by měli napodobit, většinu času za katedrou opravoval písemné práce nebo zadumaně bloumal po třídě od jednoho okna k druhému a něco si mumlal po fousy.

Jak vypadá papírový drak, se mezi dětmi tak nějak vědělo a každý improvizoval, jak uměl. Oldřich se nemohl rozhodnout, zda vyrobit typický špičatý čtyřúhelník s očima a pusou, anebo takové to moderní šestihrané, jako to dělal Vadim. Několikrát své rozhodnutí změnil, ale to už se blížil konec dvouhodinovy.

Ostatním se taky nedařilo, papír se trhal a špinil, lepidlo nelepilo, ať to bylo to domácí nebo kupované. Na konci vyučování všichni zjistili, že jsou teprve na začátku.

„Tož to nevadí, dorobíme to napříště.“, poslal je učitel domů chlácholivě. Ale napříště to dopadlo stejně, i napřesříště. Za celý čtvrtrok, co tu Oldřich chodil do školy, nikdo svého draka nedorobil. To už se kvapem blížila zima.

OKURKA

Řeka, co tu nedaleko od vesnice protékala, byla sice překvapivě divoká, na to, že proudila úplnou rovinou. Ale přece jen to byl spíš jenom mohutnější potok. Většinou nebyla širší než šest, sedm metrů a v létě se dala i přebrodit. Napohled nevzbuzovala velký respekt. Ale všichni kdo v tomhle povodí bydleli, věděli své. Za stovky let sousedství měla na svědomí řadu zničených domů a dokonce i víc než několik lidských životů...

Povodně tu bývaly dvakrát, třikrát do roka. Menší za to však častější události míval na svědomí nenápadný potůček, který protékal přímo vesnicí a nedaleko od ní do řeky ústil a tehdy starší lidé vážně kývali hlavou a říkali: „Toto je nic, to jak řeka sa zvedně, to je potem jiné!“

- - -

Mezi rodinami, jejichž domy stály v dosahu vody a těmi ostatními tu vedla i za suchého období nenápadná hranice. Voda nerespektuje rovnost mezi lidmi, ve spravedlivém státě, jako kdekoli jinde, někomu vezme vše, někomu trochu a někoho nechá bez povšimnutí. Ale povodní se báli, soucítili a všemožně pomáhali všichni. Neštěstí tu lidi neuvěřitelně spojovalo. Jak byli vesničané jindy řevniví, libovali si v pomluvách a rádi se posmívali, povodeň, požár, něčí nemoc nebo smrt, to se najednou týkalo každého. Brali to jako společný úděl, jakoby takové neštěstí padalo na bedra všech.

I Vadimovu smrt tady všichni trochu prožívali i když neznali jeho a pomalu ani děti a tomu, co se stalo, ani za mák nerozuměli. Vždycky se ptali, když Kláru nebo Oldřicha potkali někde o samotě:

„A čí ty si?“

„Kosů.“

„Tobě umřel otec, však? Já sa to stalo, pověz.“

„Zabil se sám, spáchal sebevraždu, teda, oni ho vlastně přinutili...“, koktal Oldřich.

„On byl vojak, pravda?“... Bylo to strašně necitlivé, neomaleně zvědavé a on se vždycky cítil zaskočený, ale nikdy se to nenaučil nějak zkrátit nebo zjednodušit, aby tazatele uspokojil a měl ten rozhovor rychle z krku. Naopak, víc a víc se do toho zamotával...

Rozhodně nechtěl, aby tu táta pro někoho vypadal jako blázen, ale taky si nepřál, aby se tohle neštěstí stalo veřejným majetkem, připadalo mu vlezlé a neuctivé, aby si o tom místní povídali doma u oběda anebo večer u piva v hospodě. Ale o to tu právě šlo. Vesnice si to potřebovala přebrat, vyrovnat se s tím tak nebo onak. Ti, co se ptali, už dávno věděli z mnoha stran, kdo jsou a co se s jejich tátou stalo a přesto to chtěli slyšet znovu sami. Kosíci tu bydleli, chodili do školy, hráli si s dětmi a tak to byla společná věc a museli ji přijmout a nést, jako jakoukoli jinou událost, která se života ve vsi dotýkala.

Tohle byl ale pořádný oříšek. Kdo ví, jak si s tím tenkrát poradili. Nejspíš to nechali být, jako jednu z těch věcí mezi nebem a zemí, do kterých nevidí, alespoň ti slušnější z nich. Ale poznámka, že byl Vadim jenom nezodpovědný blázen a že si za to tak či onak mohl sám, nejspíš někdy zazněla také. Musela zaznít, aby se to uzavřelo, aby se mohlo jít dál...

- - -

S povodněmi to bývalo o něco jednodušší, i když i tady se dalo donekonečna spekulovat, co se dalo čekat a co by se mohlo stát jinak, kdyby se udělalo to a ono. Záplava neprobíhá vždycky stejně, někdy voda pomalu ukázněně stoupá a vy máte čas couvat, dokud je kam, a pak vás nechá na tom místě týden čekat, dokud zase neustoupí. Ale někdy se nečekaně přivalí jako jedna mohutná vlna a rozlije se do netušené výšky a vy nikdy nevíte kde a za půl hodiny za hodinu bývá po všem, voda odteče, ale co v té krátké době vezme, to už se nevrátí...

Lidé se katastrof samozřejmě bojí, ale zároveň je fascinují a přitahují, rádi se nechávají ohromit silou rozpoutaných živlů. Na každé pohromě je něco mámivého a strhujícího.

Hlavně děti, ani ty zdejší, nedokázaly radost z velké vody skrýt. Ty chvíle, kdy se najednou stal z návsi rybník, byly úchvatné a vzrušující. Namísto kalhot jste si vzali jen trenýrky, na nohy cvičky a šlo se na procházku ke kostelu a zpátky. Teta se zlobila, že ta voda je závadná, kdekomu vyplavila hnůj i žumpu, spláchl hnojivo z polí, ale děti se nedaly zadržet, bylo to příliš lákavé.

Vesnicí proplouvaly pramice, které se tu najednou bůhví odkud vzaly a nafukovací čluny, děti se brouzdaly tam a zpátky a rozjařeně na sebe pokřikovaly. A spousta vesničanů se na tu spoušť přišla jen tak podívat suchou nohou. Na dočasném břehu jich postávaly celé houfy a vesele se bavili, Pokud někomu opravdu nešlo o dům nebo o krk, bývaly tyhle události vítaným rozptýlením.

- - -

Při jedné z těch menších záplav spláchl voda toho nenápadného potoka jednomu ze sousedů celou zahradu i s úrodou krásných velkých okurek. Nějaké děti poskakovali níže po proudu po malém mostě, který voda jen tak tak nepřetekla, ale valila se v peřejích z obou stran kolem. Děti se smáli a chytaly okurky do dlaní. Vlastně i ta zpráva se nesla vesnicí dost vesele:

„Vepřekovic to sebrálo celú záhradu! Uhorky plávajú pryč a jacísi fakani je na mostku lóví!“
Snad proto to znělo tak pobaveně, že tentokrát opět nešlo o žádnou tragédii, jenom o jednu vyplavenou zahradu a zlomenou pýchu pěstitele okurek, který se s nimi tak chlubil, až tím byl otravný.

Malý Kos se také hned rozběhl k malému mostu a za pár vteřin jednu nádhernou okurku vylovil. Ale uviděl ho starší kamarád Jožin z těsného sousedství statku, vlastně i oni byli vzdálení příbuzní pražských Kosů:

„Zahod' jú! Já ti dám lepší, naši ich majú plný sad!“

„A proč?“, nechtěl se podířdit Oldřich.

„Není tvoja!“

„Dyť už není ničí, odplave do řeky, nikomu to k ničemu nebude, když ji nesním...“

„Pravím ti, zahod' jú! Je to špináve od tej vody.“

„Tak si jí umeju!“

„Zahod' jú, ti říkám!“ Oldřich nebyl moc poslušný, neposlouchal často ani dospělé, ale tohle znělo tak naléhavě, že nemohl nic dělat, i když se vztekal, prostě musel! Pustil okurku zpátky po vodě a vlastně ani nevěděl proč. Žádnou jinou samozřejmě nedostal, protože se na to hned zapomnělo, ale to už mu bylo jasné v tu chvíli. Kdyby se připomněl, určitě by jí nakonec dostal, ale zas tak zvlášť o okurky nestál, když neměl pocit, že to je zadarmo a taky se trochu styděl .

Až po čase mu došlo, že smát se cizí škodě je celkem v pořádku, ale paběrkovat na ní, to se tady nesmí, alespoň mezi starousedlymi vesničany, ‚slušnými lidmi‘.

„Táto sú nějací cizí, neh ať si dělajú, co chcú. Ale ty si naš, ty to nerob!“, řekl mu přísně Jožin. Byl to vzornák, ve škole nevynikal, chtěl se stát zedníkem, ale dával si záležet, aby to, jak jedná, bylo vždycky to správné. A tohle tady byl jeden z nepsaných zákonů, nepást se na neštěstí druhých. A možná to taky trochu znamenalo, ‚aby si nemysleli, že my snad nemáme dost vlastního!‘. Tak nebo tak, to byla nad míru zralá úvaha na desetiletého kluka, leckterý dospělý by se před ní mohl sklonit.

Všechno se tu zkrátka řídilo podle nějakých pravidel, pokynů shůry i ze stran. Aby bůh neviděl a sousedi neřekli! Ale jen málo z těch pravidel bylo takhle moudrých.

SOUSEDÉ

Jožinova rodina bydlela hned vedle Kosů. Do dvora jste vstoupili malými dvířky v obrovských dřevěných vratech. Celé nádvoří mělo kalné, zvláštní světlo, jak bylo kolem dokola obestavěné chlívy a stodolami a všechno bylo poněkud namačkané na sebe a trochu jakoby zmenšené, působilo to celkem útulně a spořádaně. I tady měli hnůj přímo na dvoře, ale byl nenápadný, více zastrčený mezi budovami.

- - -

Do domu jste vešli přímo ze dvora jednoduchými prosklenými dveřmi. Kuchyň měla tvar velikého čtverce. U stěny s širokým oknem stál podlouhlý jídelní stůl, na vedlejší zeď byla přilepená pec a ostatní kuchyňský nábytek. Jinak téměř nic, jen pár židlí podél stěn a nějaký příborník, střed místnosti byl úplně prázdný, dalo by se tu tancovat.

Ať bylo venku jakkoli, vzduch uvnitř byl vždycky přehřátý a prosycený párou a vždycky tam někdo seděl, přinejmenším staří prarodiče. A i když jste přišli jenom na skok, třeba se jenom na něco zeptat nebo si půjčit fotbalový míč, hned se vás ujali.

„Oldíne, buď zdrav! A co že se ty u nás nikdá nezastavíš?“

„Tak jsem tu zrovna teď!“, nedalo se než odpovědět.

„Tož nestůj v těch dveřích a vezmi místo...“

Ale často jste tu potkali skoro celou rodinu, někdo o něčem rozprávěl, někdo luštil u stolu křížovku, nebo všichni poslouchali nějaký pořad v rádiu. Atmosféra tu byla o poznání klidnější i v očích měli tihle lidé nějakou zvláštní spokojenost s tímhle světem i sami se sebou. A ať jste přišli, proč jste přišli, museli jste tu vždycky posedět nejmíň hodinu, aby si vás dost užili. I kdyby na vás třeba někdo čekal před vraty, musel nakonec také vejít anebo to vzdát a jít si po svých.

Museli jste se posadit a vyprávět, co je nového s vámi a jak je to teď v té Praze a čím byste chtěli být, až vyrostete. A ještě než jste si stihli srovnat v hlavě první větu, hned dodávali, jak oni byli v Praze naposledy, to jste ještě nebyli na světě. Jak bylo město neklidné a hlučné, všude spousta obchodů a davy lidí, auta, tramvaje. Sdělovali vám své dojmy, jako někomu, kdo nikdy Prahu nenavštívil, ani žádné větší město. Vysvětlovali vám, jak se jde z Václaváku k Bílé labuti a jak se přechází ulice podle semaforu.

„Dáš sa klobasu, Oldine? A akú chceš, či tú našu domácú, alebo kupovanú?“

Oldřich se zprvu snažil odmítnout, hlavně ze slušnosti, jak byl naučený, ale s tím jste tady nepochodili: „A tak teda tu kupovanou.“, odpověděl nakonec zpříma, aniž by pomyslel, že je to trochu nezdrovílé. Dědečka to nepotěšilo, ale přijal to statečně, byl zvyklý:

„Naše děcká též chtějí vždy té kupované, to my máme radšej té naše domácí!“

Skvělou nenapodobitelnou chuť těch domácích klobás Oldřich tehdy ještě nedoceníl, tak jako jiné děti, klobásy z obchodu vypadaly lépe na pohled a podobně jako zdejší omladina upřednostňoval to, co se jí všude jinde. Nerad se cítil jako zapadlý vlastenec z okraje civilizace. Tenhle strach měly děti z Prahy úplně stejný jako ty zdejší, i když těm pražským to nikdo nevěřil.

Měli dvě dcery, do té starší, byla ještě o něco starší než Klára, se Oldřich trochu dětsky zamiloval, jmenovala se Miluška a měla opravdu milou pravidelnou tvář a neuvěřitelně ladné pohyby rukou. Nikdy jí o svých citech neřekl, styděl se a věděl, že to nemá cenu a ta mladší, Pavla, byla nejmladší v celé rodině a trochu rozmazlená, ta zase byla zamilovaná do Oldřicha. Ona to ale nějak nedovedla skrýt, věděl o tom Oldřich i celá vesnice. Kdekdo si z ní proto utahoval. Oldřich ne, ale vždycky, když ji potkal, hrozně zčervenala a běžela se někam schovat.

Tenkrát měla každá holka památník. Byla to malá knížka v ozdobných deskách a s prázdnými listy uvnitř. Tam si nechávala od všech lidí, které měla ráda nakreslit obrázek nebo napsat nějaké přání. Listováním v tomhle sešitku plném srdíček a kopretin, vzpomínáním na lidi a příležitosti, při kterých díla vznikla, trávily dívky mnoho odpolední. Často si ty knížečky navzájem ukazovaly a špitaly o tom všem.

Dostat takový úkol, nakreslit něco do památníku, to bylo velké vyznamenání, zvláště když jste byli kluk, ale taky to byla strašná zodpovědnost, Oldřich měl často spoustu skvělých nápadů, ale tváří v tvář sněhobílému listu v ozdobných deskách se mu vždycky všechny rozutekly. A ještě k tomu byl neuvěřitelný patlal. Všechno, co kreslil nebo psal, vypadalo na papíře úplně jinak a mnohem hůř, než jak to měl v hlavě. Málodko ale kreslil něco podle sebe, většina dětí pořád dokola obkreslovala Mikimauze, postavy ze Čtyřlístku anebo růže z pouťových pohlednic, sem tam někdo vyšvihl i zasněnou krajinku s kostelíčkem.

Oldřich by rád udělal něco sám za sebe, věděl, že by to bylo správnější, ale hrozně by tím riskoval, že to pokazí a jako na potvoru, listy všech těch notýsků byly sešité tak, že když jste vytrhli jeden, rozpadla se celá vazba.

A tak pro jistotu vždycky jenom překresloval z jednoho památníku do druhého nějakou jednoduchou postavičku, aby to nebylo moc pracné. Dost na tom, že pod to musel ještě napsat svým kostrbatým písmem nějaký text, třeba: „Milé Pavlínce na památku z kamarádství, Oldřich.“ Nikdy se mu ten nápis nepovedlo nějak příhodně umístit, často ho musel opravovat, protože vynechal nebo přehodil nějaká písmena. Po několika pokusech už ho s památníky nikdo neobtěžoval.

Pavla měla velmi dlouhé, kudrnaté, třpytivě blondáté vlasy, přes které jí skoro nebylo vidět do obličeje. Zpod nich koukaly už jen tenké ruce a nohy v podkolenkách a skládané sukni. Občas ho ona i ostatní sourozenci prováděli statkem.

Vešli ze dvora do jedněch dveří nedaleko od kuchyně: „Jé, vy máte ale krav!“ vydechl Oldřich. V protáhlé místnosti s nízkým stropem jich stálo ve dvou řadách podél stěn snad patnáct. Úplný kravín přímo doma. Na zdech visely automatické dojící stroje, nezbytná černá tabulka, na kterou se zapisovalo, kolika litry která kráva dnes přispěla a kolem zvířat obcházely dvě ženy, které Oldřich neznal.

„Však to nésú naše kravy! Sú družstevné.“, řekla dívka trochu nakvašeně.

Podobně to měli u Kosů s prasaty. Chovali dvě vlastní a krom toho se starali o tři družstevní. Prostě, když družstvo usoudilo, že má někdo něčeho moc, víc než je přiměřené velikosti rodiny, jalo se tyto nadbytky bez skrupulí využívat pro své účely. Bylo to neomalené a ponižující, když k vám do domu dennodenně couraly tři směny dojiček, a dvakrát týdně veterinář a sem tam i agronom a předseda, ale mělo to i své výhody. Ze všeho, co tyhle krávy spotřebovaly, jste bez problémů uživilí ještě dvě vlastní. Mohli jste družstvu prodávat mléko, které si už samo zaplatilo a ani jste ho nemuseli každé ráno někam vozit. A tři koně, které strýc choval ve stáji naproti, také nepřišli zkrátka.

Navíc to teta měla velmi blízko do práce a nemusela se bát, dát si mezi dojením na plotnu vařit knedlíky k obědu a při nočních směnách, kdy se spíš jen dohlíželo, si mohla odskočit zdřímnout do vlastní postele.

Všechny ty revoluce dvacátého století se na životě zdejších lidí moc nepodepsaly, vesničané dál skrytě střídali pírkou k pírkou, jak byli zvyklí už celé věky a jejich statky tímhle titěrným, ale neustálým střádáním neuvěřitelně mohutněly. Nevolnictví tady vlastně nikdy neskončilo. Zachovalo se ve způsobu myšlení, v tradicích...

Za statkem na podlouhlém travnatém pozemku stavěli tihle pilní sousedé veliký dvoupatrový dům, aby měli bydlení pro všechny děti, až vyrostou. I ten si Oldřich důkladně prohlédl, zatím to byla jen hrubá stavba z neomítnutých cihel, bez oken a dveří, ale Jožin mu už ukazoval, kde bude kuchyň, splachovací záchod a kde bude stát stůl. Sám tady strávil málem celé prázdniny, míchal maltu ve starých neckách, nosil do schodů cihly...

Oldřich mu občas zkoušel pomáhat, práce zedníků, jejich rozvážné, přesné pohyby se mu vždycky líbily. Jak vezmou cihlu do ruky, nanesou na ní mazlavou maltu, mlaskavě ji usadí na místo a pak ji podle vodováhy dorovnajíc paličkou. Jak z hladítka lžící nahazují špryc a pak ho podél lyžin rovnají prknem. Rád si představoval, že stavějí ohromný dort. Ty cihly že jsou jako řezy piškotu a oni je na sebe lepí šlehačkou a pak to všechno potírají máslovým krémem. Ale když sám zkusil přiložit ruku k dílu, zjistil, že ani neuzvedne lopatu plnou mokrého písku, všechno to bylo daleko těžší, než se na pohled zdálo...

- - -

Strýc Klema měl pohublou postavu a v ošlehané tváři hluboké dobrácké rysy. Vlasů měl stále dost, a měl je na pohled hebké, ale úplně šedivé. Oldřich ho často vídal, jak kolem Kosovic vrat zatáčí se svým povozem taženým koňmi, aby zamířil boční cestou do kopce domů. Vždycky se s Oldřichem zastavil na krátkou řeč. Na kozlíku nejraději stál, mírně nahrbený a celou vesnici i všechny sousedy znal nejlépe z tohoto mírného nadhledu.

Ty koně Oldřicha vždycky moc zajímaly, bylo to takové trochu jiné zvíře. Znal je z dobrodružných filmů, kde jste husy a kozy moc nevidali. Ale cizí děti tady pouštěli do stáje jen neradi, báli se, aby jim zvířata neublížila. Tak to říkali, ale možná to mělo i jiný důvod. Strýc byl jediný, kdo na vesnici koně ještě měl a družstvo i statkáři ho často k sobě zvali, aby jim pomohl s prací někde v místech, kam se traktor nedostal. A on si tenhle svůj prostředek obživou náramně hýčkal a bál se, aby od dětí nechytili nějaký bacil. Na to jsou koně mnohem háklivější než jiná zvířata nebo lidé. Vůbec je zvláštní, jak jsou tihle obrovští, silní tvorové ve skutečnosti křečci!

Přesto jednou, když se zase takhle se strýcem potkali za Kosovic humny a chvíli si povídali, stočila se ke koním řeč. Oldřicha zajímalo, jak se jmenují, koňům se jména samozřejmě dávala, ale pak už jedině psům a taky ještě kravám v kravíně, ale těm jenom jednoduchá, jako Bělka, Lyska nebo Stračena, aby je rozlišili. Kráva, kterou měl skoro každý doma, byla už prostě jen kráva.

„A poslouchají vás, když na ně zavoláte?“

„Tož, né tak jako pes, koně sú iné.“, usmál se strýc Klema trochu tajemně.

„A jak je teda řídíte?“

„To je prosté, zkus si to Oldine.“, a vyzdvihl Oldřicha vedle sebe na kozlík. Oldřichovi se trochu zatočila hlava, byl to zvláštní pocit, sedět v té výšce na tvrdé lavici, před sebou dva obrovské zadky. Ani za volantem traktoru jste se takhle necítili!

„A co mám teda dělat, strejdo? Když chci, aby koně šli, tak zavolám hijó, doprava je hot a doleva čehý?“

„Tož, pravda, tak sa to praví, ale nemosíš, stáči, keď ich povedeš opratú. Chyt' jó pevno. Tak. A včil jú povol a koně ti pójdú.“

Oldřich vlastně nikdy neslyšel, že by strýc volal hijó, nebyl skoro vůbec slyšet, jenom si tak potichu pomlaskával, občas jakoby si něco brumlal jen sám pro sebe a když se zastavoval, temně zavrčel: „Úhúhúh!“ Ale skoro jste to neslyšeli, všechno bylo mnohem tišší, než okolní zvuky a zdálo se, že se to k uším zvířat nemohlo donést.

Oldřich prudce, neohrabaně povolil oprat' a koně zůstali na místě, sám cítil, že to nebyl ten správný pokyn a neubránil se povzdechu. Zase to bude tak nepřekonatelně obtížné, jako všechno, co se kdy učil.

„Mosíš pokojně,“, řekl s úsměvem strýc: „keď nepondú, zkus trocha šlahnúť, tak, hore a dúle! Vidíš, to je óno!“, Oldřichovi pohyby byly pořád velmi nejisté, ale koně se přece jenom pohnuli, váhavě se pustili vpřed, nejdřív jeden, potom druhý, oba byli trochu zmatení, chvíli jim trvalo, než sladili krok, ale pomalu šli. Bylo vidět, že se poctivě snaží splnit Oldřichova přání, jen si nebyli jistí, zda si je správně vykládají.

„Tak, to je dobře.“, pokýval strýc hlavou: „A včil, kým budeš chcet' zatočit' doprava, přit'ahuj pravú oprat', kým dolava, lavú. Ako by si krútil volánt u áuta.“ Oldřichovi se rozbušilo srdce vzrušením, najednou sám vedl koně táhnoucí vůz po opravdové silnici. Když dojeli k první křižovatce, jenom jemně popotáhl oprat' a koně už sami zatočili, stačilo jim vědět kam. Když jste je vedli cestou, kterou znali, nemuseli jste se o nic starat, dokonce sami věděli, že se jezdí vpravo. Jen když jste z toho vyšlapaného směru chtěli uhnout, jemně jste je přesměrovali a dál už šli zase sami. Bylo to neuvěřitelně snadné!

Nebylo to vůbec takové, jako když se patláte s nějakým lepidlem a papírem a ono si to přes veškerou vaší snahu dělá stejně, co chce, nebo jako když se zdlouhavě něco učíte a ono vám to po půl roce padá z ruky, jako když jste začínali. Ti koně byli živí, cítili a chtěli mít Oldřicha za svými zády a nezajímalo je nic jiného, než splnit jeho přání. Nebyli líní ani svéhlaví.

Jenom byli trochu bojácní, občas když se něčeho lekli, býval problém přimět je k poslušnosti. A taky jim vadila příliš dlouhá nečinnost, příliš dlouhé stání na místě, když byli zapřažení. Kdyby jste zapoměli zabrzdit vůz a někam se na chvíli ztratili, klidně by vám samy od sebe odešly i s valníkem na druhý konec vesnice. I strýci se to párkrát stalo, vzpomínal, jak jednou, když byl ještě mladý, si trochu přihnul na jednom pohřbu a tehdy mu ještě před průvodem odešel celý povoz i s rakví. Ušli jenom pár metrů, strýc je hned doběhl, ale všichni smuteční hosté to viděli a byla z toho ostuda jako řemen.

Dojeli spolu až ke škole, tam se otočili a stejnou cestou se vraceli zpátky

„Nakonec, keď trocha přit'áhněš, stojíš! Tak je to správne! Tak vidíš, už je z teba vozka!“, poplácal Klema Oldřicha po zádech.

KAREL

Jednou, když se Oldřich o velké přestávce honil s klukama na plácku před školou, houkla na něj přes plot pošťačka, která šla zrovna kolem:

"Máš u mňa bálík. Nejaké klociky, či co."

Pošťáci už tenkrát neradi roznášeli balíky, nebylo divu, jezdili na kole a vozit s sebou objemné krabice bylo pro ně dost obtížné. Ale Oldřichovi to nevadilo, chodil pro balíky rád a vždycky byl zvědavý, co v nich bude. A taky mu to dávalo pocit, že už se na téhle vsi tak nějak zabydlel, že už se tu s ním počítá.

Pošta tu sídlila, jak jinak, než u paní pošťačky doma. Vlastně to ani nebyla pošta, jen malý pokojík, kam se přivázely zásilky a pošťačka je pak roznášela po vesnici. Mohli jste tam nebo odtamtud poslat telegram, hlavně, když jste chtěli něco hlasitě vytroubit na celou ves, koupit si známku na dopis, nebo korespondenční lístek. Tím nabídka služeb tohoto úřadu asi tak končila. Pohlednice se tu nevedly, v Hraničce nebyl žádný hrad, vysoká skála ani vyhlášené koupaliště s vodními šlapadly, tak co by tu kdo fotil.

Tenkrát, když Kamila poslala moravským to slíbené vysvětlení, jak Vadim zemřel, pečlivě ho zalepila do dvou obálek a na každou napsala výrazným písmem: ‚Nesmí přijít do rukou dětem!!!‘ Kosíci ještě o ničem nevěděly, chystala se jim to oznámit sama, až sem přijede. Ale pošťačka tohle psaní klidně nechala ležet jen tak u Kosových na okenním parapetu, jak byla zvyklá. Pak psaní někdo vzal dovnitř a tam se válelo na kuchyňském stole půl dne, než ho, naštěstí pro všechny, našla Marie.

Oldřich se v té poštovní komůrce rychle zorientoval, balík ležel na podlaze uprostřed místnosti, jiný tu nebyl, zdvořile poděkoval a hned litoval, že si nevzal vozík. Balík nebyl moc těžký, ale byl strašně neforemný, rozpadl se, ještě než ho donesl domů. A schraňoval opravdu celý svazek dlouhých tyček, trochu jako na praporky, ale hranatých. Dlouho nad tím potom Oldřich v síni seděl a nechápal, co to znamená. Skládal ty tyčky jednu na druhou, zkoušel je ohýbat, byly celkem pružné, ale nevedlo to k ničemu, nic ho nenapadalo.

Z adres jasně vyplývalo, že to poslala Kamila a že to bylo určeno jemu, ale dopis u toho žádný nebyl. Na co by to mohlo být?

"Hele, já už vim. To jsou ty šípy!", ťukla se najednou do čela Klára.

"Jaký šípy?", stále nerozuměl bratr, do té chvíle si ani neuvědomoval, že je tu sestra s ním, uměla být téměř neviditelná.

"Chtěl jsi přece po mámě luk a šípy! Ty už jsi zapomněl?", vzdychla trochu pohrdavě, už to byla trochu slečna. Oldřichovi stejně ještě chvíli trvalo, než to pochopil.

"A jó, ty šípy!", zahuhlal zadumaně a nepřestával kroutit hlavou.

To byla vlastně jedna z prvních vět, kterou řekli, když jim Kamila přijela oznámit tátovu smrt. Tenkrát se zoufale snažili najít nějaká slova, kterými by vyjádřili smutek, nad ztrátou otce a podtrhli cenu, kterou pro ně měl. Jak se chovat, co říct, jak vyjádřit, že jim chybí a že na něj

budou hezky vzpomínat, to byla pro oba velice těžká hádanka, když vlastně ve skutečnosti nic moc necítili. Samozřejmě to napadlo Kláru:

"Takovej to byl od tatínka krásnej šíp!", vzdychla, vždycky si dovedla nějak poradit, věděla, co se hodí, pro tu kterou situaci. Bylo to vlastně krásné, i když to nebylo úplně upřímné, ale který dospělý by to dokázal takhle vyjádřit. Pojmenovat vztah a zároveň složit kompliment něčím tak obyčejným jako je hračka, kterou táta sám vyrobí pro svoje děti!

A teď byl na řadě Oldřich, byl úplně poleno, vůbec nevěděl, jak má pokračovat. Zase mu nezbylo nic lepšího než sestru napodobit:

"Takovej to byl od tatínka krásnej luk!", vysoukal ze sebe nepřesvědčivě, snad to aspoň bylo lepší, než neříkat nic. Máma v tu chvíli vypadala dokonale ponořená ve svém smutku, ale možná si někde v koutku duše pomyslela, že luk a šípy jsou teď hlavní problém, který její děti řeší. Ani ona je doopravdy neznala. A teď tyhle věty sestra Oldřichovi zlomyslně hodila jako horký brambor.

Tyčky byly docela hezké, ale k šípům měly dost daleko. Oldřich zkusil z jedné z nich vyrobit luk, ale hned se zlomila. Je pravda, že tam byl ještě nějaký tlustší delší klacek, ale byl suchý, křivý, úplně na nic, na mezi za vsí byste našli dvacet lepších. Nakonec si ty hranolky vzal do školy na pracovní vyučování. Žáci při téhle dvouhodině pořád dokola lepili papírové draky, na to se hodily skvěle.

Šípy si Oldřich vyrobil vlastní, tak jako je dělal táta, dobře si to pamatoval, jen nebyl tak precizní. Na vzhled Oldřich nikdy nedbal. A také mu tak dobře nelétaly, ono to s tím vzhledem dost souviselo.

- - -

A za týden na to za nimi přijela Kamila vlastním vozem, ale řídil ho neznámý pán.

"To je strejda Karel, to on vám sehnal ty šípy!", křičela rozverně už z okýnka auta ještě než zastavili.

„Aha, jo jo, ty šípy!“ Zahlaholil Oldřich, „Kdy už se o nich přestane mluvit?“, dokončil v duchu.

Pán se na ně usmál skrz oblé přední sklo a dovedně zaparkoval auto na hrbolatém prostranství před domem. Pak vystoupil a poplácal děti po ramenou.

"Tak to jste vy, ty dva uličníci, co o vás máma pořád vypráví?"

Choval se trochu světácky, ale vstřícně a děti ho bez problémů přijaly. Oba byli důvěřiví a měli rádi velké kamarády.

Karel byl nazrzlý blondýn, nebo spíš nebyl, než byl. Vlasy měl tak řídké, že mu tvořily kolem hlavy jen jakousi svatozář. Měl je věčně rozčuchané, nejspíš si je občas česal, ale byly tak jemné, že stačil sebemenší vánek, aby mu je rozevlál do všech stran. Měl výrazně bílou pleť a postavu chlapácky mohutnou a pořád se ironicky smál, trochu jako Fantomas. A všechno, co se mu nelíbilo, komentoval slovy: "No, to je krásný!" a nahořkle se při tom šklebil.

Byl to vysloužilý pilot velkých dopravních letadel a často dával k lepšímu historiky o létání. Jak vletěli s II šestnáctkou do bouřkového mraku a když se dostali ven, byli ,táákhle‘

naklonění a měli co dělat aby letoun vyrovnali. Jak jindy těsně po startu ještě nad letištěm potkali ve vzduchu hejno hus a museli s jediným motorem ze čtyř, který ještě běžel, na tom samém letišti hned zase přistát.

Když jednou dětem při hře na dvoře spadl míč na hnůj, Karel pro něj hrdě vykročil ve světlých polobotkách. Děti mu nabízely, že dojdou pro holinky, ale on mávl rukou: "Mě to nevadí, já mám hnůj rád. Jednou mi zachránil život." A hned zase vyprávěl, jak se mu někde na Slovensku nad rozvodněným Dunajem porouchala helikoptéra. Urychleně potřeboval někde přistát, ale kromě divoké vodní hladiny nebylo v dohledu nic jen veliká hromada hnoje a on na tomto spásném ostrově bezpečně s těžkou helikopterou dosedl.

Ale občas měly děti při jeho vyprávění pocit, že už něco podobného někde slyšeli a že Karel vypráví napodruhé stejnou historku vždycky trochu jinak, a když se zeptali na nějaký detail, odpovídal vyhýbavě, anebo začal být útočný. Snad by mu i odpustily, že to nebyla vždycky pravda nebo že to zažil někdo jiný, ale jeho příběhy ani moc nepobavily, byly to jenom takové útržky, neměly žádnou šťávu. Snad že v tom povídání šlo vždycky jen a jen o něj, nemohl se do nich nikdo jiný vžít.

Ale na druhou stranu věnoval dětem spoustu času, vůbec je nepřehlížel. Oldřicha si koupil velkou marokánskou mincí s kulatou dírou uprostřed, takovou neměl žádný spolužák. Karel si ji schovával jako vzpomínku na dobu, kdy prý, snad, kdo ví, létal do Afriky. Ale hlavně toho strašně moc nasliboval. Oldřichovi slíbil letecké hodinky se čtyřmi ciferníky, s budíkem, stopkami a bůhví čím ještě a Kláře také takové a mámě hromadu jiných věcí i když to bylo zbytečné, Kamile o věci nikdy moc nešlo. Když něco plánoval, býval velkorysý a vždycky si vybíral jen to nejlepší, ale výsledky bývaly slabé, častěji žádné.

Tenkrát děti s ním a s mámou hned nasedli do auta a projeli spolu všechny zajímavosti okolí, nejhlubší propast Čech a Moravy, přehradu, kde se už touto dobou nikdo nekoupal, ale pod betonovou hrází se tam hemžily tisíce kaprů, historické městečko se zámekem, kde byla restaurace a vařili tam výborné vdolky s povidly a jogurtovým krémem.

Ale největší místní slávou byly aragonitové jeskyně. V době, kdy byly objeveny, byly plné kyslíčnicku uhličitého, říkal průvodce, a to taky prý stálo život několika prvních průzkumníků. Nejprve nějaký sedlák objevil na svém poli ohromnou díru do země, ze které stoupala pára, spustil se do ní po laně a už živý nevyvázl. Potom to zkoušeli jeho synové a jeden z nich to také zaplatil životem, nakonec byl nebezpečný plyn odčerpán a jeskyně byla zpřístupněna postranním uměle prokopaným vchodem.

V době, kdy sem vstupovali Kamila s Karlem a Oldřich s Klárou už tohle byla fousatá historie, dno jeskyně tvořily vybetonované chodníčky a schůdky opatřené pevným zábradlím a všude bylo nainstalováno elektrické osvětlení, a přesto v jednu chvíli uprostřed cesty průvodci zhasli, abyste pocítili, jaké to mohlo být, když sem ti první lidé vešli.

Ale samozřejmě to muselo být úplně jiné, když tu ti objevitelé byli úplně sami v hluboké tmě, s pocitem, že patří k prvním lidem, kteří sem vešli. Vůkol bylo hrobové ticho, rušené jenom křídly netopýrů a vysokými tóny dopadajících kapek, které se rozléhaly prostorem jeskynního dómu. Klopýtali po nerovném dně, brodili se vodou a bahnem byli, mokří a špinaví a cestou zpátky na denní světlo si nikdy nemohli být moc jistí...

Ve světle žárovek bylo všechno mnohem veselejší, jeskyně hrála všemi barvami, mohli jste si prohlížet jezírka průzračné vody zachycené v prohlubních, plná desetníků od vděčných turistů, svíslé i vzpřímené krápníky tvořící neuvěřitelné scenérie. U jedné skupiny krápníků se průvodce zastavil, „Tohle jsou naše varhany, prohlásil“ a vyťukal na ně ukazovátkem dost falešné ‚Ovčáci, čtveráci‘. Vrcholným číslem byly ale aragonitové květy, neobvyklá forma krystalů vápence, nebo kalcitu, jak říkal ten pán učeně. Visely na několika místech se stropu a vypadaly jako sněhobílé rozvětvené šišky. Prý, světový unikát! Oldřich by si hned nějaký ten květ odnesl domů.

V nejnižších patrech jeskyně je průvodce upozornil na malou odbočku, vedla šikmo dolů do nezajímavé prohlubně, velké asi jako prostorná koupelna, se stěnami z hrubé šedivé skály. Na samotném konci jeskyňky se skálou táhla několik centimetrů široká průrva, jako obrovská svíslá jizva. Vedla od stropu až k samotné betonové podlaze.

„Kdyby si někdo z přítomných chtěl zkusit, jak ‚voní‘ kysličník uhličitý, můžete sejít támhle dolů a opatrně se nadechnout. Ale pozor, nebuďte tam dlouho, aby se vám nezamotala hlava!“ Pár zvědavějších návštěvníků se oddělilo od skupinky a sešlo po dvaceti schodech. Na dně jeskyňky se zastavili a pátravě čichali kolem sebe a pak se zvolna trousili zpátky, jako že už vědí! Oldřich se vydal dolů jako poslední, uviděl před sebou legračního pána s pichlavýma očima, jak se sklání k zemi a mohutným nosem zcela nasává vzduch.

„To je divný, já nic necítím?“ Šoural se po podlaze dál a dál, až nakonec ponořil svůj veliký nos až do té klikaté průrvy.

„Aha! To je ono! Tak tady to teprve cítím! To si musíte čuchnout až k té prasklině!“, rozhlédl se po ostatních a ještě několikrát z té škvíry zhluboka nasál. Nikdo ho nevyslyšel, jenom sedmiletý Oldřich se vydal za ním, taky necítil vůbec nic, nanejvýš něco jako vypálené sirky a tak přišel až k té puklině, přiblížil k ní obličej. Najednou mu nosem proběhlo palčivé zajiskření sodovkových bublinek, ‚Tak takhle to voní, to přece znám!‘, stihl si ještě říct a pak byl najednou úplně někde jinde. Pohodlně seděl v křesle doma v obýváku a bylo tam teplo a do oken se opíraly paprsky poledního slunce, vypadalo to tam trochu jinak než ve skutečnosti, ale bylo to milé, takové kolébavé, nic mu nechybělo, žádná temnota, tunel ani bloudění, nic takového...

Tmu uviděl teprve, když znovu otevřel oči, nebo spíš husté šero. Probral se, až když ho někdo opatrně tlačil po těch betonových schodech zpátky vzhůru a nebylo to vůbec příjemné, každý krok byl nesnesitelně obtížný, zvedal se mu žaludek, v hlavě mu hučelo a nechápal, kde je a co se děje. Jakoby někdo přestříhl čas. Už tu nezůstal nikdo, štrůdl návštěvníků i s průvodcem se zatím přesunul klikatými chodbami do dalších sálů jeskyně. Kamila někde na konci skupiny švitořila s nějakými cizími lidmi, vždycky se rychle seznamovala a Klára chytala do dlaní kapky, padající z ježatého stropu.

„No to mě podržte! Cos to tam prováděl?“ chytal se Karel divadelně za srdce, když Oldřichovi pomáhal stoupat a udržet rovnováhu, ale nic při tom neslevil ze své ironické pobavenosti: „Tys tam bloumal od stěny ke stěně a do všeho jsi narážel, jak nudle v bandasce. To se divím, že si sebou neseš, čoveče!“

„Já o ničem nevím, ... vůbec nic si nepamatuju, od chvíle, co jsem se z té průrvy nadech, až doteď, jako by mě to odneslo někam úplně pryč!“, těžce ze sebe vysoukal Oldřich. Na to

Karel jen žoviálně zakoulel očima, nikdy ho nebavilo poslouchat cizí příběhy: „Podí, pudem najít mamínu!“

- - -

Večer pak seděli s hranickými v té jejich kuchyni, trochu vyprávěli, co prožili a Karel měl hlavní slovo. Cokoli řekl někdo jiný, dovedl doplnit a uvést na pravou míru, protože všude byl a všechno viděl. Strávil tam s nimi ještě den a další noc a pak s Kamilou zase odjeli Škodou Octávií domů.

Teta Kamile neřekla za celou dobu ani slovo, ale když s Karlem odjeli a rodina se sešla zase u večeře, podívala se Václavovi zpříma do očí a tiše ale zřetelně pronesla:

"Ak si nájdeš nějakú inú, jak já umřu, potem ťa budu chodiť strašiť!"

Oldřich se v tu chvíli hloupě zasmál, ale všichni ostatní pochopili, proč to řekla a že to myslela smrtelně vážně.

- - -

Když se pak po čase Kosíci vrátili do Prahy. Karel je často navštěvoval, bral celou rodinu na výlety často u nich i přespal, ale nikdy se nezdržel dlouho.

Máma ho zkoušela ukázat známým a dost nešťastně také příbuzným z Vadimovy strany. A neuspěla, jaký div! Pak už s ním raději zůstávala doma. Ale vždycky u nich jen jednou dvakrát přespal a pak zase odešel, děti moc nechápaly proč. Takhle to šlo rok, možná dva, pak se ale hrozně dlouho neukázal.

"Už si začal příliš myslet, že mu patříme.", uzavřela to Kamila, děti jen pokrčily rameny, moc tomu nerozuměly, ale nechtěly se do toho plést, brali to jako něco, s čím nemohou nic dělat. Vytratil se z jejich života jako ty chůvy...

Kamila po něm měla ještě spoustu partnerů a ‚přítelů‘, většinou horších, a někdy i lepších, ale s žádným už nevydržela ani rok. Žádný se totiž nevyrovnal Vadimovi a v tom byla ta potíže. Nikdo si Kamilu nezasloužil. Už si nepřipadala tak bezcenná, jako dřív o to víc se jí zdál bezcenný život, který teď vedla. A trochu ho takový připravovala i svým dětem, život bez opor a pevných bodů.

Karel měl spoustu špatných vlastností. Pořád něco sliboval, neustále se napařoval, ale nikdy se nad děti doopravdy nevyvyšoval. Ale také se nepodbízel. Uměl jim pěkně zostra říct, co si myslí, ale pořád to byl jejich partner a kamarád.

„Slyšel jsem, že si zase řádl jako černá ruka, Oldane!“, řekl vždycky zpříma, když Oldřich něco provedl a Oldřich se najednou opravdu zastyděl, jakoby se před Karlem nedalo dětinsky kličkovat, jak to měl ve zvyku. Neplatily na něj hloupé výmluvy a uhýbání. Ale nikdy je v tomhle šachu dlouho nedržel, nikdy si to neužíval, nebyl úmorně, nekonečně vyčítavý, jako to uměla Kamila.

A hlavně dokázal odlehčit náklad, který tížil jejich dětské duše. Problémy, které měly s mámou, se jeho příchodem vždycky rázem vypařily. O svých dobrých vlastnostech nejspíš ani nevěděl. I sám pro sebe byl jen chvastoun, který marnil čas tím, jak sám sebe

presvědčoval o pravdivosti svých lží. Ale vlastně tu pro děti nějaký čas opravdu byl, víc než kdy před tím jejich táta a vlastně i víc než kdykoli jejich máma.

- - -

Po tomhle slavném představení Karla dětem i Moravským, přijela sem za nimi Kamila ještě párkrát sama, děti se na něj občas ptaly, ale byla v tom skrytá i jiná, podstatnější otázka, o které možná samy ani nevěděly, a pokud věděly, neuměly by ji vyslovit.

Ale jednou, když Kamila je opět navštívila někdy uprostřed podzimu, jednoduše zaškemraly: "Už bysme chtěli domů!" Nebylo to přesně to, na co nejvíc myslely, ale už jim tyhle prázdniny začaly připadat moc dlouhé. Kamila možná ještě tak úplně netoužila, mít je doma, ale bezprostřední přání u ní málo kdy rozhodovalo o tom, co udělá. Byla to jejich vůle a snad to i potřebovaly, pokračovat ve vlastním životě, skoncovat s tímhle prozatímním, vypůjčeným, když už tu neměly zůstat nastálo.

Moravští by je tu vydrželi mít třeba celý rok, možná jim i blesklo hlavou, že se jich nezbaví nikdy. Kamila v těch prvních týdnech také neměla k sebevraždě daleko a oni to nejspíš tušili. Ale rozhodně by je ani nenapadlo Kamile naznačit, že už to trvá moc dlouho, že je její děti zdržují od práce a řešení hromady vlastních problémů a při tom rozhodně nebyli z těch, kteří by to nedovedli dát velmi jasně najevo, kdyby na to jen pomysleli. Bezpochyby se tu ještě věřilo, že děti jsou to největší bohatství na celém světě, rozhodně to ale neplatilo pro cizí děti, děti, které nejsou jejich vlastní a přísně vzato nejsou ani jejich příbuzní.

Navíc byly úplně jinak vedené. Nebyly pokřtěné a vychované ve víře, v úctě k rodičům a starším. Byly svéhlavé a nepoddajné, dost se nestyděly a chyběla jim spousta správných a užitečných návyků, které se tady od dětí jejich věku přísně vyžadovaly. To všechno malým Pražákům odpouštěli, jakoby to nebylo. Snad jenom ten jejich přísný bůh věděl proč.

Možná trochu i potřebovali, aby jim někdo ten jejich řád trochu narušoval, aby jim v něm nebylo tak úzko? Ale když se rozhodli, že odjedou, samozřejmě jim nebránili. Vlastně se na to nijak netvářili, jakoby to bylo jedno, jestli odjedou nebo ještě zůstanou. Trvalo to ještě nějakých čtrnáct dní, Kamila říkala, že se na to musí připravit, ale nejspíš nebylo co připravovat, doma měli vše, co potřebovaly. Snad si jenom na myšlenku, že je bude mít zase zpátky, musela trochu zvyknout.

Ale děti tu zůstaly přítomné už jen zčásti. I když nevěděli nic o tom, co bude dál, tenhle svět se jim už pozvolna vzdaloval, i když ještě neměli v dohledu žádný příští.

PTÁČE

Vydali se procházkou přes fotbalové hřiště na pláň, které se říkalo ‚pastvisko‘, ale dlouho už tu žádná stáda nikdo neviděl. Nejspíš ten název odkazoval k minulosti, kdy ještě krávy

nestály zavřené jedna vedle druhé v družstevním kravíně. Dokud zvířata ještě nebyla společným, vpravdě spíš cizím, majetkem, každý si těch svých náramně považoval a věnoval jim nejlepší možnou péči. Na pastvu se tenkrát vyháněla i prasata, aby měla lepší maso. Husy a kozy samozřejmě.

A tahle pláň, kterou nikdo nevlastnil, a nehodila se k osetí, a stavět by tu nikoho ani nenapadlo, protože byla několikrát do roka zatopená, poskytovala pastvu každému, kdo sem své stádo přivedl. Byla tak rozlehlá, že tu nikdo nikomu nepřekážel.

Ted' už ale patřila jen ještěrkám a ptákům. Pořad tu rostla nízká svěží tráva, a když nebylo příliš deštivo, půda tu byla překvapivě tvrdá a pevná.

Jen nepravidelné roztroušené keříky vrb naznačovaly, že spodní voda je tu opravdu blízko pod povrchem a není jí málo. To také dokládaly potůčky, které pláň křížovaly, byly tak úzké, že se daly snadno překonat dětským skokem, ale průzračné vody v nich bylo často až po pás. A byly plné štik a úhořů.

Místní děti sem také často chodily pytláčit, pytláctví tu patřilo k vesnické cti. Zatímco na krádeže, smilstvo, pýchu a rozmařilost tu hlas lidu uvalil těžkou klatbu, pytláctví se bralo jen jako snadno pochopitelný a odpustitelný prohřešek proti nějakým cizím a nedůležitým zákonům, kterým vlastně bylo i správné a zábavné občas se trochu protivit.

A tak se tu ryby chytaly do proutěných vrší, nebo jen tak do ruky. Místním patentem byla otýpka slámy, doprostřed jste nacpali kus hnijícího masa a pár větších kamenů, aby se snadno potopila, pak jste ji jenom přivázali na nějaký provaz a šup s ní do vody. Když jste jí po pár dnech vytáhli, bydlelo v ní při troše štěstí hned několik úhořů a občas se do spleti houževnatých stébel zamotal i rak.

Jinak bylo velmi těžké úhoře ve vodě zahlédnout, byli velmi plašší a dobře se schovávali. Prý tihle vodní hadi cestují a krmí se hlavně v noci.

Ale štiky jste vidět mohli, když jste si dali dobrý pozor, neskrývaly se, ale dovedly tak mistrně plavat proti proudu, že ze břehu vypadaly, jako nehybný klacek, trčící ze dna. V téhle zdánlivé strnulosti číhaly na svou kořist. Vesničtí kluci je chytali tenkým drátkem. Na konci udělali smyčku okrouhlého tvaru o něco širší než štíčí tělo. Pak drátek pomalu spustili před rybu do vody a opatrně jí ho navlékli přes hlavu až za žábry. Odhadnout správně výšku a nedotknout se těla drátem, bylo opravdové mistrovství a velká většina pokusů končila nezdarem. Štika zmizela tak rychle, že jste si jejího pohybu ani nevšimli, jako v trikovém filmu. Ale když jste jí dokázali nepozorovaně navléct oko až za hlavu, stačilo už jenom trhnout, a byla vaše!

O každém větším úlovku si celá vesnice vyprávěla až týden.

"Klema Hapalů chytil úhořa do koša!"

"A to už kde?"

„Hnedkaj pod Kuchařovic!"

„Chlapisko jedno, ten sa ale umí otáčať, ten sa bohdá neztratí!“

Ale tentokrát se na ryby nevydali, Kosovic nerybařili, snad proto, že to byly skoro samé holky. Šli se jen tak projít k řece a zpátky, dva Pražáčci a dvě sestřenice. Byl možná jeden z posledních teplých dnů, tohohle podzimu.

Oldřich si musel přivyknout na holčičí společnost, dal by přednost klukovské, ale Vašek byl málo doma, a i když se Oldřichovi až obdivuhodně věnoval, přece jen byl o dvanáct let starší a měl už trochu jiné zájmy a tak zůstal Oldřich věčně v péči Kosových dcer. Nejmladší byla stejně stará jako Klára. Měla velké klouby a trochu byla vyzáblá, s vlasy ostříhanými na kluka, taky měla drsný klukovský hlas, a neustále si z někoho utahovala.

Ráda se s Oldřichem prala, zkoušela, kdo je silnější, a Oldřich jí to nemohl rozmluvit. Nedala si vysvětlit, že by proti holce nikdy nepoužil to, co v klukovské rvačce. Vrhla se na něj a on se jen chabě bránil. Všude pak vyprávěla, jak ho přeprala a Oldřich to musel nechat být i když se mu smáli.

A když toho ještě nebylo dost, znovu ho před lidmi vyzývala: "Pod' sa prať. Včil sa ukáže, kdo je silnější", Oldřich zase protestoval, že se s holkama nepere a Jaruna se na něj stejně znovu vrhla, povalila ho na zem a on jí od sebe jen odstrkoval a bál se, aby jí neublížil. Bylo to silnější než on, ta nechť bojovat s holkou, to prázdno, místo chuti zvítězit. Ale přes všechny klukovské rysy i sklony byla Jarka dost hezká, jako všechny její sestry.

- - -

Ten den se nazdařbůh loudali nízkou trávou a moc nemluvili, bylo to takové tiché odpoledne, slunce ještě vydatně hrálo, ale nebe bylo trochu zastřené s nádechem nepochopitelného smutku. Na trávě našli malého ptáčka, snad mládě vrabce. Chtělo by se říct, že vypadl z hnízda. Jenže tu široko daleko nebyly žádné stromy, a z hnízda na zemi by zase nebylo možné vypadnout, takže, kdo ví, kde se tu vzal.

Většina ptáků by se k smrti vyděsila, kdyby k sobě viděla přicházet smečku obrovských tvorů, ale tohle ptáče bylo nějaké důvěřivé a s veselým cvrlikáním jim hopkalo naproti. Klára ho vzala do dlaní a ptáček se tetelil a pořád něco štěbetal a jedním a hned zas druhým okem si Kláru prohlížel. Všichni se shlukli kolem dokola, okukovali to rozcuhané nedochůdče.

Klára ho vyzdvihla nad hlavu a pták zamával křídly a odrazil se. Vteřinu se zdálo, že opravdu letí, ale pak začal klesat níž a níž, ať mával, jak mával, po několika metrech dosedl opět na zem. Jakmile přistál, hned zase spustil: "Čiřik, čiřik, čik, čik, čik!" Oldřichovi se najednou zdálo, že slyší, jak říká: "Tady, tady! Pojdte si pro mě, tady jsem!"

"Máme si pro něj dojít. Chce, abysme ho vzali s sebou.", řekl ostatním, a připadal si tak trochu jakoby se probouzel ze sna. Klára se na něj užasle podívala: "Ty mu rozumíš, co říká?"

Oldřichovi to najednou nějak nepřišlo divné. "Já nevím, asi jo. Zdá se mi, že jo..."

Obě sestřenice pochybovačně nadzvedly obočí, ale Klára se rozzářila, často dávala najevo, že bratra obdivuje a Oldřich jí to nikdy moc nevěřil:

„Fakt, jo? To není možný!“ Oldřich jenom nejistě pokrčil rameny.

„Teď se mi zdá, že říká: ‚Tak kde jste, chci se s váma podívat na řeku. Pojdte už!‘ “

Nebyl si vůbec jistý, jestli lže, fantazíruje, nebo se bohapustě vytahuje. Všechno, co se mu zdálo, že ptáče říká, skvěle zapadalo do situace a tak to možná bylo i jedno. Vůbec by se nebránil, mít nějaké výjimečné schopnosti, aby ho druzí obdivovali. Ale tohle mu samotnému přišlo tak obyčejné a jednoduché. Stačilo, aby pták zapípal a Oldřich hned věděl, co má na srdci.

Znova ho zvedli a on znovu letěl, zase nějakých deset metrů a tam spíš dopadl, než přistál. Překulil se na bok, ale hned čile vyskočil.

„Tady, tady jsem. Ještě párkrát a už to budu umět!“

Bylo to takové čisté, děti tentokrát ani nenapadlo, že si ho vezmou domů, stejně by ho sežrala kočka. Ani se nepokoušeli mu vymyslet nějaké jméno. Žádné plány a očekávání, žádné sliby chyby. Brali to prostě, jak to přišlo ani o chlup víc!

- - -

Vždycky nebyli takhle rozumní. Jednou si přinesli domů na statek ježka, kterého našli někde v křoví, že ho budou chovat. Vybrali pro něj jeden prázdný kotec mezi králíky a tam ho zavřeli. Teta sledovala jejich počínání a rozpačitě se usmívala:

„A čím ho budete krmit?“

„Jabkama!“ Vyhrkly děti jedním dechem, to dobře znaly z obrázkových knížek, jak si ježek na hřbetě nese do svého příbytku pár jablek. Musela to být jeho oblíbená lahůdka!

Teta na to nic neřekla, jenom se tak záhadně a trochu smutně usmívala. Ráno byl ježek ten tam, ale dvířka kotce byla zavřená a nikde žádná díra, jako, kdyby se třeba prohrýzal. Marie se ale dušovala, že ho nepustila. Kdo ví, možná jen někomu řekla, aby to udělal, protože, co s ježkem? Nesnášel vejce a nedal se podojit, varovně neštěkal a nebyl ani k jídlu.

Tady neměli ve zvyku, chovat zvířata jen tak pro legraci. Pražským dětem to ale nepřišlo, kočka a pes, koza, kráva, to všechno pro ně byli kamarádi. Věděli dobře, že prasata a slepice se zabíjejí, ale i tak to pro ně byli přátelé. Občas trochu tupí přátelé, pravda, Oldřich to poznal, když se zkoušel mazlit s odrostlým kůzlem, hlazení ani drbání ho nezajímalo a když si na něj zkoušel sednout obkročmo, jako kauboj na koně, trucovitě se vzpíralo. Strýc ho pak napomenul, že takhle by ho mohl i zmračit, že to není kůň ani osel, od té doby se Oldřich přestal o kozy zajímat.

Ale Klára se takovými věcmi odradit nedala. Už od dětství si přála být veterinářkou a tohle hospodářství pro ni bylo rájem. Zaujatě pozorovala čerstvě narozená selátka a pak proplakala noc, když bachyně to nejmenší a nejroztomilejší zalehla. Ale to ji neodradilo, hned se s Jarunou vrhly na slepice.

Ukazovaly Oldřichovi, jak se dá slepice uspat. Strčily jí hlavu pod křídlo a pak s ní ve vzduchu zatočily a položily ji na zem. Slepice se svalila jako mrtvá, teprve za pár vteřin zaškubala křídlem, pomalu zvedla hlavu a udiveně se rozhlížela kolem, jakoby odmítala uvěřit, že právě tohle je to místo, kde by měla být. Potom se zkusila postavit. Povedlo se jí to až na poněkolkáté, nakonec malátně odklusala ke svému hejnu.

„Zajímavý!“, řekl Oldřich a marně přemýšlel, k čemu by se to dalo použít.

A tak dívky nechaly Oldřicha Oldřichem a zaměřily se na kuřata, vylíhla se už před příjezdem Pražáků a dávno to nebyli ti roztomilí žluťáskové, od dospělých slepic se už lišili jenom o málo drobnější postavou a sotva znatelným hřebínkem.

Zvlášť jedno kuře si holky oblíbily, mazlily se s ním a chovaly ho, jako kotě, zkoušely mu oblékat šatičky pro panenku a také ho podrobovaly anatomickému průzkumu, protože, co může být krásnější a zajímavější, než živý tvor, snad už jen živé mládě! Jejich zájem byl tak vášnivý, že kuře do večera začalo klopat hlavu. Vypadalo to, že nedožije rána a tak ho teta raději zařízla.

Druhý den ho měli k obědu, holkám moc nechutnalo, těžce polykaly suchá sousta a tvářily se provinile. Tentokrát se toho u jídla moc nenamluvilo. Jenom modlitba ‚Požehnej nám, pane bože, těchto darů...‘ a pak už jen sem tam polohlasná věta nebo nějaký povzdech.

Časem si i Pražáčci vžili tenhle nový pohled na svět, zvířata mají svůj život a lidé zase svůj, a jenom výjimečně se ty dva mohou potkat, jen nějakým zázrakem nebo boží náhodou, jako to dokázalo tohle všetečné ptáče.

- - -

Chvilku vrabčákovi čechrali peří a pak ho znovu vyhazovali do vzduchu, ale pokaždé to dopadlo stejně. Mával zběsile křídly a stejně víc padal, než letěl a pak se k nim vracel trávou, která byla vyšší než on. Zakopával o stébla a přepadával ze strany na stranu jako opilý. Ale byl to nevyčísitelný optimista:

"Už se lepším, už se lepším, za chvíli už to dokážu sám!"

„Asi mu to pomáhá, když ho zvedáme. Kdyby měl pokaždé vylézt sám na nějaký keř, asi by ho to dost vyčerpalo a neměl by pak sílu letět.“, napadlo Oldřicha. V tomhle podivném zasnění došli všichni čtyři až k řece.

Nebylo ji vidět, ani když už jste byli hodně blízko. Snad jenom o něco hustší křoví a temný hukot, který jste z větší dálky mohli připisovat větru, prozrazoval, kudy by mohla téct.

Břehy na pohled vypadaly jako okraje rozlomeného perníku. S vrchu je lemovala tenká vrstva ztvrdlé hlíny a sráz odtud dolů až k hladině tvořilo už jen bělavé do hladka omleté kamení. Všechno, co bylo lehčí, odnesl proud. Voda měla šedomléčnou barvu na prášek rozdrčené horniny, jako mívají bujně potoky vytékající z velehorských ledovců, ačkoli vůkol se prostírala jen samá rovina, až v nesmírné dálce bylo tušit oblé kopce starého nízkého pohoří.

Řeka nebyla nikde hlubší než po ramena, ale tak divoká, že bylo velmi těžké udržet se na jednom místě, když jste do ní vešli a dno bylo vystláno kameny velkými jako koňská hlava, ty menší byly bez milosti smeteny.

V tom proudu jste museli stát úplně šikmo. Chodily jste se opírali o balvany, z nichž se každou chvílí nějaký pohnul a odskákal po proudu. Chvillemi jste cítili, jak se vám o lýtko oťřel oblázek nebo kluzká ryba, dokud jste chladem té vody úplně neztratili cit.

- - -

Zůstali tu jen tak stát, a dívali se, jak se hladina vlní jako těla obrovských lesklých hadů, voda byla tou dobou už velmi studená, koupat se tu dalo jen v největším horku. Klára držela ptáče na hřbetě ruky před sebou a to se z ničeho nic samo odrazilo a letělo podél břehu směrem k zemi, jako obvykle, ale najednou se mu povedlo nějak lépe zamávat křídly a vzneslo se asi do třímetrové výšky, pak prudce zatočilo, zamířilo si to téměř kolmo přes řeku. Všechno se odehrálo tak rychle, že se nikdo ani nestihl bát, že ptačí život ukončí divoké peřeje. Vrabčák sice nad vodou už zase ztrácel výšku, ale ne zas natolik, aby ho křídla nedonesla nějakých těch deset metrů, bezpečně na druhý břeh. Tam přistál v nízkém křoví.

Nebylo ho odtud dost dobře vidět, už se zvolna smrákalo. Ale i přes temný hukot bylo slyšet rozpustilé: 'Tady, tady, pojdte si pro mě!'

Děti se rozpačitě dívaly přes šedé hřbety vln, pak jeden na druhého. Nejbližší most byl vzdálený pět kilometrů, nedalo se nic dělat. Nikdo to nevyslovil, ale věděli to všichni.

Ještě jednou vrabče zahlédli, jak se neohrabaně vzneslo půl metru nad křoviska a po vteřině zmizelo ještě hlouběji v porostu na druhém břehu, jeho švitoření už zcela překryl zvuk valící se vody.

Zvolna se otočili domů a chvíli šli mlčky. Každý byl sám se sebou. Jak se blížili k nízké budově školy, Klára s Jarunou začaly probírat své spolužačky. A tři kroky za nimi šel Oldřich s Věrou, tou starší z obou sestřenic, tížilo ho mlčení. Nenapadlo ho, co by měl říct, tak jako vždycky, když měl pocit, že by měl mluvit. A tak sáhl po tom nejbližším, co se nabízelo:

„Co s ním asi bude?“

Byla už velká, bylo jí třináct, měla černé dlouhé vlasy a výrazně snědou pleť. I když na každém z Kosovic rodiny bylo patrných těch pár kapek tatarské krve, které kdysi dávno zkropily Moravu, na Věrce to bylo vidět nejvíc. A taky byla ze všech děvčat nejhezčí. Ale ani k ní Oldřich nepocíťoval takové to něco, co roste třeba i docela nevinně mezi klukem a holčkou, to vědomí protikladu, ta sblížující rozdílnost.

Oldřich už v dětství znal hodně variant tohoto pocitu, ale prakticky k žádné z moravských sestřenic ho necítil.

„A co by malo byť. Bude žít, tak jako aj my! Enem esi ho nězhamtně kuna!“, a pak se hlasitě rozesmála:

„Si eště d'ěcko, Oldíne!“

Tohle nejvíc nesnášel, když ho nachytali tam, kde nikdy nebyl anebo o tom byl aspoň absolutně přesvědčený, že nebyl. A tihle moravští Kosáci ho právě tam dovedli načapat opravdu mistrně!

V. _____

_____

NÁVRAT DOMŮ

Rozloučení nebylo nijak vřelé, vášně a city se tu prostě nenosily, ale sešli se tam všichni, nikdo tuhle chvíli nevynechal, stáli v tom klenutém průjezdu před starými dřevěnými vraty jako skupinka svatých a trochu nalomeně se usmívali. Karel to dokonce vyfotil a pak ta fotka léta zdobila knihovnu Kosovic karlínského bytu. Ale stejně řekli nanejvýš „Tož s pánom bohom!“ dost chladným tónem, aby si nezahladili. Pak děti odjely s mámou a strejdou Karlem Škodou Octávií zpátky do Prahy.

Byl už konec listopadu a nad údolím Vltavy se vznášel oblak dýmu, který barvil časně noční nebe do růžova. Najednou si děti uvědomili, jak Pražský vzduch páchne kouřem, ale byl to důvěrný pach, který oživil spoustu vzpomínek a pocit známosti a prošlapaných jistot. Pocit, že můžete klidně chodit se zavřenýma očima a nikdy nenarazíte, že si můžete konečně odpočinout od obezřetnosti, do které vás nutí neznámé prostředí.

V bytě se otočili třikrát kolem dokola, než si sedli ke stolu, aby si připomněli všechna zákoutí, kde si kdy hráli nebo trucovali nebo se jen tak nudili, tvary nábytku, vzory potahů a prostírání. Vše jim připadalo známé a přitom zvláštní a neskutečné, jako ze zapomenutého snu.

Jistě, už tu nebyl jejich táta, ale na to byli připravení, nehledali ho. Bylo to jako vždycky, když nebyl doma čtrnáct dní, měsíc, nebo když ho vídali jen několik minut brzy po ránu zalepenýma očima, jak chvatně ve stoje snídá, zatímco oni si ještě užívali tepla pod peřinou.

V těch krátkých chvílích neměl ani čas, sklonit se nad jejich postelemi, pošimrat je na tváři, říct: 'Mějte se fajn!' Pohyboval se někde za hradbou myšlenek na svojí zodpovědnou práci. Cize se prolnul kuchyní, kde děti spaly a cize odkráčel za svými povinnostmi.

A tak by se mohlo snad říct, že tu lhostejnost k jeho ztrátě způsobila jeho vlastní lhostejnost k vlastní rodině. Byl tehdy celou svojí bytostí veřejnou osobou, jak si asi vždycky přál, a na nic jiného tehdy nemyslel.

Takhle to nakonec bylo i tenkrát, když Oldřicha kritizoval za tu jeho první velkou dvojku, Oldřich si nedokázal vybavit, že by mu někdy pomáhal s úkolem, že by se alespoň zeptal, co má ve škole.

Všechno zařizovala Kamila, svačiny, přezůvky, úbor na tělocvik. Byla kvůli tomu nerudná a nikdy tu přípravu nedotáhla, Oldřichovi ve škole pořád něco chybělo, chodil ve třídě a po

školních chodbách v ponožkách, protože si zapomínal bačkory, často neměl věci na výtvarku a skoro nikdy svačinu, už druhý den přišel do školy o deset minut pozdě, protože se nedovedl strefit do správných dveří. Taky byl jediný z prvňáků, kdo šel tak záhy do školy sám.

Kamila stála za svými dětmi špatně, neochotně, nesoustavně, ale trochu tam byla. Vadim chyběl úplně.

Vlastně chyběl už od těch nejlepších velkých prázdnin. To že byl najednou doma, když dostali vysvědčení, bylo nejspíš tím, že mu je Kamila hodila na tohle pro kantory náročné období na krk. Ale pak šla do nemocnice a on je odvezl k babičce. Dostal chřipku, prý. A tím pro ně zmizel ze světa nadobro. Vypadalo to, jakoby se nechal uznat mrtvým, jenom aby potvrdil to, co děti věděly už dávno. Že tu prostě není. Doma neměl obecnost pro svou hru, ne takové jaké by si představoval...

- - -

"Vítejte doma, děti!", vyslovila Kamila trochu obřadně. Ale děti to přijaly vděčně, už samy věděly, že každé dobro stojí trochu přemáhání. Jen si ještě neuměly spočítat, že každé přemáhání má krátké nohy.

Něco málo snědly a šly brzo do postele. Spaly tak tvrdě a blaženě, jakoby se vrátily z konce světa. Probudilo je až jasné denní světlo, byt měl okna na jih. Tiše a posvátně vešli do obýváku. Mára v županu popíjela u stolu čaj.

Měla v očích klid, jaký už dlouho neviděli. Nestihli ani pozdravit a Kamila vydechla zasněně:

"Dneska se mi zdálo, že ke mně přišel táta a řekl: 'Tak co, mámo, nedáme si káfičko?' a tak hezky se na mě usmál!" a taky se tak laskavě a smířeně usmála.

Děti si konečně po dlouhé době vydechly, oba najednou napadlo to, co si už dlouho toužebně přáli, že už to přece jen pominulo, že už mají svou mámu zase zpátky. Přišli až k ní a přitiskli se k jejím pažím. Kamila je objala: „Vy jste moje dětičky!“, zašeptala, ale najednou se znovu rozplakala. Dělalí, co mohli, ale nebyla k utišení. Tenhle záchvat pláče jí vydržel až do pozdního odpoledne.

A tak už to bylo od té doby pokaždé. Při sebemenší zmínce o Vadimovi propukaly hysterické záchvaty pláče. Děti se snažily mámu utěšit, po několikáté už spíš z povinnosti a také aby nemusely snášet. Kamila se ale bránila: „Nechlácholte mě, potom je to ještě horší, nemůžu na to přestat myslet... Já nechci brečet, snažím se to zastavit, ale nemůžu. Víím, že jsem tím otravná.“

Ani ve chvílích kdy jí to připadalo naprosto nevhodné, se nedokázala udržet: „Čím víc se to snažím překonat, tím je to horší a potom, když zůstanu sama a řeknu si, teď už můžu, najednou se mi nechce.“, stěžovala si.

Mnohokrát tohle tabu porušili oni, občas se zeptali na to nebo ono, nebo sami začali vyprávět něco o tátovi. Trochu taky vědomě zkoušeli, jestli už konečně nepřišel ten okamžik, kdy to přebolelo, chvíle, na kterou se tak těšili. A skutečně, často Kamila začala klidně vyprávět, ale nikdy to nevydržela déle než pár minut. Její pláč by nesmírně tíživý, bolavý a nesnesitelný pro ni i pro všechny kolem ní.

Kdo ví, jestli to nakonec nebyli ony, jejich děti, které jí nesmlouvavě hodil na krk, se kterými ji tu nechal samotnou, jestli ony nebyli tím, co jí teď nejmíc tížilo. Jen si to nemohla připustit, byla přece matka, tak jak by je mohla nenávidět. Do chvíle, kdy působil ten sen, byla jen s ním, ale když jí syn pohladil po vlasech, jakkoli to nemyslel zle, zbylo jí jen prázdno a ty blbé děti.

- - -

Touhle dobou je často nechávala večer samotné, vracela se až o půlnoci nebo i později. Ale chodila k nim také spousta návštěv. Kamila byla velmi společenská, tohle jí kupodivu šlo. A kdykoli u nich někdo byl, přítelkyně, manželské páry, sousedé, nenechávala děti stranou. V tomhle nebyla vůbec sobecká, občas toho Kosíci s návštěvami nažvanili, až je z toho bolela hlava.

Ale mnohokrát, když Kamila odešla, třeba něco připravit do kuchyně, jim ty návštěvy potichu šeptaly:

"Teď musíte být mamince oporou, bude na vás chudák sama.", a dodávali, jak se k ní mají šetrně chovat, nepřidělavat jí starosti.

„Hlavně ty Oldřichu, ty jsi teď, tak nějak, hlava rodiny, musíš mámu podržet...Musíte být oba jako dospělí...“

Oba na ta slova vážně kývali hlavou. „Je to jasné, odted'ka jsme prostě velcí a máme mámu tak nějak na starost.“ Jen tehdy ještě netušili, že dospělí sami dost dobře nevědí, v čem spočívá dospělost, že mnohdy sami ani neumějí to, co dětem předkládají.

Kupodivu se tehdy nenašel nikdo, kdo by jim řekl: „Nechte to plavat... Máte svůj svět a úplně jiné starosti, než je truchlení. Nenechte na sebe naložit problémy a zodpovědnost svých rodičů. Starosti dospělých jsou někdy mnohem hloupější, než se zdá. Oni se o vás starají a rozhodují za vás, ale to ještě neznamená, že jsou moudří a zodpovědní...“

Prostě se to nestalo. Ten moudrý se nedostavil. Ale něco podobného si děti řekly v duchu samy. Něco se v nich bouřilo proti téhle strmé zdi, která rozdělila jejich čas na předtím a potom. Ptaly se tam uvnitř, proč by měly najednou opustit rozehrané hry. Proč by měly najednou měnit způsob, kterým se naučily přijímat tenhle svět, být v něm občas šťastné a mít v něm své místo mezi lidmi.

A na tom venkově mezi příbuznými se jim to celkem dařilo. Když se teď samy rozhodly vrátit domů, najednou se to zadržlo. Jakoby v Praze bylo tohle všechno najednou vážnější a tíživější. Jakoby na té vesnici, kde se od rána do večera makalo a nesmělo se snít a přemýšlet o hloupostech, jakoby tam přece jenom zbývalo víc prostoru pro obyčejnou dětskou bezstarostnost. Na všechno byla spousta neuvěřitelně těsných pravidel, ale když jste za den dvě tři porušili, tak se vlastně nic nedělo. ...

- - -

Nakonec ale tuhle podsouvanou roli vzali dobrovolně za svou. Hlavně Klára, Oldřich by se také rád cítil dospělý a ‚hlavou rodiny‘, ale byl ještě hloupý a strašně pohodlný. Ale Klára se do toho vrhla po hlavě. Jezdila sama přes celou Prahu tramvají k babičce. Uměla tam dojet

devítkou z Husitské i patnáctkou ze stanice Vítkova. Tehdy ještě tramvaje neměly zavírací dveře a průvodčí ji často kárali, že naskočila do tramvaje mimo zastávku.

Starší lidé se k ní obraceli: „Proboha, holčičko, ty jedeš sama až do Košíř, takovou dálku? Teď, na večer, vždyť už je skoro tma?“

„No jo!“, říkala na to Klára hrdě a lidé na to jenom kroutili hlavou. Nosila po kapsách pětadvacetihaléře na telefon pro každý případ a Kamile někdy vadilo, že volá kvůli každé hlouposti a zbytečně utrácí a někdy zase, že se neozve, když ona má starost. Její výchova byla dost vrtkavá, někdy platilo to, jindy zase ono, podle nálady, podle toho jak se Kamila zrovna vzchopila a přinutila se, aby jí nebylo jedno, co se s dětmi děje. Ale to se nedalo předvídat.

Ve škole Klára prospívala daleko líp než bratr a zdálo se, že nemá problém. Chodila do matematické experimentálky na Lyčkově náměstí a když po nich učitelka chtěla, aby si do příští hodiny přinesli kružítko, bůhvíproč si řekla, že na to máma nemá peníze.

Kamila byla spořivá a často je oba kárala, když utráceli za něco, co se jí nezdálo. Jednou, když Oldřich přinesl z nákupu moučkový cukr místo kostkového, poslala ho zpátky do krámu, aby ho vrátil. Ale ve skutečnosti na tom byli daleko líp, než za Vadima. Mohli si dovolit šunku, banány a pomeranče, když to bylo k mání. Vadim všechny peníze utratil a nikdo nevěděl za co, Kamila se po tom nepídila. Ale na kružítko rozhodně měli, tenkrát i teď. Ale Klára, možná jak chtěla být dospěle zodpovědná, si prostě řekla, že na to nemají.

Pochopitelně hned první hodinu geometrie dostala poznámku. Pár dnů to skrývala, nevěděla co s tím, nakonec na naléhání učitelky zručně padělala Kamilin podpis. Tím se to na chvíli vyřešilo, ale kružítko stále neměla a poznámky stíhaly jedna druhou, pro učitelku to bylo snazší, než se pídít proč. A Klára se v tom bludišti prvního podvodu dokonale zamotala, podepisovala a podepisovala, až nakonec musela ztratit žakovskou, aby se na to nepřišlo. Ale celá ta šaráda se projevila na prospěchu v ostatních předmětech a Klára se musela vrátit do školy pro normální děti, jako byl Oldřich.

Možná si podvědomě zakazovala být lepší než bratr, kterého všichni, hlavně máma, vynášeli do nebe. Všichni, kromě učitelů, ve škole měl Oldřich co dělat, aby se udržel v horším průměru.

Ale všechno takhle nezbabrala. Spoustu věcí, které jí snad nepřípadaly tak významné, zvládala s přehledem. Například dojet s Oldřichem i tam ke Kosovým na dalekou Moravu. Sama koupila lístky, zjistila spojení, popadla síťovku s pár kousky oblečení a řekla: „Jdemel!“. A probíhalo to daleko snáz, než když cestovali s mámou, která stále něco někde zapomínala, pletla si místo a čas, zběsile spěchala a stejně přicházela pozdě. A na cestách kolem sebe šířila neuvěřitelné dusno. S Klárou šlo všechno hladce a bez nervů. Oldřich nemohl uvěřit, jak je takové cestování jednoduché a celkem i zábavné, když u toho nebyla máma.

Jednou dopoledne řekla Klára Oldřichovi, bylo mu devět a jí jedenáct:

„Jedeme ke Kosovic do Hraničky! Oblíkej se.“ Oldřich na ní zíral s otevřenou pusou.

„Ehe, jak to? A co máma?“

„Ta přijde až večer. Neboj se, ví o tom, jsme dohodnutý. Dala nám peníze na lístky a máme si vzít nějaký jídlo. Myslíš, že budeš mít hlad?“

Cesta prvním vlakem trvala šest hodin, pak ještě nejmíň hodinu dalším vlakem a autobusem, když to navazovalo. Oldřich ale zrovna hlad neměl a neuměl si moc představit, co bude za hodinu za dvě. Naštěstí si pro jistotu vzali dvě vajíčka na tvrdo a kousek chleba.

A pak už to šlo, šup, šup! Průvodčí na to občas zírali jako opaření: "Děti? A vy cestujete samy?", chvíli si v duchu říkali, jestli by neměli něco udělat, třeba to hlásit na policii nebo tak. Honilo se jim hlavou, zda ti dva neutekli z domova, nebo z dětského domova, ale po chvíli přemýšlení o různých oplétačkách, které by to přineslo, jenom stroze dodali: „No jo, když sami, tak sami." A občas i: „To jste ale šikovní, když se neztratíte! Až na Moravu, taková dálka, cha, cha!“, Štípli lístek a byli zase ti tam.

POKAŽENÉ VÁNOCE

Pár let zpátky, když byly ještě malí, býval Štědrý den docela nudný a dlouhý. Příliš se těšili na dárky, aby je bylo možné nějak rozumně zaměstnat a tak se rodiče chvatně lopotili s přípravami a úklidem a děti nechávali téměř bez dozoru.

- - -

S Ježíškem se vždycky nadělala spousta povyku, Oldřich tuhle figurku nikdy neměl moc rád. Neuměl si ho vůbec představit, a když se na něj někoho zeptal, slyšel jen samé vyhybavé odpovědi.

Už věděl, že o vánocích se před spoustou let v nějakém chlívku, kterému se bůhví proč říká Betlém, jeden Ježíšek narodil, ale jestli je to ten samý, co dává dárky, to mu rodiče nechtěli povědět. V podstatě o tomhle narození, o kterém se zpívaly písničky, kde se to hemžilo anděly, králi a ovčáky, o tom se Kamila a Vadim nechtěli s Oldřichem vůbec bavit. Bývali nevrlí, když se na to ptal a on nechápal proč. Mluvili s ním, jakby to byla nějaká hloupost, kterou si sám vymyslel, aby je mohl otravovat. Ale asi to nebyl ten samý Ježíšek. Jak by mohlo nemluvně nosit dárky? A proč by vůbec nějaké mimino někoho obdarovávalo? To nedávalo smysl!

Ten ukřížovaný Ježíš to ale také nejspíš nebyl. Toho už Oldřich také znal, všude ho bylo plno, i v téhle době, kdy se moc nesměl. Ale ten se nemohl hýbat, když visel na kříži. A tak to Oldřichovi vůbec nesesedlo, měl rád věci jasné a přehledné. Ale i když se rodiče nechtěli bavit o Ježíškovi, přece jen dětem nevnucovali dědu Mráze. A měli štěstí, určitě by nepochodili.

Už jenom ta jeho křečovitá dobráckost se oběma nezamlouvala. A pak, to červené oblečení a rolničky! Působilo to neoprávdově, jako pohádka o perníkové chaloupce. Příliš z toho bylo cítit, že je to vymyšlené. A tak rodičům tiše vyčítali, že je posílají pryč, když to něco záhadného, jménem Ježíšek, dává pod stromek dárky a oni si to nemůžou prohlédnout.

- - -

Dárky měl Oldřich z celých vánočních nejrady, ale také stromeček. Vždycky ho štválo, že ho nesmí sám zdobit. Nesměli při tom dokonce ani pomáhat.

„Ještě bys nás podpálil!“, říkal přísný Vadim, tenkrát se na stromek ještě dávaly opravdové svíčky a prskavky, ale stromky bývaly tak ubohé, že téměř nemělo co vzplanout a žádné velké nebezpečí nehrozilo. Pravdou bylo spíš to, že si Vadim usurpoval zdobení pro sebe, měl o tom jasnou představu a nikdo jí nemohl dostat.

Nikdy nedával špičku, prý to stromku ubírá jeho přirozené přírodní kouzlo. Ozdoby rozmísťoval pravidelně, střídavě a vkusně. Neměl rád řetězy, stříbrné třásně ani umělý sníh a vše, co by stromek příliš zakrývalo. Děti bývaly vždycky trochu zklamané, stromeček jim připadal chudý a smutný, oproti těm, co vídaly u známých a kamarádů. Ale už byly zvyklé, věděly, že Vadimovo přesvědčení je nezlomné.

Kapra taky připravoval táta vždycky sám a rád zdůrazňoval, jak se musí přemáhat, aby to němé zvíře dokázal zabít.

„A proč?“, ptával se ho přidržené Oldřich a Vadim nic neřikal a dál se tak zkroušeně tvářil...

Rybu Oldřich moc nemusel, záviděl rodinám, kde se podávalo filé nebo řízek. Sníst porci kapra trvalo nekonečně dlouho a žádné sousto jste si neužili, v každém jste našli dvě tři jako jehla ostré kosti a v podstatě jste to všechno museli zase vyplivnout. Oldřich býval při tomhle jídle nepříjemný a dělal scény. Ale salát měl rád a taky polívku. Jednou našel ve svém talíři rybí oko, zvědavě to vzal do pusy, chutnalo to jemně, v postatě jako mlíko. Když ale potom někde vyprávěl, že má z ryby nejrady oči, dospělí to moc nechápali a tak to raději dál neřikal.

- - -

Jednou si Oldřich přál nějaké autíčko na dálkové ovládání, nebylo tak úplně dálkové, od malého volantu, který jste drželi v ruce vedl do zadního nárazníku auta půl centimetru tlustý kabel, ale na svojí dobu to byla úžasná technická hračka. Vadim tenkrát Oldřichovi prostě řekl: „Tak já ti ho dám k Vánocům.“ Oldřichovi přišlo divné, že kromě dárků od Ježíška dostane také něco od táty, pak ale přesně tohle auto našel pod stromečkem. A tak druhý den, když už nebyl takový shon, za tátou přišel.

„Hele, že dárky nedává Ježíšek, jak by moh vědět, že jsem to auto chtěl?“

„Je to tak. To my s mámou vám kupujeme dárky. Ježíšek, to je jenom taková pohádka pro malé děti.“, odpověděl stručně Vadim a v duchu se radoval, že má po starostech a nemusí si konečně lámat hlavu s tímhle přežitým mýtem, který ne a ne umřít!

„Mě to vždycky bylo nějaký divný!“, řekl Oldřich a byl tátovi vděčný, že s ním jedná na rovinu a ne jako s dítětem. Taky už mu byly málem čtyři roky. Hned běžel za Klárou, ale ta jenom zakoulela očima:

„To jsi nevěděl? To je přece jasný jak facka!“

„Dyť jsi sama prosila mámu, aby ti napsala dopis pro Ježíška?“, divil se Oldřich.

„To já jenom aby měli radost, aby si mysleli, že tomu ještě věříme.“ Klára byla pěkný šejdíř! Ať už klamala teď jeho nebo celou dobu rodiče, bylo to tak! Horší ale bylo, když s tímhle poznáním vyrazil Oldřich po vánocích mezi děti, dokonce ani v komunistické mateřské škole neměly učitelky pro takovou míru ateismu pochopení.

- - -

Měla ve zvyku i jiné protivné věci, ráda oddalovala tu chvíli, kdy se mělo vběhnout pod stromeček a začít rozbalovat: ‚Ještě si dám trochu salátu.‘ nebo ‚Zapomněli jsme dát pod talíře šupiny!‘, dávala najevo, jak je skromná, že jí o dárky nejde. A rodiče se na ní souhlasně usmívali a říkali: ‚Vánoce jsou proto, aby byla rodina pohromadě!‘ a také vůbec nespěchali a Oldřich vzteky skřípal zubama: ‚Tak proč se ty dárky vůbec dávají, když o ně nejde?‘, ptal se v duchu.

- - -

Ale to všechno mělo přijít až večer, co s celým tím dlouhým dnem? Na pohádky se dívat nemohli, televize tehdy vysílala na jediném programu jen dvě, tři hodiny k večeru.

A tak se děti bavily, jak se dalo. Hra na schovku byla vždycky po ruce a vždycky byla něčím zajímavá, ať jste ji hráli kdekoli. I když rozdělený činžovní byt a k tomu v době velkého úklidu, byl možná právě tím nejméně šťastným prostředím. Možností úkrytu nabízel jen pár a ne právě nejlepších.

Pod stůl bylo moc vidět, pod postelí byl zase prach a nepohodlí, když jste se schovali do skříně, riskovali jste problém s rodiči a pak už zbývala jenom koupelna a záchod. Ještě tu samozřejmě byla Oldřichova oblíbená možnost, stoupnout si přímo za pikajícího, a když odříkal povinná slova a zvedl hlavu, zapíkat ho, ještě než se vzpamatoval. Ale to zase vyvolávalo hádky, že to neplatí, že se v říkadle jasně praví, že před pikolou za pikolou nikdo nesmí stát. Tak jako tak, dalo se to na dlouhý čas použít jen jednou.

Nicméně, děti si svůj prostor vymůžou i tam, kde žádný není a tak se proháněly tím maličkým bytem, hlasitě vřeštěly, zatímco rodiče byli zaujatí úklidem starých krámů, přípravou salátu, mytím svátečního nádobí.

- - -

Právě pykala Klára a Oldřich si nestihl promyslet, kam by se měl schovat. Sestra už odříkávala to ‚před pikolou za pikolou‘ a on si najednou všiml závěsu u dveří, kterými se vcházelo. Byl to takový prostor nikoho, vzniknul tím, že šatní skříň, jak navazovala těsně na knihovnu, zůstala z druhé strany odstrčená ještě necelý metr od zdi. A tak se tam pověsil pruh látky a za něj se schovávalo všechno, co nemělo jiné místo. Kufry, smetáky, brusle a tak.

Oldřich tam z nedostatku jiné volby ihned zaplul. Kout byl přeplněný, věcí, které nebylo kam dát, měli Kosovi vždycky habaděj a tak musel zůstat hned, za závěsem. Škvírou mezi látkou a skříní sledoval, jak ho bude Klára hledat. Najednou za zády nahmatal něco, co neznal.

Bylo to studené, jako kovová trubka ve tvaru písmene T. Hned se otočil a podhrnul závěs. Vůbec mu najednou nevadilo, že vypadl ze hry, zvědavost byla silnější.

A ejhle! Koloběžka! Ne taková ta malá, stará, s plnými tvrdými gumami, na které jezdil jako dítě, co odporně vrzala a drncala po dlažebních kostkách tak, že by z vás vytrásla duši. Tahle byla moderní, německá, pořádný stroj s tlustými nafukovacími pneumatikami béžové barvy. Po takové Oldřich už dlouho toužil a v podstatě nevěřil, že jí bude někdy mít. Tak tohle tedy dostane, nebo vlastně oba dostanou k vánocům. Měl ze svého objevu ohromnou radost, snad větší, než kdyby ji viděl až pod stromečkem. Takhle prožil navíc něco z vášně lovců pokladů.

Mávl na Kláru, která ho právě chtěla zapíkat.

"Hele, co tu máme!", spiklenecky zašeptal.

"Tý jo! Koloběžka! To je něco, už víme, co dostanem pod stromeček!"

"No jo, ale teď musíme dělat jakoby nic. Pak budeme dělat jako překvapení!"

"A já nechci.", vzepřela se Klára, najednou si přála ještě víc si ten objev vychutnat, byla z toho štědrodenního nicnedělání jako na trní: "Víš co, pod' jim to říct, že sme to našli, bude aspoň legrace!" Možná v tom svoje sehrála i žárlivost, koloběžka byla sice pro oba, ale přece jen to byl spíš klukovský dárek.

Kláru bylo vůbec těžké obdarovat, panenek pár měla, ale bylo vidět, že jí moc nezajímají, moc si s nimi nehrála, na to, aby měla radost z oblečení, byla ještě malá. A přitom dárky pro ni nebyly věcmi, které dostává. Vždycky v nich viděla vztah, pouto k tomu člověku, který jí obdaroval. Prostřednictvím dárků dostávala to, jak na ní rodičům záleží, jak je pro ně důležitá.

A tuhle náklonnost lidí, ochotu se pro ni rozkrájet, střídala a schraňovala, to bylo její bohatství. Tím pádem jste jí nemohli dát jen tak něco, jenom jste za boha nevěděli, co by to mělo být, aby to bylo ono. Záleželo na všech jemných souvislostech toho dárku a přitom o tu věc samotnou vůbec nešlo. Koloběžka byla v tomhle úplně mimo, byla spíš pro Oldřicha a byl to pořádný dar, tím hůř!

Oldřich to matně tušil a vůbec se mu nechtělo přiznávat, že koloběžku objevili, nedovedl si představit, že se to setká s pochopením už tak dost nervózních rodičů. Ale vždycky se nechal přemluvit, když si někdo dal tu práci a Klára to s ním uměla. Vydala se rozpustilým přískokem do kuchyně, kde rodiče zrovna ochutnávali majonézu do salátu a Oldřich ji neochotně následoval. Ve dveřích se dramaticky zastavila, počkala, až se na ní oba otočí.

"Tak už máme tu vaší kolobrнду!", zvolala provokativně a vtáhla Oldřicha za rukáv do kuchyně vedle sebe. Málo kdy ji bylo vidět takhle rozdivočelou.

"Naší kolobrнду?", nevěřil vlastním uším Vadim.

"Tak vy máte naší kolobrнду? Tak si uvědomte, že teď jste nám a hlavně sami sobě zkazili Vánoce!", zahromoval přísně.

"Ale my za to nemůžem, že jsme jí našli.", zoufale se bránil Oldřich, nechtěl, aby bylo doma dusno a už vůbec ne na Vánoce. A možná se taky trochu bál, aby si to Vadim s tou

koloběžkou ještě nerozmyslel. Taky mu záleželo na tom, aby ho měli rádi, ale tu koloběžku chtěl přece jen o něco víc!

"O to nejde, že jste ji našli, ale podívejte se na sebe, jak se to chováte!", muselo mu dojít, že v tomhle je Oldřich v podstatě bez viny, ale byl spravedlivý a tak si jeho hněvu museli užít oba stejně.

Vydržel se na ně zlobit opravdu celé odpoledne. Chodil po bytě s kamenou tváří a mluvil ledově chladným tónem a v holých větách. Děti se tetelily na gauči a netroufily si říct hlasitější slovo. Až k večeru, když se na skok zastavili sousedé, přinesli cukroví a nějaký svícen z chvojí na vánoční stůl, dali si s rodiči skleničku vína, Vadim konečně roztál. Pak už všechno probíhalo normálně, jenom ta koloběžka pod stromečkem nebyla, ale dostali ji druhý den. Jenom se na ni zapomnělo, rodiče toho měli zkrátka moc.

- - -

Ty Vánoce, co následovaly po smrti táty, skoro nebyly. Děti to přijaly s pochopením a očekávaly, že to tak už bude pořád. Vánoce zkrátka patřily tam někam k těm světlejším, bezstarostnějším dnům v nenávratnu. A trochu si také připustily, že teď už to záleží i na nich, jaké si ty svátky sobě i mámě udělají. Napadlo je, že by měly mámě také něco dát, aby i ona měla něco pod stromečkem, když už teď nebyl nikdo jiný, kdo by jí obdaroval.

Dostávala samozřejmě nějaké dárky od svých žáků, od přátel a příbuzných, ale to se odehrávalo mimo ten samotný štědrý večer. Nebylo to u nich doma, pod stromečkem a v ten jediný správný okamžik.

V hračkářství u zastávky tramvaje prodávali ten rok neobvyklé vánoční ozdoby, jednou byl zelený vodník poskládaný z lesklých kuliček a třepení a druhá podobně udělaná modrá panenka, snad vodní víla. Ozdoby se dětem moc líbily, byly roztomilé a veselé, víc než všechny vánoční ozdoby, které kdy viděli. Často se na ně chodily za výlohou koukat a stály pár korun a tak poskládaly své drobné. Těšily se, že bude mít máma radost. Určitě nečeká, že letos dostane dárek také ona od nich.

Ani tyhle Vánoce neměly být skutečné Vánoce. Ty opravdové se chystali strávit s rodinou Vadimova bratra na Slovenku a tak Kamila rozhodla, že si svůj vlastní štědrý večer udělají týden předem. Ale bylo to opravdu jenom jako, neměli kapra ani salát a jenom pár svázaných větví místo stromku. Nemělo smysl ho kupovat a zdobit, když budou pryč až do nového roku. Jenom si rozsvítili pár svíček na svícnech, Kamila je poslala na deset minut pryč a pak jim připravila dárky.

Byla jich spousta, děti na to překvapeně zíraly. Očekávaly, že letos prakticky nic nedostanou, stejně jako vloni, už se nějak smířili s tím, že nejsou děti. A dospělí si vždycky dávají jenom nějaké pantofle a tím to končí. Ale Kamila si letos dala záležet, aby se necítily ukřivděné a trvalo to pěkně dlouho, než se vším probrali.

Nakonec si sedli zpátky ke stolu k mámě, před sebou měla rozbalený dárek od nich, od svých dětí, ale nevěnovala mu pozornost. Dívala se někam do neznáma a trochu lítostivě se usmívala.

„Stalo se něco, mamí?“

„Já vím, že se na mě budete zlobit, ale mám vám to říct teď nebo jindy, to je přece jedno. Jde o to, abyste to pochopili!“

„Klidně to řekni. Proč bysme se měli zlobit.“, řekla Klára bezelstně, ale Oldřich se nepřidal, z mámina pohledu tušil něco nepříjemného.

„Víte, nehodí se dávat někomu jako dárek to, co vy sami chcete, aby to viselo na stromečku. Je mi moc líto, že jsem vám tím zkazila Vánoce, ale já vám to musela říct, abyste to věděli.“

Oldřich hlasitě vzdychnul, tohle byla zase jednou dobrá rada, se kterou si nevěděl rady. Pořád poslouchal nějaká poučení, co se dělá a nedělá, co je správné a co se nehodí. Ale nebyl schopný v těch věcech odhalit nějakou spojitost. Pokaždé to byla úplně jiná situace, kdy dělal všechno úplně špatně. Za mák tomu nerozuměl a docela se urazil a dal to Kamile znát i když ho Klára brzdila, jak mohla.

„Přece se na mámu nebudeš zlobit na štědrej den! Dala nám tolik krásnejch dárků!“

Ale jemu se vůbec nechtělo tvářit se, jako že se ho to nedotklo, že je všechno v nejlepším pořádku, k čemu by to bylo dobré? S kamennou tváří prudce vstal od stolu, odešel do kuchyně a důrazně za sebou zavřel dveře. Kamila u stolu jenom odevzdaně kývala hlavou. Oldřich chvíli našťavaně přecházel sem tam kuchyní, ale být uražený je strašná nuda. Vztek vám vydrží jen pár minut a pak už jenom přemýšlíte, jak se vrátit do toho okamžiku před výbuchem a tam navázat nějakou jinou budoucnost. A tak si po chvíli přemáhání zase dal namluvit, že se jako vždycky mýlí, protože je hloupý a ještě ničemu nerozumí.

Ale Kamila to myslela dobře, o tom není pochyb. Byla to její potřeba zachovat se upřímně, poctivě, co jí přimělo to říct i když věděla, že jí to budou těžko odpouštět. Takže to asi myslela jako takové to bolavé nakopnutí z lásky. Ale byla to vůbec pravda, že jí to dali proto, aby to viděli na stromečku? Klára tehdy chodila do páté, Oldřich byl třeták.

Kupovali to pro ni, aby k těmhle předčasným vánocům dostala něco také ona, byl to první dárek k Vánocům, který komu kdy dali. Je pravda, že ty kýčovité ozdůbky vybrali, protože se jim líbili a nemusely se líbit nikomu jinému. Ale měli mámě dát raději propisku, nebo diář, kam by si mohla zapisovat data klasifikačních konferencí a okruhy maturitních otázek? Nebo snad raději šátek nebo deštník, některou z těch věcí, které by se jí snad hodili, ale ke kterým neměli vůbec žádný vztah?

Dávali jí sami sebe, to málo, co jim ještě zbylo z dětské hravosti a bezprostřednosti, a Kamila to nedokázala přijmout. Ne že by si těchhle věcí neuměla vážit a ocenit je, když je rozeznala, když ji přímo vtáhly do hry. Ale v tomhle dárku a ve spoustě dalších věcí to prostě nedovedla najít. I když, tak složitě to zas nebylo...

LIBUŠE

Ten půlrok, kdy naplno vykvetlo Pražského jaro, strávili děti u dědečka a babičky v Košířích. Vadim je tam prostě jednoho dne odvezl, protože byli s Kamilou chvílemi nemocní a většinou příliš zaměstnaní. Kamila pak za nimi dojížděla na krátké návštěvy a Vadim se jim už nadobro vytratil ze života.

Libuše nebyla jejich skutečná babička, vůbec s nimi nebyla příbuzná. Byla to prostě starší paní, kterou máma znala z Rawensbrücku. Ale byla ochotná se o ně starat, sama žádné děti neměla, prý jí před válkou jedno umřelo hned po narození, protože měli s manželem nesourodou krev a tenkrát se to ještě neumělo řešit.

Její muž zemřel za války, také byl v koncentráku a už se nevrátil, tak jako spousta jiných. Přežít to peklo chtělo pořádnou porci štěstí. Dokonce i Libuše měla na mále. Právě ona byla jednou z těch, které soudružky zachránily před plynovou komorou. Někdo z dozorců ji přistihl při záchvatu kašle a hbitě si zapsal její číslo. Bylo to od nich chladné, pragmatické jednání, chránili před nákazou sami sebe.

Naštěstí tady neměli vězni čísla vytetovaná na zápěstích, jako leckde jinde. Byla jen vytištěná na proužku látky a chatrně přišitá nití k vězeňskému kabátku.

Ale ani tak se nemohla zapřít, kdyby se při večerním vyvolávání nikdo s jejím číslem nenašel, mělo by to strašné důsledky pro celý táborový blok a nejspíš by to stejně skončilo tím, že by jí někdo ze spoluvězňů nahlásil, protože by se bál o svůj vlastní život. Nebo by ji prostě hledali tak dlouho, až by ji našli. Ostatně, bez čísla jste tady byli tak jako tak mrtví.

Ale ona stejně nechtěla uvěřit, že by tímhle měl její život skončit, bylo jí tehdy necelých čtyřicet. Ten večer se na cimře modlila ke svému pánu bohu, aby jí zachránil... a věřte nebo nevěřte, najednou se veškerý hluk kolem utišil, nebe se rozzářilo a k Libuši sestoupil anděl v bělostném rouchu.

„Nepůjdeš do plynu, sestro! Nemusíš se bát!“ a Libuše najednou věděla, že se to nestane. Nevěděla proč, neznala žádný způsob, jak by se plynová komora dala odvrátit, ale byla si svým přežitím jistá. Už se ani trochu nebála.

A opravdu, těsně před večerním nástupem se k ní přitočila jedna z ruských přítelkyň. Znaly jí a ona k nim cítila sympatie, byly silné ve svém spojení a měly svůj kroužek a v něm probíraly svá tajemství. Jejich přesvědčení jí nebylo cizí, matka ji sice vedla k evangelickému náboženství, ale tatínek byl komunista. Moc se s ním nevidala, trávil většinu času v práci a na odborářských schůzích, ale čím jí byl vzácnější, tím víc po něm toužila a viděla v něm svůj trochu nejasný a přesto silný vzor.

Ruska jí rychle podala proužek látky s cizím číslem a z kapsy vyhrabala stočený drátek s navlečenou nití. Potom jí kryla vlastním tělem, aby ji spoluvězni moc neviděli jak opatrně s pomocí zubů páře z mundúru to své staré číslo, odsouzené na smrt. A pak si několika rychlými stehy rozklepanýma rukama přišila na hrud' novou totožnost. Patřila nějaké nešťastnici, která ten den umřela, i v márnici měly soudružky své kontakty.

Ale neměla ještě vyhráno, pořád byla nemocná. Zabalili ji do vlastních dek a drželi jí celé dny stranou pohledu dozorců, než se dokázala postavit na nohy.

Hned po válce vstoupila do strany, ne jen tak do nějaké, ale do té jediné opravdové, která jí zachránila život! A zůstala jí oddaná až do nejdelší smrti, dokonce i v době kdy si už i

některé z jejích zachránkyň odpykávaly doživotní tresty za zradu dělnické třídy a komunistických ideálů. I když se doktrína té strany mnohokrát změnila tam a zase zpátky a zase napůl tam a na tři čtvrtě zpátky, byla špinavá od krve, lží a osudových přehmatů. Ona to všechno překousla a překonala, tak byla věrná.

Ale do kostela jí to táhlo dál, dál se jí zjevovali andělé, aby jí přinesli dobré nebo špatné zprávy, napovídali jí, jak má rozumět lidem a světu kolem sebe. Měla z toho v srdci rozpor a musela se svěřit stranickému výboru.

„To nevádí, soudružko, klidně si dál choď do toho svého kostela. A nebude na škodu, když nám o tom občas podáš krátkou zprávu, co se tam probírá, s kým se tam vídáš a tak. Stručně, jenom tak na oko, však víš...“, uklidnili jí, takže oni přece jenom nebyli tak zlí a nesnášenliví, jak se o nich říkalo. Ale co na to církev?

„To nevádí, sestro, klidně dál choď na ty své schůze, bude ti odpuštěno, všichni jsme jenom lidé.“, řekla jí s mnohoznačným úsměvem mladá farářka stokrát přejmenované, Vatikánem stokrát zavržené a znovu ospravedlněné Československé církve.

A tak Libuše po zbytek života navštěvovala každou neděli modlitebnu téhle zvláštní odnože křesťanství a ještě mnohem častěji rozmlouvala s anděly a vílami i se samotným pánem nebes a při tom zůstala váženým členem a funkcionářem místní organizace komunistické strany. Chválila soudruha Brežněva za to, že chce pro celý svět mír, pár let po invazi, kdy už tu cizí vojska zdomácněla a nikomu téměř nepřekážela.

- - -

Na rozdíl od Hranických mluvila Libuše o bohu často a ráda. Někde v hloubi duše chovala přesvědčení, že je jeho vyvolenou bytostí a že se na ní tam v nebi sladce čeká. S jistotou věděla, koho z lidí v jejím okolí čeká spása a kdo bude zatracený, anebo kdo se ještě musí hodně snažit, aby dosáhl alespoň očištění.

Měla neuvěřitelný vhled do lidí a věcí mezi nimi, to jí propůjčovalo zvláštní démonickou důstojnost. Pohled jejích velkých modrých očí byl trochu čarovný, měla dlouhé rovné vlasy, plné rty, jako mají Indové a vysokou pevnou postavu. Kdekomu svým zjevem a hadačskými schopnostmi učarovala. Ale nedovedla si ty signály, které vnímala, srovnat v hlavě, nebyly jí k ničemu, jen na chlubení. Jenom si to užívala, opájela se sama sebou. A její životní druh, děda František jí statečně naslouchal, když mu vyprávěla o svých viděních, kázala, co a kdo se pánu bohu líbí a co a kdo ne.

- - -

Často jí dost ustupoval a plnil její nerozumná přání. Na její popud vyrobil dětem malý stolek s židličkami, a ten se dal do kuchyně vedle záchodových dveří, aby ji Libuše měla pod kontrolou, když jedly a ona zatím něco žehlila nebo zašívala v kuchyni. U babičky se muselo dojídat, i kdyby to trvalo třeba rok, byla skálopevně přesvědčená o svém kuchařském mistrovství. Vlastně nevařila špatně, dávala si záležet, ale jídlo bylo trochu monotónní, samé zavářky a husté moučné omáčky a do všeho dávala magi, snad kromě švestkových knedlíků.

Děti u ní vždycky po nějaké době pár kilo přibraly a Libuše byla pyšná, jak se zakulacují. Měla panickou hrůzu z hubenosti, z části asi proto, že prošla koncentrákem. Ale vůbec se tehdy kdekdo bál podvýživy. Jídla bylo už dvacet let po válce dost, ale přece jen bylo

nekvalitní a těžko stravitelné a pro spoustu dětí byly rodinné obědy a večeře hotovým peklem. Rodiče je nutili jíst a dojídat tuhé, houževnatými šlachami prorostlé maso, hutné kaše z luštěnin polité nasmrádlým tukem a po jídle jim polévkovou lžící cpali do krku přílišně chutnající rybí tuk.

Ale Libušiny koláče a moučníky byly opravdu luxusní, mistrně zvládala třešňovou bublaninu, perník s kandovaným ovocem a nejlepší byl její rýžový nákyp s vanilkou a citrónovým sněhem.

„To ses naprd, co?“, říkala Oldřichovi pokaždé, když snědl všechno, co měl na talíři a ještě si šel přidat.

Vadim Libuši nesnášel, taky byl dost vnímavý, nejspíš si o ní udělal svůj obrázek na první pohled, ale že se ochotně stará o jeho děti, mu nevadilo, jen je tam nikdy nepřijel navštívit. Taky se nedá říct, že by Libuše o děti pečovala, protože je měla ráda, byla strašně citově chladná, používala je jenom jako náplast na nesmírnou prázdnotu, která ji obklopovala. Byla středem, který by bez svého okolí ani neexistoval, neměl by žádné vlastnosti, žádný tvar. Jako křivé zrcadlo, neodrážela to, co před ní stálo, ale kdyby tam nic nebylo, nebyla by ani ona.

- - -

František měl nízkou, ale bytelnou válcovitou postavu a velkou hlavu ve tvaru menšího válce, který korunoval ten větší. Měl nápadně světlou pleť a kůže z povislých tváří mu přetékala až ke krku. Ve svém věku měl ještě dost vlasů, téměř bílých a nosil je fešácky učesané na patku, a vždycky chodil hladce oholený. To, spolu s účesem dodávalo jeho očím až trochu chlapecký lesk.

Taky to byl vlastně cizí člověk, byl jen Libušin přítel, ke kterému se po válce nastěhovala, aby měl s kým sdílet svůj slunný a prostorný byt.

Rád žertoval s vážnou tváří a po každém vtipu mírně cuknul hlavou a sledoval naslouchajícího s dětinskou zvědavostí. Snad často ani sám úplně nerozlišoval mezi báhorkou a tím co mýnil vážně.

Na ven nosil plstěný klobouk s pološirokou střeškou a světlý dvouřadý baloňák, vždycky se velmi pečlivě oblékal a v zimních dnech dbal i na oblečení dětí, aby nenachladly. Mazal jim nohy vazelínou a boty jim vykládal novinami.

Ochotně je učil, jak se zatlouká hřebík a jak se dělají dírky nebozezem. A když se mu něco nelíbilo, zavelel silným hlasem: "Halt!", "Halt, takhle se to nedělá, to musíš takhle! Verschtehen sie?"

"Frštenzí? Co je to frštenzí?", ptal se Oldřich, i když mu to mohlo dojit, kdyby nebyl líný.

"To znamená, rozumíš?, verschtehen sie?"

"Rozumim. A jak se řekne německy, rozumim?"

„Jednoduše: frš'ouch! Verszehen sie?“

"Fršťouch!", opáčil hbitě Oldřich, ale stejně to Františkovi tak úplně nevěřil, už ho znal. Jen někdy nechápal jeho nechuť odpovědět popravdě, když se ho ptal zcela vážně.

Zahrnoval děti spoustou povídaček. Vyprávěl jim o klekánici, která unáší děti, co se toulají venku po setmění. A o plavajznících, kteří na ně číhají přímo za rozsvícenými okny domovů. Vypadají jako normální lidé, ale mají dva metry dlouhý lepkavý jazyk. Tím dítě vytáhnou oknem třeba až z postele a na místě schlamstnou.

Oldřich se po tomhle líčení pár večerů držel dál od oken. Naprosto jistě věděl, že to není pravda a přesto ta představa byla silnější, než rozum a musel se jí ze všech sil bránit, aby ho neovládala. František si zatím u stolu vykládal karty, potahoval z dřevěné špičky a po očku Oldřicha sledoval, jak krouží místnostmi v podivných obloucích, příliš soustředěný na svůj strach, aby si všiml, že je sledován.

Rád si takhle pohrával s lidmi. Často dětem před spaním z hlavy vyprávěl pohádky o Drvoštěpovi, o létajícím ševci a pošťákovi Kolbabovi. Měl je tak zažité, že dlouho věřili, že si je vymyslel on sám. A on se tomu nijak nebránil, nikdy ho nebavilo, uvádět věci na pravou míru.

Miloval dlouhé procházky po Košířských stráních. Když stoupal po dlouhých dlážděných schodištích, místy se zastavil, aby se zhluboka nadechl svěžího vzduchu a okouzleně se rozhlížel po malebných kopcích, posetých domy s červenými střechami, stromy a křovisky. A do omrzení opakoval dětem, jak je na světě a zvláště tady v Čechách a hlavně v Košířích krásně.

I on dbal na jejich výživu, po každém obědě jim odléval hlt piva z dlouhé štíhlé lahve do hořčičné skleničky.

Byl šikovný, dokázal vyrobit lampičku s plastovým stínítkem, zarážky do oken, nouzové světlo do předsíně, které se samo rozsvítilo, když jste vešli.

Ze špejlí stavěl pomocí lepidla Kanagom vojenskou strážní věž. Děti byly tím dílem okouzlené, hlavně když začínal a stavba rostla jako z vody. Pak se ale rozhodl, že ještě zhotoví podstavec, aby věž měla na čem stát. Dal mu podivný obrys prolomeného mnohoúhelníku a pak musel dlouhé hodiny klást jednu špejli vedle druhé, aby získal rovnou plochu. Bylo to nekonečně pracné a nevypadalo to nic moc. A tak své dílo k lítosti dětí nedokončené opustil.

Bydleli s Libuší ve vilovém činžovním domě, typickém pro tuhle čtvrť. Jejich byt měl okna do tří stran. Vprostřed obývacího stál dlouhý jídelní stůl, potažený hned několika ubrusy. Vespod byl prostý, látkový, na něm ležela ozdobná krajka, která ovšem nepřesahovala hrany stolu, aby se nepomačkala. A to vše překrýval a chránil průhledný igelit. Všechny ubrusy byly ke stolu fixovány v rozích pružnými sponami z lesklé oceli, aby se nesesouvaly.

Dětem se tu špatně psaly úkoly, podklad byl tak měkký, že se jim špička plnicího pera málem propadala do papíru školního sešitu a písmo bylo samá kaňka, nevypadalo k ničemu.

Časem Libuše k těm třem ubrusům ještě dokoupila plastové prostírání, aby jí ani na ten igelit neukápla jediná kapka omáčky nebo polévky.

Také vybavila tenhle byt spoustou krajkových deček a látkových ubrousků. Ležely pod každou vázou, pod každou porcelánovou soškou. Ze všech barev nejvíc milovala sněhově bílou. Po létech soužití to tu vypadalo, jakoby tu byl spíš hostem František, než ona.

- - -

Zahrada, která dům obklopovala, byla rozparcelovaná podle počtu nájemníků a každý si mohl na svém dílci svobodně hospodařit. Libuše s Františkem bydleli v přízemí a okno z obývacího vedlo přímo na jejich část. To bylo výhodné, mohli si tudy podávat konve s vodou, hrábě a různé motyčky, všechno co pro práci na zahradě potřebovali. Děti by tudy rády i chodily, ale to měly zakázané.

Ale Libuše nebyla žádný zahradník, často tak sice o sobě mluvila, ale ve skutečnosti, když se o ni měla sama starat, zahrada nápadně pustla. To František byl jiný formát, věčně běhal s nůžkami kolem keříků růží, skladoval přes zimu ve sklepě lísky plné cibulek tulipánů a narcisů a dokázal každý rok vypěstovat i trochu mrkve, petržel a šnytlík, aby to měli čerstvé do polévky.

Děti mu na zahrádce často pomáhaly, ale neuměly si to moc užít, veškeré to zahradnické chystání a rozvažování, co vykvete za dva měsíce, co vyroste za půl roku, to bylo pro ně moc vzdálené. A tak se František jednoho dne rozhodl, že pro ně vyrobí jezírko, aby se měly z čeho těšit.

Byl zručný a celkem snadno si s tím poradil, měl to hotové za necelý den. Byl to jen takový šišatý betonový lavórek, napustil ho vodou, ale nějak to vůbec nebylo to, co si představoval. Betonová obruba o pět centimetrů převyšovala hlínu kolem a stala se najednou nejnápadnějším prvkem malého pozemku, zato vodu uvnitř nebylo vůbec vidět, neleskla se a nevrhala mámivá zrcátka a prasátka, a vůbec to nepůsobilo přirozeně a tak, nevěda co s tím, posadil na hladinu žlutou plastovou kachničku, jaké se dávaly dětem do vany, původně tam být neměla, ale s ní to dávalo alespoň trochu smysl.

Ale děti byly nadšené, moc se jim to moc líbilo, obzvláště právě ta kachnička, co tam neměla být, za pár dní ale zjistily, že nějak nevědí, co s tím. Nebyly tam rybky ani pulci, na pouštění lodiček to bylo moc malé, jenom, jako když si napustíte vodu do umyvadla. Za pár dní na jezírko zapomněly. Ale zůstalo tam napořád. Lhostejné věci často prokazují mimořádnou trvanlivost. Snad tohle vodní dílko zdobí tu košířskou zahradu ještě dnes.

- - -

Děti to tu už znaly, když se sem tehdy v zimě o pololetních prázdninách nastěhovali. Jezdili k babičce občas na víkendy a Klára tu chvílemi i bydlela. Špatně snášela školku, kde byl Oldřich jako doma a kdykoli do ní začala chodit, po pár dnech vždycky onemocněla. A tak se stalo, že tady v Košířích strávila část dětství.

Ted' byl únor a všude byla ještě spousta sněhu. A místní děti sjížděli ze zasněžených svahů na čem se dalo, na saních, na lyžích, na lopatách. Po ledovkách se jezdilo na domácích bobech, bývaly to jen staré brusle, přibité na čtvercové sedátko s dvěma uchy z kožených řemínků po stranách.

Tehdy toho ještě v obchodech moc nebylo, vláda dělníků a rolníků se postarala, aby všichni měli jakš takš slušné platy, aby nikdo netrpěl hladem a mohl si pořídit vše, co patřilo k základnímu živobytí, ale regály obchodů zely prázdnotou a cokoli lepšího nebo neobyčejného se velmi obtížně shánělo.

A tak se Oldřich vytasil s přáním, že by potřeboval sehnat nějaké staré šlajfky, aby měli také své boby a nemuseli jezdit po botách nebo si pořad něčí půjčovat. Vyrobit sedátko a přidělat k němu brusle už mu připadalo snadné, s tím už si hlavu nelámal, snad to zvládne sám, anebo mu pomůže někdo z dospělých.

František staré brusle neměl a ani je nesháněl. Když to slyšel, odešel na pár chvil do sklepa a tam dětem ze dvou zakulacených prkýnek stloukl malé sáňky, které jakoby vypadly z Ladových obrázků. Lyžiny pobil kovovými proužky, které se používaly k překrývání spojů linolea a na ně osadil čtvercovou deskou, jak bylo obvyklé. Oldřich s Klárou ale přijali sáňky rozpačitě, trochu se za ně styděli, Nebylo to zkrátka to, co měli ostatní a proto jim ty od dědečka připadaly trochu nuzné, jakoby ošizené, jako když jste kluk a zdědíte kabát po sestřenici s obráceným zapínáním. Samotným jim to nevadilo, jezdilo se jim na těchhle sáňkách dokonce lépe než na bobech s bruslemi, protože se v měkčím sněhu tolik nebořily. Raději se ale drželi stranou od ostatních dětí, aby se jim neposmívaly.

Jenže úplně schovat se nemohli, bez těch ostatních by to ani nebyla žádná zábava. Jeden starší kamarád si je stejně hned našel. Děti se snažily tvářit jakoby nic, že si snad ničeho ani nevšimne, ale on hned vyrazil:

„A hele, vy máte vlastní boby, ty vám vyrobil dědeček, že jo!“ a oni mu to nejistě odkývaly. Dlouho si ty sáňky prohlížel a nevěřícně kroutil hlavou. Sjel na nich krátký svah, pak si je půjčil ještě jednou, pak potřetí, a pořad jakoby se nemohl vzpamatovat. Něco ho furt nutilo, aby si donekonečna broukal: „To jsou bobky samochodky, to jsou bobky samochodky!“ Nemohl se jich nabažit.

V příštích dnech, kdykoli ho znovu potkali, každému kolem říkal: „Koukněte na ty jejich sáňky, to jim vyrobil děda! Ty sou, co?“ a Kosíci pořad nevěděli, jestli je mají raději schovávat nebo na ně být pyšní, ale rozhodně je přes tyhle sáňky znali za chvíli všechny děti, co jich tu bydlelo.

O nějaký rok později, po dědečkově smrti koupila Kamila dětem oranžové umělohmotné boby, byla to tenkrát novinka. Byl to jen tuctový výlisek z plastu, ale slušně tvarovaný a dobře se na tom jezdilo. A tím se na tyhle zvláštní Františkovy sáně zapomnělo, ‚bobky samochodky‘ zůstaly někde trčet, zapadlé pod hromadou krámů u Libuše ve sklepě.

Ale poslední sníh téhle zimy si na nich děti užily dosyta. A letos vydržel opravdu dlouho.

- - -

Když se venku udělalo trochu tepleji, bral je František každý den na špacír a rozplýval se, jak je svět krásný a krajina a příroda. Vždycky se po několika krocích do kopce zastavil a blaženě zhluboka dýchal svěží košířský vzduch.

A nosíval s sebou velký fotoaparát, do kterého se koukalo seshora na převrácený temný obraz, jakoby se svět odrážel na dně čtvercové studny.

A pak ty fotky doma sám vyvolával, většinou byly malé o málo větší než krabička od sirek. Bílé okraje zastříhával speciálními nůžkami, které je tvarovaly do vlnovky podobné krajce.

Když takhle jednou došli až na nejvyšší kopec Košíř, k polím a statkům, kterými město končilo, v jedné zahradě uviděli neobvyklou dekoraci. Vypadala jako převrácená lesklá vánoční ozdoba na dlouhé skleněné tyčce, kolem níž se obtáčela mladá růže.

„To je krásný!“, vydechly děti jedním hlasem. Myslely tu zářivou kouli, růže jim v tomhle věku byly celkem ukradené.

Dědeček kýval rozvážně hlavou, až to vypadalo, že se nikdy nezastaví:

„Jó, to já když bejval mladej, tak byla takováhle koule u každý růže, co v nějaký zahradě rostla!“, zasníl se svým už trochu obehnaným způsobem.

„A proč už se to nedělá, když je to tak hezký?“, zaškemrali děti.

„Komunisti to zakázali!“

„Ty sou blbý!“, zazpívaly děti procítěně a dědeček si spokojeně mnul ruce.

„To teda jsou!“

- - -

V boha také nevěřil, rozhodně ne příliš, možná jenom tak matně, nevášnivě. Vyprávěl dětem, že země byla nejdřív jen žhavá koule a pak vychladla a všude byla voda a ryby. A těm rybám pak narostly nohy a ony se vydaly na souš a tam vyrostly do obrovských rozměrů. Zvířata jako autobus nebo třípatrový dům... V tomhle bodě měl Oldřich spoustu otázek. A přesto se František někdy dopravoval až k vyprávění o zarostlých opičích lidech, o jeskynních malbách a o mamutech, o vynálezu ohně, proutěných chýších a nástrojích z pazourku.

Také jim vyprávěl, co byla první a druhá světová válka a jak to bylo za císaře pána, když se on a Libuše narodili a co byla první republika a tatíček Masaryk. „Jo, za první republiky!“, povzdechl si často, bylo zřejmé, že tohle období měl nejradši. Ale navenek to nepřiznával, často mluvil o tom, jak bylo tenkrát všechno těžké, bída, politické tahanice, krize a jak tahle doba směřovala beznadějně z jedné války do druhé.

Bohatě komentoval všechny filmy a pohádky, které společně sledovali v televizi. Rozuměl všem filmařským trikům a pořád říkal: „Tohle udělali stříhem a tohle byla figurína a tenhle pád, to prostě zvýšili!“, znal slepé patrony, maskovací pozadí i studený oheň.

„Nejdřív tam ten herec stojí a pak odejde a oni prostě jenom vystříhnou to, jak odchází a pak to vypadá, jako když najednou zmizel! A třeba tam ještě prsknou bouchací kuličku pro větší efekt...“

Nejvíce ale mluvil do závěrečných titulků všech českých pořadů: „Á, Baloun! No jasně.“, „A heleme se, Drtina!“, „Placák, panečku! No jó, starej Placák, kde je mu dneska konec...“

A Libuše, jak už byla zvyklá, mu ráda napovídala, jinak si ho moc nevážila, ale přece jen věděl něco, co jiní nevěděli, to se nedalo přehlédnout!

„Tohle zvýšili, vid’?“, „Hele, Drtina, toho jsi znal, že jo?“

Ale dědeček nemluvil u televize jen o svých známých a filmových tricích. Hodně dětem také vysvětloval lidské řeči a jednání, různé povahové rysy a také zvyky a společenská pravidla. Nebo jim třeba popisoval, jak vypadá poušť nebo prales a jak se žilo ve středověku. A jeho podání těch věcí bylo vždycky trochu pohádkové a naivní. Částečně proto, že své vědomosti přizpůsoboval jim, ale z velké části také proto, že takový zkrátka byl.

- - -

Čert ví, co ho dalo s Libuší dohromady, snad samota? Ale stačí samota na to, aby člověk chtěl s někým být? Sotva, byla to spíš potřeba s někým sdílet to své, protože, to, co nesdělíte, jakoby neexistovalo, když to nemůžete vyjevit, nežijete, nejste skuteční. Ani nemusí být toho společného moc, stačí iluze, že vás někdo poslouchá, vždyť i sám svět je jenom iluze!

A kupodivu, tyhle dva spojovala bezpříkladná péče o zdraví, nebo spíš bezbřehá záliba v nemocech a medicínských postupech, z nichž chirurgické zákroky byly jejich chápání světa nejbližší. Neustále se bavili o žlučnicích, žaludečních i bércových vředech, srdečních chlopních, revmatismu a křečových žilách. Jak se dělá mozkomíšní punkce, jaterní sonda, jak se pije sádra, když vám chtějí rentgenovat žaludek. Ukazovali si jizvy po četných operacích, které prodělali, nejen navzájem, ale každému, kdo byl ochotný se podívat, počítali kolik kdo má jizev a stehů.

Když si s návštěvami připíjeli východoněmeckým likérem ‚Halb und Halb‘, provolávali závažně: „Hlavně to zdravíčko, to je nejdůležitější! To všechno ostatní není k ničemu, když nejste zdraví!“

Libuše byla solidně stavěná a tahle záliba pro ni byla jen rozmarem, kterým si zvykla upoutávat na sebe pozornost, nikdy opravdu vážně nemocná nebyla, ale František si tyhle věci užíval spíš z nouze své chatrné tělesné schránky. Útrapy léčebných postupů snášel s nesmírnou trpělivostí a optimismem a několikrát ho zachránila z drápů smrti jen jeho neuvěřitelná, často až nepochopitelná touha žít, tváří v tvář utrpení, které musel snášet. Vyoperovali mu většinu střev a polovinu žaludku, neměl žlučník a část plic. Ale stále žil, jeho hrudník se nadouval radostí ze života, tváře mu hořely dotekem čerstvého povětrí.

Jeho důvěra v jehly, pinzety a skalpely chirurgů byla bezmezná. Na jednu stranu věděl, že lékaři jsou jenom lidé, někteří jsou nedochvilní, jiní pomalí, hamižní nebo nafoukaní. Na druhou stranu ale bezvýhradně věřil, že vše co mu dělají, je pro jeho tělo prospěšné. Že vždycky vědí, co se v jeho organismu porouchalo a znají ten nejlepší způsob, jak to napravit.

„Jdu pod nůž! Budou mě řezat!“, říkával, téměř až zálibně.

Podobně neotřesitelně věřil všem poznatkům vědy, o kterých věděl už ze školy, ale i všem, často až bulvárním zprávám z tisku, které se vědy někdy ani netýkaly. Nepochyboval o tom, že nejsme ve vesmíru sami a že ty pyramidy v tom Egyptě nemohly být postaveny člověkem, stejně jako věřil, že na měsíci není voda, kouření zkracuje život a sport prodlužuje, špenát má hodně železa a tak podobně. Přece by jim to neotiskli, kdyby to nebyla pravda, to by si nikdo nedovolil!

Tenkrát se vůbec víc věřilo autoritám, vědeckým i veřejným, nakonec i politikům, že to s námi přese všechno přece jen myslí dobře.

- - -

Možná Libuši potřeboval, protože byl trochu dětsky lítostivý a musel mít někoho, ke komu se může přimknout. Potřeboval maminku, která by mu pofoukala bolístku, když mu bylo zle. A možná i jeho skutečná matka byla dříve právě taková sebezahleděná dámička, která ho obcházela širokým obloukem, když na posteli vzdychal.

Přesně takhle se chovala Libuše, když ho něco trápilo. Měla stále nějaké zařizování, musela na komunistické schůze a školení a na zájezdy 'Protifašistických bojovníků' podívat se znovu do koncentráku, kde málem umřela...

A pak do omrzení vyprávěla známým, kolik s ním měla starostí. Barvitě a vzrušeně líčila jeho stavy, jak byl bledý, jak se třásl po celém těle. Jak musela volat sanitku a ta dlouho nejela a ona nevěděla, co s ním. Jak ho vezli nejdřív do Motola a potom na Karlák, tam ho dali nejdřív na internu, potom na jipku. A užívala si vyprávění, co s ním v nemocnici prováděli. Ale nebyla s ním u toho, ani nikde poblíž. Vymlouvala se, že nemůže do schodů a nesnáší kouř z aut.

- - -

V tom půlroce, co tu děti bydleli a chodili do školy, měl František znovu nějaký naléhavý problém. Velkou část toho času zase proležel v nějaké nemocnici. Začalo to žaludečním vředem a otravou žaludku, pokračovalo operací slinivky a dvanácterníku. Babička to naučila děti říkat jako básničku, aby mohli na potkání odpovídat každému, kdo ho znal na otázku: "Copak je s vaším dědečkem, jak to, že jsme ho tak dlouho neviděli?" A děti s vážností zdravotních expertů opakovaly Libušina slova.

Po několika týdnech se ale František jako vždycky vrátil a jeho chuť k životu byla snad ještě větší než předtím.

Denně na Kosíky dohlížel při psaní školních úkolů, opakoval donekonečna to své: „Halt! Halt!“, vyrobil Libuši veliký rám do koupelny na věšení prádla a vypěstoval ten rok celý záhon snad nejčervenějších tulipánů, jaké svět viděl.

Po večerech se s návštěvami hrály nekonečné partie kanasty. Usedlo se k velkému jídelnímu stolu vprostřed obývacího a střádaly se trojice a pětice, červené trojky a čisté a špinavé kanasty, braly se balíky, lízalo se a odkládalo. Podstatou hry bylo zbavit se černých trojek a všeho ostatního nahromadit co nejvíc, než někdo zavře, jako v životě!

A k tomu se pilo kávičko se šlehačkou a přikusovaly deserty, které Libuše upekla. Děti hrály rády, byla to přece hra pro dospělé, a když k tomu ještě srkaly kávu ála Vídeň a sem tam si směli líznout i vaječného koňaku nebo Halb und Halb, připadaly si také tak. Účastnil se i František, ale býval při kartách vlažný a nepozorný, zřejmě se jenom přizpůsoboval, aby nebyl úplně stranou.

- - -

Když se potom na podzim Kosíci vrátili z Moravy, František znovu onemocněl.

Teď ale bylo vidět, že je všechno jinak, z jeho očí se ztratila hloubka, působily jako samolepky očiček na plastových panenkách. Plet' změnila barvu do nekompromisně popelavé.

Libuše odjela na dva měsíce do lázní, aby u toho nemusela být. Už předem, před prvními příznaky dalšího Františkova zdravotního problému věděla, co se stane, v tomhle byla nedostižná. Možná jí to zase prozradila nějaká bytost z onoho světa, tentokrát se nepochlubila.

František strašlivě zhubnul. Prý skoro nejedl. Nebyl už schopný dojít si na nákup, uvařit si jídlo. Děti mu občas něco přivezli, co jim pro něj připravila máma, ale většinou se toho ani nedotkl.

Oldřich ho naposledy viděl, když se za ním vypravili s Kamilou. Už to nebyl člověk, už z něj zbyl jenom dech.

Oldřich se k němu nahnul, dal mu suchou pusou na tvář. Ale nedovolil mu, aby ho objal svýma zesláblýma rukama. Nechtěl se nechat stáhnout tam dolů do té chladné cizí hlubiny, kde ještě přežíval nějaký úplně změněný František, kde byl cítit studený, mírně zatuchlý pot zesláblého těla.

„Ty už se mě taky bojíš, vid’?“. Oldřich se nedokázal přimět, aby mu řekl, že to tak není, ale vlastně mu tu myšlenku spíš vnutí. Nebylo to úplně tak, že by se vetchého dědečka bál. Viděl na něm smrt, tu rozeznáte i napoprvé, a bylo to hnusné a strašidelné, ale ne tak, aby to osmiletý kluk nepřekonal. Spíš ho ochromil pocit marnosti jeho zápasu, jeho naprosté přetrvávající nesmíření se smrtí a smrtelností. Smutně směšný fakt, že tahle troska člověka v sobě ještě chová pořádnou dávku životního optimismu. Neskutečnou víru, že stejně může žít ještě dál, třeba i bez jídla a bez fungujících orgánů v těle.

Horší než omezenost téhle dětinské lži bylo, že z něj už nežilo prakticky nic jiného než tahle slepá naděje, veškeré kouzlo, vše, co tvarovalo jeho osobnost, se vypařilo. Zůstalo jen zoufalé lpění na prázdném světle tohoto světa, které, podtrženo sečteno, za tolik bolesti přece nestálo.

- - -

Jako poslední ho navštívila Klára, jela za ním přes celou Prahu tramvají chudák sama, jakoby máma nepochopila to, co bylo dětem nad slunce jasné, že tam František umírá, anebo to prostě přešla. Klára mu zase zbytečně vezla nějaké jídlo, ale hlavně tam jela, aby nebyl celé dny tak sám.

Měla klíč, ale zkusila nejdřív zazvonit, aby se děda nepolekal. Zvonek na dveřích byl ještě mechanický, kolečko s cinkacími kladívky se roztáčelo pohybem tlačítka. Když jste stiskli pomalu, ozvalo se jenom takové suché zachrčení. Klára to zkusila ještě jednou, razantněji. Ale stejně se nic nedělo. A tak vylovila zpod kabátu klíč, který nosila pověšený na krku na úzké stužce.

Když se v předsíni bez oken přezouvala, zevnitř neslyšela nic. Kuchyní už bylo vidět do obývacího pokoje na přední čelo postele z pochromovaných trubek, na které František spával. Možná ho tam Libuše už před svým odjezdem vykazala, protože ho nechtěla v ložnici anebo se tak snad on sám rozhodl, aby byl blíže ke kuchyni a koupelně a celému světu vůbec, když stonal.

Klára udělala pár šoupavých kroků po hladkém linoleu, obutá do starých papučí pro dospělé. V posteli neviděla žádný pohyb, jako by byla prázdná, dokonce, když už konečně nakoukla do pokoje, pátrala pohledem po posteli, vteřinu se jí zdálo, že v ní opravdu nikdo není. Pak si

všimla čupřiny šedin vykukující z pod deky hned u polštáře. Naklonila se k němu a opatrně se dotkla rukou jeho hlavy. Trhnutím se probudil. Chvilí bloudil po stropě do široka otevřenými očima. Neholený a s vybledlou pleť připomínal jeho propadlý obličej tvář nevinného kůzlete. Když jste si odmysleli, že je to člověk a jak vypadal před tím, nebylo to zas tak zlé.

„Neměla jsi sem jezdit. Já nic nepotřebuju.“, řekl mírně, nemluvila z něj skromnost, zdálo se, že to myslí smrtelně vážně: „Sousedka mi vždycky ráno uvaří čaj, trochu mi ustele a to mi stačí!“

Vzala si od stolu židli a přisedla si k jeho posteli. Nechtěla se ho ptát, jak se mu daří, co by jí na to mohl odpovědět. Jenom tak tam ležel s očima upřenými do stropu a vypadal málem spokojeně. Když stále nic neříkal, začala mu sama vyprávět o mámě a bratrovi. Brácha, co se vrátili do Prahy, příšerně zápasil se školou a nic se mu nedařilo a máma stále ještě hledala pro svou rodinu způsob, jak žít bez Vadima, od jeho smrti neuplynulo ještě ani půl roku. Po chvíli si Klára všimla, že František znovu usnul. Využila té chvílky, aby si odskočila, chtělo se jí celou cestu a teď by na to málem zapoměla.

Když otevřela záchodové dveře, zhrozila se, všude po podlaze, míse i kachlíčkových stěnách viděla stopy krve. Musela z něj doslova stříkat. Byla to čerstvá krev, ještě nezaschla, vlastně jenom její stopy v rozetřených šmouhách, jak se ji usilovně snažil uklidit, ale neměl dost síly to dotáhnout.

Rozrušeně se k němu vrátila, stále spal. Najednou nevěděla, jestli má někoho zavolat, nějakého souseda nebo záchranku. Napadlo jí, že by si to nepřál, jinak by jí o tom přece řekl. Měla by teď začít jednat proti jeho vůli, jakoby to byl blázen? Tak se to má, tak jim to přece říkali ve škole... Bezradně dosedla zpátky na židli a chvíli takhle zůstala. Svíral ji tísnivý pocit, ale v hlavě měla úplně prázdno.

Po pár minutách se znovu probudil.

„Měla bys už jít.“, vydechl trochu odměřeně. Nebyla tam ještě ani půl hodiny. Bála se něco říct, byla si téměř jistá, že nechtěl, aby to věděla, ale zahlédl strach a rozpaky v její tváři:

„O nic se nestarej, to bude dobrý! Všechno bude dobrý, uvidíš!“

Na druhý den si sám zavolal sanitku.

Zemřel přesně na vánoce, to ještě vydržel bojovat týden v nemocnici. A možná mu nakonec i někdo z těch jeho neomylných lékařů trochu pomohl, jak se to dělávalo. Tou dobou se už Libuše vrátila z lázní, prý za ním chodila denně na návštěvy, ale těžko jí to věřit, stejně si ze všeho pamatovala jen špatnou pražskou dopravu a davy bezohledných spěchajících lidí.

Na tomhle pohřbu Klára s Oldřichem byli. Do té doby vnímali smrt jako něco výjimečného, nekonečně vzdáleného, ale teď, jakoby se už stávala součástí jejich každodenního života.

Teprve tady si uvědomili, kolik měl František přátel a známých, přišli tam dokonce i nějací lidé z televize. Doma ho nikdo nenavštěvoval, chodili k nim jen Libušini známí, za to venku,

na svých procházkách se zdravil a povídal si se spoustou lidí a zdálo se, že ho všichni mají dost v úctě.

Libuše dětem vyčítala, že nejsou ze smrti dědečka dost smutné. A vlastně měla pravdu, přáli si dědečkovu smrt, přáli ji hlavně jemu, aby měl konečně klid, aby ho jednou provždy nic nebolelo, i když se tomu sám bránil i když to z celé duše nechtěl. Ale smutní byli, jenže trochu jinak, než jak to vídáme ve starých filmech, podle kterých Libuše poměřovala chování lidí.

Po obřadu se všichni vrátili k ní domů. Děti nebavilo, sedět jen tak u stolu a rozmlouvat s dospělými u smuteční tabule o ničem, ani vaječný koňak a kafe se šlehačkou je tentokrát nezlákalo. Chodily po tom ze tří stran světlem zalitým přízemním bytě a dotýkaly se věcí, které tu po Františkovi zbyly.

„Šikovnej, to von byl. To se musí nechat!“ , povzdechla si Libuše nad svým šálkem, jakoby potřebovala zdůraznit, že pro ni žádnou jinou cenu neměl, než těch pár udělátek do kuchyně, co jí po něm zůstala.

PRSTÝNKY

Na levé ruce nosila Kamila dva prstýnky, jeden byl zlatý snubák, ze svatby s Vadimem, měl klasický oblý tvar, ale po obvodu byl vykládaný drobkými červenými kameny, zapuštěnými hluboko do žlutého kovu. Ten druhý měl podobnou obruč, ale s vrchu byl osazený třemi velkými rubíny na ladně zakřivených kovových stopkách, které spolu s kameny vytvářely asymetrický rostlinný ornament. Taková trochu divná moderna.

Tohle byl zase dárek od Vadima, ještě před svatbou. Zásnuby tehdy oba pokládali za přežitek, a přesto to byl vlastně zásnubní prsten, Vadim tímto dárkem projevil svou lásku k ní a zavázal se k věrnosti a péči a ona tuto lásku a slib přijala tím, že si ten kroužek nasadila na prst. Pak to šli s přáteli zapít, takže do přežitku, kromě slova zásnuby už nic nezbývalo!

Oba tyhle kroužky nosila Kamila i po smrti své životní lásky stále na prsteníčku levé ruky vedle sebe a odkládala je jenom na noc. Jednu dobu, nedlouho poté co ovdověla, jí ale velmi otékaly dlaně a tehdy bylo opravdu těžké prsteny s ruky dostat. Mívala s tím velké starosti, často jí to pomáhaly řešit i děti, vlastně je do toho oba nedobrovolně vtáhla, aby to prožívali s ní. Ale nakonec se je vždycky po několika zdlouhavých pokusech povedlo sundat, aniž by došly újmy.

- - -

Při jedné cestě na Moravu, odpočívala Kamila s dětmi mezi přeseďákem na lavičce malého úhledného nádraží. Děti něco stále brebentily a Kamila se štrachala v kabelce, snad aby si

přepudrovala tváře, nebo hledala kapesník, aby Oldřichovi otřela věčně upatlaný obličej, což Oldřich z celé duše nenáviděl.

Najednou ale vykřikla! Vlak, na který čekali, se zvolna blížil do stanice, ale to ji ani v nejmenším nezajímalo. Zděšeně gestikulovala:

"Já nemám prsten, ztratila jsem prsten, ten od táty. Snad mi spadl do kabelky, já nevím.", a hned se pustila do zmateného šacování dámského zavazadla.

"Nemůžu ho najít, zdá se, že mi musel spadnout na zem!"

"A podívala ses pořádně, mamí?", řekly obě děti s podezřením.

"Podívala, zdá se, že tam není! Koukněte se děti po zemi, máte lepší oči." Sama seděla jako přimrazená, nebyla schopná se pohnout.

Chodník pod lavičkou byl vysypaný světlým štěrkem a hledání něčeho tak drobného tady nebylo úplně snadné. Klára s Oldřichem si sedli na bobek a obrátili oči k zemi. Vlak, kterým měli pokračovat v cestě, se zvolna rozjížděl a po chvíli zmizel v nedaleké zatáčce. Nejdřív se jen tak rozhlíželi kolem dokola, dívali se i pod lavičku, když to nebylo nic platné, začali prostranství kolem lavičky prohledávat píď po pídi.

"A nepad ti přece jen do té kabelky? Můžu se ti tam podívat?", ozvala se po chvíli Klára.

"Ne, ne, nemůžu ho tam najít! Přece bych ho viděla, kdyby tam byl!" Kamila se z výše lavičky rozhlížela po zemi. Pak znovu začala tahat věci z tašky. Její zoufalství by se dalo krájet.

"Ne, zdá se mi, že tam opravdu není!"

Děti opět obrátily oči k zemi, ale po nějakých patnácti minutách už jim to připadalo marné. Mezi těmi bílými kaménky, které tvořily chodník zastávky, se dala najít spousta věcí, zátky od piva, nedopalky, rozmočené cucky starých jízdének, sem tam i třeba nějaká sponka do vlasů, knoflík nebo hliníková mince, ale po zlatém prstenu s rubíny nebylo vidu ani slechu...

- - -

"Vy jste něco ztratili?", zastavil se u nich pán středního věku v nažehlené uniformě, snad výpravčí téhle stanice.

"Ale ne, to je v pořádku, my si tu jen tak hrajem.", řekla nevěrohodně Klára, nechtěla, aby u toho byl někdo další, bála se, co si o nich pomyslí.

"Totiž, ztratila jsem tady někde prstýnek, zlatej, památku po manželovi.", svěřila se ihned Kamila, jakoby Kláru ani neslyšela.

"Ale to je nepříjemné...", usmál se chápavě pán a hned si přičapl na bobek a dal se také do hledání. Vydržel tam s nimi pěkných pár chvil:

„Takový prstýnek může pěkně daleko odskočit!“, říkal vážně a rozhlížel se po širším okolí. Kamila pořád seděla strnule na místě, jakoby ji tam něco drželo. Nejistě s výpravčím konverzovala, kdo jsou a kam jedou a jak se takováhle věc vždycky stane, když se to nejméně hodí... „To je zvláštní, přece se nevypařil?“, prohlásil nádražák a pak dodal, že

další vlak jim jede za necelé dvě hodiny. Nakonec se omluvil, že je v práci a má bohužel ještě nějaké povinnosti.

"Tady na zemi opravdu není!", řekla kategoricky Klára, stejně už ho hodnou dobu ani moc nehledali, jenom se tak rozhlíželi po zemi, aby se neřeklo.

"No dobrá, příští vlak už odjet nenecháme!", ukončila to trápení Kamila a odevzdaně vzdychla, téměř, jakoby se jí ulevilo.

"Holt se nějak obejdu bez prstenu, svět se nezboří!", usmála se do neurčita. Děti se zarazily, myslela to vážně? Opravdu to už konečně uzavřeme? Zahodíme jednou pro vždy tu zbytečnou ochromující zátěž?

Pak otevřela kabelku, teď už jenom proto, aby si zapálila další cigaretu.

"A hele, tady je, jak jsem ho mohla nevidět?", pobaveně si sama sobě postěžovala: „Ale já věděla, že mi spadnul do kabelky, pořad jsem to říkala!"

"Tak, hlavně, že se našel!", skřípala zuby Klára a protahovala si bolavá záda.

"To jo! Zaplať pámbu!", nevinně odvětila máma.

Oldřich si krátil čekání na další vlak hledáním do mraků a občas se přistihl, jak ještě pořád chvílemi pátrá očima po zemi. Ničemu z toho, co se stalo a řeklo ani za mák nerozuměl, možná se bránil tomu rozumět.

VYLOUČENÍ

Kamila v tu chvíli stála u telefonního přístroje zády k oknům, jak měla ve zvyku. Nikdy toho do telefonu moc nenamluvila, ale tenhle rozhovor byl stručný i na ni. Hlas ve sluchátku neslyšeli, ale máma řekla jen nějaké: „Prosím?... Aha, jistě... Ano, chápu... Samozřejmě. Nashledanou!", to bylo vše. Pomalu zavěsila a najednou byla bledá, třásla se po celém těle, jakoby se měla v tu chvíli zhroutit. Dětem to nápadně připomnělo okamžiky, jak ji viděli, když jim přijela oznámit tátovu smrt.

Pomalu se svezla na židli pod oknem, kde nikdy nesesávala. Měla u stolu své pevně vyhrazené místo, čelem ke vstupu do bytu, zády a zároveň nejbliž ke kuchyňským dveřím. Odtud vše ovládala. Dokud byl naživu Vadim, byl sedací nábytek v neustálém pohybu, jakoby se oba báli ustrnout na jednom místě. Ale odteď bylo tohle místo výhradně její a nikam jinam by si nesesedla. A pokud se třeba při uklízení jídelní stůl nějak natočil, hned ho narovnávala zpátky, aby její židle byla vždy tam, kde měla být

Tohle byl signál k nejvyšší panice, co se mohlo stát podobně hrozného, aby to mámu tak rozrušilo? Hned se k ní oba vrhli v obavě, aby neupadla. Pohybovala se jako v mlze, těžce dýchala, její tvář úplně ztratila výraz.

„S kým si to mluvila, co ti řekli?“ Snad kdyby věděli, co se stalo, mohli by jí trochu ulevit, říct jí, že to není tak hrozné, že se to nějak vyřeší, někdy jí opravdu dovedly poradit nebo rozptýlit i když to byly ještě děti.

„Vyhodili mě ze strany...“, vytlačila ze sebe, po delší chvíli. S očima upřenýma skrz okenní sklo si v hlavě rovnala chmurné myšlenky...

„A to ti vadí?“, moc to nechápaly. Tenkrát ještě nebyl svět tak jednoznačně rozdělený na zlé komunisty a ty ostatní, alespoň děti to tak nevnímaly. A přece neznaly žádný dobrý důvod, proč by u nich Kamila měla být.

Představovaly si nudné schůze, párkrát to i viděly na vlastní oči. Sál plný lidí sedících u dlouhých stolů, kde někdo na stupínku pronášel hlubokým důležitým hlasem honosně znějící věty, kterým nerozuměl ani on sám, protože taky nic neznamenal, jenom mlely prázdnou slámu vyčpělého kultu. Vrzání židlí a vydýchaný vzduch, pokašlávání a nepřítomné pohledy naslouchajících.

Přílehlými chodbičkami brouzdali důležití s lejstry v rukou, svým vyrušováním dávali všem okázale najevo, že oni nejsou z těch, kdo tu musí pokorně sedět a poslouchat. Každou chvíli se k někomu přitočili, položili před něj na zapraný ubrus pár hustě popsaných průklepáků: „Tohle budeme muset doprobrat, soudruhu, některé body nám v tom nesedí! Zastavte se o přestávce!“

Neváhali vykročit až na pódium, před všemi vyrušit z polospánku některého z čestných přisedících. Polohlasem s ním zažertovat a pak se ‚nekontrolovaně‘ zasmát, krátce, ale tak aby to bylo slyšet přes celý sál. A potom všem přítomným ukázat povzneseně omluvný obličej...

Představovaly si úzké zakouřené chodby, kde se před začátkem jednání tlačily u jednoho popelníku zástupy řadových členů a všichni se tvářili jako v čekárně u zubaře, s jediným přáním, mít to pro dnešek za sebou. Stáli tu v hloučcích, s lidmi, které znali, měli k nim nějakým způsobem blízko, ale nebyl tu prostor pro nějaké důvěrnosti nebo žertování, každý byl duchem někde u věcí, které pro tohle neodpustitelně zanedbával.

Protože tady vůbec nebylo důležité, kdo jste, a kým jste. Šlo tu jen o vaši fyzickou přítomnost, souvěrnost jednoho kusu chodícího masa, které občas zvedne ruku, když se mu jasně dá najevo, že by to bylo vhodné. Vlastní názory i všechny výraznější osobnostní rysy bylo lépe nechat doma, sem se nehodily.

Chodbou zazněl rázný hlas: „Dokuřte, začínáme!“ a oni chvatně típali cigarety a spěchali dovnitř, aby nebyli poslední, tak jako se vždycky báli, aby nepřišli pozdě nebo aby vůbec nezapomněli přijít a na tyhle obtěžující ‚nepovinnosti‘ se zapomínalo sakramentsky snadno.

Cokoli podobného proti nim mohl někdo použít. Mnozí vstoupili do strany, aby se vyšvihli, získali lepší postavení anebo si pojistili to stávající a tady se najednou stali těmi nejubožejšími. Najednou záviděli těm venku, kteří se bezstarostně procházejí po ulicích, ale

úniku nebylo, cesta zpátky byla důkladně zatarasená všemožnými postihy pro vás i vaše nejbližší.

- - -

Těmhle pravidlům stranické příslušnosti sotvaškolní děti ještě příliš nerozuměly, o to silněji vnímaly všechny dojmy, které to celé provázely. Jak se máma vždycky nepřístupně nastrojila do nějakého tmavého kostýmu, nasadila kamenný výraz, chystala si věci, jakoby v tu chvíli vzduch kolem ní zesinal. Ať už to bylo pocitem důležitosti anebo strachem o tu důležitost, obestřela se aurou, v níž nebylo místa pro vtip nebo cokoli uvolněného.

Nepříjemný tón neosobních řečí a kamenné tváře, když u nich byl někdo z nich na návštěvě a diskutovalo se o směrnicích, svodkách a usneseních. Jejich křečovitě zdvořilé vystupování a gesta vyjadřující zatvrzelou neústupnost...

„Ne, skončit s partají, to mi opravdu nevádí, ale znamená to, že mě nejspíš vyhodí z práce. Každého, koho vyloučí, vyhodí z práce, i kdyby dělal popeláře, tak ho vyhodí!“ Byli dokonce takoví, kteří si tím trestem polepšili, tak důsledně se tohle pravidlo uplatňovalo! Ale Kamila svou práci milovala i po tom všem, co prožila a možná tím spíš. Upnula se k ní celou svojí bytostí. Byla pro ni tím posledním, co jí zbylo z vlastní těžce vydobyté důstojnosti.

Děti s ní chvíli poseděli, moc se toho neřeklo. Tyhle věci byly mimo jejich chápání, sotva by mohli mámě nějak poradit a utěšovat jí. A dávat najevo soucit se nevyplatilo, to už věděli.

„Dáš si čaj, mamí?, řekla nakonec Klára a na chvíli zmizela v kuchyni. Kamila se ještě pár vteřin dívala do prázdna a pak řekla: „A tak jo. A přineste mi cigarety a popelník.“ Tahle hra, že jsou velcí a mají ji na starost, ji dovedla trochu pozvednout. A děti se toho rády účastnily, aspoň v náznaku to řešilo jejich naléhavou otázku, jak nebýt mámě přítěží. A tak jí obsloužili, snesli jí ke stolu všechno, co by jí mohlo alespoň trochu rozptýlit, karty na pasíans, rozečtenou knihu, brýle a pak si šli po svých. Tentokrát vydrželi být pár hodin tišší.

- - -

Večer jim uvařila nějaké rychlé jídlo, všichni usedli ke stolu, spořádaně, jak byli zvyklí. Něco z Vadima tu s nimi bylo napořád, ale už to nebylo povinnou řeholí a dávno to nebylo tak přísné. Spíš to byla oslava rodinné pospolitosti, oni tři a hmatatelně přítomný duch toho čtvrtého, který to pořád ještě vzdáleně ovládal. Jen už nebylo tak těžké promluvit, odejít od stolu, ve své éterické formě už nebyl Vadim tak neoblomný, měl větší pochopení pro slabost a nekázeň. Snědli pár soust a Kamila se najednou tiše smutně zasmála.

„Ale co, tak si vezmu nějakéj úklid, to zvládnou. Asi budeme mít míň peněz, ale nějak to přežijem! Vždycky se dá nějak přežít. Aspoň nebudu mít tolik starostí a budu mít víc času na vás i na sebe.“

To bylo velkolepé, jak během tří hodin dokázala hodit za hlavu něco, co úporně budovala celý svůj život, kvůli čemu tolikrát nadobro potlačila svou bezprostřednost, své požitkářství, svou živelnost. Děti nejspíš moc nechápaly, jak obrovské závaží ze sebe v tu chvíli sňala a přesto najednou cítily obrovskou úlevu, byly rády, že se máma nehroučí a trochu se na ten nový, nevidaně obyčejný život i těšily.

Když bude dělat nějakou obyčejnou práci, bude se těšit domů. Práce bude tím nepříjemným břemenem, tou překážkou v životě, ne oni. Možná bude nakonec ráda, že je má!

Ale do čtrnácti dnů se nestalo nic, ani za měsíc, za dva. Utekl půlrok a máma chodila učit normálně dál. Někdo ze soudruhů nad ní zřejmě držel ochrannou ruku. Nejspíš to nebyl žádný svatý, když si i v téhle době mezi nimi udržel moc.

Možná to byl nějaký Vadimův starý známý, nebo Kamilin spolubojovník z války? Nebo se v někom úplně cizím jenom hnulo svědomí, ubohá vdova už mu přišla potrestaná dost? To bylo nejmíň pravděpodobné, takhle se tenkrát moc neuvažovalo, jednání soudruhů motivoval především strach a vidina vlastního postupu.

A tak, kdo byl tím spasitelem, se Kamila nakonec nedozvěděla, nepřišel si k ní pro slova díky a ona po něm nepátrala. Asi to tak bylo lepší. Ale ‚nový život‘ se vinou toho dobrodince nekonal.

CESTA AUTEM

Nějakou dobu, po smrti Vadima, řídil Oktávii Karel. Vlastní auto neměl, ale vůz vedl s velkou jistotou, jakoby se v něm narodil. Ale nebyl po ruce vždycky. Kamila si dávala velký pozor, aby její rodinu neopanoval, a kdo ví, možná měla pravdu, možná by se úplně změnil, kdyby měl pocit, že jsou na něm závislí. Bylo to trochu legrační, přijel tramvají až z Červerňáku, nasedl s Kosíky do auta a když se vrátili z výletu, zase jel poslušně hodinu tramvají domů.

Možná to k němu bylo nespravedlivé, nikdy s ním opravdu nezkusili bydlet. A možná o tom Kamila věděla víc, znala ho víc zblízka, ale spíš si ho jenom nechtěla pouštět k tělu. Na Vadima neměl, jako ostatně nikdo, tak proč by se s ním zahazovala.

A tak se kolem auta dlouho chodilo po špičkách, Kamile se nechtělo ho prodávat, byl to přece jen majetek a kus Vadima a prožitého času a ani dost dobře nevěděla, jak se takové auto prodává. Přihlásila se do autoškoly, nějaký čas doma vyprávěla husí kůži nahánějící historky z cvičných jízd. Nakonec nějak neslavně, ale přece prošla.

Dostala řidičák, ne napoprvé a nejspíš s nějakou menší pomocí. Sama řídila jen zřídka, krátké cesty a většinou pod dozorem někoho zkušeného. Ale najednou se rozhodla, že to zlomí. Stane se hlavou rodiny se vším všudy, nesnášela být na někom závislá. Chystali se zase ke Kosovým na Moravu.

„Ty nás chceš vážně vézt sama autem? Takovou dálku?“, ptali se děti s nedůvěrou.

„Proč by ne?“, trochu se napýřila a začla vyjmenovávat, kde všude už škodovkou byla a kolik toho najezdila. Nakonec oba váhavě souhlasili:

„Když pojedem opatrně...“

Zbývalo už jen vyřešit poslední problém, který jim přednesla k poradě. Vydáme se raději touhle cestou, která vede s kopce do kopce a jsou tam strašné serpentiny anebo zkusíme jinou, která je zase samá objížďka a hrozí tam velmi dlouhé bloudění.

Ostré zatáčky v strmém terénu znamenaly přímé ohrožení. Tvrdá zkouška pro nejistého začátečníka, který si ještě úplně nerozumí s volantem a občas si i splete pedály. Proti tomu se nějaké objížďení zdálo nevinnou komplikací, která vás může stát nanejvýš nějaké kilometry navíc.

Ale objížďky, to byl moderní postrach všech řidičů, nejen těch neostřílených. Všude jich byla spousta. Často uprostřed jedné začínala další a po pár metrech zase další, někdy vás vedly i polními cestami a nestávalo se zřídka, že jste se po hodině bloudění lány a vesnicemi octli na místě, kudy jste už jednou projížděli. Mapy byly na nic, prostě neplatily, silniční ukazatele od příchodu okupantů ještě nikdo neobnovil a všude se opravovalo. To byl zase pozitivní trend těchto let, že se dvacet let po válce začlo aspoň s nenutnější údržbou fasád, potrubí a silnic.

Jenom se za těch dvacet let zapomnělo, jak se to má dělat, každá oprava trvala nekonečně dlouho a všude se hrozně překáželo. Někde se udělal bytelný zábor z vlnitého plechu, kterým by neproklouzla ani myš a pak se půl roku nic nedělo, jednou nebyli lidé, potom zase materiál, pak uhodily mrazy. Jen hrstka zasvěcených vůbec věděla, co se v té které ohradě chystá.

Jedna taková menší ohrada vyrostla i v jejich ulici, poblíž domu kde bydleli, zužovala průjezd pro auta o polovinu. Nikdo nevěděl, proč tam stojí, ale vydržela tam patnáct let. Když ji nakonec zásahem nějaké vyšší moci odstranili, stál na jejím místě vzrostlý les ve tvaru pravidelného obdélníku, s kořeny zarytými do spár mezi dlažebními kostkami.

A takhle chaoticky se opravovalo všude a vlastně nebylo divu, že to tak trvalo, protože těch pár lidí, co to dělali, nemohlo na všech těch místech být. A přesto se dál a dál zužovaly cesty, chodci se museli brodit blátem a auta se posílala oklikou.

- - -

Chvíli o tom u čaje mluvili. Nakonec snad rozhodlo, že i v těch nejklikatějších serpentínách jste to pořád vy, kdo drží volant a když jste nejistí, můžete zpomalit a ještě víc zpomalit, kdežto u objížďky nikdy nevíte, kam vás pošle, kolik času vás to bude stát a jaké další záludnosti vám připraví do cesty. V důsledku vás tahle nevyzpytatelnost objížďek může ohrozit víc, než sebeostřejší zatáčky.

- - -

Nasedli brzo ráno... Na cestu si vzali nějaké jídlo a čaj v termosce a pytlík meruněk, které si včera koupili.

Kamila řídila soustředěně v předklonu s očima přilepenýma na předním skle. Auto jí občas neposlouchalo, jak mělo, chvílemi škytavě poskakovalo po pražských křižovatkách, občas se ozvalo uširvoucí chrastění zubů převodovky. Ale jak se pozvolna vymotávali z hustého městského provozu, drobných chyb ubývalo a na plynulejších silnicích za městem si všichni trochu vydechli.

Kamila najednou zavelela:

„Vemte meruňku, rozlomte jí a strčte mi půlku do pusy. Tu bez pecky, samozřejmě!“

Klára to neprodleně vykonala, vždycky byla snaživější a nebylo možné ji v tom předběhnout. Oba seděli vzadu, kvůli bezpečnosti a mezi sebou na sedadle i pod ním hlídali celý arsenál věcí, které by mohli potřebovat po cestě. Hlavně jídlo. Kamila na cestách myslela vždycky hlavně na jídlo.

Kdykoli s ní někam jeli, hned, jakmile dosedli na sedadla nějakého rychlíku, který měl odjíždět až za půl hodiny, úlevně si vydechla, že to stihli a hned dodala: „Tak, a já už mám hlad!“ a vybalila si vajíčko na tvrdo, zdlouhavě ho loupala, solila a pak blaženě ukusovala a usmívala se při tom na všechny strany. Jedla čistě a způsobně, jinak to neuměla, ale stejně se za ni děti trochu styděli, když nebyli v kupé sami.

„Nepočkáme ještě chvilku?“ , připadalo jim to trochu nemístné, hned se cpát, když se ostatní v kupé teprve usazovali, ptali se, ‚je zde místo?‘ a svlékali si kabáty.

„A na co bysme čekali?“ , říkala Kamila: „Hlad mám teď a jídla máme dost!“

Za volantem to vydržela až na okraj města.

- - -

„Rozbalte krabičku cigaret a jednu mi podejte!“ , rozkázala znovu.

Děti ji s obavami pozorovaly, jak plamenem benzínového zapalovače hledá špičku retka, zároveň se snaží sledovat cestu před sebou a udržet volant v přímém směru. Pak přišel na řadu chleba s taveným sýrem, voda se štávou z plastové lahve a znovu cigareta.

Děti dávno ještě neměly pomyšlení na jídlo, ale aspoň jim takhle cesta rychleji utíkala až do chvíle, než jim v předním skle vyrostl vysoký zarostlý kopec. Zrádné serpentiny byly tady, ale Kamila jela přiměřeně a soustředěně, po celou dobu téměř nemluvila. Štěstím bylo, že ji zezadu netlačilo žádné auto a těch protijedoucích bylo jen pár. Za necelou hodinu jízdy měli tu slalomářskou trať úspěšně za sebou. Všem se trochu motala hlava, ale byli rádi, že se nakonec rozhodli jet tudy. Nebylo to vůbec tak hrozné, jak se obávali.

Ale když vyjeli z kopců do nížiny, čekalo je nemilé překvapení, objíždky byly i tady. Možná míň, ale úplně vyhnout se jim nedalo, už protože každý týden vznikaly nové a nové. A tak pořád zastavovali a ptali se místních, ani oni leckdy úplně nevěděli, ale když jste se zeptali alespoň tří různých lidí, jakš takš jste se dopátrali pravdy.

A tak se ploužili poli a vesnicemi, dopolední slunce jim svítilo chvílemi do očí a chvílemi na záda a minuty se nekonečně vlekly.

Na křižovatce malého města zatáčeli proti autobusu. Kamila vjela do zatáčky příliš sebejistě, volant škodovky nešel úplně zlehka, bylo to už starší auto. A tak nestihla dost stočit kola a pak už jenom sledovala, jak se k ní bok autobusu víc a víc přibližuje. Srážka byla neodvratná, ale Kamilu nenapadlo přibrzdit.

Řach!, ozvalo se. Kamila zlostně mlaskla a chytila se za hlavu.

„To bude dobrý, mamí!“, vykřikli děti téměř jednohlasně. Strach o to, aby se máma netrápila, už dávno překonal všechny ostatní strachy. Nebylo to ani tak soucitem, spíš tím, jak dokázala být nepřijemná, když ji něco soužilo. Zdrčeně se na ně obrátila a pak se rychle vzpamatovala: „A co vy? Jste v pořádku?“

„Ale jo, dobrý...“, byl to jen slabý náraz, jeli téměř krokem.

Oldřich si vždycky říkal jaké to je, narazit s autem. Ve filmech to bývalo měkčí a tišší, celkově mnohem příjemnější zážitek. Tenhle ostrý prudký zvuk nárazu plechu o plech se mu zaryl do paměti a později ho vždycky trochu vylekalo, když někde zaslechl podobný...

„Ale to nebyla naše vina, za to jsme přece nemohli?“, přimlouval se, prostě si přál, aby to tak bylo.

„Já nevím, myslíš?“, zkoušela tomu uvěřit máma. Chvilí zůstali všichni sedět.

Šedivý tělnatý autobusák se sklonil k okénku.

„Vy jste tomu dala! Koukněte, kolik jste měla místa. Viděla jste přece, jak se mi vyhnul ten Wartburg před vámi? Anebo jste mohla počkat, až projedu!“ Vzdychl káravě.

Autobus měl jen promáčknuté dveře prostoru na kufry, pár šikových úderů klempířské paličky by to zpravilo. Oktávka na tom byla o dost hůř, měla rozbité levé světlo a blinkr, zdeformovaný blatník a stříbrný nárazník.

Sepsali spolu zprávu pro pojišťovnu, oba ji podepsali, to tenkrát stačilo a oba vozy pokračovaly za chvíli dál.

„Až se vrátíme do Prahy, dám to opravit...“, rozhodla Kamila. Tehdy jezdilo po silnicích takových vraků nepočítaně, jezdilo se v různě záplatovaných vozidlech, s rozbitými světly, zadrátovanými dveřmi, někdy i s igelity místo skel.

- - -

Další cesta vedla poeticky zvlněnou krajinou, hořkou příchuť první autonehody v životě brzy všichni zapomněli. Vyšli z toho bez nejmenší újmy a ani auto nebylo nijak tragicky poškozené. Ale po nějaké době se Kamile začlo zdát, že motor chvílemi vynechává. Do kopce škodovka netáhla a po několika metrech se trhaně zastavila. Kamila vzdychla, nejspíš se vyhrabala ze dveří, otevřela přední kryt. Z motoru se vyvalil oblak páry, stihla na poslední chvíli uhnout, aby ji neopařil. A potom tam už jen tak stála a bezradně koukala pod kapotu. Dětem zakázala, aby vystupovaly, aby je něco neporazilo. Oldřich protestoval, tak mu nakonec dovolila, aby se šel na stráň vedle auta vyčůrat. Hned první auto, které jelo kolem, zastavilo. Na to Kamila spoléhala.

„No jo, dámo! Dyť máte děravej chladič! Prozatím to zalepte žvejkačkou, ať dojedete, ale musíte si to dát spravit!“ Nechali motor vychladnout a potom už zastavovali u každého stavení a škemrali o vodu, a znovu a znovu dolévali, neměli ‚žvejkačku‘. Nakonec v nějakém větším městě našli autoservis.

Ubytovali se ve zdejší hostinci a počkali do druhého dne, až auto spraví. Ale ráno to nebylo, ani dopoledne, bylo už hodně po poledni, když se vydali na další cestu. Nebe se zatáhlo a drobně mrholilo.

- - -

Dobrá zpráva byla, že už měli přes polovinu cesty za sebou, krajina před nimi byla už většinou rovinatá a řídké obydlená, Najeli na nudnou rovnou silnici, stěrače pravidelně vrzaly o přední sklo. Dětem se najednou chtělo spát, ale věděly, že nesmí. Zkoušely na mámu mluvit, ale ta byla najednou ponořená někde ve svých myšlenkách, jakoby předešlý děj zmizel do neznáma a prolnutím začal nějaký úplně jiný.

Před nimi se po rovné asfaltce loudala vojenská cisterna. Kamila se zařadila hned za ní a opatrně vedla auto přes půlící čáru do protisměru. Cestou už pár pomalých aut a traktorů předjeli a nebylo čeho se obávat. Byl tu dobrý výhled, naproti nejelo nic. Kamila už skoro mījela přídí Octávie bok auta před sebou, patřičně přidala plyn, aby ho hladce předjela, ale nákladák najednou zabrzdil. Nejen zabrzdil, ale na místě stál! Kamila na mokřém asfaltu neměla šanci. Tenhle náraz byl o hodně tvrdší. Přední kapota škodovky se srolovala o zástěrku zadního kola nákladáku.

- - -

„Uf, tak za tohle jsme, děti, opravdu asi nemohli.“, řekla Kamila odevzdaně.

A dětem to taky tak připadalo. Široko daleko nebylo nic než pole, málokoho by napadlo na tomhle místě stavět a když už, tak by každý sjel opatrně ke krajnici a při tom pozvolna zpomaloval, ale tohle auto si prostě zastavilo, jakoby mělo celou silnici jenom pro sebe. V tom dešti se těžko dalo říct, jestli dali blinkr, nebo jestli jim fungovala brzdová světla...

Muži v zelených uniformách pomalu vystupovali z kabiny vozu a blížili se k nim, samozřejmě Rusáci! Byli trochu rozčilení, trhaně gestikulovali a něco na mámu drmolili. Kamila zůstala klidně sedět za volantem a pomalu stahovala okýnko. Byli nesmírně překvapení, že jim rozumí a plyně, sebejistě odpovídá na jejich zmatené: „Vot éto..., što takóje...“, to je trochu zklidnilo. Zkoušela jim vysvětlit, že musejí počkat na dopravní policii. Moc to nechápali.

Ale Oldřich měl najednou neodbytný pocit, že se do toho musí vložit:

„Ruský svině! Okupanti!“, spustil ze zadního sedadla na celé kolo, křičel a vzrušeně mával rukama. Vlastně se víc snažil, než chtěl, říkal si, že musí, že je to jeho občanská povinnost. Až do téhle chvíle nestál proti žádnému z nich tvář v tvář. Musel jim konečně říct, co si myslí!

Klára se na něj zoufale vrhla a cpala mu násilím do pusy houbu na mytí skel, aby ho umlčela. Bála se, že muži v uniformách v tu chvíli tasí samopal a všechny je tam na místě postřílejí. Oldřich se do houby zakousl a zubama jí roztrhal, aby pokračoval ve výstupu a Klára se na něj znovu vrhla. Snažil se vymanit, ale pozvolna mu docházel dech, zjistil, že toho na srdci nemá tolik, kolik si myslel. Kamila seděla celou dobu nehybně za volantem a vůbec nereagovala, bůhví, co se jí v té chvíli honilo hlavou.

A sovětští vojáci tam jenom tak stáli vedle auta, dešťové kapky jim stékaly z bachratých čepic a prázdně se na Oldřicha dívali a on postupně pochopil, že projevy národní hrdosti jsou v takové situaci to nejzbytečnější, co můžete udělat. Za pár chvil mu bylo už jenom trapně.

Škodovka měla slisovanou celou přední kapotu, vytvarovala se přesně podle zástěrky cisterny a ze stran ji obepínala. Musel to být snad centimetrový pancíř, zástěrka byla jenom slabě prohnutá.

Nákladák z toho vyšel prakticky bez škrábnutí, důvod neklidu vojáků byl jiný. Ruští řidiči tady měli na svědomí mnohem víc životů než muži se zbraní. Byli to úplní mladíci z ruských vesnic, kde nic nejezdilo, vystresovaní, nezkušení a často sedali za volant opilí. Jejich velení brzy pochopilo, že v téhle zemi se podobné události ututlat nedají. Když už se v neposlušné gubernii nesetkali s ozbrojeným odporem a nemohli začít regulérní válku, čnely tyhle drobné nehody do závratné výše a zdejší puntičkářská policie dokonce zaznamenávala i škody a ztráty, které „spojenci“ takto způsobili sami sobě.

Toho se velitelé obávali. Vůbec se teď snažili, dávat o sobě vědět co nejméně. Žili se svými vojáky za ploty na několika čtverečních kilometrech území nikoho, zavření v narychlo splácaných panelových bytovkách, statisíce mladých mužů! Nesměli ven, a když už to bylo nutné, nesměli s nikým ani promluvit.

Generalita se bála, aby tu ti kluci něčím nenasákli a nepřinesli to později domů do hrdé vlasti, anebo neprozradili nějaké nebezpečné tajemství, třeba o tom, jak uboze si žijí. Nakonec pro nikoho nebyla celá intervence takovým peklem, jako právě pro ně, pro ty, kteří ji prováděli.

- - -

Poblíž postupně zastavilo několik aut a všichni nabízeli pomoc. Konečně přijeli také policajti, nebyli moc milí, napařili Kamile pokutu. Zavinění viděli rozhodně na její straně i oni byli možná opatrní a báli se nepříjemností. Bylo to dokonale absurdní, policajti se báli okupantů, domácí se báli svých policistů a okupanti se zase báli domácích, báli se nepříjemností, které by se jim snesly na hlavu pro pouhé podezření, že někoho z místních třeba jen vystrašili.

Ale Karel později Oldřichovi vysvětlil, že ten kdo do někoho zezadu narazí, je vždycky brán jako viník. Snad to není úplně spravedlivé, ale zaplať bůh za každý jednoznačný zákon!

- - -

Když se všechno pečlivě sepsalo, dalo dost práce auta od sebe odtrhnout. Teď se hodily každé ruce, ale lidí ochotných pomáhat se tu sešlo opravdu dost. Hned nato se jim vnutil jeden solidně vypadající řidič s příjemnou tvář, že je odveze do města. Pomohl dětem přenést spoustu krámů do své naleštěné Cortiny, pro zbytek věcí se prý ještě vrátí.

Dokonce kvůli tomu vyložil svého spolucestujícího, on prý už dojde. Moc se mu nechtělo, ještě pořád dost přšelo, ale málo platné, matka a dvě děti v havarovaném autě, to mělo přednost.

Usadil je na měkce polstrovaná sedadla, vklouzl za volant a plynule se rozjel. Motor auta nebyl téměř slyšet a řidič ho vedl, jakoby o tom ani nevěděl. Na rukou měl děrované rukavice ze světlé, jemně vydělané kůže. Neustále pouštěl volant a na dlouhé vteřiny se otáčel dozadu k dětem, aby jim tu řekl něco veselého, tu nabídl pití nebo žvejkačku. „Kdybysme jí měli dřív, tak bysme možná dojeli!“, řekl jeden z nich nahlas a pán se zatvářil nechápavě. Ale nezeptal se, jak to myslí, hlavně jim chtěl ukázat, že je tak skvělý řidič, že ani nemusí řídit, aby jeho luxusní auto jelo tam, kam potřebuje.

Ale i přes tohle okázalé divadlo byla jeho jízda bravurní a on si to opravdu velmi užíval. A vůz byl uvnitř úžasně čistý, až se Kosíci báli dotknout podlahy mokryma botama a on nad tím jen mávnul rukou: „Udělejte si pohodlí, to se vyčistí“ Na sedadlech měl elegantní potahy se vzorem leopardí kůže a prostor pod zadním sklem byl vystlaný dečkami a kožešinkami. Z předního zrcátka visely zahraniční přívěsky a trochu obscénní plastové panenky s vlasy až po chodidla...

Vysadil je u nějakého penzionu na hlavní cestě a ochotně se zajímal, jestli ještě něco nepotřebují. Mezitím, ještě než se stihli ubytovat, zařídil odtažení škodovky a dohodl přednostní opravu v blízkém servisu. A hned tu byl znovu a ptal se, co pro ně ještě může udělat. Napadlo je tak nanejvýš, že by si měl odpočinout.

Odmítl pozvání na večeři, láhev gruzínského koňaku, co mu Kamila chtěla za to všechno snažení dát, když už pro ně neměl co udělat, prostě zmizel. Byl to takový anděl, když ho potřebovali, zjevil se, a když už ne, nasedl do svého skvostného fára a byl pryč. A to byla asi ta jeho největší odměna, nad všechny koňaky světa, vědět, že je anděl! Už ho nikdy neviděli, jak se na posla dobra sluší.

- - -

Ubytovat se, zvládli sami: „Dvoulůžkový bohatě stačí.“, usmála se Kamila na recepční. Potom uprosila kuchaře, aby jim ještě udělal míchaná vajíčka. Vyčerpaní padli do postelí

Kamila si šla na chodbu zapálit. Když se potichu vracela do pokoje, myslela si, že už budou děti spát. Opatrně zavřela dveře a po hmatu se neslyšně přesouvala k okraji postele.

„Hele, mámo, nepojedeme dál už radši vlakem?“, ozval se najednou tichý hlas ze tmy. Ani nepoznala, kdo to říká, ale to nebylo důležité. Bylo to vysloveno za oba.

„Opravdu chcete? ... Tak dobře, jak myslíte!“, přijala tenhle dětský soud bez odporu, ale kdyby bylo po jejím, klidně by pokračovali autem.

- - -

Kamila potom už víckrát řídit nezkoušela, už jí táhlo na padesát a byla stále velmi labilní. Oktávka se nakonec přece jen prodala, nějak dost nevýhodně. Kamila opravdu nebyla žádný obchodník. Ale aspoň bylo o jednu starost a přehnanou ambici míň. Ještě že své děti měla, někdo jí musel říct, že je to nerozum!

I doba se pomalu uklidňovala. Komunistická moc ve státě dostala novou tvář, úplně jinou, než byla ta poválečná. Ta tam byla sláva neohrožených šířitelů pravé víry. Po prohraném Pražském jaru sice utiskovali malověrný národ vesele dál, ale svými postoji a činy se v postatě už jenom omlouvali, že jsou tím, čím jsou, sami ze sebe neměli dobrý pocit... Možná tehdy lidé víc utiskovali sami sebe, než to dělalo jejich neslavné vedení...

VI. =====

ROZUM

„Tak jsem byl v tom Sovětskym Svazu a hezký, nekecám, opravdu hezký!“, promluvil na Oldřicha jednou starý rodinný přítel. Potkali se na schodech domu, když se Oldřich zrovna chystal za klukama ven.

„Jak, hezký?“, zajímal se trochu překvapeně: „Byli jste někde u moře nebo na Kavkaze?“

„V Moskvě!“, odpověděl strejda Jarda s neústupným zaujetím. Oldřich si neuměl představit, že by se někdo jel do Moskvy o vlastní dovolené prostě jen tak podívat. Nechápal, za čím by tam jel, co by tam hledal. Vybavil si obstarožní, neuměle kolorované fotografie z učebnice ruštiny a nabubřelé články o tom jak je Moskva veliká, krásná a pokroková, mají tam sochy v parcích, stadión i obchodní dům a na každém rohu tam prodávají zmrzlinu, hlavně v zimě. Na jedné fotce byla nekonečná zubatá zeď a pod ní nápis ‚Moskóvskij Krém!‘, Oldřich si dlouho myslel, že tam ten obrázek dali omylem. Už to, že Jarda řekl ‚Sovětský svaz‘ znělo strojeně, podlézavě. Normálně se říkalo Rusko nebo posměšně Sajúz, Sovětský svaz jste mohli slyšet leda tak ve škole nebo v televizi.

Byl to usedlý optimistický chlapík, taky chvíli dělal Oldřichovi a trochu i Kláře náhradního otce. Ale byl to jen soused z baráku, kdysi přítel táty, starý skaut, s tím se teď nechlubil, skauti byli zakázaní. S mámou nic neměl, měl svou rodinu. Jen trochu vycítil, jak ti dva tápou životem a hledají něco pevnějšího, o co by se mohli opřít. Bral s sebou Oldřicha na hokej a ukazoval mu své staré trofeje z dávných utkání a turnajů, často si o tom dlouze povídali. Pomáhal i mámě nějakými truhlářskými vycytávkami v domácnosti. A Oldřich mu za to chodil pro Plzeň do dvoulitrového džbánku do vyhlášené hospody u Kazdů.

Doprovázel Kláru na závody v gymnastice. Chodila cvičit do karlínského Sokola, ten byl taky zakázaný, ale jenom ho prostě přejmenovali na Tělovýchovnou jednotu a jelo se dál.

Ne všichni rodiče vodili své děti na tréninky, ale téměř každý se přišel podívat, když se jejich ratolest dvakrát, třikrát do roka zúčastnila nějakého závodu nebo exhibice. Jenom Kamila se nikdy nedostavila, nenašla si prostě čas a Jarda tam jednou Kláru náhodou potkal, když přišel podpořit vlastní malou dcerku. A od té doby nevynechal málem ani jediné Klářino sportovní vystoupení, aby jí nebylo líto, že je jediná, kdo tam nikoho nemá.

- - -

Tenkrát před lety se hodně přátelili s Vadimem. A nejen to, oba zastávali nějaké funkce na obci a jak už to bývá, často se jejich aktivity pro lokální blaho protáhly až do noci.

Jednou to skončilo tím, že spolu zpívali pod okny vlastního domu s tahací harmonikou a kloboukem. To se na ně tenkrát manželky rozzlobili, a dohodli se, že s nimi nepromluví, protože se z nějaké schůze, která se protáhla v dýchánek, vrátili až k ránu.

Svým ‚Na rozloučení, mý potěšení, postavím pod okny máj...‘ pánové to dopoledne zburcovali celý dům i několik okolních. Lidé jim tleskali a házeli po nich z oken drobné mince. A manželkám nezbylo nic jiného než je vzít na milost.

- - -

„Tak, v tý Moskvě, ...“ strejda se znovu nadechl, aby nezapomněl myšlenku: „Dobré jídlo! Vařit, to teda oni uměj. Pivo slušný, jako český sice ne, ale dalo se to pít a vodka samo sebou skvělá a málem zadarmo! Cigára taky. Oni teda chlastaj fest, Ožralejch tam vidíš i za bílýho dne... To vidíš na ulici, jak se chlap opírá o zeď, drží se loktama parapetu, snaží se, aby neupad. Protože, jak upadneš na zem, tak tě seberou. Dokud stojíš, tak dobrý! He, he!“

Na chvíli se zarazil, aby si srovnal myšlenky. Uvědomil si, že ve svém vyprávění sklouznul jinam, než chtěl:

„Ne, ale vážně, musím uznat, viděl jsem tam žebráky, to jo. Tak jako my na tom přece jenom ještě nejsou. Na chvíli jsem jim utek, tý naší skupině, jak nás tam pořád prováděli, jako že jsem se ztratil a prošel jsem se takovou čtvrtí..., já nevím, špína a tak, zkrátka, nic moc.“

„A to si byl jenom v Moskvě, kdo ví, jak to musí vypadat jinde!“, uchechtl se Oldřich. To byla nehezká zlomyslnost a Oldřich by to nejspíš neřekl, kdyby do téhle generace pořád všichni nehubili, jak se v Sovětském svazu mají dobře. A taky nemohl setřást pocit, že mu to strejda nevypráví jen tak. Reakce přišla okamžitě:

„No jo, to víš, pořád je to válkou zničená země, ne jako my! Oni si to museli tvrdě vybojovat, nakonec i pro nás. My to měli zadarmo!“

Ale co chci říct, byl jsem taky v tom mauzoleu, pak samozřejmě v Treťjakovský galerii, na tý jejich televizní věži a tak. Ale tam před tím mauzoleem ti stojí denně kilometrová fronta! Lidi tam čekaj i několik dní, aby ho viděli. A jak strašně to tam hlídaj, tam vevnitř je víc policajtů než normálních lidí! Některý v uniformě, některý v civilu, ale to poznáš, jak o krok vyboříš z fronty, už je u tebe a šeptem tě komanduje: ‚V rjadu, v rjadu!‘.“

„A jak jste se tam teda dostali, to jste taky čekali několik dní?“, odvětil Oldřich, všechno tohle už stokrát slyšel, o mauzoleu i o opilcích. Řekl to jenom, aby alespoň ze slušnosti projevil zájem, stejně to zase vyznělo jako frackovská provokace. Ale strejda si nechal hodně líbit, byl dobře vycvičený přezíravými úšklebky vlastní dcery ...

„To oni v určitou hodinu pouštěj skupinky cizinců přednostně, jinak by to vůbec nebylo možný. I tak jsme tam čekali tři hodiny!“

„A to vás to bavilo?“

„Museli jsme. Když jedeš do Moskvy, tak tam prostě musíš jít, to oni ti naplánujou každou minutu, když si tam u nich!“

„Prej už z něj stejně není nic vidět, prej už všechno shnilo, co není z vosku...“, tentokrát Oldřich nepokrytě zívnu. Ale strejda byl tak soustředěný na pointu svého vyprávění, že si toho vůbec nepovšimnul.

„Náhodou, obličej ještě vidět je! Trochu. A to bylo právě to zajímavý, to mě, kamaráde, překvapilo, ta stavba tý lebky, jak on měl vysoký čelo! To teda musel bejt opravdu inteligentní člověk, doopravdy, když měl tak vysoký čelo!“

Oldřich zalapal po dechu, tohle ještě od nikoho neslyšel. Ale Jarda to řekl tak přesvědčeně, až na chvíli zaváhal, co si má myslet. Pořád byl ještě školák a musel se ještě učit od lidí kolem sebe, jak má mluvit, jak má přemýšlet, co je správné, čemu má věřit a co je na tomhle světě úplně špatně. Jenomže od koho se učit a co si z toho vybrat, to byla ta potíže!

- - -

Tentokrát vytušil, že si to strejda vlastně usnadňoval, odháněl tímhle prohlášením problému svědomí a omlouval kompromisy, které dělal, tak jako všichni. Myšlenka, že Lenin byl nakonec velmi inteligentní člověk a socialismus má i své dobré stránky a vlastně se nám i těm Rusům docela slušně žije, všechno dostatečně zrelativizovala. Pak mohl klidně kritizovat poměry, aniž by sám sebe podezíral, že by si přál žít v něčem úplně jiném, nebo že snad vychovává děti k nějakým nebezpečným názorům.

Ale nebyl to žádný prokomunistický šplhoun, nic si tím nekupoval, dělal to jenom pro bezpečí svých blízkých a všeho co měl rád...

- - -

A takhle děti potkávali a mluvili se spoustou slušných lidí, kteří to mysleli dobře. Jenom nedokázali dohlédnout dál, než za vlastní plot, natož aby vyšli ven a podívali se zpátky na svůj dům, sami na sebe! Oldřich z toho míval v hlavě strašný guláš...

Klára mu jenom ukázala prstem a řekla: „Dyť se podívej, jak sou ty, co to tady vedou trapný, jak je hloupý, všechno co dělaj. Nemá cenu se ptát, co sledujou, co si myslěj, oni přece vůbec nepřemejšlej jako my. Stačí se na ně chvíli dívat, chvíli je poslouchat a pochopíš, že jsou to jenom slimáci v kravatách!“ A bylo to! Ona o tom neuvažovala, ona to prostě věděla. Měla to v sobě, snad zdělila po tátovi nějaké ostřejší vnímání věcí skrytých za slovy a za úsměvy. To všechno úchylné a zvrácené za dobrými úmysly.

Celá ta šedivá mlha, ve které se Oldřich pořád ztrácel, byla pro ni průzračná jako křišťál. Ale nebyl to prostě jenom její pocit, nějak byla víc propojená s věcmi, které nemohli znát, protože je vůbec nezažili, protože se staly a řekly někde daleko nebo ještě když nebyli na světě, ale stejně tu byli nějak přítomné.

To co se dnes dělo, bylo jako ten strašný pokus s psí hlavou. Když ji oddělíte od těla, může dál žít, pokud ji zásobujete okysličenou krví a živinami, ale přesto to není život. Nebo jako když kámen zaroste do kůry stromu, strom ho volky nevolky přijme, smíří se s ním, ale to neznamená, že se kámen stane dřevem, stále bude něčím nepřírozeným, stále bude zraněním, nikoli tělem...

- - -

Jednou za mámou přišla na návštěvu drobná energická paní, říkalo se jí Katrin. Taky známá z koncentráku, ve skutečnosti se jmenovala nějak obyčejně, ale tohle bylo její krycí jméno ještě z doby odboje. Líbilo se jí a tak už jí zůstalo, její skutečné jméno už skoro nikdo neznal... Dětem znělo dost zvláštně, nedalo se vůbec skloňovat, ale byla to velmi příjemná dáma s roztomilým obličejem a měla rychlé pohyby pouťových kouzelníků a smála se často ve chvílích, kdy jste to vůbec nečekali. S dětmi jednala, jakoby je dávno znala. Mezi vším možným vyprávěla, jak jezdí s manželem na chatu a hned je tam také pozvala, ať se přijedou podívat

Pár dní na to dorazili vlakem do malé vesničky nad Beroučkou. Prošli vesnicí do příkrého kopce. Teda, nebyla to žádná chata, spíš veliká, bíle vymalovaná vila. Předstředí měla větší, než byl Kosovic obývací, ale uvnitř měli jen věšák na kabáty a nějakou starou ledničku. Jinak byla ta místnost úplně prázdná. Zahrada kolem byla taky dost strohá, stejně jako vnitřek domu, všechno tu vypadalo, jako když jste se zrovna nastěhovali. Katrin je pozvala do kuchyně a do jídelny. Bylo tu přepečlivě uklizeno, pár neosobních zasklených obrazů po zdech, ale nikde žádné volovinky, přehozy, vázy, štosy knih ani samorosty, takové ty věci, které dávají domu útulnost a domáckost, i nábytek působil komišně a jakoby nepasoval na místa, kde stál.

„Podívejte dál, tady si sedněte, já vás představím Luděkovi!“ Z vedlejší místnosti po nějaké chvíli přiběhl vysoký starší člověk, s šedivými vlasy na ježka. Teprve teď to dětem docvaklo, Luděkem byl, slavný muž Pražského jara, jeden z nejvýznamnějších, hned po Dubčekovi, odmítl zvednout ruku na souhlas s dočasným pobytem vojsk a na to byl zbaven všech funkcí a nakonec i té jejich rudé knížky. Ale byla to jen formalita, Dubčeka taky zanedlouho zametli i když jim odsouhlasil všechno, co chtěli, ale aspoň ho neposlali do důchodu, vysloužil si svými ústupky pár let na velvyslanectví v dalekém Egyptě.

V tenhle moment, když je Luděk poprvé uviděl, doslova roztál:

„Ale dyť já Kamilu přece znám, už jsme se přece párkrát viděli, tenkrát, v lepších časech! Taky mi o tobě Katrin často vypráví. Jak se pořád máš?“ Kamila byla překvapená, že si jí pamatoval, jenom se třikrát, čtyřikrát zahlédli na nějakých akcích, kam doprovázela Vadima a byla tam nenápadná, jedna z davu, zatímco Luděk seděl za dlouhým stolem na pódiu, pronášel své razantní projevy a sklízel ohromný úspěch...

Tahle nejběžnější otázka, jak se má, Kamilu vždycky trochu vyvedla z míry. Snažila se na ni poctivě odpovědět, to nikdo nečekal a bylo to nekonečné. Málokdo měl trpělivost si to doposlechnout...

„I tvého muže jsem znal, byl to úžasný člověk!“, využil hbitě krátké pauzy Luděk. Tyčil se nad ní opřený o své berle a široce se usmíval, měl takový zvědavý, pronikavý pohled.

Dětem bylo málo přes deset let a přesto čekaly, že se tady něco podstatného dozvědí, o tátovi a vůbec, co si mají myslet. Věřili, že se konečně ocitli někde, kde se něco děje, něco tajného a důležitého připravuje. Že se konečně věci nějak pohnou, že někdo prolomí to čím dál větší prázdno a ticho, které je obklopovalo.

Ale Luděk se jenom posadil na kanape v rohu místnosti, nechal si od Katrin přinést kafe. Většinu času mlčel, podmračeně potahoval ze své cigarety a ani tomu, co si povídá jeho žena s Kamilou, nevěnoval moc pozornosti. Když ho tak Oldřich s Klárou delší dobu

sledovali, moc se tomu státníkovi, jak ho znali z televize, nepodobal, vypadal starší, trochu sešlý a i ten jeho jiskrný pohled se po chvíli někam ztratil...

Ale dávné přítelkyně si tohle setkání užívaly, kolikrát si už dávno slibovaly, že se musí sejít, ale nikdy se to v tom shonu nestihlo, jenom se sem tam náhodně potkali na všemožných politických mítincích. Ale doba se přehoupla a teď najednou byla na všechno fůra času.

„Jestli mě zavřou, tak mě holt zavřou!“, přerušil krátkou chvíli ticha najednou Luděk. Mluvil tak trochu, jako by tu byl se svou ženou sám...

„Máš úplnou pravdu, ať tě klidně zavřou. Stejně si na nás už nic nevemou!“, odpověděla Katrin odhodlaně. Oldřichovi nějaký čas trvalo, než si tuhle reakci srovnal v hlavě, ale nakonec mu to došlo. Vůbec nebyla bezcitná, nebylo jí to jedno, ale byli spolu zvyklí takhle mluvit, jako staří partyzáni, pořád se oslovovali krycími jmény z války, jakoby jejich konspirace nikdy neskončila. A nebyl to jen rozmar, tohle krytí se jim hodilo i v padesátých letech, když Ludka stíhali a nakonec odsoudili do vězení za spolupráci se Slánským a konečně ani teď nemusel každý hned vědět, kdo jsou, vyhnuli se tak zbytečným nepříjemnostem.

Ale taky nikde tak úplně nezakotvili, ani tam, kde byli doma. Mohlo být nebezpečné, někde si příliš zvyknout, velel jim hluboce zažitý instinkt. A především si nedávali najevo soucit, dobře věděli, jak to podlamuje vůli! A tím se vlastně odsoudili k odcizující kázní, byl to takový jejich odbojářský celibát, nebo spíš jen zvyk, zadřený léty pod kůži a možná si tuhle svojí výjimečnost taky trochu pěstovali. Ale z mnoha nepatrných gest a pozornosti, kterou si věnovali, bylo přece jen poznat, jak se mají rádi. Oba měli stejný úsměv, takový trochu zadumaný, trochu rošťácký...

Katrin chvílemi obskakovala svého muže, mezitím hostům připravila rychlý oběd, nějaké maso s rýží. Chutnalo to dobře, ale bylo vidět, že ani kolem jídla se tady mnoho povyku nenadělá...

- - -

Odpoledne zazvonili na branku nějací lidé.

„Doslechli jsme se, že tady bydlíte. Nechceme vás rušit, přišli jsme vás jenom pozdravit. Jenom tak, říct, že vám držíme palce...“

„Pojďte klidně dál, nás nerušíte.“ Pozvání bylo trochu chladné, ale přece jen naprosto samozřejmé, nedalo se odmítnout. Byli to dva muži a jedna žena, úplně cizí lidé, oblečení ve sportovních větrovkách s turistickými botami. Posedali si kolem jídelního stolu, nechali si nalít skleničku minerálky a vyzařovalo z nich dětské zaujetí slavným politikem minulosti... Ale ani si neodložili, jakoby byli celou dobu na odchodu...

Hlavní slovo vedl drobný muž s melounovitou hlavou a velkými kostěnými brýlemi, dva zbylí, nejspíš manželé jenom polohlasně přitakávali. Bylo jasné, že si staří partyzáni nemohou být jistí, s kým mají tu čest, mohli to být klidně provokatéři, ale stejně mluvili dost otevřeně, se svými názory se netajili...

Po několika úvodních frázích se ten brýlatý pán přece jen odhodlal:

„Slyšeli jsme, že vás zase chtěj zavřít...“, řekl nápadně ztišeným hlasem

„Byla to taková hloupost...“, mávl rukou Luděk: „Přišli za mnou a chtěli, abych jim podepsal takovej cár papíru... vůbec nevím proč to chtěli, teď najednou, po takový době! Už mi stejně všechno sebrali, už nic neznamenujím, nejsem ani v tý jejich partaji...“ Hosté mu doslova viseli na rtech. Že řekl ‚v tý jejich partaji‘ bylo přece jenom zvláštní, nejednou sám o sobě důrazně prohlásil, že je, a vždycky bude komunistou, ale přesto byl snad nejrazantnějším reformátorem té doby, Dubček byl spíš jenom tvář...

„Bylo to takový nic proti ničemu, to co mi předložili, tak opatrně napsaný, jenom pár prázdných vět, párkrát jsem v dobrý víře podepsal mnohem horší věci!“, vzdychl Luděk a na chvíli se odmlčel.

„Už proto jsem to musel odmítnout... A oni pořád naléhali, úplně jakoby chtěli jenom muj autogram do sbírky, ale za každou cenu, vůbec jsem to nechápal, už proto jsem nechtěl. Jakoby si potřebovali dokázat, že udělám, co mi řeknou... jako že jim snad odpouštím, jak se mnou zatočili, abych uznal, že jsou to oni, kdo teď rozhodují a že je to tak správný... a tak jsem se po chvíli začal smát a říkám: ‚Soudruzi, proč potřebujete, aby vám obyčejnej penzista z Prahy 6 schvaloval vaše rezoluce, předložte to Národní radě, ta vám to odhlasuje jednomyslně!‘“

„To jste jim řekl krásně, ty se asi tvářili!“, smáli se hosté trochu podbízivě, ale Luděk jenom znovu mávnul rukou:

„Naštvali se, samozřejmě: ‚Tohle vás ještě bude mrzet!‘, říkali a hrozili mi prstem. ‚Leccos mě už mrzí a ještě bude mrzet, ale tohle určitě ne!‘, já na to.“

Návštěvníci kývali uznale hlavami: „To jste udělal dobře...“, ale dál už nějak nebylo co říct.

Potom už se povídalo o všem možném, o kraji nad Berounkou, co všechno není v obchodech k dostání, jak znovu zavedli tuzexové poukázky, jak je těžké někam vycestovat a kdo všechno emigroval, když se to ještě dalo...

„Už je to pryč, teď už se nedá nic dělat...“ Dodal nakonec Luděk: „V týchle době se musíme akorát držet, zatnout zuby a jít dál, hlavně se snažit nezapomenout co se stalo! To měl na mysli Palach, když se upálil!“ Sám dobře věděl, že to jeho naléhavé poselství dost oslabil, ale razantnější slova ve své hlavě nenašel...

Po nějaké chvíli se hosté začali zvedat: „Už vás nebudeme zdržovat, jsme rádi, že jsme vás viděli! Jenom jsme vám chtěli říct, že na vás pořád myslíme, že jsme nezapomněli, nejenom my, spousta lidí!“ Luděk na to jenom nevýrazně kývnul hlavou.

Katrin je šla doprovodit k brance: „Klidně se zase zastavte, když budete mít cestu...“, řekla na rozloučenou, ale neznělo to zvlášť povzbudivě, stejně jako uvítání, nejspíš si s Luděkem oba uvědomovali, jak je jejich popularita najednou prázdná a zbytečná.

Jinak tu děti tak trochu divně vlály, už nebyli úplně malí, aby si jen tak hráli. Vysvobozením byl ušlechtilý velšterier s obyčejným jménem, Ferda. Naštěstí tihle psi jsou vždycky sami sebou i kdyby měli desítky titulů a rodokmen jak Lovosice. Nebyl zvlášť přítulný, na mazlení ho neužilo, ale neustále běhal, skákal, dováděl. Dovedl se stejně dobře zabavit sám, ale společnost neodmítal. A tak děti běhaly a skákaly s ním a moc se jim nechtělo vracet se do toho studeného domu.

- - -

Katrin skoro nikdy nemluvila o koncentráku i když právě tam se s Kamilou potkaly a spřátelily. Oldřich jí za to byl vděčný, vytrpěl si nekonečné hodiny tohohle vzpomínání. Často mu z toho šla hlava kolem, když Kamilu přišel navštívit někdo z protifašistických spolubojovníků. Někteří na lágr dokonce vzpomínali s nostalgickou slzou v oku, jako na místa kde prožili velký kus života, část ztraceného mládí a jiní se zase dovedli do krve pohádat o jména dozorců nebo nějaké detaily vězeňských uniforem, řešili banální nevráživosti a spory z té doby jakoby se to všechno odehrálo před týdnem na taneční zábavě. Co bylo tehdy důležité a jak se tam opravdu cítili, už málem zapomněli, nějak divně jim ty vzpomínky srostly s životem, který vedli teď.

S Katrin si většinou povídaly o háčkování a jak se dělá domácí šípkové víno a džus z pomerančových slupek... Ale párkrát se řeč přece jenom stočila k politice. I když se Kamila bránila tohle téma nějak násilím otevírat, jednou přece jen přišlo na přetřes téma války a vývoje těsně po ní. Jak Rudá armáda už v prvních dnech po svém příchodu začala čistit naši zem od nepohodlných a od lidí, kterým se potřebovala pomstít. Okamžitě posbírala všechny Rusy, kteří do Československa utekli před revolucí a poslala je zpátky do staré vlasti. I když to byli naši občané, nikdo u nás se jich nezastal. A to byl jenom začátek...

Luděk většinou seděl s nemocnou nohou nataženou na gauči, občas se krátkou větou zapojil do hovoru, ale neustále při tom hleděl neurčitě z okna, jen zřídka se otočil. Chvilími jste zapomínali, že tam s vámi v té místnosti je. On byl tenkrát mezi těmi, kteří dohodli s nacisty kapitulaci den před příchodem osvoboditelů, takže když devátého května dorazila Rudá armáda do Prahy, bylo už dobojováno.

„Dyť oni nás tak úplně neosvobodili, oni nás vlastně dobyli!“, nechala se v jednu chvíli unést Kamila. Luděk se z ničeho nic strašně rozčílil, ukrutně Kamile vynadal, že nemůže za žádných okolností srovnávat Rusy s Hitlerem!

„Ale Luděku, já přece nic nesrovnávám,“ bránila se Kamila pokorně: „Žijem, za Hitlera bysme už možná byli mrtví, to já přece vím...“

Dalo mu hodně práce, aby se ovládl, opřel se rukama o stůl, zhluboka vydechl: „Ale jistě...“, připustil neochotně. „Já se jenom hrozně bojím tyhle věci dávat vedle sebe! Žijem, to máš teda svatou pravdu...“, ustoupil, ale usmířený nebyl, jenom už nebylo tak jasné, na koho se tak zlobí. Na dlouho se zase ponořil do chmur na svém gauči.

„Někdy přijdou chvíle, kdy je lepší nechat emoce být a řídit se rozumem...“, řekl najednou bez souvislosti: „Tohle vymyslel Dubček, ne já, ale co mohl říct, v týhle situaci?“

Oni nás nepustěj, musíme se naučit žít pod nima, nic lepšího se nedá dělat... Jenomže to my právě neumíme, podřídit se a při tom si zachovat nějakou hrdost, nějakou vnitřní svobodu.“

- - -

Tenkrát se věřilo, že v roce 2000 kolonizujeme Mars, auta budou jezdit po silnicích sama, lidé budou žít sto padesát let a doletíme raketami až do cizích galaxií ...ale kupodivu nikdo nepomyslel, že by se mohlo někam posunout světové uspořádání s Amerikou na jedné straně a Sovětským svazem na druhé, nikoho ani nenapadlo, že by se tenhle pat mohl

v příštích desetiletích změnit. I tenhle pokus jednoho malého státu posunout se směrem k západu nebo někam doprostřed, se ukázal marným a naivním. A lidé se naučili s tímhle statem quo na příštích sto let počítat.

- - -

Ještě sem na tu velechatu párkrát zajeli. Luděk tu většinou nebyl. Ve vězení ho nakonec drželi jen pár dní, pak ho ale poslali rovnou do nemocnice, měl v té bolavé noze ucpané cévy, ale amputaci odmítal, necelé dva roky na to umřel. Na jeho pohřeb se nikdo nedostal, policie zatarasila všechny příjezdové cesty, nakonec tajní dokonce ukradli z hrobu urnu s popelem...

VANA II

Rok, nejmýš dva po tátově smrti se v koupelně ucpaly odpady a nedařilo se je prošťouchnout. I Květa, zručná domovní důvěrnice z přízemí pomáhala, jak mohla, ale nebylo to nic platné. Přivolaní řemeslníci ubourali kus zdi, probourali se do podlahy a nakonec vzal za své i Vadimův bazének. Museli vyměnit kus stoupačky a vyvést nové napojení. Trvalo to celý týden, než odešli a mohlo se zase začít stavět. Zůstala po nich rozbitá dlažba, obklad, jedno zničené životní dílo a díra, kterou se dalo prolézt k sousedům.

Ted' už nebylo na čem ušetřit, celá koupelna se přebudovala, všechno se nově obložilo, osadilo se nové umyvadlo ani zrcadlo nad ním nezůstalo stejné a konečně došlo i na tu vytouženou vanu! Nebyla moc velká, jen taková, jaká se vešla, ale byla to skutečná vana, žádné necky ani bazének!

Kamila si konečně mohla dopřát to, o čem celý život snila. Ponořit se do horké vody a nekonečně dlouho v ní spočívat, konečně to bylo to pravé! Ale nekoupala se nijak často, na to byla příliš spořivá.

Přesto se jim po Vadimově smrti najednou žilo lépe, mohli si dovolit banány, šunku, uherák, když to náhodou bylo v obchodech k mání, párkrát byli u moře, v Rumunsku a NDR, dál to tenkrát ani nešlo. Děti si toho rozdílu hned všimly.

„Jak to, že jsme za tátova života žili tak chudě?“, ptaly se. Důstojníci armády tenkrát měli dvojnásobek normálního platu, to už věděly a máma taky hodně pracovala a slušně vydělávala...

„Já vlastně nevím, my jsme dávali všechny peníze na jedno místo do šuplíku a tam jsme si oba brali, kolik kdo potřeboval. A na konci měsíce tam už nebylo nikdy nic, v horším případě už dřív! Za co táta utrácel, to na mou duši nevím, neptala jsem se.“

- - -

Najednou si dovedla užívat života, v tomhle byla velký přeborník, milovala společnost, večírky, ráda tančila, chodila na výlety do přírody. Ale ráda byla také sama, milovala svůj byt, ve vykřičeném ušmudlaném Karlíně. Ten, který si s Vadimem před lety sehnali a zabydleli, kde byl rachot vlakových kol o výhybky permanentní kulisou.

Vždycky se tam ráda vracela, byl to její domov, první a poslední a nikdy by se ho nevzdala. Vydržela celé hodiny jenom sedět u stolu a hrát svůj oblíbený pasiáns, trochu při tom sama sebe podváděla, ale to nijak nezmenšovalo její radost z vítězství, pravidla měla uzpůsobená tak, že vyhrávala skoro pokaždé. Vařila si při tom káfičko a sem tam si dala šláftruňk svého tuzemského rumu. Bůhví, kolik jich bylo za den!

Bylo nesmírně povzbuzující pozorovat ji třeba při jídle, dovedla královsky snídat. Obestavěla se vším, na co by mohla mít chuť, opékač si dala přímo před sebe na jídelní stůl, aby nemusela nikam odcházet. Zdlouhavě vrstvila na krajíce křupavého chleba sýr anebo marmeládu a v tu chvíli pro ni nic jiného neexistovalo, jakoby celý zbylý svět byl jenom zapomenutou hromádkou smetí.

Chodívali za ní různí pánové. Mnozí z nich se i zkoušeli spřátelit s Klárou a Oldřichem. A v tomhle byla Kamila nekompromisní, odmítala každého, kdo by se dětem nezamlouval. Ale děti se většinou držely dost zpátky, nechtěly kádrovat máminy milence. Jenom, když jim byl někdo opravdu sympatický, přimlouvaly se za něj.

Ale ani když se s někým opravdu spřátelili, nebylo to na dlouho, Kamila už byla zkrátka nepolapitelná, nebyla ochotná zvykat si na nějaký jiný život, něčeho se pro někoho vzdávat, měnit to čím se obklopila.

Pouštěla si každý večer Hlas Ameriky a hlavně BBC na velkém tranzistoráku s nápisem ‚Sděláno v SSSR‘. Odmítala všesť na prvního máje do oken praporky a chodit ke zmanipulovaným komunistickým volbám a svým gymnazistům, které učila už nejen Ruštinu, ale i Němčinu a Angličtinu říkala opatrně ale jasně, co si myslí.

Dokázala se nakonec i trochu podívat sama sobě do tváře, zhodnotit svou cestu životem a svůj přístup k lidem jako nepříliš šťastný, bývala přehnaně přísná na své žáky. Příkládala svému předmětu, který tehdy nepatřil k oblíbeným, zbytečně velkou důležitost. Jednou se svěřila Kláře, jak je jí líto, že její kolegyně jsou se svými bývalými studenty po mnoho let v kontaktu, zvou je na večírky a třídní srazy, kdežto ona takové pozvání nikdy nedostala. Jak kvůli téhle své práci často zanedbávala sebe, své soukromí i svou rodinu. Její význam kladla nad vše a nakonec z toho významu nezbylo málem nic. Žáci si z té její milované Ruštiny stejně nic nepamatovali, ani kdyby se stavěla na hlavu.

Přiznala se i jim, svým dětem, že je zanedbávala. Uvědomila si, jak malicherné byly důvody, pro které to dělala. „Ale nebylo to zase tak hrozný...“, říkaly na to děti.

Zamyslela se nad sebou, podtrhla, sečetla a pak zase opakovala ty stejné chyby, protože jinou osobnost už zkrátka neměla, jenom s ní už byla trochu víc smířená.

- - -

Nikdy si ale snad ani nepoložila otázku, kým byl její Vadim. Když někdy zauvažovala o jeho nedostatcích, mluvila jen o tom, jak všude chodil pozdě, jak všechno, co jí slíbil, neustále odkládal, jak nedokázal udržet peníze, jak za ní nepřišel na dovolenou, jak párkrát zapomněl

vyzvednout děti ze školky. Ale nikdy si netroufla pojmenovat, v čem se mýlil bytostně, kde měl ten rozpor mezi tím, kým se snažil být, jak vystupoval a kým byl ve své postatě.

Nikdy se neodhodlala usvědčit ho z nějaké osudové přetvářky, nebo lži. Nikdy ji nenapadlo, že možná žil ve velké iluzi sám o sobě, o svém významu a důležitosti pro druhé. Že možná vydával za své přesvědčení to, čemu se jen a pouze nedokázal vzepřít.

Byl pro ni pámbu a o bohu nelze pochybovat, ani děti nesměly. Otázku, kdo opravdu byl, komu s důvěrou odevzdala svou i jejich duši, si ani nepřipustila. Proto ho nejspíš nedokázala nikdy pohřbit!

S Odstupem let

Otázky jako, kdo byl Vadim, čím byl důležitý v těch posledních dnech a co se to s ním tenkrát stalo, se neustále odkládaly. Čas běžel a žádné nové odpovědi nepřicházely, dokonce ani nějaké detaily nějaká doplnění k té události nikdo nepřinášel. Nebylo ani moc divu, sovětská vojska tu pořád pobývala, i když dávno nebyla tak nápadná, spíš jen tak marnila čas, stačilo, že se o nich vědělo. A státní moc drželo v rukách vedení poskládané ze zrádců a kolaborantů těch srpnových dnů. Jenom do čela si zvolili jednoho napraveného reformistu, aby na ně nebylo tolik vidět.

Státní bezpečnost měla pod kontrolou všechny, kteří se odvážili otevřeně nesouhlasit nebo hlásat cokoli, co se nějak vymykalo. A na ulicích, v hospodách a na pracovištích se to hemžilo věrnými pomahači, kteří hbitě a z dobré vůle donášeli všechno na všechny. Národ se změnil k nepoznání, mezi lidmi vládla poráženecká nálada, cynismus, přizdisráčství, malomyslnost. Z jednoty a sounáležitosti lidu, který se postavil s holýma rukama proti tankům, nezůstal ani náznak.

Pátat v tu dobu po nějakých pravdách těch zlomových dnů, bylo nemyslitelné, archivy byly nepřístupné a všichni se báli. Jen tehdy nebyly zřejmé všechny důvody, proč se kdo bojí, protože se to zdálo jasné. Vlastně vás ani nenapadlo, v téhle epoše ohnutých hřbetů, že by se vedle strachu z bezohledné tupé moci, mohl ještě někdo bát i vlastního svědomí...

- - -

A přece ani po pádu totalitního režimu, po slavném rozloučení s hostující armádou se nestali lidé ani instituce vstřícnější.

Na dobu, kdy sami komunisté chtěli demokratizovat komunismus, se pohlíželo jako na bláznivý a historicky nepodstatný dobový výstřelek. Jako na něco, co nic nepřineslo a nikam to nevedlo. Prováděli to lidé, kteří před dvaceti lety pomáhali tomuhle režimu k moci. Do jednoho měli špinavé ruce a neměli legitimní mandát, aby rozhodovali o zbytku národa. To všechno byla pravda pravdoucí.

Ale šedesátá léta nebyla jenom Dubček a Ota Šik, idealisté, kteří snad prosazovali neuskutečnitelné, tahle doba porodila i Havla, Kryla, Vaculíka, otevřela dveře Patočkovi a dalším osobnostem, bez kterých by byla paměť národa na čtyřicet let prázdná, dovolila nám na chvíli se nadechnout, nashromáždit knihy, které jindy nesměly vycházet, trochu oprášit všemožné ideje, nejen ty socialistické ... a tohle byla taky trochu zásluha těch Dubčeků s máslem na hlavě. Vytvořili prostor, díky kterému jsme ta desetiletí úplně nezhodili. A přispěli i k tomu, že jsme si nakonec do důsledku osahali tu moc, která nad námi bděla, že se nám i celému světu nakonec ukázala naplno ve své skutečné podobě...

Ale tyhle detaily šly teď stranou. Příliš se tímhle obdobím zabírat s sebou neslo riziko popularity nových socializujících experimentů a na to už neměl nikdo ani pomyslení. Všechno spěchalo honem rychle na západ, za prosperitou a bohatstvím, a také, co nejdál od Ruska, kvůli bezpečí.

Jenom armáda jakoby se trochu zapoměla za tímhle vývojem. Uspořádala nějaké vzpomínkové oslavy. Ve vrátnici Výzkumného ústavu vojenství vystrojili nástěnku s Vadimovou fotkou, větvičkou tuje a několika novinovými články z těch dnů. Uspořádali slavnostní sezení s kávou a šunkovými chlebičky.

Všichni si podali ruce, pozůstali s uniformovanými a opětuniformovanými. S důstojníky, kteří těch dvacet let zdárně pod křídly armády přečkali i s těmi, kteří byli vyobcováni a po změně režimu opět omilostněni a přijati zpátky mezi své. Srdečné úsměvy, „Jsme rádi, že vás konečně po těch letech poznáváme!“, pár zdvořilých vět.

„Tak tady váš manžel a otec před lety pracovali!“ Uvítali vdovu a dospělé děti zdvořilými úsměvy.

Všichni zasedli do lavic učebny studeně po vojensku oblepené umakartem a pak se před nimi někdo z těch nižších nejvyšších naprosto zbytečně hodinu vykecával. Sedmdesátiletá Kamila při tom chvílemi plakala, chvílemi usínala.

To bylo vše. Formální uznání a noticka v armádním věstníku o nějaké dávné smrti někoho, ze které ani nevyplývalo, proč by se na ní mělo ještě vzpomínat, snad kromě poněkud podezřelého data 30. 8. 1968.

Tím to pro všechny skončilo. Ale rýpat se v minulosti nechtěl nikdo. Prý to bylo jasné, Vadim měl slabé nervy, býval depresivní a tak tu situaci prostě neunes a jedním dechem dodávali zcela protichůdné: „Udělal to na protest proti nim, byl to takový náš armádní Palach!“

O nějakém nátlaku na něj, o vynucované spolupráci nechtěl nikdo nic slyšet. Prý je to nesmysl, nic takového se tehdy nedělo. ???

Archivní materiály z těch několika horkých týdnů se poztrácely, nebo byly poztráceny anebo tajně přesunuty na suché místo, aby nebyly k dispozici ‚komukoli‘.

- - -

V té době ještě Oldřich navštívil redakci poměrně seriózních novin, jestli by mu nepomohli v pátrání. Jenom pokrčili rameny: „Váš otec byl komunista, že jo? Tak to to dneska nebude nikoho zajímat!“

Ale nedalo se to vyčítat těm redaktorům. Měli jsme svobodu a napsat pravdu nebyl problém, každý si mohl napsat, co chtěl, ale hlavně se každý snažil napsat, co chtěli lidé číst. Oldřich se tehdy nezmohl na odpor a trochu se i zastyděl, čí jméno že to chtěl přinést na stránky slavného deníku, v době, kdy se lidé styděli jeden před druhým i za své členství v ROH, kde byli v postatě všichni.

Ale stejně se nechtělo věřit, že po tak dlouhé době a úplné změně poměrů se osvětlení té záhady neposunulo ani o píd'. Vadim určitě nebyl jednoznačně kladným hrdinou, to snad ale neznamená, že nad jeho smrtí můžeme mávnout rukou. A řešení téhle záhady mohlo hodně vypovědět o době, kdy se to stalo a praktikách moci, která to způsobila. Jen to v tuhle chvíli nebyl trhák.

A po pravdě, s odstupem tolika let snad ani nebylo o co stát. Důkladné šetření by možná odhalilo nějaké další detaily a okolnosti a mnoho a mnoho dohadů, co se jak seběhlo a proč a všechno by to konec konců vedlo k ještě většímu množství otázek. I kdyby tohle pátrání došlo přes názvy notoricky známých, mocných institucí těch let až k nějakým konkrétním jménům konkrétních lidí, v což se nedalo doufat, byli by už všichni velmi staří, možná mrtví a stejně by se jim nepovedlo prokázat víc, než nepřímé zavinění.

A trestat chodící mrtvolky, nebo ty senilní, netečné chrobáky nutit k lítosti, kdo by se na to chtěl dívat? Určitě měli paměť vymytou hektolitry alkoholu a sebezpřesvědčováním o tom, že jednali v souladu se svým svědomím, pro bezpečí národa. Hlavně by nikdo z nich ve vlastním zájmu neprozradil, co se tenkrát skutečně stalo. A o to jedině po těch letech opravdu šlo, dozvědět se, jak se to doopravdy seběhlo! A jakou roli tenkrát Vadim sehrál, čím operoval, kam se v těch posledních týdnech posunul a co se mu honilo hlavou. A tomu dostatečně bránila už jenom vytrvalá neochota všech, kteří tehdy byli tenkrát poblíž, nejspíš málem nikdo neměl zcela čisté svědomí.

A tak to Klára s Oldřichem nechali být. Zase tyhle otázky odložili na další, tentokrát nekonečné, příště. Šance na jejich vyřešení byla už tak jako tak mizivá.

- - -

Lidská paměť má silný sklon zkreslovat události. Jedna známá například přišla po letech s tím, že Vadimovi našli při pitvě masivní nádor na mozku, který mohl v těch posledních dnech ovlivňovat jeho úsudek a způsobil by, že by Vadim stejně v krátké době zemřel. Snad to i věděl a zabil se, aby předešel bolestivému umírání...

Oldřich téhle zvěsti dlouho věřil, ale nechával si to pro sebe, nakonec se ale o tom při jedné obzvlášť vhodné příležitosti před matkou zmínil. Kamila jenom sáhla do sekretáře pro staré desky a položila před něj protokol pitevní zprávy. O jakémkoli fatálním zdravotním problému nebo problému ovlivňujícím mozkové funkce v něm nebyla ani zmínka. Kamila by byla první, kdo by to věděl.

Někdo ze sousedství zase kdysi dávno, ale už mnoho let po té události na Oldřicha zlostně vybafl, že vinou jeho otce zemřela v přilehlém domě nějaká stará paní, plyn k ní do bytu prý pronikl rozpraskanou zdí. Bylo divné, že by se to rodina dozvěděla až po tak dlouhé době, navíc od člověka, který bydlel v jiné části Karlína.

Ale hlavně, kuchyň, ve které se Vadim zabil, sice měla společnou zeď s vedlejším domem. Ale ten dům byl o patro nižší a kuchyň sousedila s jeho půdou, na které nikdo nebydlel. Až

později se Oldřich dočetl, že něco takového se kdysi v jiné části Karlína skutečně stalo a autor pověsti si ty dvě události jenom prostě spojil v hlavě.

- - -

Za ta léta slyšeli ještě spoustu jiných podobných nesmyslů. Zajímavé byly jen v tom, co vypovídali o člověku, který je vyslovil, o jeho potřebě se s touhle nepochopitelnou událostí nějak vypořádat. Nejrozšířenějším vysvětlením byla demonstrační sebevražda, sebevražda jako protest. V jednu chvíli jí věřil, kromě Kamily a dětí snad každý. Snad už tehdy, dlouho před Palachem národ potřeboval nějakou oběť, jejíž krev by smyla špatné pocity z ústupků, které dělal, novou modlu, která by znovu všechny propojila, ukázala jim směr.

Ale Vadimův poslední dopis jasně říkal něco jiného, „...zvážil jsem všechny možnosti, nemám východiska...“! A když se chcete demonstrativně zabít, sotva si lehnete doma na pohovku a pustíte si plyn. Tehdy v prvních dnech po okupaci jeden důstojník skočil pod kola rozjetého ruského transportéru, to byl skutečný apel!, nechutně alegorická smrt vyjadřující celou tu bezmoc prostého lidství vůči ozbrojené zvěli.

Ale zdálo se, že Vadim si vybral svůj způsob tak, aby byl pro okolí co nejméně zraňující, tak málo, jak jen sebevražda může být. Jako by tím i podtrhl uvážlivost svého činu. Jako by tím vyjádřil, že tak jedná z nutnosti přesvědčení, bez vypjatých emocí a potřeby někoho dojmout nebo ohromit. Možná se zcela vědomě nechtěl stát hrdinou, spustit nějakou dramatickou dohru své smrti, v tu chvíli, deset dnů po invazi nebylo moudré ani potřebné jakkoli dál jítřit emoce.

Určitě mu záleželo na tom, aby z toho nikdo nemohl udělat nešťastnou náhodu, nebo čin blázna, ale nic víc. Odešel co možná slušně, spořádaně, tak jako žil. Ale tentokrát jednal bez kompromisů, opravdu sám za sebe, a tohle chtěl možná nejvíc podtrhnout... Není to tak málo!

- - -

Klára s Oldřichem už dávno věděli, jak nejasná je málem kterákoli smrt. Dokonce i u lidí, kteří zemřou v nemocnici, bývá jejich konec obestřen spoustou záhad a nejasností. A každá smrt s sebou přináší potřebu obviňování a sebeobviňování přeživších. Snad je to tím, že je živým lidem bytostně tak nesamozřejmá, nepochopitelná jako něco, co tak jako tak přijde samo od sebe, aniž by to kdokoli z živých ovlivnil.

I Kamila se celé ty roky obviňovala. Neměla pocit, že by Vadimovi nějak ublížila nebo mu zadala nějaký důvod k zoufalství, dokonce ani to, že ho v těch kritických dnech ponoukala, aby se víc angažoval, si nekladla za vinu, vyčítala si něco zcela jiného. Od chvíle, kdy Vadima poznala, se o něj hystericky bála, musela každou chvíli myslet na to, co by bylo, kdyby jí umřel. Pokládala to za vlastní chybu a nemohla si to odpustit.

Nedovedla si naplno užít čas, kdy byla s ním. A navíc se celou dobu obávala, že svým strachem nějaké neštěstí opravdu přivolá. Nebyla přímo pověřčivá, ale na nějaké ty sugesce a zákony schválnosti věřila až příliš a často ji tyhle zvláštní, souvislé ‚náhody‘ pronásledovaly. Chvillemi bylo velmi těžké jí to vymluvit, přesvědčit jí, že ho nezabila ona sama svým strachem, svojí nutkavou představou jeho smrti.

Ale je také možné, že to nebyly jenom její fantazie, není vyloučené, že on opravdu byl takový ten typ člověka, který si v sobě smrt nosí a Kamila to z něj nevědomě četla, protože mu byla blízko a záleželo jí na něm. Cítila to z jeho gest, z jeho pohledu, když se zasní, z jeho dechu, když spal na posteli vedle ní. Možná měl hluboko ve svém nitru zapsanou slabou vůli po životě. Možná vnitřně žil něčím cenným a vábivým, za čím stojí za to jít, ale v podstatě to člověka zabíjí.

Někdy to vidáme i u malých dětí, bývají okouzující, mívají v očích něco vážného a překvapivě dospělého a budí dojem, že nás ještě jako nemluvnata něčím převyšují, nějakou moudrostí, nějakým pochopením postaty věcí. Ale tohle jejich vědění není z tohoto světa, tyhle děti někdy umírají už v prvním roce života. Někdy se dožijí dospělosti, jakoby se na nějaký čas ze svého blouznění probrali, ale pak je jejich konec vždy nečekaný a plný otazníků.

Teprve pak si můžeme uvědomit, že to fascinující a mocné v jejich tváři byla smrt. Mohou tomuhle světu a lidem kolem sebe hodně přinést, ve vztazích, v umění nebo vědě, ale jejich vazba se vším vezdejším je tenká a může se kdykoli zlomit.

I Vadim mohl být tímhle typem člověka. Byl trochu křehký a éterický, málem jako duch. To mohlo jeho smrti napomocet, ale přímá příčina to nebyla. Tu se nikdy nepodařilo odhalit. Vadimovi děti jí nikdy neporozuměly ani o chlup víc než ten den, kdy se o ní dozvěděly.

Ale určitě to nebylo tím, že se jen tak zhroutil, že by ztratil smysl svého konání ve chvíli, kdy ho takhle země nejvíc potřebovala, ve chvíli, kdy opravdu mohl stát na svém místě a být něco platný, ve chvíli, kdy měl za co bojovat. A jeho poslední řádky jasně říkaly, že byl zcela při smyslech, že neumírá proto, že by ztratil ideály, že neumírá proto, že by ztratil naději...

Stěží to také mohla ho být vražda, daleko spíš jim, těm, co na něj přitlačili, záleželo na tom, aby zůstal živý. Možná ho i hlídali, od chvíle kdy ho oslovili, báli se, aby si něco neudělal, jenom domů za ním nemohli. Sotva by chtěli další krev na svých rukou, dalšího hrdinu, s mrtvým se mnohem hůř manipuluje a museli byste zabít spoustu lidí, abyste vyvážili cenu jediného spolupracujícího.

I jeho poslední dopis tuhle možnost nepochybně vyvracel, byl napsán jeho rukou a jeho způsobem myšlení. A kdyby nad ním v tu poslední chvíli někdo stál, určitě by jeho vzkaz vyzněl jinak.

- - -

Kamila tohle tápání svým dětem vůbec neusnadnila, nechtěla na to vzpomínat, bránila se tomu tak dlouho, až to úplně vymazala ze své mysli.

A nejenom ona! Nenašel se nikdo, kdo by Oldřichovi a Kláře řekl, kým vlastně jejich otec byl. Přežil jen jako tvář z fotografií a nevypočitatelná ještěrka, chodící po dvou, z dětských vzpomínek. Snad proto, že o mrtvých mluvíme jen v dobrém, nemůže se z jejich bytostí zachovat po smrti nic celistvého.

Často také o svých blízkých nevíme nic bližšího, známe barvu očí, oblíbená úsloví, chování a zvyky a zlozvyky. Nejspíš ani nedokážeme říct, čím nás fascinují, nebo čeho se u nich obáváme. Když je někdy po čase hledáme na fotkách, neumíme si vysvětlit, že blednou a

vytrácejí se i z toho fotopapíru. Těch pár rysů obličeje, jednoduchá hra světla a stínů už nedokáže znovunavodit, co jsme k nim tvář v tvář cítili.

Pár lidí, kteří Vadima měli rádi nebo ho obdivovali, Kláru i Oldřicha občas zkoušeli, kolik talentů po otci zdědili a zda jsou také tak jiskřivými bytostmi jako byl on. Taky ho chtěli vyvolat, znovu se s ním setkat. A všichni do jednoho byli zklamáni. Děti nedostaly do vínku žádné výjimečné vlastnosti, uměly jen to, co se pracně naučily a protože nebyly zvlášť pilné, nebylo toho moc. A i všechny ty vrozené Vadimovy kouzelné rysy zmizely zároveň s ním.

Tu a tam slyšali od známých a příbuzných, když se mluvilo o politice: „Jo, tak tohle by vám nejlíp vysvětlil váš táta, kdyby tu byl!“ anebo: „Kdyby si znal svého táta, tak by tě takováhle myšlenka ani nenapadla!“ Ale proč? Znal ho někdo tak dobře? Rozuměli mu lidé, kteří k němu měli blízko?

Strýc z Ostravy, Vadimův starší bratr vyzval jednou Oldřicha k partii šachu, když byl u něj na návštěvě. Oldřich to vzal samozřejmě, jako že si prostě zahrají. Proč ne. Tehdy mu bylo šestnáct, strýci už něco přes padesát.

Oldřich se pustil do hry trochu chaoticky a divoce, jak to měl v povaze, ještě si nenašel vlastní způsob boje a ani neznal žádná zahájení a strategie objevené již dříve jinými. A přesto držel přes půlku hry s tátovým bratrem, hrajícím upjatě a opatrně tempo, ale v jeden moment přišel zbrklým přehlednutím o věž. Tohle se mu stávalo často, příliš se upnul na nějakou vizi skvělého příštího tahu a úplně kvůli tomu opomněl ohrožení, ve kterém se nacházel. A strýc potom pečlivou nenápaditou hrou, zdoluhavými výměnami figur stejné hodnoty došel k materiálnímu vítězství.

Oldřich samozřejmě očekával odvetu, příště už si dá lepší pozor, ale strýc jenom mávl rukou. Nehrál pro zábavu, jak si synovec naivně myslel. Po chvíli ho zaslechl pootevřenými dveřmi kuchyně, jak říká své ženě: „Kdepak, nehraje tak jako Vadim!“

Málem všichni, kteří Vadima znali, o něm tvrdili jednomyslně, že byl velká osobnost. Ale čím?, ptaly se děti, stále naléhavěji. Mluvilo se často o jeho úžasném všestranném nadání, jak se tedy mohlo stát, že nakonec prakticky nic trvalého nevytvořil. Jeho obrazy namalované v mládí znamenaly hodně pro blízké lidi, kteří ho dobře znali, pro nezasevěné oči to byly velmi zručně namalované studie neživých předmětů, Byly brilantní a velmi klasické, ani v náznaku se nesnažily vnést do věcí nějaké nové nečekané světlo...

Ale někdo nepojmenovaný v těch obrazech přece jenom přítomný byl, vyprávěly příběh nedávných lidských doteků, odložený kabát, rozepsaný dopis, pootevřené okno... Nesly v sobě určitě něco velmi osobního, ‚vadimovsky‘ citlivého, ale bylo to příliš opatrné, nic co by vás strhlo, zaskočilo, dralo se vám pod kůži.

Nakonec, jak vzpomínka na něj chladla a vytrácela se, stěhovala se jeho díla mezi rodinami pozůstalých, až skončila odložená někde na půdě, jako neřešitelné ‚co s tím‘ pro další generace.

Těžko pochopit, co přimělo člověka tak vzletného, aby svůj život prošel pochodovým krokem. Co způsobilo, že nad všemi jeho výstřelky, ale i schopnostmi něco vytvořit, přinést něco nečekaného, odhalit skryté zraňující pravdy, vždycky zvítězila kázeň? Snad by se to dalo přijmout, kdyby ctil principy, ke kterým sám ve své niterné filozofii došel, ale tenhle rytmus, co se táhl jeho životem, byla vnucená cizí kázeň a on se jí prostě nedokázal vzepřít. Takže pohodlnost, konformita, společenské kliše, tohle zvítězilo v povaze člověka, který byl na sebe tak přehnaně přísný? Filozof, obeznámený s historií se nedokázal řídit ničím víc, než momentálními normami, které zůstaly v platnosti pouhých pár desetiletí?

Nepochybně v armádě všechny převyšoval intelektem a vnímavostí. Vtírá se ovšem otázka, jak to v tomhle tupém prostředí vůbec dokázal přežít, jak mohl něčemu takovému, jako je bojová příprava věnovat největší kus života, své nejlepší myšlenky?

Žádné vojsko na světě není ligou bystrých kultivovaných mozků. Stonásob to platilo o naší první lidové armádě. Zelená uniforma s placatou čepicí se už v padesátých letech stala symbolem slabomyslnosti. Byla mezi nimi samozřejmě spousta odbojářů a zasloužilých bojovníků z východní fronty, ale ani to nebyla záruka inteligence a velitelských schopností, spíše právě ti moudřejší a schopnější z nich se práci v nové armádě raději vyhnuli, rychle pochopili, čemu by sloužili a neměli na to žaludek, hledali si uplatnění jinde. Vojáci tehdy vděčně přijímali do svých řad naprostý odpad populace, jedinou kvalifikací byla rudá knížka a odpovídající slepé přesvědčení, nějaká ta zásluha z války se už dala snadno zfalšovat.

Vyniknout mezi těmihle burany musela být hračka, možná si na tuhle snadnost svých vítězství Vadim přivyknul už na studiích v SSSR, ale tohle prostředí ho přece muselo srážet svou nenáročností, nikam ho netlačilo ani neinspirovalo. Vadim ovšem nebyl takový, aby si tu snadnost užíval, aby z ní vytěžil, co nejvíc pro své osobní blaho. Raději si namlouval, že i přes všechny nebetyčné trapnosti, které páchali a vyslovovali jeho kolegové a nadřízení, kterých byl chtě nechť dennodenním svědkem, je naše armáda úctyhodnou a významnou institucí!

- - -

Je celkem jisté, že tím co dělal, nikomu přímo neublížil a jeho povaze bylo vlastní, že na tohle si dával velký pozor. Nejspíš i v tom svém malém prostoru, který ho obklopoval, vykonal hodně dobrých a užitečných věcí. A vojákem zkrátka jenom byl, bylo to jeho zaměstnání, určitě prostým vojákům prospěl víc, než kdyby jeho práci dělal nějaký tupec nebo bezohledný kariérista.

Jeho hlavním proviněním ale bylo, že se stál v jedné řadě s nimi, že byl jednou z dalších hlav, které svou účastí stvrzovaly jejich pravdu nebo alespoň podřízenost a neochotu ke vzpouře. Že více méně v jakémkoli překladu šířil jejich slova, že jim propůjčoval svou tvář. Čím víc mu lidé věřili, čím víc byli ochotní ho následovat, čím víc byl v jejich očích dobrým, úctyhodným člověkem, tím větší škodu napáchal. Hrůzu dějin nedělají ani tak tyrani, jako spíš lidé, kteří je respektují...

A velmoci v té době proti sobě chřestily zbraněmi, válka se mohla strhnout kdykoli. Co by dělal jako důstojník a ideolog, kdyby k ozbrojenému konfliktu došlo? Agitoval by dál své vojáky, aby pozvedli zbraň proti národům kulturně daleko bližším, než jsou Rusové? Dobře věděl, že tohle není otázka principů, že se jenom čeká, až nějakému hloupému egoistovi na

té či oné straně rupne v kouli. Až se nahromadí nevraživost, až velmocenská touha ovládnout svět zvítězí nad zdravým rozumem.

Dalo by se říct, že se prostě jenom snažil být co nejužitečnější v tom světě v jakém žil, v podmínkách jaké pro svou práci dostal, dělat všechno jak nejlépe uměl, ale nepřekročit při tom pravidla té doby. Nestavět se mimo, nezříkat se zodpovědnosti za celé její směřování, nečekat někde v skrytu až se to celé přežene. A také jí nevyhlásit beznadějnou válku, která by ho stála všechno, co jako člověk měl, která by mu znemožnila, aby se toho zúčastnil.

- - -

Ale Vadim se hlavně cítil být filosofem, pokládal se za něj, až do poslední chvíle. Jak to, že po něm nezůstalo žádné ucelené dílo, které by jasně říkalo, kým byl a co si myslel? Snad tohle je právě u filozofa tím nejdůležitějším, bytostná, málem až bezohledná individuálnost, bez níž není filozofie filozofií...

Zbylo po něm pár hromádek popsaného průklepáku, něčím podobných těm olejům na plátně, formálně brilantních, ale ničím převratných. Točily se beznadějně v dobovém kontextu, ve kterém byly napsány, na jednu citaci Hoegela tři citace Marxe a Lenina, vlastní myšlenky aby člověk hledal. Fůra poznámek, kde řešil otázky jako, zda má armáda v beztřídní společnosti ještě vůbec místo a velmi složitou cestou soudruh podplukovník docházel k názoru, že má. Texty plné razantních formulací, které se k něčemu vztahovaly, ale samy o sobě nedávaly žádný smysl...

Dalo by se možná říct, že touhle hrou na zařazeného člověka promarnil život. Ale úplně to tak nebylo, pořád tu po něm zůstaly ty chvíle, kdy vášnivě rybařil, pouštěl s dětmi draka, učil se s Tímou řídit motorový člun, opilý zpíval Kamile pod oknem... Ty nedůležité věci se po smrti stanou důležitými, chvíle kdy nic opravdového neděláte, kdy jen tak marníte čas, tehdy žijete! Ne práce, jak říkali marxisté, tohle boží nicnedělání nás povyšuje nad zvířata. To Vadim určitě nevěděl, byl tak zodpovědný, že by si nikdy nedovolil takhle přemýšlet, ale naštěstí to vědělo něco bytostného v něm a to něco bylo naštěstí aspoň chvílemi silnější než on!

ČEST

Bylo krátce po poledni, ještě nikdy takhle brzy z práce neodcházel. Úplně by stačilo, kdyby jenom zavolal, že nepřijde. Dorazil sem dnes jenom proto, aby nevyvolal zbytečný rozruch a trochu po sobě uklidil. Bylo zbytečné, aby se později někdo přehrabával v jeho věcech a lámal si hlavu, jak s nimi naloží... Kolegům oznámil, že ho bolí hlava, vezme si doma alnagon a půjde si lehnout, poprosil jenom, aby mu pokud možno nikdo nevolal.

„Vypadáš hrozně, člověče...Radši si vypni telefon, ať to máš jistý!“

„No jo, vidíš, to mě nenapadlo,“ mírně se usmál: „to bude asi nejlepší, tak zatím!“

- - -

Vyhnul se hloučku kolegů diskutujících v hale vrátnice, přešel i to, že ho vidí a muselo jim být jasné, že je obchází. Takovou věc snad nikdy v životě neudělal, aby dal někomu najevo, že ho přehlíží! Najednou ani to nebylo důležité...

Vracel se tramvají domů a téměř nevnímal neobvyklou kulisu města, vlajky s modrým klínem plandající neukázněně z oken, nápisy lámanou azbukou na omláčených fasádách, obrubníky rozježděné tankovými pásy... Ulicemi spěchaly sem a tam hloučky mladých lidí, ze kterých sálalo nadšené vzrušení, jakkoli neveselé bylo to, co se vukol dělo. Řečnilo se na nárožích a pořád někdo někde rozdával letáky nebo vyzýval k podpisu nějakých prohlášení. Lidé nosili trikolory na klopách a nejen nosili, cítili to, nadouvali se pýchou, že je tam mají.

Atmosféra těchhle dnů byla málem až posvátná, vzduchem jakoby prostupovalo vznešené světlo, které lidi spojovalo. Dodávalo jim určitou sílu, protože mysleli a jednali jako jeden. V každém okamžiku věděli jak se zachovat, aby v tupé síle probudili pochybnosti, stud a pocit méněcennosti a přitom, aby ji nevyprovokovali k brutálnímu útoku. Byl to tanec na ostří nože, ale nějakým zázrakem se to zatím více méně dařilo.

Okupanti pomalu ustupovali z ulic, nedobrovolně se učili zbytečně neničit, neohrožovat bezbranné, nepřekážet běžnému životu... Velitelé tenhle vývoj situace zděšeně sledovali a nechápali, proč tohle přepadení stále nepřinášelo hmatatelné výsledky, kromě pošlapání dobrého jména chrabrych osvoboditelů z druhé světové války, obránců pracujících a světového míru...

Otázka, jak tenhle národ rozdělit, podlomit jeho sebevědomí, nebo vyprovokovat k neuváženým činům, byla čím dál palčivější... Nebyli schopní získat na svoji stranu ani komunisty, armádu, policii, dokonce ani jindy tak věrná státní bezpečnost jim v těchhle dnech nešla příliš na ruku, opravdu spolupracujících byla jen hrstka. Zdálo se, že čím víc brutální síly ukážou, tím horší bude jejich situace tady. Za každé vyvrácené zábradlí, rozrytý trávník je hned každý volal k odpovědnosti. Ti lidé po nich nestříleli, neházeli dlažební kostky, jenom se neohroženě z očí do očí ptali vojáků proč? Co jste to za lidi? To bylo ochromující!

- - -

Také to sám cítil, to nadšení, to vzepětí národní sebeúcty, bylo to strhující, omamné, i když trochu sebeklam, jehož účinek rychle vyprchá, ale přesto krásný, vytoužený! Ale už si to nemohl dovolit prožívat. Realita několika posledních dnů ho odstavila na vedlejší kolej. Přinutila ho, aby těch pár posledních kroků udělal už jenom sám za sebe. Už nebyl příslušníkem žádného národa, myšlenkového proudu, neměl vlast ani rodinu, manželku, děti, společenskou prestiž ani budoucnost, to všechno se dávno-nedávno stalo pouhou vzpomínkou.

Po třech stanicích musel vystoupit, dál byl zátaras, tramvaj nemohla pokračovat, vyskočil z vozu jako chuligán, ještě před perónem. On, uniformovaný důstojník a dává špatný příklad mládeži! Nebylo to poprvé, občas si neodpustil přecházet na červenou, prolézt dírou v nesmyslném plotě, diskutovat s policajty, že zbytečně otravují, místo aby řešili skutečné problémy...

Má se snažit najít nějaké jiné spojení, nebo si mávnout na taxík? Možná by neměl ztrácet čas, ale co je to čas, vždycky se ztratí sám od sebe, ať děláte, co děláte. Můžete ho plnit, čím chcete a stejně nakonec zmizí, vypaří se. Všechno už si v hlavě srovnal, přemýšlet už nebylo o čem. Další úvahy by už jenom komplikovaly to, co bylo dané.

Najednou byl rád, že může jít pěšky, vychutnat si ten pocit neuvěřitelné souhry pružných svalů, jedinečný prožitek, být přítomný v tomhle těle, v tomhle úžasné promyšleném soustrojí, které tak samozřejmě dostal, aniž by se o to jakkoli zasloužil...

Bylo zbytečné přemýšlet o tom, že se neměl vracet do armády, už dávno mohl napsat něco, co by tu po něm zůstalo, mohl vytěžit z chyb, které v životě udělal a konečně něco vytvořit sám za sebe. Jenže tehdy měl pocit, že ho potřebují a myslel si, že právě tam u nich může být nejužitečnější, že právě u nich může napravit nejvíc z chyb minulosti, které ho tížily. Znovu ho doběhl ten jeho přemrštěný smysl pro povinnost.

Kdyby se k nim nevrátil, nemusel se stát terčem, neudělal by těch několik nebezpečných kroků, které ho přivedli až sem, do ohniska jejich pozornosti. Nestal by se jedním z mnoha nástrojů, které mohli a hodlali použít, aby konečně ovládli situaci v téhle zemi, kde málo zmohli hrubou silou.

Ale takhle mohl alespoň napomocť tomu, že tenkrát v těch prvních dnech vojáci na posádkách nesložili zbraně. Z odstupu to může vypadat jako formalita, že odmítla složit zbraně armáda, která útočnickovi nijak nebránila v postupu, na co jí potom byly zbraně. A přece v tom bylo něco zásadního, byl to jasný signál, že tady útočnickům nikdo nepředává dobrovolně moc, že si před nimi nikdo nekleká na kolena. Klíče od kasáren by byl jenom začátek, potom by si přišli pro klíče od policejních stanic od bank a životně důležitých firem.

To bylo jejich prvotním cílem, převzít kompletně všechno a nakonec tu snad i rozdělovat potraviny, tím bychom se v podstatě stali jejich otroky, další svazovou republikou. To byl jejich záměr a původně si ho chtěli poctivě vybojovat, ale kdybychom jim to vše vydali dobrovolně, ať už po pár výstřelech nebo bez nich, bylo by to stejné.

Podstata pasivního odporu tkvěla nejen v tom neodporovat bojem, ale také ani v nejmenším se nepodřít ani o píd' neustoupit z pravidel, která tu dosud platila. A kdyby se v tu chvíli podřídila armáda, to ostatní by už šlo samospádem. Ale když neměli armádu a policii, neměli ani kontrolu nad všemi vysílači rozhlasu a televize, neměli pod palcem tisk. Byli tu stále jen nezvanými hosty, něčím nepatřičným a museli řešit spoustu vlastních banálních problémů, jako, kde složí hlavu a co budou jíst. Byli tu jak nazí, všichni na ně viděli, celá republika, celý svět okamžitě věděl o každém jejich sebemenším přešlápnutí, najednou viděli i oni sami sebe! To bylo možná to nejhorší. Prostí vojáci i velitelé tu hromadně ztráceli iluze o své generalitě, o své vládě, o tolik zdůrazňované historické úloze své vlasti!

Úplně to vypadalo, jakoby tuhle vytříbenou strategii měl někdo pečlivě připravenou už před příchodem armád. Jakoby se někdo, kdo je velmi dobře znal, už delší dobu před tím usilovně věnoval myšlence, co by bylo nejvhodnější udělat, co předhodit bestii a co naopak pečlivě ohlídat. Nestřílet po nich, ale mluvit s nimi, volat je k odpovědnosti. Ne u jednacího stolu, na oficiální úrovni, kde se dá všechno překroutit a zmanipulovat, ale v ulicích, prostí lidé proti prostým vojákům. Ukazovat jim prázdné ruce a ptát se jich, proč jste přišli, co nám chcete, nepřišli jste z vůle lidu, my jsme lid!

A tohle byla největší záhada, pokud to někdo opravdu do určité míry naplánoval, jak mohl vědět, jak se zachovají obyčejní lidé, jak mohl počítat s tím, že budou tak ukázněni, že vůbec pochopí tenhle způsob boje? Musel by být geniální! Ale ať už to někdo vymyslel, nebo se to nějakým zázrakem dělo samo, bylo to úžasné!

Opět to bylo dvojaké vítězství, samozřejmě, jako už tolikrát v dějinách obou národů. Ale alespoň tu po sobě okupanti nenechali spálenou zem, nepovedlo se jim tu vytvořit jejich oblíbené lidové soudy, které by popravovaly a popravovaly, rozpoutaly kolotoč na všech vedoucích postech a nakonec by zemi přivedly na pokraj hladomoru. Nepovedlo se jim tady spustit skutečnou krvavou revoluci, jak to měli oni i jejich duchovní otcové rádi.

Ovšem i tohle sepjetí začínalo zvolna slábnout a ztrácet iluze, tak jako vyprchá každá vzepjatá emoce, už teď bylo jasné, že vydrží ještě nějaké týdny možná měsíce, potom se lidé zvolna přizpůsobí a každý si začne hledat cestičku na vlastní pěst, bez ohledu na ostatní... Ale stejně nebylo zanedbatelné, že se povedlo odrazit první nejsilnější úder a podtrhnout tím význam všeho, co se do té doby udělalo a řeklo! Byla to tak jako tak prohra, ale i prohrát se dá úplně špatně anebo mnohem, mnohem lépe!

Ale teď už to nebyl jeho boj, už byl jenom nezaujatým pozorovatelem. Najednou stál v bodě, kdy už se nedalo nic napravit. Jako jeden z mála měl šanci se v tuhle chvíli doopravdy podívat sám na sebe, prožít jeden dva dny, kdy už opravdu o nic nešlo. Nemusel si nic nalhávat, nemusel si dodávat odvalu jít dál, řešit, který z kompromisů je ještě přijatelný a omluvitelný, které ze dvou zel je to menší...

Nakonec oni, celá jejich generace tomuhle světu možná víc ublížili, než pomohli. I ti z nich, kteří to mysleli opravdu dobře, byli opravdu přesvědčení, jednali, co možná podle svého svědomí. I ti nejlepší z nich trochu přehlíželi, co se dělo kolem, mysleli si snad, že to co světu přinášejí je tak úžasné, že to za nějaké oběti stojí, nikdo ovšem aktuálně nevěděl, jak velké ty oběti jsou, informovanost v padesátých letech byla nulová.

Ale soudnému člověku muselo dojít, že tuhle informační bariéru nevystavěli komunisté pro nic za nic. Už samotný tón, kterým byly vedeny obžaloby proti Miladě Horákové, Slánskému a dalším i kdybyste nakrásně uvěřili argumentům, už jenom ten způsob musel každého varovat. Naplno prozrazoval, co je to za lidi, kteří vznášejí ta obvinění, jak přemýšlejí a jakou mají povahu. A to si Vadim musel přiznat, on sám jim nikdy nevěřil, ale nikdy nahlas nezapochoyboval, byl si téměř jistý, že jsou to lži a přesto držel řadu.

Noviny psaly jen o tom, co se režimu hodilo, z knihoven a knihkupectví mizely zajímavé tituly, kovaní střídali na důležitých pozicích schopné, kultura zamrzla... Mohl to někdo jen tak přejít, dalo se tohle pochopit, jako nutné zlo?

Když se potom po dvacátém sjezdu leccos profláкло, on i všichni ostatní pokračovali dál, jako jeden muž, pořádně vystrašení, trochu bezradní, jakoby je tohle poznání vlastního hříchu ještě víc spojilo. Nikdo tehdy neřekl, tak tohle je konec, dál už s vámi nechci nic mít!

Ale pravda někdy skutečně očišťuje, tváří v tvář vlastnímu provinění se mnozí snaží být lepšími. Tahle doba s sebou přinesla nový entuziasmus a dokonce poslěze i pocit, že my víme nejlíp jak vybudovat lepší svět a nové hromady chyb, ale už to byly jiné chyby, byly poučené...

Ale ani v tuhle chvíli Vadim nedokázal splynout, nestal se součástí proudu, i když z velké části prožíval to samé. Na rozdíl od ostatních dobře věděl, že očistit tuhle malou zemičku nic neznamená, jenom to vyvolá protireakci velmoci, jejíž historie je v dohledné době neočistitelná...

Vadim měl tu smůlu, že on opravdu přesvědčený nikdy nebyl, vlastně o ničem, co dělal. Dobře sice věděl, že kapitalismus nikdy nebyl skutečným kapitalismem, nikdy neposkytoval proklamovanou rovnost šancí, že demokracie je ve skutečnosti vládou zákonodárců a vymahačů práva v drtivé většině nomenklaturních, nezvolených, a i ti tak či onak zvolení se ze dne na den mohou stát diktátory.

Ale na rozdíl od svých souvěrců si nemyslel, že tyhle skutečnosti omlouvají kterýkoli ze zločinů komunismu. Že nedostatky stávajícího světa jsou dostatečným důvodem ke spuštění nového, tentokrát vsutku hazardního experimentu, který hodlá začít tím, že na počátku všechno staré srovná se zemí. Docházelo mu, kolik nenávisti a bezohledného prospěchářství muže takové masové hnutí skrývat. Docházelo mu, jak beznadějně je budovat tenhle nový svět po vzoru mocnosti, jejíž historie nedozrála ani k odluce církve od státu. Změní se jména, hesla, strhnou se sochy a postaví se jiné. Ale svržení starých bohů povede jenom k dosazení nových.

Musel si přiznat, že jediný důvod proč kdy komunisty toleroval a pracoval pro ně, byla jeho vlastní slabost. Zpočátku krátkozraké mladistvé nadšení a potřeba naplnit očekávání otce a určitě také touha dobýt svět pod jakoukoli vlajkou. A později už to byla jenom potřeba být ctěn a vážený, výhody, na které si rychle zvykl a neuměl si bez nich svůj život představit.

Jeho konformita, neschopnost se vymezit vůči davu byla tím, co ho přimělo, aby šel s nimi. Vyniknout, to dokázal, ale nedovedl se odklonit. Jít proti času, proti směru, kterým šla společnost, oponovat stávající moci. Ale také se neuměl upozadit, ustoupit z výsluní, aby tím ochránil toho člověka, kterým z podstaty byl. Aby svou životní cestou jasně vymezil, nebo alespoň nepošlapal kým je a co si myslí.

- - -

Cesta středem města, která se jindy zdála tak dlouhá mu teď utekla jako nic. Procházel nikterak krásnou, ale proklatě známou ulicí, kde prožil skoro deset let a bránil se pomyslením, že tudy kráčí naposled...

Domovní schody mu důvěrně zavoněly oděrem vlhkých stěn. Žulové stupně prvního podlaží zněly pod jeho podrážkami zastřenými tóny, které se sotva slyšitelně rozléhaly prostorem schodišťové šachty. Kolikrát si to uvědomil, když tudy ráno spěchal do práce, až to někdy nevydržel a musel se vrátit na začátek, aby si ten jejich zpěv vychutnal.

Vyšel dvě patra, zazvonil u sousedů.

„Ahoj, strejdo vojáku!“, přišla mu otevřít pětiletá dcerka.

„Ahoj Eliško, máš doma rodiče?“, setřásl se sebe chmurný závoj vtíravých myšlenek.

„Hele Alčo, Vadim! Tak jak se máš, člověče?“, Jarda vykoukl z kuchyně a zval ho posunky dál.

„Tak jako všichni dneska, už bylo i líp!“, zkusil se Vadim zasmát.

„Já myslel, že vy tam teď na ministerstvu řešíte, co s náma bude?“, řekl dávný přítel s lehkou ironií.

„Bojím se, že my už nic neřešíme, my už jenom ‚jsme řešení!‘“

„No jo, tak jako všude!“, smutně a nepřekvapeně se usmál Jarda: „Neposadíš se na chvilku?“

„Já nevím, trochu jsem vás přepad, možná se vám to nehodí...“

„No popravdě, chystáme se zrovna ven, máme v podniku mimořádnou schůzi odborů chceme vydat prohlášení k okupaci. Nechceš jít s náma? Bylo by skvělý, kdybys tam byl, něco bys nám k tomu řek...“

„Ne ne, promiň, už jsem pár takovejch akcí navštívil, všude se mě ptaj na to samý a já jenom odpovídám, že vlastně nic nevím. Nikdo neví, co bude, snad ani oni to ještě nevědí. A co Eliška, necháte jí doma?“

„Co můžem dělat, bude doma s dědou, to víš, není to ideální, je chudák po mrtvici... O sebe se postará, ale o malý dítě... Musíme se prostě vrátit co nejdřív, nebo jeden z nás! Ale co ty, určitě se nenecháš přemluvit?“

„Rozhodně ne, už jsem úplně vycucanej, k ničemu bych vám nebyl. Ale můžu vám pohlídat Elišku, co vy na to? Vezmu jí k sobě nahoru a večer se pro ni stavíte, takže nemusíte vůbec spěchat... Chceš jít se strejdou, Eliško? ...Ale ne, opravdu mě to nezdržuje, na ničem důležitým teď nepracuju. Potřebuju si odpočinout, trochu se odreagovat, přijít na jiný myšlenky... Eliška mi pomůže, vid'!“

Nebylo na tom nic divného, často si takhle navzájem hlídali děti. A děti to jenom vítaly, vždycky byly raději u cizích než doma, kde to znaly a často se nudily, musely dodržovat pravidla a nikdo se jim nevěnoval.

- - -

„Tak ahoj!“, zamávala Eliška rodičům. Majetnický se Vadima chytla za ruku, vyšla s ním ty dvě patra nahoru. Sedli si ke stolu...

„Hele, nakreslíme si něco, co říkáš, jaký zvířátko máš ráda?“

„Slona, umíš nakreslit slona?“

„Já nevím, musíš mi říct, jak vypadá a zkusíme to.“

Eliška se vážně zamyslela: „Je strááášně obrovskej!“

„Aha, tak to si musíme vzít velikej papír. A jakou má barvu slon? Co myslíš?“

„Takovou divnou!“

„Tak ukaž, koukneme se do pastelek, najdeme divnou. Je to ona?“

„Určitě! ...“

Nakreslili slona, „...ale je smutnej, nevíš proč?“

„Protože nemá kamaráda?“

„Vidíš, to je možný. Nakreslíme mu kamaráda! ...ale, kdo by to moh bejt? Napadá tě ještě nějaký zvíře?“

„Třeba šnek! A nebo ne, ten je moc malej...“

„Tak nakreslíme velkého šneka, ...nechceš? Proč ne?“

„Slon by se ho bál, kdyby byl moc velkej!“

A tak slonovi nakreslili opici, takovou akorát, a pak pro oba dům, se slaměnou střechou kdyby přšelo...

Pak nakreslili vzducholod' nad africkou pouští a palmami, hrad na skále s vysokou věží, s královnou a strašidlem, uvařili si kakao.

„Seš sám doma?“

„No jo, teta Kamila jela za dětma na Moravu.“

„A ty si nejel?“

„To víš, rád bych, ani nevíš jak moc!... Ale nemůžu, nejde to, ani kdybych se rozkrájel, mám povinnosti, víš!“

„A jaký povinnosti?“

„Tááákhle obrovský!“

„Jako ten slon?“, smála se Eliška.

„No jo, ještě větší, jako dům, jako skála! ...Ale teď na to nechci myslet... Víš co, nezapíváme si? Znáš nějakou písničku?“

„No jasně!“ Eliška si stoupla hrdě do pozoru, nadechla se: „Džóny mi dal k svátku krásný hříbě, tak že prej si mám hrát...“

„Výborný! A jak je to dál?“

„Nějak takhle... ná na ná na, Džóny má svatbu a vůbec vo tom neví! ... ty to neznáš?“

„Ale jo, znám, z rádia, ale taky nevim... Tak zkusíme nějakou, kterou známe: Holka modrooká nesedávej u potoka...“ Zabrnkal na dětské piáno: „Zatančíme si?“

„Tak jo, ale kdo nám bude dělat hudbu?“

„Tak já budu hrát a ty budeš tančit a oba budem zpívat, jo?“

Vadim se smál skrčený nad malým nástrojem a Eliška mávala rukama a točila se dokolečka, jak se zpívalo v písni...

Hráli si až do večera. Vadim houpal Elišku na kolenou a ona vyprávěla, jak letěla s tátou letadlem, tak vysoko, až domy vypadaly jako malinký červený tečky a jak se jednou sama ztratila v lese, bylo to už dávno, byla ještě malá a strašně se bála, že už jí nikdy nenajdou...

- - -

Bylo už půl deváté, když Jarda s manželkou zazvonili, ale Eliška se vzpouzela,

„Mě se ještě nechce...“, byla už trochu rozmrzelá, ale rozhodla se, že to zlomí!

„Už je moc pozdě, musíš do postýlky, strejda už chce mít taky klid...“

„A tak jí nechte, zejtra je sobota, pro jednou se svět nezboří...“

Nakonec jim jí přinesl v náručí, spící, až skoro za hodinu.

„Díky Vadime, moc jsi nám pomohl!“

„Ani v nejmenším! Vy jste mě pomohli... hlavně Eliška! Tak dobrou, a zejtra mě neshánějte, nebudu doma, musím někam služebně...vlastně ani pozejtří...tak zatím!“, řekl na rozloučenou, ta poslední věta ho stála hodně sil. Dveře zaklaply, ale Vadim zůstal na třetím schodě stát. Najednou se mu nechtělo nahoru zpátky do prázdného bytu. Nemohl by u svých přátel ještě chvíli pobýt? Přemýšlel, že by ještě jednou zazvonil, ale jaký by řekl důvod? ...

Celé to odpoledne proběhlo tak krásně hladce, jakoby si to pro tuhle chvíli naplánoval, neměl by to pokazit. Musí si dát dobrý pozor, aby v někom nevzbudil pochybnosti nebo nezadal příčinu nějakým dodatečným výčitkám. Bylo ohromné štěstí, že zatím vše šlapalo, jak mělo. Kruté štěstí!

Jenže teď se před ním najednou otevřela strašná prázdnota, co by měl udělat, aby se dokázal přenést přes těch několik hodin strašné samoty. Vyšel po schodech, pomalu odemkl, chvíli stál u okna, pozoroval rozzářená okna rychlíku, jak se zvolna pohybují tmou železničního uzlu naproti domu, představoval si na co myslí, co prožívají ti lidé, kteří se právě nechávají odnášet tím dlouhým vlakem někam pryč. Co opouštějí a co je v tom neznámu čeká. Všechno bylo mnohem tíživější, když tu byl sám, do hlavy se mu draly myšlenky, které si zakázal.

Musí to nějak vydržet jen se sebou, než přejde ten čas, kdy by ho mohl znenadání přijít někdo navštívit, počkat na tu hodinu, kdy už je velmi neslušné někoho rušit. Podal si z knihovny Steinbeckovy Toulky s Charleym, to by ho mohlo trochu uklidnit, vlastně tuhle knihu četl pořád a nikdy ji celou nepřečetl. Vždycky jí jenom otevřel na kterékoli straně a kdekoli ji zase zavřel, když se potřeboval uklidnit. Působila jako jemná nevtíravá droga. Ale teď mu písmenka beznadějně klouzala před očima, nemohl najednou rozeznat, co které znamená, nedokázal se zkoncentrovat. Stále se mu vracela myšlenka, že ještě na něco důležitého zapomněl...

Rozhodně ještě musí napsat dopis, který už měl v hlavě připravený. Jak vždycky spěchal, aby byl s prací hotový, teď by to rád co nejvíc natáhnul, ale nezabralo to ani deset minut, bylo to jenom pár slov. Čekal, že to bude ještě nějak přepisovat, upravovat slovosled, někde se přepíše, ale ne. Vyšlo to nemilosrdně na poprvé, nemohl být nespokojený! Třikrát to po sobě četl, stačí to takhle? Je to dost jasné, řekl všechno, co chtěl říct? Najednou o tom nedokázal pochybovat, bylo to dané. Jako něco, co už se stalo a nedalo se to změnit. Často měl poslední dobou tenhle pocit, že dělá věci, které se už kdysi dávno staly, které se nedají zvrátit, ještě než se staly. Jakoby se čas obrátil a běžel najednou pozpátku.

Rozhodl se, že si uvaří další hrnek kávy, už snad sedmý, srdce mu bušilo jako zvon a trochu se mu z té hořké chuti zvedal žaludek. Nemohl si otevřít láhev, zrovna před pár dny dostal nějakou cizokrajnou brandy od kolegů, schovával si ji na zvláštní příležitost. Příležitost by byla, dokonce velmi ‚zvláštní‘, ale bylo nemyslitelné, aby v něm našli alkohol a taky se bál, že by pak snadno ztratil odvahu. Nezbylo mu, než tyhle dlouhé minuty přečkat s cigaretami a vlastními myšlenkami..

Vešel do kuchyně, dotek knoflíků sporáku byl nepříjemně vlažný a tvrdý. Otočil jedním, ozvalo se lhostejné syčení unikajícího plynu, přiblížil sirku, kolem hořáku se v pravidelném kroužku roztančily modré plamínky. Sáhł do kredence, voskovaný sáček byl už skoro prázdný, ale na jedno trochu ošizené kafe tu ještě zbývalo.

Vzpomínat neměl sílu, myslet na děti, na Kamilu, představovat si, co s nimi bude, počítat, co všechno zanedbal, to se prostě nedalo. Věřil, že na tohle všechno bude mít ještě spoustu času, že jim to všechno vynahradí ... Už pro ně nemohl udělat nic lepšího než tohle, na to si už dávno odpověděl. Už pro nikoho nemohl nic udělat, jenom sám pro sebe. Zpytováním svědomí a přehrabováním se v ‚co by bylo kdyby‘ strávil několik předešlých nocí, často měl pocit, že mu z toho pukne hlava.

Kdyby nikdy nevstoupil do armády nebo kdyby se do ní alespoň na poslední chvíli nevrátil, jenomže poprvé byl ještě hloupý a příliš ctižádostivý, ve vleku otce a podruhé to už byla skoro povinnost, tentokrát mohl být opravdu prospěšný. Možná kdyby aspoň nebyl u komunistů? I takoví lidé v armádě byli, dalo by se dokonce říct, že si je tyhle instituce pěstovaly, aby ukázaly, jak jsou demokratické. Bylo to vždycky jenom pár jednotlivců a jejich formální apolitičnost neměla praktický význam, museli dodržovat to samé, co všichni ostatní, často museli i na ty jejich nudné, ubíjející schůze. Ve skutečnosti byli terčem možná ještě většího nátlaku, hlavně od kontrarozvědky. Když už se chtěli vymykat, museli si to zasloužit.

Snad to bylo i pro tenhle poslední rok dobře, že byl vojákem a komunistou, mohl alespoň něco napravit, udělat to, co ti čistí nemohli, protože byli mimo. I když míru jeho vlastního přispění bylo velmi těžké posoudit ani on sám to nedokázal. Tak, jako se nedalo s určitostí říct, které rozhodnutí bylo v té určité situaci špatné a které dobré. Jedno ale bylo jisté, kdyby se s nimi tak hluboce nezaplet, třeba vystudoval nějaký věcný obor, mohl jen tak plout po okraji, vyhnout se neřešitelným dilematům...

Mohl by tuhle energii věnovat své rodině a nějaké užitečné práci, něčemu, na co by mohl být hrdý, ať už by umřel kdykoli. Ale teď už bylo pozdě cokoli řešit. Tahle definitivnost byla svým způsobem osvobozující.

- - -

Začal si zpívat, jenom tak potichu, aby nebudil sousedy: „Když jsem k vám chodíval přes kaluže, ach ouvej, přes kaluže...“ a bylo mu najednou příjemné, že si může zpívat sám. Že už nikdy nic nebude dělat před někým a pro někoho. Musel se zasmát při pomýšlení, jak na tom býval závislý, kam až ho dovedla potřeba uznání a obdivu druhých...

Blížila se půlnoc, nastala ta správná doba. Ale najednou bylo jedno, jestli počká ještě deset minut, dvě hodiny. Čas jakoby ztratil jakoukoli cenu, svojí vtíravou závažnost. A také nějakým zázrakem opadl veškerý neklid, i strach někam zmizel. Mohl by ještě dlouho zpytovat svědomí, nacházet nová a nová témata výčitek...

Ale teď jakoby se tyhle otázky mávnutím vypařily, už ho netlačily. Vydržel tak sedět ještě hodinu a jenom se tak díval kolem sebe, oči mu klouzaly po stěnách obýváku. Už ho nic netrápilo, nic mu v hlavě nezaclánělo, měl celý ten čas a celý svět jen a jen pro sebe! Jenom cítil, že je strašně unavený, chtělo se mu spát... S úsilím se tomu vzepřel, ještě pár chvil si musí zachovat jasnou hlavu, už to nebude dlouho trvat.

V předsíni pečlivě vypnul jeden jistič po druhém a vrátil se do obýváku. Okny sem dopadalo modré světlo nádražních luceren. To bohatě stačilo na těch pár úkonů, které mu ještě zbývaly udělat...

- - -

„Milá Kamilko,

... bylo mi trpké pocítit, že čest není jen pouhé abstraktum!“

=====

KONEC

=====